

בס"ד

קונטרס הפורים

פורים תשע"ו לפ"ק

פעהי"ק ירושלם תובב"א

יהיו הדברים לעילוי נשמתו הטהורה של

אבא מארי עטרת ראשנו אשר רובי תורתנו הימנו.

הגאון רבי יהודה אריה בן הרה"ח המופלג רבי אברהם
זאב זללה"ה הכ"מ

נלב"ע כ"ד לחודש ניסן ה' תשע"ה לפ"ג

וזכיתי שעבר על חלק גדול מהדברים, והבאתי דבריו
בתוך המאמר. ויהא רעוא שיקויים דברי רשב"י (יבמות צ"ז)
אמר רבי יוחנן משום רשב"י כל תלמיד חכם שאומרים
דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתיו דובבות בקבר (פרש"י
ורבינו גרשום שם שיהא שפתי נעות בקבר כאילו אני חי, והנאה הוא לו
שדומה)

תנצב"ה

בס"ד

ערב פורים

הארות והערות שהתעוררו בימי הפורים [וכן העתקתי דברים שראיתי בספרים הק' וששמענו מחברים יקרים ונתעוררו על ידם]¹

א גוטען פורים ושבת שלום.

ונשמח מאוד לקבל הערות והארות כיד ה' הטובה על הקוראים החשובים.
0504109345

פתיחה. "ויעש המלך כדבר ממוכן", ופי' בספה"ק [ראה בית אהרן ועוד] כמה שאדם מוכן, ככה עושה המלך, מלכו של עולם.²

וראה מה שכתב אדוננו החת"ס בדרשות (ח"א עמוד קפ"ה טור ג) "שמה שיש כ"כ הרבה פתיחות למגילת אסתר בגמרא, ובמדרשים, להורות דכל רב צריך ללמוד עם התלמידים "לפני פורים" את עניני המגילה³, וכן עושים רבותינו הקדושים אשר עודנו בחיים ה' יוסיף עליהם אורך ימים ושנים, ולספר להם גודל מעשה ה' וניסיו, ונפלאותיו ועל מה הם שמחים⁴, ולהודיעם כי גדול ה' עי"ש דבה"ק חוצבים להבות אש על המון העם אשר אינו מתכונן ליומא דפוריא⁵ ונעשה מהעיקר טפל וכו'". להיות עתידים ליום הזה.

¹ ומפני קוצר הזמן "ולא יעבור כתיב", יש פה ושם ט"ס, ועם הקוראים הסליחה.

² וכמבואר במדרש באסתר (ג,י) ומדרש אבא גוריון (פרק א) שכ"מ שנאמר המלך במגילה הכוונה למלכו של עולם, ובמנות הלוי ביאר שהכוונה גם למלכו של עולם [והביאו מזוהר בפרשת בהר ומהתיקוני זוהר י"ח, וכ"ב ששם מבואר שכל מלך בנ"ך הכוונה להקב"ה עי"ש].

³ וראה מנהגי חתם סופר (עמוד קצ"ב) שמביא שהחתם סופר היה מתחיל עם תלמידיו בראש חדש אדר מסכת מגילה, ולסיימה עד ערב ראש חודש ניסן, ונהג ללמוד עד פורים עד המאמר בדף כ"א "מאי מברך". וראה שו"ת כת"ס או"ח סימן ק"א "ומדי דברי בו זכור אזכור מה ששמעתי מפ"ק של אבא מאור הגולה זצ"ל בלמדו ברבים מסכת מגילה בכל שנה מסכת מגילה וכו'". וזכורני שראיתי את אאזמו"ר הגרשז"א זצ"ל שלמד לעצמו מסכת מגילה לפני פורים גפ"ת.

⁴ ובמסכת סופרים פי"ד כתב "נהגו העם לקרוא את המגילה במוצאי שבתות של חודש אדר עד פורים, במוצאי שבת הראשון קוראים עד "בלילה ההוא", ובמוצאי שבת השני קוראים עד הסוף". והכול כנ"ל להיות מוכנים.

⁵ והשם משמאל פרשת תצוה (תר"פ) הביא בשם מוהר"י מוורקא זי"ע שהג' ימים קודם הפורים הם בבחינת שלושת ימי ההגבלה לפני הקיימו וקבלו. וראה חת"ס דרשות (עמוד קל"ה) "על כן צייתה אסתר להתענות ג' ימים כמו ג' ימים לפני מתן תורה, 'והיו נכונים לשלושת ימים' כדי לחזור ולקבל התורה דהדר קבלוה בימי אחשוורוש".

תענית אסתר ומעלת היום י"ג אדר⁶.

ואף דפרש"י מאהבת הנס קיבלוה, והנס החל מיום י"ג ואילך, וצ"ל דבאופן קביעות הנס לדורות, תיקנו בדוגמת מ"ת.

והערני ב"א הרי"ט שליט"א שביעירות דבש ביאר למה היה צריך קיימו למעלה, אלא מכיון שרצו לעשות את ממש כמו מדאורייתא והיה חשש בל תוסיף וממילא מכיון שקיבלו התורה מחדש לכן יכלו לקבל בתנאי שלא יחול על מצות פורים וממילא זה ממש הג' ימים]

אמירת תחנון בפורים

והתעוררנו בעת אמירת התחנון והנפילת אפיים ואבינו מלכנו בתענית אסתר המוקדם לדברי הטור **בסימן תרצ"ג שכתב בשם רב עמרם**, "מנהג בשתי ישיבות ליפול בפורים על פניהם, כיון שהוא יום נס ונגאלו בו, צריכין אנו לבקש רחמים, **שיגאלנו באחרונה כבראשונה**". ואנן לא קיי"ל הכי אמנם בתענית אסתר מוקדם יש להתעורר בשעת אמירת התחנון לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה. וראה הליכות שלמה מועדים ב' עמוד תנ"ז מה שכתב ע"ז.

ובעיקר מה שכתב הטור שהמנהג שתי הישיבות [וכן ברב עמרם גאון "כך מנהג בני הישיבה שיורדין תנאין לפני גאון ואב בית דין ואלופים וכל בני ישיבה כולה ומבקשים רחמים הרבה ונופלין על פניהם וכו' וצריכין אנו לבקש רחמים שיפדינו ויגאלנו באחרונה כבראשונה"] לומר תחנון וליפול אפיים ביום הפורים צריך בירור האיק אומרים תחנון ביום שמחה?

והנה בשבת וי"ט אין אומרים תחנון וכתבו הפוסקים שהמקור הוא מדברי הגמרא בב"מ דף נ"ט ע"ב שאשתו של רבי אליעזר לא נתנה לו ליפול אפיים, והוא יומא של ראש חודש איתחלף לה בין חסר ומלא ונפל ונפטר רבן גמליאל עיי"ש. ומבואר שם בגמרא וברש"י שהכח של תחנון הוא שאז נפתחין הדמעות, ושערי דמעות לא ננעלו וממילא בשבת וי"ט וכו' של ימי שמחה אסורה להצטער. ונפלא הדבר שבשני הישיבות שהביא הטור ס"ל שלבכות ביום הפורים בשביל שיבנה הבית [שפורים הרי הוא ענין של לעתיד לבוא כמ"ש] מותר ליפול ולבכות על הגאולה, וכנראה שס"ל שאדרבה זה היום לבוא לפני המלך ולהתחנן לו. והנה להלכה קיי"ל שאין נופלין על אפים אמנם מי חכם ויבין זאת לבקש ביומא דא על גאולתנו ופידיון נפשנו באחרונה כבראשונה ושערי דמעות לא ננעלו אכ"ר.

וראה מה שכתב אדוננו הגר"א זי"ע במגילת אסתר **"ותוסף אסתר זה פסוקי דזמרה ותדבר זה קריאת שמע ותיפול"** הוא נפילת אפים שאע"פ שהוא אחר התפילה אבל המחשבה הוא קודם התפילה **ותבך** הוא תפילה **ותתחנן לו** זה תחנונים שאחר התפילה ששם הוא כל הבקשות ליחוד ובמיוחד על לשון הרע כי ג' עבירות הן ולשון הרע הוא כנגד כולן **ותקם** הוא אשרי שאחר התפילה **ותעמוד** הוא קדושה דסידרא שעל זה עומד כל העולם עכ"ד. והאריכו בדבה"ק ועוד חזון למועד.

⁶ שמעתי מרמ"ז שליט"א ואני לא נקראתי לבוא אל המלך, "זה מלכו של עולם" זה שלושים יום, שהיה בי"ג ניסן, וממילא התחלת השלושים יום היה בי"ג אדר" תענית ותשובה, אל' למה עזבתנו, שישראל קדושים אומרים בתענית אסתר עכ"ד.

בשו"ע סי' תרפ"ו סעיף ג' "יש מתענים ג' ימים זכר לתענית אסתר"⁷, ובמ"ב ס"ק ח' כתב בשם הבית יוסף סימן תכ"ט, פירוש "בה"ב אחר הפורים", וראה פרמ"ג בא"א סק"ב, וריב"ש סימן תט"ז שכתב שזה מחלוקת בבלי וירושלמי אם היו ג' תעניות רצופין או בה"ב.

וראה מהרש"ם ח"ד (סוס"י ק"כ) שהענין של לפרוע תענית אם לא צמו (ראה דרכי משה סק"א וסק"ב) הוא דווקא בתענית אסתר, כי הרי רואים שצמו אחרי פורים [והוא מהמ"א ס"ק ה', ועיין בעט"ז, והגהות רבי ברוך פרנקל מה שכתבו].

ויש להעמיק בזה, שהתענית הוא אחר הפורים, ולא קודם הפורים [בשלושים יום שקודם הפסח, וקודם י"ג ניסן, כי א"א לצום בה"ב בניסן] ואולי כמ"ב שיש בה"ב אחרי סוכות ופסח שמא חטאו, ה"ה הכא כשצמים ג' ימים, הסמיכו את זה לאחר פורים, גם כן בשביל לתקן אם חטאו בפורים [והרפ"פ שליט"א הראני מה שאמר המגיד להבית יוסף שתענית אסתר נתקן, כדי שלא יהיה תקלות ומכשולים ע"י שתיית היין בפורים עיי"ש⁸] והסר שטן מלפנינו ואחרינו.

ויש לציין למה שכתב החת"ס (בדרשות עמ' ר') וז"ל "הא דתיקנו אנשי כה"ג שמחה ביום המנוחה, ולא ביום המלחמה, יום הנס כמו יו"ט של פסח, ביום הכאת הבכורים ויציאת מצרים, משום שאירע בו צרה בשנה שעברה שבו ביום נסתלק רוח"ק מאסתר כמו שאמרה ביום י"ג ניסן ואני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום, מ"ג אדר העבר ש"מ שבו ביום נכתבה גזרה בב"ד שלמעלה ע"כ לא רצו לקבעו בו יו"ט". עכ"ד. וראה בספר יסוד ושורש העבודה (שער המפקד פרק ג') "לכן ראוי לכל איש ישראלי מעם קדוש בכל שעות היום של התענית הזה, לעורר לבבו אל ההודאה הגדולה והעצומה, שניצל ממש הוא ובניו ממות לחיים בעצם היום הזה, גם ראוי להרבות בלימוד ביום זה".

ובקב הישר (פצ"ו) "ובוודאי ע"י אמירת הסליחות והתפילות אנו מעוררין את מרדכי הצדיק ואסתר המלכה, ובוודאי הם מתחברים עמנו ביום התענית הזה וכו' כי יום זה מסוגל מאוד, שיתקבלו תפילותינו, וכל מי שהוא צריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל, יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסתר, ויאמר תחילה מזמור כ"ב בספר תהילים, ואח"כ ישפוך שיחו לה' ותקובל תפילתו לרצון וכו'". וראה באריכות בספר יסוד יוסף (פפ"א) בענין מעלת התפילות והסליחות ועיי"ש שנכון לכוון כשאומר בסליחה "שמע תפילה והעבר תפלה" שלא יבוא לידי עבירה ע"י שמחת פורים.

⁷ ובערוך השולחן ס"ו "ובזמנינו לא שמענו שנוהגין כן מפני חלישות הדורות". וראה בכרך לאדן להחיד"א עמ"ס סופרים פכ"א "אני ראיתי להרב המופלא חסידא וקדישא מוה"ר חיים עטר זל"ה שהתענה ג' ימים קודם פורים לילה ויום, והוא הפסקת ג' ימים שכתב רבנו האריז"ל שעולה במקום מ' יום".

⁸ עיי"ש במגיד מישרים שאמר המגיד להבית יוסף: הלא לך למידע כי בימי הפורים ובלייל פסח מותר לשתות כל יין שירצה האדם ולהתענג ולהתפנק וכו' וכדי שלא ישטינו מתעניין ב"ג אדר להורות ולהכניע כוחם, ולהורות כשישראל שמחים ושותים בימים אלו אינו ח"ו להשלים תאות היצר הרע אלא לעבודת קונינו שהרי הם מקדימים להתענות קודם לכן להכניע תאות יצר הרע.

ובהאי שתא ששבת קודש י"ג אדר⁹ הוא ערב פורים דפרזים [ומסמיכים זכירה לעשייה ממש בלי הפסק] בוודאי שהשבת גם שומרת על הפורים שלא יהיה מכשול, ששבת הרי הוא שמירה, כדברי הטור בהלכות שבת בסימן רס"ז "ואין חותמים שומר את עמו ישראל לעד, כי בשבת אין צריכים שמירה כדאיתא במדרש שבשבת אין צריכין שמירה¹⁰, כי השבת שומר, ונוהגין לומר את הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת¹¹,

⁹ ובמיוחד השנה שפורים חל באדר שני כד' הירו' במגילה בפ"א והובא בספה"ק [ראה יערות דבש ובני יששכר ועוד] שהנס היה באדר השני והאריכו בזה הרבה וזה הסיבה שניצחנו עיי"ש בדרוש. ובח"א דרוש י"ז כתב היערות דבש שושתי נהרגה בט"ו אדר השני.

וביותר השנה שחל י"ג בשבת שמובא בבני יששכר בשם קדמונו! שהגזירה של המן היה בי"ג שחל בשבת, ובזכות השבת ניצחו, (עיין במאמר ד), וזה מתאים למדרש ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר הקב"ה וכו', [ועיין באבודרהם שהמן דווקא רצה לכלות את שונאי ישראל רח"ל ביום השביעי שאז האבילות מתגברת] וממילא השנה שי"ג חל בשבת באדר שני זה ממש כימים ההם בזמן הזה, וכל ההשפעות של פורים כלולים בשבת קודש, והרי זה שמחה למעלה מכל גבול. [והעירו שבילקוט שמעוני אסתר פ"ז רמז תתרנ"ט בשלושה עשר לחודש אדר ביום השלישי, וכן ביערות דבש דרוש לט' אדר כתב שהיה ביום שלישי]

ויש להעיר שלדברי הבני יששכר בשם הקדמונים שחל אז י"ג בשבת, הרי הראשונים כתבו (ראה רא"ש בריש מגילה בשם ר"ת, וכן הוא בשאלות, והובאו ברשב"א מגילה דף ב ובריטב"א שם ובראש א,א ובר"ן דף א), שזה זכר לתענית שהתענו ביום י"ג אדר בימי מרדכי ואסתר, וכן מצינו במשה רבינו ע"ה שעשה תענית כשנלחם בעמלק ראה מכילתא על הפסוק וצא והלחם בעמלק ותנחומא על הפסוק ויקח אבן, ומכאן סמכו על התענית י"ג שאנו עושין שלא מצינו סמך במקרא ולא בתלמוד עיי"ש וא"כ הרי אסור להתענות בשבת וכמובא בשו"ע סי' רפ"ח (ועיין בביה"ל ד"ה אסור שנו"נ אם זה מדאורייתא או מדברי קבלה) ויש להעיר שברמב"ם בהל' תעניות פרק א הלכה ו' יש שני גירסאות אם גזירה על הציבור מותר להתענות ועיי"ש בכ"מ ובמ"מ, וא"כ אם נימא שאסור להתענות איך צמו אז, וצ"ל דכמו שבתענית חלום מותר להתענות דיפה תענית לחלום כאש לנעורת, וא"כ גם י"ג שזה היום! אשר שיברו בו אויבי היהודים וא"כ דווקא היה צריך לצום באותו יום ודו"ק.

ועיין בגמרא שמי שצם תענית חלום בשבת קוראין לו גזר דינו של שבעים שנה, וזה מתאים עם מה שהארכנו ענין הפורים "איש"ר" בכל כוחו שקוראין לו גזר דינו של שבעים שנה.

¹⁰ וראה בהליכות שלמה (מועדים ב' עמוד שט"ז) שנהגו בירושלים עיה"ק לא לסגור את הדלת בברית בשבת משום דבשבת א"צ שמירה כמ"ש בטור סימן רס"ז, עיי"ש דדווקא במקום דלא שכיחא היזקא.

¹¹ וכמו שהביא המשנה ברורה (סימן רס"ז ס"ק ט) "המנהג לומר אחר סיום הברכה ושמרו בני ישראל וגו' ובמועדים וידבר משה". ולא הביא שום מנהג שלא לומר ושמרו, וגם בבית מדרשו של אדוננו הגר"א זי"ע היו אומרים ושמרו הציבור כולו וכן הש"ץ היה אומר, ורק הגר"א לעצמו לא היה אומר, וכמו שכתב במעשה רב (אות ס"ז)

וזה הערה גדולה למי שעד"מ מתפלל כש"ץ במנין שאומרים ושמרו, שבוודאי מחוייב עפ"י הלכה לומר ושמרו, מלבד מה שהש"ץ מחוייב להתפלל כמו הציבור, אבל בנידו"ד הרי גם בכל אשכנז וליטא וכו' אמרו ושמרו, וא"כ אף אם דר באר"י שמנהג הפרושים והשיבות בארץ ישראל בזמננו [כי בליטא אמרו] שלא לומר ושמרו, אבל אם הציבור אומרים יל"ע טובא ואי"ה עוד נשנה פרק זה. ושמענו מהגרא"ל שליט"א [אדר ע"ו] שגם בבריסק היו אומרים ושמרו רק היו כמה יחידים שלא אמרו.

לומר שאם ישמרו שבת אין צריכין שמירה, והוא גם מעין הגאולה כדכתיבנא שאם ישמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלין "עכ"ד.

וממילא בכח השבת שלא יחטא, כמבואר ברמב"ם הלכות מעשר פי"ב ה"א "מפני שאימת שבת על ע"ה ואינו עובר בה עבירה" והוא עפ"י הירושלמי שאימת שבת עליו. ובבעל הטורים "בראשית" ירא שבת. וידוע שיטת היראים מצוה ת"י "מורא שבת" כשם שציוה הקב"ה מורא מקדש כך ציוה לתת לשבת וכו' ועיי"ש בתועפת רא"ם הערת הגאון האדרת שביאר דבריו, והביא גירסת היראים בגמרא ביבמות דף ו עיי"ש. לפניו נעבוד ביראה ופחד

סדר ההלכות בפורים.

יש לעיין למה אדוננו הרמב"ם סידר הלכות פורים לפני חנוכה, והשו"ע סידר הלכות חנוכה לפני פורים, עיין בשו"ת משנה שכיר ח"ב או"ח (סימן קצ"ב ועוד)¹². וש"ב הרי"ט אמר לפי פשוטו, דהשו"ע כתב לפי סדר השנה, ואילו הרמב"ם כתב שילמדו ספרו אחרי שילמד תנ"ך וכו' וכמו שכתב בהקדמתו, וממילא לפי סדר הזמנים חנוכה היה בסוף אחרי פורים¹³.

ג) אור של פורים יורד ע"י המגילה.

בסמיכת חכמים (בהקדמה י"ז, ד) שואל למה נקראת מס' מגילה ע"ש המגילה הוי ליה לקרותו ע"ש פורים שהוא שם של היום, לקיים את ימי הפורים האלה, והוא שם כולל לכל מצוות היום. עיי"ש, וכן ברמב"ם הלכות חנוכה ו"מגילה", ולא הל' חנוכה ופורים.

וכן יש לעורר על מה שבברכת שהחיינו של המגילה יוצאים את שאר עניני היום מתנות לאביונים, ומשלוח מנות וסעודה וכמ"ש לקמן, ומה השייכות לשהחיינו על המגילה.

וי"ל שהביאור בזה עפי"מ"ש בקדושת לוי [עיין בקדושת לוי קדושה שניה של חנוכה ד"ה ועת] וז"ל "וכן בקריאת המגילה מעוררין האותיות החסדים ונקשר באלו הדיבורים שכל האור יורד ע"י המגילה" עיי"ש דבה"ק, ולכן כל הפורים ע"ש המגילה¹⁴.

¹² והערני הגרמ"מ בפשוטו לרמז למש"א בירושלמי מכאן שקבעו לה מסכת.

¹³ ושם כתב ששו"ר שהמגיד משנה בהקדמתו כתב ממש כדברים האלו שפורים קודם כי היא קדמה בזמן והיא מכתבי הקודש.

¹⁴ והג"ר רח"ד שליט"א הערני דלדברי הפוסקים שמי שאין לו מגילה יאמר שהחיינו בפורים על עיצומו של יום [ראה משנה ברורה וביאור הלכה סימן תרצ"ב סק"א וביה"ל ד"ה ושהחיינו] דיש להעיר לפי"ד למה לא מצינו בהפוסקים שכתבו שיכונו בהשחיינו על משלוח מנות ומתנות לאביונים וסעודה, ולמה לא כתבו שיכונו גם על עיצומו של יום.

ולהנ"ל י"ל קצת בדרך רעיון שמגילה זה הקדושה של היום וכדברי הקדושת לוי, וי"ל עוד. [והערני חתני הגר"נ דלפי"ז בפורים המשולש לא יהיה שהחיינו על עיצומו של יום ואין להאריך]

והערני הגרמ"מ: בשעה"כ איתא דפתיחת השפע נעשה ע"י מתנות האביונים, כדרך הנותן צדקה דממשיך השפע למקבל, ועי"ז נמשך אח"כ האור הגדול של המגילה, ולפי"ז העירו המקובלים דא"כ היה צריך להקדים מתנות אביונים למקרא מגילה. ויש

ויש להביא ד' הג"מ בסוף הל' מגילה [מובא בב"י, ועיין ברש"ש מגילה דף ד' וכן בהגהות אבני נזר על הטור שכן נראה דעת התוס' שם] שדעת רבי עמרם גאון שאין אומרים על הניסים בתפילת מעריב בפורים כי עוד לא קראו את המגילה עיי"ש.

ובדרך רעיון י"ל דמבואר בד' כד' הקדושת לוי שהאור יורד ע"י המגילה וכו' וממילא במעריב א"א לומר עה"נ ודו"ק¹⁵ ויהיה בזה נו"ט קצת ליש [קצת מקומות] שנהגו שלא ללבוש בגדי שבת בליל פורים, ולהנ"ל י"ל דהאור הק' מגיע רק אחרי קריאת המגילה¹⁶. [והמג"א בסימן תרצ"ז סק"א הביא שיטה זו שאין אומרים במעריב עה"נ לגבי אמירת על הניסים בפורים קטן עיי"ש והן הן הדברים ודו"ק].

ויש מדקדקין שנוהגין לתת מיד אחרי קריאת המגילה, כדי שברכת השהחינו [שכתוב בפוסקים לכוון ע"ז] יחול ע"ז מיד, ולפי"ד המקו"ח בסימן תרצ"ה יש לתת קודם משלוח מנות, ויל"ע מה המנהג דלכאורה נהיגי עלמא לתת מתנל"א קודם למשל"מ, וביסוד ושורש העבודה מבואר שיתן אף לפני התפלה, וראה לקמן מה שכתבנו בזה עיי"ש.

ויש להעיר שבמגילה כתוב משלוח מנות ואח"כ מתנות לאביונים, ואילו בשו"ע הל' תרצ"ד כתוב הל' מתנות לאביונים, ובסי' תרצ"ה יש דיני הסעודה ואח"כ משלוח מנות, ואולי מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ולכן כתוב מתנות לאביונים אחר המגילה, אבל עדיין צ"ב שבמגילה כתוב להיפך (ויש להעיר למה כתוב משלוח מנות בשו"ע אחר דיני הסעודה, והרי הם חלק מהסעודה).

ד) כל המועדים נכללים בפורים והאור של המגילה.

הרה"צ ר' זאב גנז שליט"א אמר בענין מה שכתב החיד"א [מובא בבני יששכר בשם חיד"א בשם מדרש אליהו בשם יד יוסף] שכל המועדים נכללים בפורים (וכן בשם משמואל פורים שנת תרע"ב בשם האדמו"ר הק' מקאצק זי"ע) דיש לבאר לפי"ז מה שאמרו ז"ל שכל המועדים בטלים חוץ מפורים וכמ"ש [בילקוט משלי אות תתקמ"ד ובאסתר רבה, והובא בשו"ת הרשב"א ח"א סי' צ"ג, ובשלה"ק מס' יומא ובעט"ז, וש"פ, וספה"ק] דאם פורים נשאר אז יש רשימו של המועדים ודו"ק¹⁷.

לציין לגמ' דעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, ולפיכך אינם נפרדים זמ"ז, אפי' בקריאת בני הכפרים כדאיתא בפ"ק דמגילה עכ"ד.

¹⁵ ומזה י"ל ראייה קצת למה שכתב בהליכ"ש בהל' חנוכה לצדד, שמי שמדליק בא' דחנוכה נ"ח בע"ש, ואח"כ מתפלל מנחה שאלי יאמר עה"נ, ולד' רע"ג הנ"ל ודעימיה יהיה קצת ראייה וסימוכין לזה שע"י ההדלקה נהיה ענין החנוכה, ובקדושת הלוי הנ"ל ביאר שחנוכה ופורים האור מגיע ע"י המצוה, אמנם יש להעיר שבהלכות חנוכה לא הביאו דברי רע"ג שמי שמתפלל מעריב ולא הדליק נרות שלא יאמר עה"נ.

והערני הגרמ"מ שליט"א שנפק"מ בכל הנ"ל דאם יתפלל מעריב אחרי קריאת המגילה, פשיטא דגם לדברי רע"ג יאמר עה"נ.

¹⁶ וממילא כבר לא לובשים אחר הקריאה, ועוד נראה דכיון שסעודת פורים שעשאה בלילה לא יצ"ח לכן לא רצו לעשות עסק מדי בלילה.

¹⁷ והרחיל"א שליט"א העיר דמאיך גיסא, הבעל דבר מנסה לפתות את האדם ליפול בפורים, שכולל כל המועדים. וכעין שכל בסה"ק תולדות יעקב יוסף שהבעל דבר מנסה לפתות את הרב של העיר, וככה יש לו את כל בני העיר ברשתו רח"ל. וכבר האריכו

והנה אמרו "פורים כיום הכיפורים" (תיקון"ז תיקון כ"א ומובא בהרבה ספה"ק) ומי נתלה במי, גדול בקטן¹⁸.

ושמעתי לבאר מאדמו"ח שליט"א עפ"י דברי הגמרא בסוטה (דף ה) אני את דכא אשכון, מחלוקת אם הקב"ה מעלה את העני, או יורד לעני. ומסתברא כמ"ד שלרדת לעני עדיף, ויותר מעלה מלהעלות את העני עיי"ש. וממילא ביוהכ"פ הקב"ה מעלה אותנו כמלאכים, וכ"ה במדרש ימים יוצרו ולו אחד בהם, זהו יום הכפורים יומו של הקב"ה, והיינו שכל ימי השנה הם ימים יוצרו, ויוהכ"פ הוא יומו של הקב"ה, ולכן אין השטן יכול לקטרג ביוהכ"פ כדאיתא בשילהי פ"ק דיומא ובפורים יורד אלינו, וישם את כסאו בעילם, וממילא פורים יותר מיום הכיפורים עכ"ד.

ואנא בשיפולא דגלימא קא נקיטנא. דיש להוסיף ולהתעורר מדבריו הרמב"ם הידועים בהלכות פורים (פ"ב הי"ז) "שאין שם שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים וכו' שהשמח לב האמללים האלו דומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים", ובהל' יו"ט כ' כעין לשון זה, אבל לא הוסיף דומה לשכינה! ולפי הנ"ל י"ל שבפורים אני את דכא אשכון וכמ"ש, ואפשר להגיע למעלה הנוראה הזאת ולהתדמות לשכינה, ה' יעזרנו שנזכה לטעום טעימא דטעימא מזה, ולהיות מרכבה לשכינה הק'¹⁹.

שביום הפורים צריכים להיזהר שלא יהיה כל המקודש מחבירו וכו' והיצר הרע עובד שלא יתעלו בימי הפורים ולפניהם וראה בכאיל תערוג (פורים תשע"ה) מכתב הגראי"ל: הנה כל המקודש מחבירו חרב יותר, שהיצר דוקא במקום שיש לעלות הוא משתדל בכל כחו לעשות מזה ההיפך, כגון בפורים שהוא יום שבו זכו לקבלת התורה מרצון, שהשיגו מדריגה כ"כ גדולה וזה הרי כל מה שהיה אז ונקבע לדורות, שיכולים לזכות במדה מסוימת בעליית הנפש להתקרבות לעבודת הבורא יתב"ש ע"י קיום המצוות לשם שמים באותו היום ועושים בדיוק דברים שהם ההיפך כי מליצנות ומדברים בטלים וכדו' לא יוכל לצאת התעלות הנפש, ודוקא מתרוקנים בימים שלפני זה וכמובן שביום זה אין בו זכר לעליה נפשית עכ"ד. וראה שם עוד מכתבים רבים בענין הנ"ל. וראה עוד בחת"ס דרשות מכת"י עמוד רמ"א. [וביאר שם למה לא קיבלו עליהו יו"ט כי חששו שמא לא יקיימו כראוי בהמשך הדורות עיי"ש].

¹⁸ וכתבו בשיח שרפי קודש פורים אות ג' בשם הרה"ק רבי בונים מפרשיסחא זצ"ל שפורים גדול מיום הכיפורים, כי ביום הכיפורים מענים את הגוף, ובפורים מענים את הדעת.

ובנאות דשא (ח"א עמוד רמ"ד) הביא מהאבני נזר שאם אדם עושה מצוה ויש לו היזק ממנה, הקב"ה משלים לו הנזק, א"כ ביום הכיפורים שנמעט חלבו ודמו הקב"ה ממלא החיסרון בחלב ודם, אבל בפורים שהחיסרון הוא בדעת נמצא שההיזק הוא בדעת וא"כ השכר הוא בדעת. וכ"ה בשם משמואל בראשית ח"א עמוד ש"ג, ופורים עמוד ר"ג בשם האבני נזר.

¹⁹ ומפליא מאוד שזוכין בימי הפורים להיות דומה לשכינה, ומבואר כח השמחה שיש ביום זה, שעוז וחדוה במקומו.

ובמשתה היין נאמר. ידוע מהקדמונים [בעלי התוספות על מגילה עמוד ק"ס ראה שם באריכות כל הנותן לאביונים כאילו נותן להקב"ה וראה בב"ב דף י', והלבוש סימן תקפ"א והא"ר בשם ספר אמרכל, והח"י אדם סימן קל"ח, והחיד"א בספרו נחל אשכול ועוד] א"יש ל"רעהו ו"מתנות ל"אביונים ר"ת אלול, והן הן הדברים. החיבור לדודי לי ואני לדודי הוא ע"י משלו"מ ומתלנ"א שדומה לשכינה.

וראה בקונטרס כאיל תערוג פרשת וישלח אריכות דברים בזה מהגראי"ל שליט"א עבודת האדם להיות מרכבה לשכינה, ונשכיל בזה מעט השגת ימי הפורים. וראה

ובדרך רעיון י"ל שמתחילה קיבלו יו"ט, ולא מוזכר מתנות לאביונים (ויש שבארו משום דאם היה יו"ט, אז היה שאילה של מוקצה כי בדר"כ נותנים מעות ועוד תירוצים) ואח"כ כתב מתנל"א ולא יו"ט²⁰, וכנראה שהשפעה של יו"ט, שענינו מועד, חיבור והתוועדות לקוב"ה וכמ"ש, נעשה באופ"א ע"י הצדקה²¹, ולהנ"ל א"ש שנהיה דומה לשכינה.

ה) עוד בענין כל המועדים נכללים בפורים ולימוד תורה בפורים

החיד"א בספר דבש לפי (מערכת אות פ' סימן ב) כותב בשם ספר מדרש אליהו בשם ספר יד יוסף "שכל המועדים נכללים בפורים", ולחיבת הענין נעתיק מלשונו הק' "פורים כולל כל הימים טובים, פסח מעבדות לחירות וכאן ממות לחיים, שבועות מתן תורה²² וכאן קיבלוה מאהבה, ראש השנה ספרי החיים והמתים, וכאן היו נידונים אם

בעיני ישראל ח"א (להגרי"א זצ"ל) בשערי מועד מאמר ליהודים היתה אורה (עמ' קט"ו ואילך) שהאריך עד"ז בדבריו הנפלאים.

²⁰ ובשפת אמת על הש"ס דף ה' העיר בזה למה כתוב במגילה יו"ט אם לא קיבלו עליה עיי"ש. ולהנ"ל י"ל קצת.

²¹ וראה בבני יששכר מאמר ח' בשם החיד"א (בכסא דוד סוף דרוש ט' לשבת תשובה אות ג') בשם תלמידי האריז"ל, שאף שקיי"ל עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, אבל צדקה וגמילות חסדים אין עבירה מכבה אותה, ומאריך שם הבנ"י שלכן תיקנו מתנות לאביונים ומשלוח מנות ששוב לא תהיה כזאת גזירה לעולם ואפילו בדור שכולו חייב ח"ו כיון שיש ביד ישראל הגיון תורה וצדקה וגמילות חסדים.

ולשון הרמב"ם בהלכות מתנות עניים פ"י ה"א "חייבים אנו להיזהר במצוות צדקה יותר מכל מצוות עשה שהצדקה הוא סימן לזרע אברהם וכו'" [ולשון כזה לא נמצא כן בלשון הרמב"ם בי"ד החזקה]

²² והנה בדורנו זכינו שמרן הגרא"ל זכה וזיכה את הרבים שבליל פורים מלאים בתי כנסיות ושיבות וכוללים ועוסקים בתורה, וראה בכאיל תערוג (פורים תשע"ה) שהביא כמה שיחות בעי"ז: ליל פורים זה זמן שאין הרבה מקומות שלומדים תורה, ורוב האנשים עוסקים במצוות אחרות, או בדברים אחרים, ויש שעושים דברים שהם בעצם סתירה לתכלית של פורים, שזה הכרה בריבוננו של עולם אמונה בהשם ושוכחים מזה, ומי שזוכה בשעה כזו ללימוד תורה, הרי זכות לימוד התורה בשעה זו מגן על כולם.

כתוב בספר חסידים שמצוה שאין לה הרבה דורשים נחשבת כמו מת מצוה, ודבר זה יש גם כן בזמנים שבזמן שחסר, דורשים ללימוד התורה ורוב האנשים אינם עוסקים בתורה, הרי לימוד התורה בשעה זו הוא כמו מת מצוה, ואם כן לימוד התורה בליל פורים הוא כמו מת מצוה, כי כמעט אף אחד אינו לומד רק מחפשים מצות אחרות, ולימוד התורה נשאר כמו מת מצוה, וממילא לימוד התורה בזמן כזה הוא דבר גדול מאוד! אלו הזוכים ללימוד באותו זמן זו זכות שאין לשער.

ומי שלומד בזמן כזה, הוא נוטל שכר כל אלו שאינם לומדים, והרי הוא קונה עולמו בשעה אחת, כל אחד שלומד מרוויח בשעה אחת, מה שבפעם אחרת היה צריך לזה עשרים שעות, ואולי אפילו יותר.

החפץ חיים אמר פעם [ומובא בספר מעדני שמואל בהקדמה] שהיום אפשר לזכות יותר מאשר בדורות הקודמים, מפני שההשפעה מהשמים יורדת במידה מסוימת, ובדורות הקודמים שהיו הרבה לומדי תורה זה התחלק בין כולם, וכל אחד קיבל חלק קטן, אבל היום שנתמעטו לומדי תורה, ההשפעה מתחלקת לפחות אנשים, וכל אחד שלומד מקבל חלק גדול יותר.

לקיים הגזירה או לאו"²³. [נעניין בבני יששכר מאמרי חודש אדר (מאמר ד' אות ו) שהוסיף ע"ז "וניצולים בכל שנה ע"י קריאת המגילה, ומתנות לאביונים מהדין, אם להינצל או לאו ח"ן יום כיפורים

אם כן גם לגבי לימוד התורה של ליל פורים, שהלומדים בו יותר מועטים משאר לילות, ממילא לפי השפעה שיורדת, כל אחד שלומד יכול לזכות הרבה מאד על ידי שעה אחת של לימוד, יתכן לקבל כמו ביום אחר על ידי עשר שעות, ואפשר להשיג הרבה מאד.

השמחה בשמים

במגיד מישרים כתוב שביליל שבועות הבית יוסף למד עם כמה תלמידים מהחבורה שלו, ובא המגיד להמלאך שהיה מדבר אליו, ואמר לו שהקב"ה מאד שמח, כי אף אחד לא שם לב כל כך על הצער של השכינה, ואם יש קצת אנשים שעושים נחת רוח להקב"ה ולומדים תורה, הקב"ה מאד שמח, בהם וכך היה מרבה מאד בשבח של אלה שלומדים בליל שבועות.

ובליל יום טוב שני של שבועות כבר באו עשרה אנשים, ואז תיכף ומיד באה השכינה והתחיל תיכף לומר אשריכם שאתם לומדים בלילה הזה, ובשל"ה הקדוש מביא כל הדיבורים מה שהמלאך אמר ואיזה שמחה וששון יש להקב"ה באותו הזמן, והיה אז תיקון גדול מאד על ידי שלמדו תורה בזמן ההוא.

וכמו כן יש לדמות את הלימוד תורה בליל פורים, שהרי פורים הוא יום כעין מתן תורה כמו שכתוב בחז"ל, שעל ידי נס פורים קיבלו כלל ישראל את התורה מאהבה, ובוודאי לימוד תורה בזמן כזה עושה נחת רוח להקב"ה שאין לשער ואין לתאר, ובפרט שלומדים בציבור הרבה ביחד ולומדים תורה עם כל כך שמחה עם כל החשק, והשכר כל כך גדול, והשמחה בשמים אין לתאר ואיזה נחת רוח יש להקב"ה בזה.

אין לאדם כל כך הרבה זמנים, שיכול לומר שהוא עושה בזמן הזה שמחה מיוחדת בשמים, אבל בזמן כזה זה זמן מיוחד שעושה שמחה מיוחדת בשמים.

אני מקנא בכם!! אתם זוכים לאין ערוך, עכשיו זה זמן כזה שלא בהרבה מקומות לומדים תורה. והזכות של לימוד תורה עכשיו מגין על כולם! כל אלה שעכשיו לא מנצלים את הזמן, חסר את הלימוד תורה שלהם ומי שלומד בזמן הזה הוא נוטל שכר כולם, יוצא שיש קונה עולמו בשעה אחת! אחד מרויח עכשיו בשעה אחת מה שבפעם אחרת היה צריך לזה 'עשרים שעות' ואולי אפילו יותר, כי הרי יש הרבה מאד שלא מנצלים כעת את הזמן, ובזמן כזה כשאחד לומד הרי הוא נוטל שכר כולם! וממילא אין לתאר את הזכות שיש בזה.

והקב"ה יעזור שתמשיכו ככה ולא יהיה חילוק אצלכם אם זה פורים, או יום כיפורים, או דבר אחר, אלא תמיד תנצלו את הזמן, ובוודאי שחוץ מזה יש על זה שכר בעולם הבא, אבל הריוח יהיה גם כאן מה שבזמן הזה הוא לומד עוד גמרא ועוד תוס וכו' זה בעצמו ריוח עצום! וב"ה שאתם זוכים לזה.

תמשיכו הלאה בדרך זה והקב"ה יעזור שעל ידיכם על ידי כלל ישראל, יתקדש שם שמים ויזכנו הקב"ה שכולנו נזכה לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן, עכדה"ק שליט"א

²³ ויצוין שהיו מקומות באשכנז ראה נוהג כצאן יוסף עמוד ר"א "בבחרותי בפראג שמעתי שהבעל קורא ניגן תיבת "המלך" שבפסוק בלילה ההוא נדדה שנת המלך בניגון שמנגן הש"ץ "המלך" בראש השנה ויום הכיפורים, ובינותי בספרים למצוא טעם לזה כי לא דבר ריק הוא וכו' ולא נתקררה דעתי עד שמצאתי סמך לזה שהוא מנהג ישר וכשר ממה שכתוב בילקוט אסתר שנדדה שנת המלך מלכו של עולם [וכן יש מקומות שנוהגין בזמננו מנהג זה].

וראיתי מביאים שהיו אומרים הברכה לפני המגילה בניגון של ברכת שופר בראש השנה [ראה כח יהודה למהר"י בינגא ועוד]

מחילת עוונות, וכאן נמחל להם מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע²⁴ וכו' (לא הביא את התיקון כיפורים) סוכות ענני הכבוד, וכאן נכנסו תחת כנפי השכינה, ורבים מעמי הארץ מתייהדים²⁵, ומזה נהיה שם פורים, כי ראשי תיבות פורים, פ"ס ו"סוכות (סוכות

²⁴ והגרא"ל שליט"א אמר [ראה כאיל תערוג פורים עו"] איתא במגילה דף י"ב ע"א שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליו וכו'. בגליון הש"ס מציין למד"ר שיר השירים (ז' ח') ושם איתא אם כן למה באו ישראל בספק בימי המן [פ' ספק אבדון] רבן ורשב"י, רבן אמרי על שעבדו ישראל עבודת כוכבים, ור' שמעון אמר על שאכלו מתבשיל הגוים, אמרו לו והלא לא אכלו סעודה אלא אנשי שושן הבירה בלבד וכו', אמרו לו והלא כל ישראל ערבין אילין באילין דכתיב וכשלו איש באחיו, איש בעון אחיו עכ"ל.

ועדיין צריך להבין מה שנגזר כזה גזירה קשה משום הערבות, ויתכן דהחטא הזה הי' יותר חמור משום שהי' חטא ציבורי, דכמו שיש מעלה יתירה במצוות שעושים ציבור, כך הוא להיפך ח"ו כשציבור שלם חוטאים, ואז כשמצטרף ענין הערבות שייך כזו גזירה נוראה רח"ל עכ"ד.

ועוד אמר רבנו שליט"א בשיחה: רצינו להוסיף לכם דבר מה שתמיד אנחנו מתקשים בו, ובכל פעם אנחנו מחפשים תירוצים אחרים. הנה כל החטא היה מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, הם נהנו. לא כתוב שהאוכל לא היה כשר, האוכל היה בתכלית הכשרות כרצון איש ואיש מרדכי הצדיק כמו שאמרו חז"ל, אבל בכל זאת זה סעודה של רשע! זה היה החטא, והיה עד כדי כך חמור שבשביל זה היה כזו גזירה חמורה, להרוג את כל היהודים! מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד, נורא ואיום! בשביל חטא כזה.

ומה היה הסוף, שהקב"ה הציל אותם, ואז הם עשו פורים, והכל הם מצוות שבין אדם לחבירו, חוץ מקריאת המגילה שמזה מבינים את הכל, אבל מה היה הענין בגלל שנהנו מסעודה של רשע צריך לקיים משלוח מנות ומתנות לאביונים, הכל דברים שבין אדם לחבירו?

משמע כך, יש מדות רעות ומדות טובות, ויודעים שלהבדיל אומות העולם אי אפשר ללמוד מהם מדות טובות, רק מדות רעות. ממילא אם אחד נהנה מסעודתו של גוי, אפילו שלא היה שם שום דבר, אבל הוא מתקרב אליו, הוא נהנה להיות במצב שלא כמו שצריך להיות מצד המדות הטובות של הקב"ה, מה אני רחום וכו' שצריך ללמוד ממידותיו.

ולכן עכשיו אחרי שהקב"ה עזר להם, העיקר הוא להתחזק במדות של בין אדם לחבירו, שזה אחד מהדברים העיקריים, שכן אדם ע"י זה שנכשל חס ושלום, צריך להתחזק בבין אדם לחבירו, לשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, הכל דברים של בין אדם לחבירו, לא תיקנו שום דבר להתחזק בדברים אחרים, במצוות אחרות, הרי יש הרבה מצוות בתורה, תרי"ג מצות, בכל הדברים יש להתחזק, אבל כאן העיקר שמו לב לתקן כדי שלא תהיה השפעה של הגוים, ולזה צריך להיות דוקא מדות טובות שבין אדם לחבירו, משלוח מנות ומתנות לאביונים, וזה הדרך היחידה שבזה אפשר להתבדל מהגוים ולא ילמדו מהמדות הרעות שלהם.

וזה מה שאנחנו מקוים, כי כלל ישראל על אף שהיו בגלות ובכל הצרות שהיה להם, בכל זאת שמרו את המדות בין אדם לחבירו, ועי"ז הם זכו, ויזכו אי"ה לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן סלה.

²⁵ ויש להעיר: שהרבים מעמי הארץ מתייהדים זה תיקון על ולא ירא אלוה' [ראה מכילתא דרבי ישמעאל שקאי על ישראל, ואור החיים הק' והעמק דבר בפרשת כי תצא דלא כרש"י וש"מ שקאי על ישראל וראה בהליכות שלמה מועדים א' עמוד שכ"ד שאם כיוון ולא ירא אל' על ישראל

נטפל לפסח עיי"ש) ר"אש השנה, י"ום הכיפורים, מ"תן תורה, וראה להלן מ"ש בזה, עכ"ד.

ואדמו"ח שליט"א אמר שהוא כמו שיטה אחרונה שחוזרין על ענין של שטר, וממילא בפורים הנס האחרון סוף כל הניסים, כדברי הגמרא ביומא דף כ"ט, חוזרים על כל האור של כל הניסים.

ויש לציין שבמס' מגילה מוזכר קריאת התורה של כל המועדים, ועמד על כך הכהן מלובלין רבי צדוק זי"ע עיי"ש בפרי צדיק עיי"ש.

ויש לרמז עפ"י דברי הלבוש בסימן תכ"ג ות"צ שהאור יורד בקריאת התורה עיי"ש, וא"כ לפי הנ"ל שכל המועדים נכללים בפורים א"ש.

ו) שמחת פורים כמו שבת, ועוד מעניני השבת.

והשפת אמת פורים (שנת תרנ"ט) כתב דבר נפלא "חביב שמחת יום פורים כיום השבת" עיי"ש דבה"ק, והלב מרגיש בפורים שחל בע"ש, אילמלא שמרו ישראל שני שבתות מיד נגאלין, פורס מפה ומקדש, לחבר שני השבתות שבת ע"י עבודת ישראל, לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ושבת דלעילא, כי אני ה' מקדישכם.²⁶

וברוקח²⁷ כתב שכלל ישראל לא הלכו למשתה ביום השבת כי לא רצו לתלוש בדרך למשתה אחשוורוש, עשבים.²⁸

ואמרנו במשתה היין בפורים לשמחת היום. דהרי ידוע שכל דבר שנכתב במגילה הוא לצורך הנס כידוע²⁹ [וכמו שכתב בהקדמה למגילת סתרים לבעל הנתיבות

יצא יד"ח כיון דבעיקר כוונת הזכירה כיון כהלכה לזכור מעשה עמלק וגם הרי יש אומרים דקאי על ישראל וכנ"ל]

²⁶ וש"ב ראב"ם אמר שהנס היה בגלל שבת כמבואר בחז"ל ביום השביעי, וושותי עינתה בנות ישראל בשבת, ואולי זה גם טעמו של האבודרהם ודעימיה שכתבו שה"נשים" אין עושות מלאכה עכ"ד. והארכנו במאמר לפורים קטן

ובפרי צדיק כתב שבכל שבת יש מחיית עמלק ולכן אומרים בהבדלה וליהודים היתה אורה ושמחה כי בכל שבת ואחרי ס"ש יש מחיית עמלק. ליהודים היתה

²⁷ והביאו האחרונים ראה יערות דבש ח"א סימן י"ז, וח"ב דרוש ח' ועוד.

²⁸ ושמעתי להעיר שמשו"ה באה להם הישועה ביום השבת, דכל השומר שבת

כהילכתו אפילו ע"ז כדור אנוש מוחלין לו, ולכך נתכפר להם החטא שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר. והערני הגרמ"מ שליט"א דתלישת עשבים בשבת תלוי במחלוקת ר"ש ורבנן בדבר שאין מתכוין כדאיתא בעירובין ק. ולכאור' לר"ש מותר להלך על עשבים בשבת, ונמצא דליכא תיקון על ע"ז, אכן באמת ר"ש לשיטתו במדרש הנ"ל ס"ל דנענשו על שאכלו בסעודה ולא משום ע"ז, וע"ע מגילה יב. וצ"ע.

²⁹ והאריכו המפרשים לגלות ניסים וניסי ניסים במעשה של המגילה.

ובמשתה היין נצטרד קולו של בני האי"ש נ"ו עד מאוד, ולא היה אפשר לזהותו בקולו, ואמרנו שזה מרמז על אחד מהניסים של פורים, שכתב בבן יהוידע במסכת מגילה, שהמן הרשע נצטרד קולו מרוב ההכרזה, ולכן לא הכירה אותו בתו, וזרקה עליו את העביט [ובעץ יוסף מגילה ט"ז כתב שמבואר בתרגום שני שבתו של המן ניסתה להיכנס לאחשוורוש, ומשמים גרמו לה שתקלקל תמיד ברעי ובמי רגליים וכדו עיי"ש, וממילא היה לה עביט מוכן ומזומן תדיר, ויכלה לשפוך תיכף ומיד על המן הרשע ימ"ש] והפילה א"ע, אבל וחפוי וראש וככה הגיע למשתה ונגרם הנס עיי"ז. וכשאחד

"קיימו וקיבלו חכמי הש"ס שהמגילה הזאת החיוב לקרות מראשה ועד סופה הורו לנו בזה שכל הדברים הכול לצורך הנס". ובהמשך הדברים כתב הנתה"מ "שרוב הניסים נכתבו ברמז משום כבוד המלכות" וכ"ה ביוסף לקח פרק א' פסוק א', וכ"ה בגר"א שם "לפיכך אמרו שצריך לקרותה כולה וכו' אך שבכל פסוק ופסוק מספר גודל הנס"³⁰ ומה ענין של תלישת עשבים דייקא?

וי"ל בדרך הדרוש עפ"י דברי אאזמו"ר הגרשז"א זי"ע שהסתפק [ראה הליכות שלמה מועדים ב' עמוד רכ"ו ועוד] במי שהולך בשדה, ובכל פסיעה ופסיעה אין חשש של פסיק רישיה שמא יתלוש, רק ביחד כשהולך בכל השדה יש חשש, שבכה"ג הוי פסיק רישיה ודן בזה³¹, ואם נימא דחייב, א"כ חזינן שמצרפים כל הפעולות הקטנות למעשה גדול, ומידה טובה מרובה, ופרוטה לפרוטה מצטרפת לחשבון גדול, וזה

מהמישתתפים משכרותו זעק וצעק בלא מילים בסעודה, אמרנו שליכא מידי דלא רמיזי, ויש להביא את דברי הכהן מלובלין זי"ע [בליקוטי אמרים אות ט"ז] שמדכי לא התעורר מעצמו לגזור תענית ולהרבות בתפילה, רק זעק זעקה גדולה ומרה כצועק מתוך הרגשת כאב עצום שאינו מדבר דבר זועק, ועל כן נקרא איש יהודי וכמו שפירש המי השילוח זי"ע שמע ה' קול יהודה דהכוונה על קול בלא דיבור וכו' עיי"ש.

³⁰ ויש בנו"ט להביא מה שכתוב היערות דבש ח"א דרוש ג "שמעו נא נבוני עם וחכמים אשר בחר ה' בנו מכל עם אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות וכו' אמנם רב התועלת אשר נמשך ממנו מלבד סודות רבות שיש בו והפליגו בעלי חן וסוד לדבר בזה במגילה ולהכי נקראת מגילת אסתר שיש בה סתרים וסתרי מעשה בראשית למאוד וגם יש בה לבוש מוסר בענין ישראל והשטן וכו' עיי"ש דבה"ק. ובכאיל תערוג [פורים תשע"ו] הביא ששאלו את רבנו הגראי"ל שליט"א מה אפשר להתעורר בפורים ואיזה מסר ניתן לקחת מיום זה לכל השנה?

אמר מרן: **להתחזק בידיעה שהקדוש ברוך הוא מנהל את העולם**, והסביר יש מציאות של הנהגה גלויה שהשי"ת עושה נס שניכר לעיני כל כמו קריעת ים סוף, במגילה רואים את ההנהגה הנסתרת של הקב"ה שהוא מנהל את העולם גם במקרים הרגילים, לא כמו קריעת ים סוף שהיה נס גלוי, אלא מסדר הרבה דברים קטנים שכל אחד לעצמו מאורע רגיל לא חורג מגדר הטבע, ובסוף ע"י זה בא הנס למשל בגתן ותרש רצו להרוג את אחשוורוש, וחשבו שמדכי לא מבין אך מדכי ידע שבעים שפות והבין דבריהם ואמר לאסתר והיא אמרה למלך בשם מרדכי.

הכול היה דברים רגילים אבל כולם מתוכננים, ומה שצירף השי"ת את המאורעות וחבר ביניהם הראה בזה שהעולם מונהג על ידו והביא לנס הגדול עכ"ד.

והגרפ"פ שליט"א הראה מה שכתב בנפש החיים שער ג' פרק ו' שהחיות הם רצוא ושוב כי הם רואים את כל האלקות עיי"ש היטיב דבה"ק, וממילא ביומא דפוריא שהאדם מתבונן במעשה דהמגילה, ומרגיש בחוש ממש שהכול הכול בעולם הטבע הוא בהשגחה עליונה על כל צעד ושעל ממילא מתבטל ממצאותו ומגיע לעד דלא ידע עכ"ד.

³¹ **ואאמו"ר הכ"מ אמר** בדרך הדרוש מה שאומרים בזמר כל מקדש "בחריש ובקציר תשבות, פוסעים בו פסיעה קטנה" שלא רוצים לתלוש, ולכן פוסעים פסיעה קטנה. ואמר ששמע מהרב משה ביום זל"ה שהגאון רבי ישראל לנדא מאיזביצה זצ"ל הי"ד היה אצל הישמח ישראל זצ"ל, ולפני תפילת מעריב בליל שבת יצא האדמו"ר מחדרו ואמר לו "אתה זוכר את השיטות שמחלל שבת זה דווקא בעבודת קרקע" [נכוונתו לשיטת התשב"ץ ח"ג סימן מ"ז שהובא בגליון רעק"א יור"ד סימן ב' סעיף ה', וכ"ה שיטת העיטור שמובא בב"י סימן אה"ע סימן מ"ד] וכוונתו היה להמליץ טוב על ישראל כדרך הצדיקים, וזה עוזר לשובתים לשביעי אפילו אם רק בחריש ובקציר תשבות.

היה זכות לכלל ישראל שצירפו כל הפעולות הקטנות שלהם,³² מידה טובה מרובה, וגם יש פה את הזהירות שלהם אף בכה"ג שלא לחלל שבת.

ובארץ צבי מועדים (עמ' ר"ב) כתב דבר נפלא דכמו שכתב המהרש"א ביוםא דף ב' דיום הכיפורים הוא השבת של היום"ט, כן פורים השבת של היום"ט שני דרבנן, יו"ט שני של ר"ה, ויום ב' וט' דסוכות, וב' וח' דפסח וב' דשבועות, וחביבין דברי סופרים יותר וכו'.

ז) פורים יסוד אבא.

בפורים מתגלה יסוד אבא כמ"ש בספה"ק (ראה בני יששכר אדר מאמר ו' אות ג' ור', ועוד ספה"ק) בשם כתבי האריז"ל [פע"ח ש"ז פכ"ט] ואין לנו עסק וכו', ובדרך רמז והרגש, א"כ בנים אתם לה' אפילו שוגגין ואפילו מזידין, וזכרם לא יסוף מזרעם. [וקבלוה מאהבה וזדונות נהפכו לזכויות, וזה כרחם אב על בנים].

וראה בחת"ס [דרשות לז' אדר דף קנ"ו] דברים נלהבים שבפורים שקיבלנו תורה מאהבה לא עבדי ה' כי אם בני אל חי ושותפים במעשה בראשית, ומבאר שם בדבה"ק למה אין אין אומרים הלל הללו עבדי ה' עיי"ש דבה"ק.

וא"כ כשנהיים שותפים הרי יש לכל אחד כח לפעול ישועות כמו שאמרו צדיקים ששותף יכול לומר דעות אמן כן יהי רצון.

ח) "ובבואה לפני המלך לא ביקשה דבר".

כשנמצאים לפני הקב"ה לא מבקשים דבר. הרה"ק ר' ישראל מרוזין זי"ע. וכעיי"ז באופ"א אמר האדמו"ר הק' מקאצק זי"ע [ארץ צבי עמ' רע"ח] "ובא עם המלך שמח" שנכתב זה בקרא, כדי ללמוד מוסר שכל הרפתקאות שעוברין על האדם, מ"מ כשבא לפני המלך מלכו של עולם, צריך לבוא לפניו שמח וטוב לב, ולא להראות לו פנים זועפים כלל, והוא בגדר מלכות, שאינו דואג לעצמו כלל³³ במקום המלך³⁴.

ט) צורר היהודים".

³² והעיר הגרחז"א שליט"א דצ"ב דהרי מה דדיינין ליה כפסיק רישיה, אי"ז מחמת צירוף הפעולה הקטנות למעשה גדול אלא משום שבכה"ג שיש ריבוי פעולות וודאי הוא שאחד מהפעולות יגרום גם לתלישה עכ"ד. וחתני הגר"נ שליט"א הערני דמכיון דהם לא עשו אלא מלפנים לכן נזהרו באינו מתכוון ודו"ק.

³³ ויש בנותן טעם להביא מש"כ בהנהגות הגרי"ח זלה"ה הל' ביהכ"נ שנכתב בזה"ל: רבנו מעולם לא התערב בענייני ביהכ"נ ולא אמר דבר וחצי דבר מענין סגירת החלונות ופתיחת החלונות בימי החורף וכדו' באומרו ביהכ"נ בית ה' הוא ולא ביתי הפרטי ואין דעתי קובעת כאן ועוד אמר אם אבוא להיכלו של מלך בוד"ד והחלון יהא פתוח הרי לא אעייז לסוגרו אע"פ שקר לי על אחת כמה וכמה בהיכלו של מלך מלכי המלכים שאיני בעה"ב לעשות בו כרצוני עכ"ל.

³⁴ ובשם משמואל בראשית עמ' קס"ו הביא ד"ז בסגנון אחר קצת עיי"ש בדבה"ק. וידוע מה שאמר האדמו"ר בעל בית אברהם מסלונים זצ"ל "ותבך ותתחנן לו" מה כנסת ישראל בוכה ומתחננת "לו" היא בוכה ואומרת שהיא רוצה רק אותו, ואני קרבת אלוק' לי טוב".

כתב בספר ברית כהונת עולם³⁵ המן הרשע חיבר את כל היהודים. צרור מלשון לצרור 'לחבר', וראה בס' הכרמל להמלבי"ם (ערך צום) "צום זה מצד הקשר ואסיפה", עיי"ש.

ובזה י"ל [בדרך הדרוש] כנוס את כל היהודים וצומו "עלי" ואל תאכלו ואל תשתו", שבכח של מרדכי הצדיק [צ"ס"ע מקשר הנשמות להקב"ה, ומתחברין הנשמות זל"ז כמו שהאריכו בספה"ק], וצומו "עלי", עלי דייקא³⁶, כח של אסתר המלכה, המלך "לבו הוא לב כל קהל ישראל", כלשונו הזהב של הרמב"ם בהל' מלכים פ"ג ה"ו³⁷, י"ג זמן קהילה לכול³⁸ [ובודאי כבר כ"כ בספרים].

³⁵ להגאון ר' יצחק אייזיק מקוריץ זל"ה שהיה מרא דאתרא דקוריץ בזמנו של הגה"ק ר' פנחס מקוריץ זי"ע.

³⁶ וראה ביערות דבש מה שכתב (ח"א דרוש י"ז) לבאר "עלי", עיי"ש, וכן בחיד"א בכסא דוד (דרוש א' לשבת זכור) בשם הטור ברקת שעלי היינו בנבואה כמו עלי קללתך בני שפירש בתרגום בנבואה וזה אסתר אמרה בנבואה שיבטלו אכילת מצה וארבע כוסות, וכלשון המדרש באסתר פ"ד, וכ"ה בפרקי דר"א פרק נ' אמרה לו אסתר זקן שביהודים זו היא חכמתך אם אין ישראל פסח למי, ובילקוט שמעוני (רמז תתרנ"ו) "אם אם אין ישראל בעולם מה המצוות יפות".

וידוע מה שכתבו בספה"ק לבאר דאם אין ישראל בעולם שיעשו נחת רוח ללמעלה, ויתנו כח לעליונים, א"צ למצוות. ראה תפארת שלמה (פורים) בדברים נלהבים "ולמה לא המתינה עוד יום אחד לצום בחול המועד? הלא זמן היה להם כל השנה עד אדר הבא. אך הנה היות רצון השי"ת ביעבודת עושי רצונו ושומרי תורתו אשר כל העולמות קיימים אך ע"י הצדיקים וכו', והנה בחג הפסח הקדוש הזה לא יאומן כי יסופר מקהלות רבבות הסודות והיחודים אשר נעשים בעולמות העליונים על ידי ישראל בסדר ליל שימורים ואכילת מצה, ומרור, וסיפור יציאת מצרים בהגדה בלילה הזאת, לכן אסתר הצדקת כאשר ידעה כי כל קיום העולמות תלוי רק בבני ישראל, התחכמה בזה לעורר אהבת השי"ת על עמו לאמור כי בלעדם לא יתקיים העולם אם כן איך יאבדו חלילה, והיה כאשר שמעה כי נגזרה הגזירה למעלה גם כן צוה שיבטל מרדכי וחבריו כל סדר ליל הפסח וכו', ועל ידי כן נהיה רעש למעלה בכל העולמות מה זה ועל מה זה ולכן בלילה ההוא נדדה שנת המלך".

³⁷ והערני רחיצ"א שליט"א דאולי מלך שלא נתמנה ע"י ישראל אין את המעלה מלך ושל לבו לב כל ישראל, והרי אחשורוש הוא שמינה את אסתר למלכה עכ"ד. אמנם ראה בפירוש הגר"א פרק ד' פסוק י"ז שמרדכי ביטל מצות מצה כי שמע לציוי אסתר שהיתה מלכה, וכן ראה בבאור הגר"א פרק ט' אות ל"ב "ומאמר אסתר קיים כי היא ציותה והיינו מפני שהיא מלכה", ועדיין צ"ב.

³⁸ וראיתי הערה נפלאה מהגאון רבי אביגדור נ. שליט"א שהעיר דהרי גזירת המן היה להרוג את היהודים ביום אחד י"ג אדר [וכן מרדכי הצדיק ציוה להילחם עם העמלקים ביום י"ג] והרי אז קידשו עפ"י הראיה, וא"כ איך ידעו בכל העולם האם החודש מלא או חסר הרי עד בבל לבד לקח ט"ו יום ואיך ידעו בקכ"ז מדינות מתי י"ג, וצע"ג ומצוה ליישב.

וחשבנו במשנה היין. שהמן החליט שהוא מכריח את כלל ישראל לקדש, והרי כתב הרמב"ם שמקדשים אפילו אנוסים, וזה היה ההכח של המן להחליט מתי יהיה ראש חודש וכמו שבת חודש ומילה וגם המן וגם שמכיון שלא רצה שיהיה ספיקא דיומא ולכן רצה שיהרגו את כולם ביום אחד. וראה בשקל החודש לרבנו הגר"ח ק"ש שליט"א שלכאורה בחו"ל קידשו עפ"י החשבון וממילא לק"מ.

ובסוף המגילה צורר "כל" היהודים חשב וגו', וכבר עמדו בזה. וי"ל שבמחשבה צורר כל היהודים.

(י) פורים תלוי בעבודת האדם.

יש להתבונן שבן י"ד שרוצה להתחייב בחיוב חדש של בן ט"ו, [וכן להיפך בן כרך קבוע שרוצה להתחייב ביי"ד] זה תלוי בעבודת האדם שהוא צריך להיות מוקף בעה"ש של ט"ו [ולהחזו"א בתחילת הלילה, והגרשז"א חשש לענין ברכה לשיטת החזון איש וכמו שנתבאר בארוכה בהליכות שלמה], לעשות אותם ימי משתה ושמחה,³⁹ וזה תלוי בדעתו ובמציאות האדם.

ויש להביא את דברי השם משמואל פורים (עמוד קצ"ח) "והנה בפורים כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה, ולשון זה לא מצינו בשום מקום אלא ושמחת או ושמחתם וגו', ויש לפרש דאימים קאי לעשות את הימים שיהיו ימי שמחה, והיינו להכין את הלב לקבל את האורות הגדולים, שמאירים בפורים ע"י המצוות קריאת המגילה, שהיא ענין התגלות דברים גדולים ונעלמים, וע"י המצוות שופעות כל היום האורות גדולות, ולא דווקא בעת עשיית המצוות וקריאת המגילה! אלא שהמצוות פותחות

והערני הגרמ"מ שליט"א במתני' פ"ק דמגילה שהיו יוצאים באדר מפני הפורים, משמע דהשלוחים הגיעו לכ"מ קודם הפורים, ואמנם י"ל דהגיעו רק למקום שהיו מצויים ישראל, ואכתי קשה כיצד נתפרסם בכל העולם, ואפשר דהרצים של אחשורוש היו "מתקדמים" יותר משלוחי הבי"ד והמשואות, ובעיקר הדבר יל"ע דמסתמא היו מקדשין בפרס ומדי או בבל, שהרי הסנהדרין גלו ממקומם [ותלוי במחלוקת הראשונים ברפ"ק דמגילה, דשיטת הרמב"ן דבזמן אחשורוש כבר חזרו יהודים רבים לא"י] וא"כ היו מגיעים בקלות יותר למקומות הישוב, שהתרכזו באותו זמן בעיקר במזרח, ונמצא שבבל פרס ומדי היו באמצע ישוב העולם.

³⁹ ויש לציין שהפסוק "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" הוא אחד מהי"ז! פסוקים שהביא הא"ר בסי' תר"צ בשם המעגלי צדק שהחזן ממשיך הניגון, ומרים קולו. ולחביבות הענין נעתיק את הפסוקים שהביא האליהו רבא שמרים החזן קולו וממשיך הניגון ובוודאי ישראל קדושים יש להם להתעורר ביתר שאת וביתר עוז בפסוקים הנ"ל. "להיות כל איש שורר בביתו-והנערה אשר תיטב בעיני המלך-ויאהב המלך את אסתר- וכן כשאומר רוח והצלה יעמוד ליהודים- יבוא המלך והמן היום לפי שהוא ר"ת של שם הוי"ה- וכן כשאומר יבוא המלך והמן אל שהוא בר"ת יהו"א- וכשאומר בלילה ההוא מרים קולו גם כן- וכן בפסוק קח את הלבוש עד פסוק שלישי וישב מרדכי אל שער המלך כל זה אומר בקול רם ובמשך- וכן כשאומר מי הוא זה ואי זה הוא שבתיתב מי נרמז בשם יהו"א- וכן כשאומר כי כלתה אליו הרע"ה שהוא בס"ת שם של ה'- וכשאומר גם הנה העץ מרים קולו והנערים מכין בפטיש של עץ הספסלין- וכן כשאומר ואת עשרת בני המן מכין- וכן כשאומר רוכבי הרכש האחשתרנים וגו' מרים קולו במשך עד סוף הפסוק- וכן כשאומר לעשות אותם ימי משתה ושמחה- וכן כשאומר קראו לימים האלה פורים על שם הפור וגו' ופסוק וכל מעשה תקפו עד סוף הפסוק אומר בהרמת קול וממשיך עמו תיבת כי והקהל אומרים כל הפסוק והחזן חוזר ואומר מרדכי יהודי עד סוף המגילה". עכדה"ק של האליהו רבא. ואשרי המתעורר באמירת פסוקים האלו אכ"ר.

שערי צדק והשערים לא יסגרו עד הערב". עכ"ד "וביותר בעת פתח לנו שער בעת נעילת שער".⁴⁰

וראה במעשה רב הנהגת אדוננו הגר"א (עמ' רס"ג) "אדמו"ר החסיד עשה סעודתו מיד אחר התפילה, ואחר כך ישב על שולחנו כל היום, ואכל⁴¹ ושתה הרבה מאוד⁴², לקיים חיוב עד דלא ידע ולעת ערב בירך ברכת המזון ופג יינו", ורואים אנו שאדוננו הגר"א ישב כל היום "לעשות אותם ימי משתה ושמחה".

וידוע ומפורסם פסקו של אדמו"ר הגרשז"א זל"ה שבפורים המשולש גם ביום א' בירושלים⁴³ "ט"ז אדר" אין דין האבלות נוהג בו [ראה הליכות שלמה מועדים א' עמוד שנ"ט] ועומק הענין שהמשתה והשמחה הם ש"שעושים את הימים לימים של משתה ושמחה". והערני הגרמ"מ שליט"א דצ"ע כיצד יהיה הדין של ימי אבילות בימי הכניסה, ותלוי במש"נ.

יא) כוונה בקריאת מגילה.

ויש להתעורר לדבריו הידועים של המ"מ בפ"ב מהל' מגילה שמגילה צריכה כוונה⁴⁴, אף שבדרכן מצוות אין צריכות כוונה, ובלח"מ נתקשה בד' דאיך חמיר

31 וכידוע שבסוף הימים הקדושים כשבת ויו"ט, הקדושה והטהרה מתגברת וכמו שכתב החת"ס בתשובות או"ח סימן י"ז "שהקדושה מוספת והולכת, וכן מיתאמריה משמיה דהגה"ק מאוסטרובצא זצ"ל שהוא כמו שכתב המ"מ בפ"ו מהל' אבות הטומאות, שהטהרה של המקווה הוא כשיוצא מן המקווה, כן הוא בזמני טהרה תוקף הטהרה הוא בעת היציאה, וביותר בפורים כיום הכיפורים שישראל קדושים אוכלים הסעודה בסוף היום כמו בשעת נעילה של יום הקדוש.

⁴¹ והערני הגראב"ם שליט"א דצ"ע אם הגירסא היא "אכל ושתה הרבה מאד", כלומר שהי' מרבה גם באכילה, או "ואכל, ושתה הרבה מאד", דלכא' לא מצינו שיהא הידור להרבות באכילה בפורים. [וראה בשעה"כ שהפליג במעלת האכילה והשתיה בפורים, ובתיקונים הגדולים הנעשים ע"י האכילה בגמט' אדנות]

אמנם להמבואר בלקוטי הגר"א (ווארשא תרמ"ט, עם ביאורי הגר"א חבר) דענין פורים הוא להשלים השמחה והמשתה שהיו ראויים להיות ביום הכיפורים, דומיא דמצות אכילה דערב יוה"כ, עיי"ש"ה, נראה דכשם שבעיוה"כ המצוה היא בריבוי אכילה וריבוי שתי' כן בפורים יש מצוה בריבוי אכילה, וגם בריבוי שתי' מצד עצמה אף במידי דלא משכר. והיא הערה חדשה. וע"ע במילואים של המעשה רב, שהאחים הקדושים הגר"ח מוואלאזין והגר"ר זעלמלי זי"ע הרבו באכילה במשך כל יום ערב יוה"כ עכ"ד. ויש להוסיף דהגר"א בסימן תר"ד ס"ל לעיקר דאין דין אכילה בליל ערב יוה"כ"פ, וממילא גם בליל פורים הרי אין חיוב אכילה.

⁴² בשדי חמד ח"ג מערכת ח' הביא שמועה שאדוננו הגר"א היה משתכר בפורים כפשוטו עד לסכנה! כי מיחייב אינש לבסומי עיי"ש וכמו כל דבר שכתוב בחז"ל והגר"א קיים עד מסירות נפש [וראה ביסוד ושורש העבודה שער המפקד פי"ב "כי קבלה היא מהקדמונים אחזו שער, בכל מקום שנזכר בגמרא חייב צריך האדם להמית עצמו עליה"].

⁴³ כתבנו ירושלים מלא כי כך נכתב במגילה [ובמסורה יש בכל התנ"ך ארבעה או חמשה ירושלים מלא].

⁴⁴ וראה בשעה"צ סקמ"א דה"ה בלילה, אף אם נימא דקריאה רק מדרבנן. וראה הליכות שלמה מועדים א' עמוד של"א.

משופר למ"ד מצוות א"צ כוונה, וביותר דהוי דרבנן וכבר האריכו בד', ראה פר"ח שישב ד' משום פירסומא ניסא, ובכת"ס כתב דכיון דהוא לזיכרון הנס צריך שיכוון לבו והוי כמו תפלה עיי"ש⁴⁵.

וכתב המ"ב בסי' תר"צ שדי בכוונה בתחילת המגילה וממשיך לכל המגילה.

אך להמליץ טוב על ישראל קדושים שלפעמים שוכחים לכוון, יש להביא מה שכתב בעולת שבת שכ"כ (וכן הביא שם מהרדב"ז) שאם בא לבית הכנסת לצאת ידי והוא בכלל הציבור, אע"פ שבשעה ששמע לא כיון לבו יצא, אף למ"ד מצ"כ. והוא כמ"ש החיי אדם הידוע בכלל ס"ח, הביאו המ"ב (סי' ס' ס"ק י') שאם ניכר מתוך מעשיו שכוונתו הוא לצאת יצא בדיעבד, ומדברי הביה"ל שם בד"ה ודע, מוכח שזה קאי גם על מגילה עיי"ש.

והנה הרמ"א בסימן תר"צ (סעיף י"ז) כתב "שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם דהיינו איש יהודי וגו' ומרדכי יצא וגו' ליהודים היתה וגו' כי מרדכי היהודי וגו' וכן נוהגים במדינות אלו והחזן קורא ואותן, ובמ"ב ס"ק נ"ח משום שמחה "ומה שחוזר וקורא אותן כדי להשמיע לצבור שמצוה לכתחילה לשמוע כל המגילה מתוך הכתב", ולכאורה הרי אם יצא כבר בדיעבד את הקריאה בע"פ איך יכול לצאת אח"כ את הלכתחילה של קריאה מתוך הכתב (וביותר לפי הבית הלוי ודעימיה שלא שייך קיום מצוה אחר המצוה, וכן להגר"ח בשני אתרוגים מהודר וספק פסול וכשר ואינו מהודר וכו')⁴⁶, ואולי על שלושת הפסוקים לא קשה כ"כ אבל על הפסוק האחרון של המגילה קשה, ולפי מה שכתב בהליכות שלמה מועדים א' (עמוד ש"ל) "שלכתחילה ראוי לכוון בפירוש שלא לצאת בקריאתם, אלא בשמיעתן מפי הקורא א"ש (ועיי"ש בהערות) אבל יש לחלק בין לכתחילה ודיעבד, שזה שייך גם לעשות אחר כך. (וראה בהערות בשם הגר"א"ל).

⁴⁵ וכבר ציינו שהרדב"ז בח"ה א' תצ"ח (ובמ"א הביאו באופ"א), והט"א, והראשון לציון לאור החיים, וכן הביא במרומי שדה, ובהעמק שאילה בשם ברכת אברהם בשם הרמב"ם, שס"ל כדברי המ"מ שב"מגילה לכו"ע צריכה כוונה" ואכמ"ל.

⁴⁶ עוד נשאל הגר"א"ל דהא גבי קריאת המגילה כתב הרמ"א (ס' תר"צ ס"ז) הגה: יש שכתבו שנוהגין לומר ד' פסוקים של גאולה בקול רם, דהיינו: איש יהודי וגו', ומרדכי יצא וגו', ליהודים היתה אורה וגו', כי מרדכי היהודי וגו'; וכן נוהגין במדינות אלו (הגהות מיימוני פ"ח וכל בו ואבודרהם); והחזן חוזר וקורא אותן. וכתב המשנ"ב שם "כדי שיהיה כולה מתוך הכתב" והרי התם נמי יוצא בדיעבד בקריאה במיעוטה עד חצי בעל פה, אלא שלכתחילה צריך שיהא כולה מתוך הכתב, וא"כ תיקשי נמי מאי מהני חזרת החזן הרי כבר יצאו יד"ח חובה, בקריאה בעל פה [ואכן בהליכות שלמה מועדים ח"א עמוד ש"ל כתב בשם הגרשז"א שנכון לכוון שלא לצאת יד"ח בקריאתן].

והשיב: דהנה באמת בפסוקים האמצעים לא קשה שהרי כל זמן שלא גמר את קריאת המגילה לא סיים את מעשה המצוה, דכל הקריאה מתוך הכתב הוי מצוה אחת של קריאת המגילה. ובאמצע קיומה ודאי שאפשר להוסיף בקיום כמבואר בבית הלוי (ח"ב קמ"ו) אכן מה שיש להקשות על זה על קריאת פסוק האחרון 'כי מרדכי היהודי וגו' שמיד שיקראו הציבור כבר גמרו את קריאת המגילה ויצאו ידי חובה וא"כ מה מהני חזרת החזן, ואולי י"ל דבפסוק ראשון ובפסוק אחרון מעכב קריאתה מתוך הכתב, ולכן יוצא בזה יד"ח [ודומה לדין כתיבת המגילה שמעכב כמבואר ברמ"א ס' תר"צ ס"ג וע"ש בביאור הלכה].

וכן סיפר רבנו כשרבי שמחה זעליג זצ"ל היה קורא את המגילה היה קורא להרוג ולהרוג, בפניהם ולפניהם, כשחוזר רק על מילה אחת.

והנה היה מעשה באחד הישיבות שאמר הבעל קורא את עשרת בני המן והחליף את⁴⁷ ארידי לפני אריסי ולא שמו לב, ואח"כ שמעו בהקלטה שכך היה שהחליפו, וכל בני הישיבה חזרו לשמוע את קריאת המגילה מעשרת בני המן משום שהיו כקורא את המגילה למפרע. והיו שדנו שאולי א"צ לחזור שהרי כבר כולם אמרו בעצמם את עשרת בני המן, האם אפשר בדיעבד לצאת בזה, או אולי נימא יש אומדנא שרוצים לצאת דווקא מפי בעל קורא [וכמו שהבאנו בשם הגרש"ז]

ואמר הגראי"ל שליט"א דמסתבר שהגם שהבעל קורא חוזר וקורא מתוך הכתב כדי שכולם יצאו [ולא לצאת בעצמם מתוך החומש דשהוא כמו קריאה בעל פה] מ"מ בוודאי רוצים לצאת בעצמם אם בסוף יתגלה דשהבעל קורא לא הוציאם.

והעירו שהבעל קורא בעצמו לא יצא וא"כ משם והלאה צריכים לשמוע שוב, וא"כ יתכן שהיו כשומע חצי ברכה ולא יצאו כלל, וצריכים לשמוע שוב את כל המגילה. וראה הליכות שלמה (תפלה) בענין שומע חצי ברכה בשמיעה וחצי ברכה בקריאה⁴⁸.

(יב) כוונה במצוות פורים. ובגדרי מתנות לאביונים וברכת שהחיינו בפורים ועוד

ויש להעיר לדברי הפרימ"ג במש"ז סימן תרצ"ה (סעי"ק א) שכתב להסתפק אם צריך כוונה לסעודת פורים, ולמשלוח מנות, ולמתנות לאביונים, דאע"ג דבמצה שנהנה יצא אע"ג דלא מיכוון י"ל סעודה עיקר לזכר הנס שנעשה ע"י הסעודה ע"כ בעי כוונה עכ"ד [וילה"ע שמד' הפרמ"ג שם, משמע שבמשלוח מנות ומתנל"א בעינן כוונה, ורק בסעודה הסתפק כיון דנהנה, ואילו במשנה ברורה שם ס"ק ד' כתב "ועיין בפרמ"ג שכתב דענין סעודת פורים ומתנל"א ומשלוח מנות אפשר דצריך כוונה ע"ז לשם מצוה" ומשמע שהסתפק על משל"מ ומנל"א ג"כ].

והנה יש שהעירו, שבמשנ"ב משמע שגם במתנות לאביונים יש ענין של כוונה, ואילו לגבי ברכת שהחיינו כתב המשנ"ב (ס"ק א) בשם המ"א דיכוון בברכת שהחיינו על משלוח מנות וסעודת פורים⁴⁹, ולא הזכיר מתנל"א (וכן בערוך השולחן לא הזכיר מתנות לאביונים) וכמו שהזכיר בפרמ"ג (בא"א שם) "דיכוון על משלוח מנות ומתנות לאביונים וסעודת פורים" וכן בחיי אדם כלל קנ"ה סעיף כ"ז והקיצור שולחן ערוך סימן קמ"א סעיף י"ב.

⁴⁷ ועוררו המעוררים שיש להיזהר כשקוראים את ה"את" לפני כל בני המן לא לקרוא את של בן אחד לפני השני, כי אז זה קורא למפרע, ועדיף לקרוא את ה"את" בע"פ או להיזהר להשים אצבע וכדו' שלא יתבלבל, וראה בכפה"ח.

⁴⁸ והגרצ"מ שליט"א האריך לעורר ולהתעורר שהמעשה הזה שהיה בישיבה הק', ונהיה מזה רעש בכל אתר ואתר, הזכירה לנו ועוררה לנו מה שכתבו בספה"ק והפוסקים, שבכל תיבה ותיבה במגילה יש בה סודות נפלאים וכו' ואם לא שמע עד"מ בהט ושש וכו' וכו' הרי לא יד"ח, וכן הסדר במגילה בכל תיבה ותיבה הרי מעכב ושקורא למפרע לא יצא ואפילו בתיבה אחת כמ"ש המשנ"ב, וזה חיזוק שיש בזה עומק ועומק, ה' יזכנו לגלות מקצת דמקצת של ההסתר, מגילת אסתר.

⁴⁹ וראה של"ה שהוא המקור של דברי המ"א שכתב להדיא שגם במתנות לאביונים איתא להך דינא, והמגן אברהם השמיט דין זה.

ויש לחלק דאף דבענין כוונה, אבל שהחיינו לא שייך על מתנות לאביונים כי אין שהחיינו על דבר של צער, ואביון הוא צער, וכעין שכ' הראשונים שאין מברכין על ספה"ע ועוד, כיון שהוא ענין של צער, וק"ל [וראה לעיל שיש לצדד שמתל"א הוא מדין צדקה, ממילא לא שייך שהחיינו כי הרי כל השנה יש צדקה]

אבל יש קצת להעיר ע"ז מדברי המהר"ץ חיות במגילה דף ז' שכ' "דהסעודה והמשלוח מנות הם בכלל ברכת שעשה ניסים דרך מכח הנס נתחייבו במצות אלו", וגם בברכה זו לא הזכיר מתנות לאביונים, ויש ליישב.

ויל"ע למה יצטרכו כוונה למתנות לאביונים, אם נימא כמו שיש מן האחרונים שצידדו לומר כן דבצדקה אין צריך כוונה, וכמו בכל המצוות שבין אדם לחבירו, ומוכח דס"ל להפרימ"ג דמתנות לאביונים זה מצווה ומדין שמחה, וצריך כוונה ולא הוא כמו צדקה.⁵⁰

ויש לציין לפרימ"ג בסי' תרצ"ד (הובא בביה"ל שם ד"ה ליתן) שנסתפק אם יוצאין מתנות לאביונים במתנה ע"מ להחזיר שלכאורה צ"ע מה ענין לתת אם נותנין לו ע"מ להחזיר, רק אם נימא דהוי מצוה י"ל דמהני (וגם במשלוח מנות כתב בפרימ"ג דלא מהני, כי מצוה מאכל ומשקה שישמחו בפורים, ומוכח דבלי זה נסתפק דאולי יהני) ויש להאריך בזה. ועיין בקובץ שיעורים שבבין אדם לחבירו א"צ כוונה ואכ"מ.

וגם י"ל דתלוי במחלוקת האחרונים, האם עני המקבל צדקה חייב במתנות לאביונים, שהב"ח כ' דחייב דאין דינו כצדקה⁵¹, דהכשר מצות פורים הוא לתת מתנות לאביונים כמו ד' כוסות ומוכא בט"ז, וחיי"א ומ"ב, ואילו דעת הפר"ח שם בס"ק א' וכ"כ באשל מאברהם מבוטשאטש דפטור, וי"ל.

וכבר נודע בבי מדרשא ד' הריטב"א (מגילה ז, ב) שכ' "אין נתינה זו מדין צדקה גרידתא אלא מדין שמחה"⁵².

⁵⁰ אמנם יצוין שהחפץ חיים בספרו אהבת חסד (ח"ב פכ"ג בהג"ה) פשיטא ליה שגם במצוות צדקה צריך כוונה וכמו כל המצוות עיי"ש"ה וראה בית הלוי דרושים.

⁵¹ ובשיח יהודה להגריא"ר שליט"א העיר על דברי הב"ח הנ"ל שגם עניים חייבים ליתן מתנות לאביונים ומשלוח מנות, אף על פי שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים, וצ"ב הרי גם סעודת פורים חיוב הוא, ומדוע חייב להעדיף מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים על הסעודה, ואולי כוונתו שלא יספיק ברוח, אבל את עיקר החיוב יקיים וצ"ע.

⁵² והגרמ"ד שליט"א הסתפק אם נתן למתנה לאביון ועד סוף היום לא מצא אביון שני האם צריך האביון להחזיר לו את המתנה, ולכאורה תלוי בחקירה הנ"ל. ועיין במאמר לפורים קטן מה שהבאנו בשם השפת אמת במי שנתן באדר א' מתנות לאביונים ונודע לו שאין חיוב לתת האם צריכים להחזיר לו עיי"ש, וכן יש להסתפק אם נתן בן י"ד מתנות לאביונים לבן ט"ו שלא יצא וכמו שפסק החזון איש החזון איש והגרשז"א וכ"מ מחידושי רמ"ש מגילה דף ח האם צריך להחזיר לו [ולכאורה הוא מוחזק וי"ל] וראה מקור חיים להחזרת יאיר סימן תרצ"ד "ידקדק לשלוח לעניים מרודים ומופלגים הנקראים אביונים וכו' וידקדק לשלוח לירדו מנכסיהם כארז"ל אביון שתאב לכול", אמנם ראה בהליכות שלמה (י"ט, כ) שהגדרת אביון היא מי שאין לו לצרכים ההכרחיים לפרנסת ביתו, וראה ערוך השולחן שם סעיף ג.

ויש להסתפק אם נותן מתנות לאביונים לפני שחרית האם קיים בזה מה שכתב האריז"ל שיש לתת צדקה לפני התפילה ואני בצדק אחזה פניך, ומסתבר שיצא.

ועיי"ש בריטב"א והביאו המשנה ברורה סימן תרצ"ד סק"ב שמתנות לאביונים צריך ש"פ לכה"פ⁵³.

ובצדקה לא מבואר בהדיא שצריך פרוטה, וראה בדרך אמונה פ"ז מהלכות מתנות עניים סעיף א' בד"ה מצות עשה שהאריך בזה עיי"ש.

והריטב"א לשיטתו שזה מדין שמחה ממילא אולי צריך לכן ש"פ.

אמנם יש לציין ללשון הרמב"ם שם בפ"י הט"ו "גדולי החכמים היו נותנים פרוטה לעני קודם כל תפילה ואח"כ היו מתפללים שנאמר אני בצדק אחזה פניך". וכ"ה בשו"ע יור"ד סימן רמ"ט סעיף י"ד "טוב ליתן פרוטה לעני". ובאו"ח סימן צ"ב סעיף י' טוב ליתן צדקה קודם התפילה".

והעירוני, שלכאורה נראה שמה שכתב בהליכות שלמה (פ"ט סעיף כ"ד) שאין יוצאים במחילת חוב מתנ"ל"א, נראה קצת שמתנ"ל"א זה מדין שמחה, ולכן יש חיוב נתינה, ולתת מעות שיעשה בהם כרצונו וכו' דאם היה מדין צדקה הרי במחילת חוב יוצא מצות צדקה, ויש לחלק⁵⁴ ואכמ"ל.

והראוני באלשיך הק' בתהילים פרק כ"ב "י כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני, ולא הסתיר פניו וגו' ובשועו אליו שמע", שביאר שהעניים לא הוזמנו לסעודת אחשוורוש כי לא היו חשובים כלל וכלל⁵⁵, וגם לא היו צריכים להשתחוות לנבוכדנצר, מפני שלא היו נחשבים למאומה, וממילא כשצמו וחזרו בתשובה זה היה על ישועות ישראל, ולא היו צריכים לצום על שנהנהו וכו' וממילא זכו שנותנים להם מתנות לאביונים עיי"ש.

וכבר אמרו צדיקים שהקב"ה מקיים מצות זקנים ונותן לנו מתנות, ובדרך רמז, עד דלא ידע, אין עני אלא בדעת כד' הגמ' בנדרים ל"ב, וממילא אז מתקבלים התפילות, תפלה לעני כי יעטוף⁵⁶.

ויש להסתפק לפימ"ש בבית הלוי [פרשת תרומה] שבשעה שנותנים צדקה לעני הוא כמו "אתרוג" בשעה שנוטלו לצאת בו, שבעת קיום המצווה חלה עליו קדושת המצווה,

⁵³ וכ"ה בשו"ת מהרי"ל סימן נ"ו ובאשל אברהם מהדו"ק סימן תרצ"ה, אמנם במקור חיים החוות יאיר כתב שאפשר לתת פרוטה אחת לשני עניים. [והביא שם בשם השל"ה שהמשלוח מנות יהיה לכה"פ ש"פ].

⁵⁴ ויש לציין למה שהביאו בעלון כאיל תערוג (פורים תשע"ד) שנסתפקו בראש ישיבה שנתן צ'ק לקופת מתנות לאביונים, ובא תלמיד וביקש את הצ'ק וישלם עבורו פי שנים מערך הנקוב בו על מנת לשמור את הצ'ק עם חתימת יד רבו לעצמו, יל"ד האם יצא ראש הישיבה חובת מתנות לאביונים.

ואמר הגר"א שליט"א דמסתבר בזה מכיון שזה שנתן את הסכום הכפול לצדקה הרי נתן עבור שוויו של הצ'ק, וכמו שיש מושג של הנאת אדם חשוב, הגם שלא חסר כלום בכל זאת נחשב שהוא נתן כסף, ה"נ בזה מכיון שסו"ס שלמו לקופת צדקה עבור חילופי הצ'ק, נחשב שהוא נתן צדקה, וכאילו מכרו את הצ'ק שלו הגם שלא חסר בזה כלום עכ"ד [ולכאורה לא תלוי בחקירה הנ"ל, ועיי"ש שהביא מהנתי"מ שנסתפק אם מועיל עבד כנעני במתנות לאביונים].

⁵⁵ ולכאורה ילה"ע דבפסוק כתוב "לכל העם", וי"ל.

⁵⁶ קומץ, מרדכי עני תפלה לעני כי יעטוף.

וכן העני בשעת נתינת הצדקה ואסור לבזות אותו מדאורייתא עייש"ה דבריו הנוראים שנוקבים ויורדים עד חדרי בטן.

ויל"ע בשעה שנותנים מתנות לאביונים האם העני אז כמו "אתרוג" לדעת הבית הלוי, או מתנות לאביונים שאני, מכיון שאינו בגדרי צדקה ממש לדעת כמה אחרונים, ומ"מ מסתבר דמכיון דמקיים בו באביון מצוה, אכן הרי הוא כאתרוג, והוא הערה נוראה למתבונן.

ובעיקר דברי המגן אברהם בשם השל"ה שיכוון בברכת שהחיינו על משל"מ וסעודת פורים, העיר בפתחי אברהם עמוד ק"ס [לדודי הגרא"ד] שהמעין בשל"ה יראה שכתב "כשמברכין על קריאת המגילה ושהחיינו יכוון שיצאו בברכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל וכו' רק שהברכות של המגילה קאי על קריאת המגילה ועל קיום מה שכתב במגילה דהיינו הסעודה ומשלוח מנות וכו'".

מבואר בדבריו דגם הברכה של קריאת המגילה קאי על מצוות היום [והבאנו לעיל שהמגילה כוללת כל המצוות, וראה בסמ"ג המצווה הרביעית "מקרא מגילה, והק' הרא"מ הרי יש עוד מצוות בפורים ותיירץ משום דכולהו משום פירסומא ניסא הוי ותלה הכול במגילה מפני שהיא עיקר הפירסום] ולא רק שהחיינו [ויל"ע אם המג"א השמיט ד"ז כי חולק ע"ז או מטע"א] ועיי"ש בפתחי אברהם שמבאר דברי השל"ה עפ"י הגמרא בסוכה מ"ו ע"א.

ואלה שמברכין שהחיינו רק בלילה כדעת המחבר ודעימיה, כתב הפרמ"ג סימן תרצ"ב בא"א סק"א שיכוון בברכת שהחיינו בלילה לצאת גם מצות משלוח מנות ומתנות לאביונים אף שזמנה לאו בלילה. ובביאור הלכה שם ד"ה ושהחיינו כתב "לא נהירא וגם רהיטת דברי המגן אברהם לא משמע כן". [וילה"ע כמו דמהני בבדיקת חמץ אביעור דלמחר]

אמנם בפורים המשולש כתב בהליכות שלמה (עמוד שנ"ח) שבברכת שהחיינו על קריאת המגילה ביום ו' יכוון על כל שאר מצות הפורים הן הנוהגות בו ביום והן הנוהגות ביום א', וי"ל.

ובעיקר דברי הפרמ"ג [א"א סק"א] שכתב שצריכים להודיע זה להקורא המברך משום דבעינן כוונת שומע ומשמיע. הקשה במנחת שלמה (סימן כ) דצ"ע דהרי כמו שיכול אדם לכלול בברכתו שתי הנאות שפיר מסתבר דיכול גם להוציא את חבירו אע"פ שהמברך והשומע אינן מכוונים כלל למצוה אחת או הנאה אחת וכו' וראה הליכות שלמה עמוד שנ"ח.

יג) זמן הגזירה בי"ג אדר - ואכילת זרעונים בפורים

הנה שלושים שלפני חג הפסח מתחילים בפורים, ובמהר"מ שיף סוף חולין כתב, שהמנן בחר בתאריך י"ג לחודש אדר דייקא (ולא בתחילת אדר או ד' אדר) כי רצה שיכלו ימי ההספד על משה רבנו⁵⁷.

⁵⁷ ומוכח דימי ההספד מגינים, ואם לא נספד כהלכה זה תביעה גדולה כמ"ש חז"ל, בוודאי מידה טובה מרובה, שההספד מכפר, וכמו שכל הנודע ביהודה (בשיבת ציון דרוש ו') "דע"י ההספד מיתת הצדיק נעשה מיתת צדיקים מכפרת" ועוד ספה"ק. ושור"ב בא"ר סי' תרצ"ג בשם האבודרהם שמה שרצה המן הרשע להשמיד בי"ג אדר כיון שתגבורת האבל ביום שבעה, ע"כ חיכה לי"ג אדר.

ויצויין שהחת"ס [חתם סופר החדש על התורה] ביאר וליהודים היתה אורה וגו' "ויקר", שיקר הכוונה שהספידו אז את דניאל שנהרג⁵⁸, שלא נתנו ולא יכלו להספידו עד אז, ויקר זה "מיקר בעיני ה' המוותה לחסידיו" עיי"ש [וי"א חדשים מיום שנהרג היה ב"ג אדר] והוא חידוש שעשו אז הספד ביומי דפורים שאסור בהספד.⁵⁹

והערני הגרמ"מ שליט"א ויש להוסיף עוד דהרי מבואר בשבת קה: הקטרוג הגדול שיש במתעצל בהספדו של חכם, ויש בזה ממש שאלה של פיקו"נ, ואמנם קודם לזה אנוסים, אך עכשיו מיד חל חובת הספד, וממילא דוחה אפי' יומי דפורים [וע"ד מש"נ לעיל גבי תענית חלום]⁶⁰

וי"ל בדוחק שאולי זה היה חלק מהסיפור והנס של הפורים, או שביום הפורים, יום של קבלת התורה היו צריכים לרומם ביותר ולחזק את כבוד התורה שזה עניני של הספד, וכלשון הק' של היעירות דבש (בח"א דרוש י"ב) ש"ההספד הוא כדי להגדיל כבוד התורה ולומדיה! ובזה יתוקן החטא של ביזיון התורה כי בהספד מונח כבוד התורה עיי"ש".

ויש להוסיף בדרך רעיון, שרצו לתקן את העזבם את תורת, שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כד' הגמ' והר"ן בנדרים דף פ"א, והם רצו לתקן את עוון החורבן לפני בנין בית השני ועדיין צ"ע.

ואולי י"ל [בדרך רעיון] דהנה ברמ"א סי' תרצ"ה סעיף ב' בשם [הכלבון] י"א "שיש לאכול מאכל זרעונים בפורים זכר לזרעונים שאכל דניאל וחבריו בבבל", ובמ"א סק"ז כ' דהיינו בלילה הראשונה, ומובא במ"ב ס"ק י"א, ותמהו הפר"ח והלבושי שרד והערוך השולחן בסעיף ט', למה לא הביא מאסתר, וגם תמה בערוך השולחן למה בלילה, וגם המנהג לאכול אותם ביום [ובבית מרן הגרשז"א אכלו זרעונים בלילה].

והגרנ"ג שליט"א אמר [בדרך רעיון] שמכיון שכל האכילה לדעת הרמ"א הוא לזכר דניאל ודניאל אכל אותם כשלא היה מה לאכול, ולכן דווקא "בלילה הראשון" יש לאכול אותם כשהוא רעב מהצום [ולפי"ז יש לדון בתענית אסתר מוקדם] וזה מדויק בלשון הכלבו שיש לאכול "במוצאי הצום".

ולפי הנ"ל י"ל בדרך אפשר שמכיון שבפורים עושים הספד לדניאל וכד' החתם סופר וכמ"ש, וממילא אוכלים בלילה, מכיון שביום אין את הזמן להספיד, וגם לדעת כמה פוסקים [ראה דעת תורה למהרש"ם בהגהות של נכדו] יש שיטות שאין דין

⁵⁸ ובפיוט אשר הניא "וקשר מספד", ואולי י"ל שזה קאי על דניאל שנהרג.

וחתני הגר"נ שליט"א הערני לדברי הפוסקים שכתבו שלכן אוכלים זרעונים לזכר המאכל שאכל דניאל, כי רק אז יכלו להספידו זרעונים מאכל אבליים.

⁵⁹ והערני הגרמ"מ שליט"א צ"ע בגדר הקביעות של ימי הפורים בשנת הנס, ואלי לא היה יו"ט ממש, ובגמ' פ"ק דמגילה משמע דבשנה הראשונה היה קביעות אף ליו"ט, ולפי"ז צ"ע.

⁶⁰ והוסיף הגרמ"מ שליט"א בדרך רמז דרמז מש"א במתני' בשבת "דן מדניאל" ועי' פ"ק דפסחים ד. באדם שהיה אומר תמיד דונו דיני דסימן דאיתי משבט דן, והכ"נ עד"ז ב"דניאל" מתעוררים הדינים והיינו "דן" מדניאל, ולכן הוצרכו להשקיט המקטרג מכך שלא נספד כהלכה.

אבלות בלילה, אף שאיסור הספד יש, אבל זה הרי לא ממש דין הספד רק כעין הספד⁶¹.

וממילא יש לומר דבמשנה ברורה מביא שם בס"ק י"ב שגם אסתר אכלה זרעונים כדאמרינן בפ"ק דמגילה דף י"ג "וישנה ואת נערותיה לטוב" רבי יוחנן אמר זרעונים⁶², ולכאורה למה הכלבו לא הביא את אסתר והביא מדניאל.

ולפי החתם סופר מובן היטיב דזה זכר לדניאל שנהרג על קידוש השם ע"י המן, כמו שאמרו חז"ל, ועדיין צ"ב [וע"ע יומא עז. שהזכרת זכותו של דניאל עמדה להם לישראל בימי מלכות פרס].

יד) לימוד הלכות פסח בפורים

וכתב המהר"מ שי"ף "ולא יתחילו! ל' יום שקודם הפסח שמסמן את הגאולה ממצריים"⁶³, וכמ"ש הפוסקים (ראה מ"ב ס"י תכ"ט ס"ק ב' בשם האחרונים, וראה בבני יששכר מאמר ד' אות ט' שהגם שיש דעות בזה עכ"ז סוגיין דעלמא כהנך פוסקים) שמתחילים ללמוד הל' פסח בפורים בעצמו.

והערני הגראב"ם שליט"א שהוא עפ"י מה שכתוב טוב כלב חי מארי מת, וכתוב ברש"י (שבת דף ל') תקנות שתיקן להם משה כגון כי ההיא דתניא במגילה "משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין מעניניו של יום", ולפי"ז גם שלושים יום תקנת משה

⁶¹ והערני הגרמ"מ שליט"א די"ל בדרך הדרוש, דהנה איתא ביומא סט: "אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור", וזהו בחינת גלות וחשך לילה, אכן בפורים נתגלה דגם בלילה מתגלה בחינת יום [והוא ענין חיוב קריאת המגילה בלילה ולשנותה ביום, להורות דהחשך נהפך לאור], וע"כ בלילה מזכירים זכר דניאל, המורה על בחינת חשכת הגלות, ואח"כ מתגלה האור הגדול של הפורים, ולכן נרמז פורים לאילת השחר כדאיתא ביומא כט.

⁶² ובעת אכילת החסא בליל פורים [וכמו שהובא בספר הנפלא אורח דוד עמוד קנ"ב] שהגאון רבי דוד בהר"ן זצ"ל היה נוהג לאכול חסא עפ"י דברי המשנה ברורה ס"ק י"ב שהביא שאוכלים זרעונים בפורים מכיון שאסתר אכלה זרעונים, ובגמרא שם מבואר וישניה ואת נערותיה וגו' שמואל אמר שהאכילה קדלי דחזירי, ותוס' פירש ח"ו שהיא היתה אוכלת, אמנם הערוך [מצוין שם עה"ג] "ראש של חסא" וע"כ לעשות זכר לזה אכל חסא.

אמרנו בדרך שמחה דשמחה עוד רמז, דהרי ידוע מה שכתבו בכתבי העת של עניני בריאות ש"אכילת החסא מועילה לכאב ראש", והרי מבואר בגמרא דף י"א אחש-ורוש, "כל שזכרו אומר אח לראשו", וממילא אסתר שהיתה בביתו אכלה חסא למניעת כאבי ראש עפ"י דרך הטבע, וכ"ז בדרך שמחה, הקב"ה יחוס על עמו ישראל, וכמבואר במסכת פסחים דף ל"ט שאוכלים חסא למרור עיי"ש במהרה בימינו אמן.

ויציין שראיתי במנהגי החת"ס סופר שבבית מדרשו נהגו לקרוא המגילה בהדגשת התיבות כפי שדרשו חז"ל, עד שהיה ניכר לכול איך היו דרשות חז"ל מכוונים בפסוקים כגון שקרו וי-הי אחשו-רוש וכדו'.

⁶³ והערני הגרד"ז שליט"א לעיין דברים נפלאים בפסיקתא בפרשת זכור "הו יודעים שאם אין אתם עתידים להיות זוכרים אותם וקוראים אותם בכל שנה, שאני מחזיר אותכם לשיעבוד מצרים". וע"ע מש"כ רבינו בחיי בסו"פ כי תצא בענין זכירת מעשה עמלק בפ"ה המדרש הנ"ל.

כמבואר במס' פסחים, וזה הניצחון על המן שאמר משה רבנו מת, ואנחנו אומרים הוא חי, ולכן מתחילים בפורים גופא עכ"ד.

ומהמ"ב משמע שבני י"ד מתחילין מיום י"ד, והוא שלושים יום לפי ערב פסח, ויל"ע בני ט"ו דלכאורה נוהגין להתחיל הל' פסח מיום ט"ו פורים דמוקפין (וכן נהג הגרשז"א ז"ע) ולפי כל הנ"ל שכ' אה"נ יש להתחיל ביום הפורים [וראה בקובץ המועדים עמ' רע"ג] תשובה מבעל דרך החיים (קדמון, ולא הנתיבות) שכ' מתחילין מיום "שושן פורים", דהיינו שלושים יום לפני ט"ו ניסן.⁶⁴

ויש להוסיף על דרך זה שהקריאת המגילה הוא גם כן מעניניו של יום, וכמבואר בקהילות יעקב עמ"ס מגילה עיי"ש, וכן הוא במס' מגילה דף ד' שאם חל פורים בשבת דורשין מעניניו של יום, וממילא זה הניצחון על המן⁶⁵

ועוד י"ל לפי מה שכתב בשערי אפרים (שער ח) 'שיש להשתדל ביותר לשמוע פרשת עמלק בפורים, והבאנו את זה במאמר פרשת זכור וזה אותו ענין.

טו) מסירות נפש בימי אחשורוש⁶⁶

הנה הפוסקים כתבו שבחנוכה היה גזירה על הדת ובפורים על הגופים, וממילא בחנוכה היה ענין של מסירות נפש ובפורים המן רצה להרוג את כלל ישראל, ואף אם היו משתמדים היו בכלל הגזירה, וכ"ה בהדיא בלבוש סימן תר"ע סעיף ב באריכות בהסבר הדברים למה לא תיקנו משתה ושמחה בחנוכה כמו בפורים⁶⁷ והעתיקו במשנה ברורה שם ס"ק ח'⁶⁸.

⁶⁴ ובדרך צחות שמעתי שהמשנה בפסחים מתחילה אור לארבעה עשר, שני שורות במרתף, ולמה התחילה במרתף, אלא ששלושים יום מתחילים בפורים, ויורדין למרתף לקחת יין.

⁶⁵ וראה לחם משנה (פ"א מהלכות מגילה הי"ג) שגם כשחל פורים ביום חול יש לדרוש מענינו של יום [והבאנו במאמר פורים קטן דעת הרי"ף הרא"ש והמאירי שאף כשחל בחול וכ"ה דעת הגר"א בשו"ע ולפי הרמב"ם והתוס' רק כשחל בשבת וכן הוא במ"ב סימן תרפ"ח סקט"ז ובמג"א שם] והחידוש הוא שאפילו בשבת דורשים מענינו של יום ולא חוששין לגזירה דרבה.

וראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ד) שהגרשז"א זצ"ל "היה יושב בפורים והרבה בדברי אגדה על פסוקי המגילה ועניניו של יום", וכן רבנו הגר"ח שליט"א אינו לומד לימודיו הקבועים שבכל יום, בבלי ירושלמי תוספתא ספרא וספרי וכו', אלא מהבוקר עד הערב יושב ודורש על כל תיבה ותיבה, דורשים מענינו של יום, וכתקנת משה, משה חי.

⁶⁶ והגראי"ל שליט"א אמר: במגילת אסתר נאמר (פרק ב פסוק כ') "ואת מאמר מרדכי אסתר עושה", ואילו בפרק ד' פסוק י"ז כתוב "ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צוה עליו אסתר", איך קרה השנוי שלפני כן היא שמעה בקול מרדכי, ואח"כ מרדכי שומע בקולה?

אלא יש לבאר שלאחר שאסתר הסכימה למסור את נפשה וללכת למלך, עצם המסירות נפש מעלה אותה בדרגה, ולכן אפי' מרדכי עושה מה שאסתר מצוה עליו

⁶⁷ וראה דבר נפלא ביוסף לקח פרק ח פסוק י"ז שמבאר בכמה אופנים למה בשושן לא עשו משתה רק שמחה וששון, ובאופן השלישי כתב לבאר "שמרדכי לא עשה משתה עד שראה שלא עמד איש בפניהם שלעולם היה ירא פן יבצר בצלחמה ההיא

אמנם המעיין בדבר יראה שלא כל רבותינו הק' הבינו כן.

ראה בתורה אור להגר"ז [עמוד צ"ז] וכן בסידורו, שכתב מפורש "שהגזירה היתה על היהודים ואם היה משתמדים רח"ל לא היו נהרגים", וכ"ה במנות הלוי "להשמיד שימירו דתם ואם לא ירצו להרג ולאבד", וכן בבית הלוי בסוף הספר כ"כ עיי"ש,

וכ"מ בפירוש של הנתיבות במגילת סתרים (פ"ג פסוק י"ג) "דמי שירצה לקבל עליו גזירת שמד יתקיים ומי שלא ירצה יהרג" וכן בחידושי הרי"ם על חנוכה מפורש שאם היו משתמדין לא היו בכלל הגזירה רק היו חייבים מיתה מדין ע"ז עיי"ש⁶⁹.

וא"כ היה פה ענין של מסירות נפש שלא המירו דתם, ואה"נ שהמנן רצה להרוג את הגופים ורק אם היו יוצאים מכלל היהודים לא היה יכול להרגם. ויש להאריך⁷⁰.

וראה במשך חכמה (פרק ד' פסוק ה') "התך שהורידוה מגדלותו שמסר עצמו למיתה על תפילת שלוש פעמים בכל יום במידי דרבנן ולהשליך לגוב אריות, אמנם עכשיו כי כל העם נתעוררו לתשובה גדולה, ואחרי שהלכו וצמו ג' ימים וקראו צום ובכי

נפש מישראל והנה ישראל כולם בני איש אחד לא יאות לקבוע משתה אם אין השמחה כוללת כולם עד שלזה לא נקבע חנוכה למשתה לפי שמתו כמה מישראל במלחמת חשמונאים וכו' כן האומה הישראלית גוף אחד בכל עוד שאין הבריות מתפשט בכל אבריו אין לו לעשות משתה לכן נאמר היתה אורה אבל לא משתה".

⁶⁸ וראה בנתיבות במגילת סתרים (ט, י"ט) שביאר למה מרדכי כתב יום טוב וחכמים לא רצו לקבל ועשו מתנות לאביונים, "דהנה איסור מלאכת שבת ויו"ט הוא משום דבכל מקום שקנו ישראל קדושה בנפש כמו בשבת ופסח ושבועות וסוכות ניצטוו להיות עושים שיעבוד נפש ושיחרור הגוף ממלאכה **משא"כ בימים שנעשה בהם נס רק בהצלת הגוף כגון בחנוכה** אין עושין יום טוב. ומרדכי ס"ל קיימו מה שקיבלו ועיקר הנס היה על מה שקיבלו התורה מרצון וראוי להיות יו"ט ממש כמו שבועות וחכמים ס"ל קיימו למעלה מה שקיבלו למטה [וראה תוס' שבת דף פ"ח] ועיקר הנס היה בהצלת הגופים ובזה לא שייך ענין יו"ט והצלת הגוף היא ע"י צדקה עכ"ד.

ויש להעמיק בדבריו שחנוכה רק היה הצלת הגוף, ועוד יש פה הרגשה נפלאה, שאמנם לא קיבלו עליה איסור מלאכה ומ"מ הרי נהגו שלא עושים מלאכה כמ"ש בשו"ע ורמ"א [וכדברי הכלבו ועוד שפשט איסורו בכל ישראל] וזה להיות עושים את יום הפורים האלו ודו"ק.

והנה החת"ס כתב ברוח קדשו (תורת משה שה"ש עמוד מ"ה ד"ה כי טובים) **"שבימי הפורים אין דין למעלה, דמכיון שחידשו אח"כ שיהיה יום שמחה ממילא ביטלו הדין של מעלה ג"כ כמו בשאר שבתות ויו"ט"**.

⁶⁹ החידושי הרי"ם יישב שם את קושית הט"ז על הלבוש עיי"ש.

ולא זכיתי להבין דבריו דהרי הלבוש כתב בהדיא שלא היה עוזר להם להשתמד, והחידושי הרי"ם מיישב את דבריו [לשיטתו] שכן היו ניצולים ויל"ע.

⁷⁰ והענין הגאון רבי חיים יצחק שליט"א לעיין ברש"י בשיר השירים עה"פ השבעתי אתכם פר' ה' פסוק ח' "את דורו של מרדכי בימי המן", וראה מדרש תהילים קב ותנחומא פרשת כי תצא. ובגמרא בדף טז וברש"י שם מבואר שהמן גזר שלא ללמוד תורה ומילה ויו"ט.

ולמדו תורה⁷¹ ומסרו נפשם על קדושת השם⁷² וקיום הדת באופן נפלא אם כן נתמעט גדולתו⁷³ כי ראו אשר טמון מסירות נפש בכח הישראל ואין יחיד בזה "עכ"ד. וראה בגר"א (פרק ג' פסוק י"ט) שהארבעה מצוות בפורים הם כנגד ד' דברים שהמן רצה לאבד נפש רוח נשמה גוף⁷⁴ [וכן איתא בדרשות אבן שועיב פר' תצוה].

טז) ברכת שעשה ניסים.

הראני אאמו"ר הכ"מ לד' אבודרהם בפרק ח' דברכות, שכתב אין עושין שעשה ניסים רק על מעשה ניסים, ושואל בשם הקדמונים וא"כ למה מברכין בפורים, ומת' כי היה שני ניסים, אחד שבדתי פרס אין המלך חוזר בו, וב' שהרג שמונים אלף אנשים בשביל אהבת אשתו⁷⁵.

⁷¹ אולי כוונתו למרדכי שלמד עם כ"ב אלף ילדים.

⁷² והמסירות נפש היה גם שנלחמו נגד העמלקים.

וראה בסידור רבי שלמה ב"ר שמשון מגרמייזא שביאר מה שאומרים בעל הניסים "ועל המלחמות" קאי על המלחמה עם העמלקים. והחת"ס בדרשות דף ר"א כתב **שהיה מלחמה גדולה וכבידה ביום ההוא** ונעשה להם נס גדול ביום י"ג אדר יום המלחמה עיי"ש.

וראה במגילת סתרים לנתיבות פרק ט פסוק ב' באריכות באופ"א שמבקשי רעתם היו עמלקים כי צוררים הם לישראל תמיד, והכריזו זה בין האומות שאין רצונם להינקם בשום אדם רק בעמלקים שהם מבקשי רעתם, ולזה החרישו כל האומות שהשם יתברך ברחמיו השריש שנאה בלב כל האומות על העמלקים, עד שהיה לב כולם שמח בהריגתם מחמת קנאת המן שהיה בלבם שהגדילו על כל השרים וכו' עיי"ש. [ויש לדקדק שבפסוק כתב כי נפל פחדם על כל העמים וי"ל]

⁷³ והערני חתני הגר"נ שליט"א שלכאורה הצום והתשובה היה אחר כן וי"ל.

⁷⁴ וכתבנו במק"א בשם התרגום שני שאפילו על הגוף של עבדים כנענים גזר להשמיד ולהרוג.

⁷⁵ הערת הגרמ"מ שליט"א אמנם יש להסביר דברי האבודרהם עפמ"ש"כ הגרמ"ש זללה"ה בפרשת וישב לבאר עפ"ד האבודרהם, דביוסף ובחננאל מצינו ענינים מגבילים, עיקר השמחה על הנצחון והמלכות, יוסף שנעשה שליט שזהו עיקר ההודאה, והחשמונאים שזכו לבער מלכות יון וחזרה מלכות לישראל יתר ממאיתם שנה, ומ"מ קביעות ההודאה והברכה הוצרכו לתקן על מאורע מסויים מחוץ לסדר הטבע, וע"כ ביוסף מצינו שבירך כשחזר מהבור והציץ, וכמו"כ נר חנוכה למעלה מעשרים לא יד"ח שהעין צריכה לשלוט בנר שעליו תיקנו הברכה שהוא חוץ לגבולות הטבע. אולם ודאי עיקר רוממות השמחה על ההצלה והחירות, וענין זה שייך גם בכל מהלך המגילה.

יז) אור גדול עד מאוד של תיבות המגילה.

בחת"ם סופר דרשות (עמוד קס"ד) כתב דברים נפלאים "דכיון דקבלת התורה בימי משה רבנו היה באונס והדר קבלוה בימי אחשוורוש, באופן שאור קדוש הכלול במגילה הוא ממש יותר גדול ונכבד מתורתנו הקדושה בעצמה" עיי"ש⁷⁶.

והדברים נוראים עד מאוד, שאילולא הכתוב אומרו א"א לאומרן⁷⁷.

ובקדושת לוי בקדושה ראשונה (ד"ה ועתה נבאר) האריך בדברים חוצבים להבות אש, לבאר דברי הגמ' במגילה דף ג' למה חיוב יותר בקריאת המגילה יותר מכל התורה כולה, וקראה למפרע⁷⁸ ובע"פ ובהרהור לא יצא, מפני שקריאת המגילה עם הצירופים והשמות והאור, הוא החיות של עולם הטבע [שנס המגילה היה בתוך הטבע] וקריאתה מזככת את הנשמה ומאירין שכל הגשמיות החיות שבה הוא קיום תורה ומצוות ומי שקראה בכוונה, אחר קריאתה נתמלא הנפש שמחה ורצונה לקיים מצוות התורה באהבה, אף בעולם הגשמי!! וזה סגולתה להקורא שיקבל עול תורה ומצוות אפי' כשהאדם הוא בגשמיות וכו' והוא יותר חיוב מדברי תורה כמו שאיתא במסכת מגילה מכאן סמכו של בית רבי מבטלין תלמוד תורה לשמוע מקרא מגילה וכו', ועיי"ש שמאריך מאוד בדבה"ק⁷⁹.

⁷⁶ וראה במנהגי חת"ם סופר (עמוד קצ"ה) שבשעת קריאת המגילה עמד החת"ם סופר מצד ימין של הבעל קורא והשמש מצד שמאל [וכ"ה במקו"ח סימן תרצ"ב סעיף ג, וכפה"ח סימן תרצ"ב סק"א]

ועוד נהגו בפרנקפורט וכן אצל החת"ס שבשעת קריאת המגילה, עמדו שני אנשים חשובים ואבוקות בידיהם. [וליהודים היתה אורה] ויש להביא דברי החת"ס (בדרוש לז' אדר תקפ"ח) באמת פורים הוא יו"ט גדול הן לענין קבלת התורה מרצון, הוא חשוב מיום טוב של שבועות דהא הדר קבלוה מרצון וכו' עכ"פ בהא סלקינן דפורים עדיף וקדוש מפסח לשבועות עיי"ש.

⁷⁷ וראה לקמן שהבאנו דברי החת"ס בתשובה או"ח סי' קפ"ה בחידוש הגדול דדברי הר"מ בהל" גירושין פ"ב ה"כ הנודעים נתחדשו בפורים, והוא ענין הנ"ל דהדר קיבלו מאהבה, ולפי"ז נתחדש מציאות חדשה בנפש הישראלי, והוא נתינת טעם לדברי החת"ס הנ"ל.

⁷⁸ וראה במשנה ברורה סימן תר"צ סק"ב "אפילו תיבה אחת" למפרע לא יצא.

⁷⁹ ואמרו צדיקים שע"י הקדושות של הקדו"ל אפ' לקבל את האורות של פורים.

וכבר האריכו הרבה בדברי הגמרא מבטלין תלמוד תורה לקריאת המגילה וכי קריאת המגילה אינה תלמוד תורה. ובאבני נזר או"ח סימן תקי"ז כתב "ומה שהביא בשם הבית אפרים שאין מקיימים מצוות תלמוד תורה בקריאת המגילה, לא אאמין שיצאו דברים אלו מפי אותו צדיק שלא יקיים תלמוד תורה בלימוד המגילה, וא"כ בחינם טרחו חז"ל בעלי הש"ס והמדרש שפירשו כל דברי המגילה והדרשות, ולפי דבריו היה כל ידיעתם לריק ח"ו וכו' אלא וודאי דמגילת אסתר תורה הוא כמו של שאר נביאים וכתובים כי יש בה כמה לימודים בכל קוץ וקוץ הן בנגלה הן בסתר" וכו'. ובהמשך התשובה כתב שחיוב קריאת המגילה הוא מן התורה משום זכירת המן שרצה לאבד וכן מבואר בר"ש משאנץ על התורת כהנים (פרשת בחוקותי א, ג) יותר מזה שאף לתלמוד מסכת מגילה יש בה קיום זכירה של מעשה עמלק. וכן כתב באהע"ז סימן רכ"א

ובמגלה עמוקות פרשת תרומה דרוש ל"ה) "כי קריאת המגילה הוא תיקון הנפש וכו'". וראה לעיל מהחת"ס שענין הנפש היהודי התחדש בפורים

ובספר קב הישר כתב "וצריך אתה לדעת כי יש עולם חדש למעלה, שהוא קדוש ואין אותו עולם מתגלה לחוץ, מחמת רוב קדושתו, כי אם פעם אחת בשנה, מתחיל להתגלות בהתחלת קריאת המגילה וכו', ומאור העולם ההוא, יבוא שפע וניצוץ קדושה וטהרה להאיר על ישראל, ויכוון כ"א מישראל, שהוא כלי מוכן לקבל הקדושה והטהרה מזה העולם, ובאותו אור של רחמים, יזכה לחיים וחסד, ושלא יבואו ישראל לשום מכשול, וימהר הקב"ה רחמים עלינו". [ומקורו בכתבים בשעה"כ ובפע"ח].

וראה ביסוד ושורש העבודה שער המפקד פרק שלישי וז"ל: "ונמצא כתוב על מהרח"ו שקודם מנחה היה טובל במקווה, בשביל קריאת המגילה בערב, וכן ראיתי רבים נוהגים כן!" וכן בס' יסוד יוסף [פפ"ב] כ' שמי שאפשר לו יטבול קודם קריאת המגילה עיי"ש.

והעירני הגרמ"מ שליט"א בדברך דרוש יש לבאר הענין ע"פ המבואר בפרקי דר"א (פמ"ד) בענין ביאת עמלק להלחם עם ישראל, "רבי זכירה אומר והיה עמוד הענן סובב את מחנה ישראל כעיר מוק"ח ולא היה יכול צר ואויב ליגע בהם אלא כל מי שהיה צריך טבילה היה הענן מפליטו חוץ ממחנה ישראל שהיה קדוש שנאמר והיה מחנך קדוש ועמלק היה מזנב והורג כל מי שאחורי הענן שנאמר ויזנב בך כל הנחשלים אחריך".

ועיי"ש ברד"ל דתמוה דהא קודם מ"ת לא היה שיין מציאות של טומאה המחייב יציאה מחוץ לג' מחנות, שהרי לא היו טומאת צרעת וזיבה, וביאר דאירי בטומאת בע"ק, ואע"פ שא"צ יציאה חוץ לג' מחנות נהגו סלסול בעצמם לשמירת טהרתם עיי"ש.

ולפי"ז י"ל דבקריאת המגילה שענינה זכירת ומחיית עמלק כדאיתא במגילה ז. ראוי להתקדש בתוספת טהרה, וכ"ש למי שזקוק לטהרה, יש לזה שורש ע"פ הנ"ל עכ"ד.

יח) מעשה המצווה דקריאת המגילה⁸⁰

הארני ש"ב ר' אהרון שליט"א בשם חסיד ישיש, שהמצווה הכי ארוכה [בלי הפסק] שיש במעשה המצוות, זה קריאת המגילה! וזה אולי קיימו וקיבלו, מצווה הכי קשה, לשמוע כל מילה ומילה.

והגרמ"ט שליט"א הערני שלפי הב"י סימן תרפ"ט שצריך להשמיע באזניו ומעכב בדיעבד והביאו המ"ב שם סק"ה ובשעה"צ סק"ז, א"כ במי שמשלים מילה שחיסר א"כ יצטרך לצעוק?

וזה תלוי במה שנסתפקו האחרונים אם אדם נמצא במקום שיש רעש, האם צריך לצעוק בפועל, או שמספיק שאומר באופן שיכול לשמוע, ועיין בהליכות שלמה תפילה (עמוד נ"ח) מה שכתבנו בשם הגרש"א זל"ה בזה⁸¹.

יט) ברכה על המגילה⁸² ולנשים

שמעתי מדודי הגרמ"ש שליט"א כשקוראים המגילה לנשים ואשה מברכת, "לשמוע מגילה"⁸³ האשה אומרת את הברכה בישיבה, וכן נהגה זקנתי הרבנית ע"ה. ואע"פ שבמ"ב סימן תר"צ סק"א כתוב שאפילו שאת המגילה קוראים בישיבה, הברכה

⁸⁰ והזדמן לנו פעם להיות עם בעל קורא שהיה מדקדק נפלא שבנפלאים, והראה נפלאות בכל אות ואות של המגילה עם האלפ"ים והעייני"ם בקול נפלא ונעים [וראה בסימן קכ"ח סעיף ל"ג שמי שאינו יודע לחתוך האותיות כגון שאומר לאלפין עינין וכיו"ב לא ישא את כפיו, ובמשנ"ב שם ס"ק ק"כ אם כל בני עירו קורין כך מותר] וראה בלקט יושר (עמוד 155) בקריאת המגילה צריך לשמוע חיתוך האותיות.

ואמרנו בדרך צחות דצחות לשמחת היום, שזה מזכיר את הנס עפ"י מה שכתב בספר אוהב ישראל עה"פ ותען אסתר "שהמן כתב בשטר המכירה "יכתב לעבדם" והחתים ע"ז את אחשורוש, ואח"כ הוא שינה לויכתב לאבדם, כלומר גזירת שמד וזו הסיבה שאחשורוש תמה ואמר מי הוא זה אשר מלאו לבו לעשות כן. [והעירוני להתעורר מדברי הטור ברקת סימן תרפ"ט סק"ב "אמנם בלי ספק כי אותו המברך והקורא הוא המעורר הקדושה העליונה והיחוד, והתועלת הנמשך מקריאה זו הוא הפועל באדם הקורא ובאדם השומע עיי"ש]

⁸¹ ועיין העמק שאילה פרשת ואתחנן שאילתא קמ"ג וחזון איש סימן ז' ועוד.

⁸² ויצוין שהבן איש חי כתב בפרשת תצוה (אות א) "ואם קראה בבית הכנסת וחוזר וקורא לנשים, לא יברך בשבילם וגם הם לא יברכו". וראה פרמ"ג אשל אברהם תרפ"ט סק"א "ולפני הבתולות יקרא בביתו בלא ברכה רק תשמע היא". ולא ביארו סיבת הדבר, ואולי כי אינם שומעים כראוי וכמ"ש להלן, ועוד י"ל.

⁸³ וראה בהליכות שלמה עמוד ש"ל שכן הורה הגרש"א לברך "לשמוע מגילה" וכמו שמובא במשנה ברורה סימן תרצ"ב ס"ק י"א וכ"ה בלוח אר"י [ודלא כמ"ש במשנה ברורה תרפ"ט ס"ק ח' "לשמוע מקרא מגילה"] ובפתחי אברהם (עמוד קס"א) ביאר דלמה אם קוראין לעצמו מברכין לשמוע, ואילו כשבאים לבית הכנסת לא שמענו שיברכו לעצמן לשמוע מגילה אלא יוצאין בלשמוע מקרא מגילה עיי"ש.

צריך להיות בעמידה, וכתב בשעה"צ ס"ק א' בשם מחצית השקל שגם השומעים צריכים לעמוד משום דיוצאין ע"י שומע כעונה.⁸⁴

ובעיקר ענין הברכה מבואר בשו"ע סי' תרצ"ב סעיף א' "אם לא בירך לפניו ולא לאחריה יצא", ולכאורה מה החידוש שבלי ברכה יצא את מצות קריאת המגילה?⁸⁵ [ובהלכות חנוכה כתב המור וקציעה שבלי ברכה לא יוצא משום שיאמרו שהנר הדליק לצרכו, אבל כ' שם שבמגילה יוצא]⁸⁶.

והגרמ"ק שליט"א ביאר בדרך רעיון עפ"י דברי המהרש"א במגילה (דף י"ע"ב) והיה לשם שם עולם שאף שאין שם השם במגילה, אבל יש שם ה' בברכות לפניו וכו' עיי"ש, וממילא היה הה"א שאם לא בירך לא יצא, וע"ז כתב השו"ע שיצא.

והערני הגרמ"מ שליט"א לבאר ע"פ הגמ' בפ"ק דמגילה (ג.) דמבטלין תורה ועבודה לקריאת המגילה, חזינן דקריאת המגילה יש לה מעלה יותר גדולה גם מעבודה וגם מתורה, ולפיכך ל"ש לדון עליה בכללים הרגילים, ואולי מה"ט הו"א דגם הברכות מעכבות, דגם הברכות מכלל תקנת פרסום הנס.

ב) שמיעת המגילה לנשים.

דבר נפלא בלקט יושר בשם התרומת הדשן (עמוד קנ"ה) "בשומע מנמנם לא יצא אפשר בנשים אין קפידא" ובעמוד 156 "צריך לשמוע חיתוך האותיות מן הקריאה האנשים, אבל הנשים שאין יכולות לשמוע חיתוך האותיות בב"ה שלהן מ"מ יוצאות כיון שאינן בקריאה רק בשמיעה".

והנה בשומע מנמנם לא יצא, עיקר הטעם מבואר בפוסקים [ראה משנה ברורה סימן תר"צ ס"ק מ"א, וערוך השולחן סעיף י"ז] "דבוודאי חיסר כמה תיבות", ולכאורה מוכח מזה דלשיטת התרומת הדשן נשים אינן צריכות לשמוע כל המגילה,⁸⁷ זה עידוד נפלא

⁸⁴ וראה משנ"ב סימן תקפ"ה סק"ב לגבי עמידה בברכת שופר, ובסימן תקצ"ב בשם הלבוש וכפה"ח הביא שיטות שגם הברכה בישיבה. וראה ביה"ל סימן תפ"ט סעיף א' ד"ה ומצוה. לגבי ספירת העומר בשם הרי"ץ גאות דיוצאין ספירת העומר ע"י שומע כעונה והשומעים אינם צריכין לעמוד לא בשעת הספירה ולא בשעת הברכה. וי"ל דהא דאשה מברכת בישיבה משום שגם הקריאה מתקיימת בישיבה כיון דליכא ציבור דעשרה וכדאיתא בפוסקים, ומה"ט איש שקורא בביתו אינו עומד בשעת ברכה וקריאה. [נכבר האריכו לתלות דבר זה במחלוקת של הבית הלוי והחזון איש בגדר שומע כעונה].

⁸⁵ ומצינו בעוד כמה מקומות להעיר כנ"ל. ראה רמב"ם תמידין פ"ז הכ"ה לענין ספירת העומר שכתב מנה ולא בירך יצא והקשה בכ"מ שם מה החידוש שיצא אם לא בירך. וכן בהלכות שחיטה פ"א ה"א כתב שאם לא בירך על השחיטה יצא והק' גם בכ"מ מה החידוש.

⁸⁶ ויצוין שבלקח טוב להגאון רבי יוסף ענגיל (כלל י"א) כתב שכל מצות דרבנן לא יוצא בלי ברכה.

⁸⁷ חתני הגר"נ שליט"א הערני דלהפרימ"ג משב"ז סק"ח משמע שהטעם של מתנמנם לא יצא כי חסר בכוונה, אבל לכאורה לטעם זה לא שייך שיהיה נ"מ בין נשים לאנשים,

לנשי ובנות ישראל הצדקניות אשר מטריחות א"ע במסי"נ לבוא ולשמוע קריאת המגילה, ומפני כמה וכמה סיבות, בהרבה מקרים מחסירים לשמוע כמה תיבות⁸⁸, ודמעתן על לחיין, ולפי דברי רבנו התרומת הדשן, יצאו את המצווה⁸⁹.

כא) חרש במגילה.

הג"ר רבי אריאב עוזר, העיר בד' הביה"ל שכתב בסי' תרפ"ט שמי שאינו שומע אע"פ שאינו יכול להוציא אחרים, מ"מ חייב בעצמו עיי"ש דבריו בסעיף ב ד"ה חרש, ולכאורה דבריו נפלאים הרי אם אינו יכול להוציא, ממילא אינו חייב [וראה היטיב באבני נזר או"ח סימן תל"ט] וביאר באריכות שצ"ל שכוונתו כמו שכתבו האחרונים שיש שני דינים בקריאת המגילה קריאה, ופירסומא ניסא עיין במרחשת

אלא אם נימא דחיובו דרבנן ויהיה נ"מ בין נשים, אבל רהיטת הפוסקים שמנמנם לא יצא כי חיסר תיבות וראה שעה"צ שם.

⁸⁸ וכמו שהביא המשנה ברורה סימן תרפ"ט סק"א "ובקצת מקומות נוהגים שהן הולכות לבית הכנסת לעזרת נשים לשמוע הקריאה, אכן צ"ע דאיך יוצאין שם נשים דא"א לשמוע שם כדין".

וכן יש להוכיח מזה שמביאין קטנים למגילה אף שהרי אינן שומעין את כל המגילה. ולכמה שיטות אין חינוך אם לא מקיימים המצווה ויש לדחות.

והראב"ה כתב [וכן בנימוקי יוסף דף ד בשם י"מ עפ"י הירושלמי] דאף קטנים שלא הגיעו לחינוך רק יודע להבין, צריעך לשמוע מקרא למגילה כי היו בגזירה.

והביאור הלכה שם ד"ה מנהג הקשה על מה שכתב המחבר שיש להביא קטנים למגילה ואם מיירי בקטנים שהגיעו לחינוך מה החידוש עיי"ש. ולכאורה החידוש הוא אף שלא ישמעו את המגילה, ויש לפלפל.

ובלקט יושר כתב שמה שמביאין קטני קטנים הוא משום שמחה, ולדבריו אין ראייה.⁸⁹ ויש להעמיק בזה הרבה למה אכן הן יוצאות, ונראה שזה תלוי במה שהאריך המרחשת בס' כ"ב בחיוב שמיעה ולא קריאה עיי"ש ואכמ"ל [ודוגמא לדבר מה שפסקו בעל האגרות משה, והמנחת שלמה שאם בפרשת זכור חיסר תיבה שאינה מעיקר הענין בדיעבד יצא]

והנה נשאלנו באשה שנאלצה באמצע המגילה לטפל בתינוק ושהתה כדי לגמור את כולה, שפסק המשנה ברורה סימן תר"צ ס"ק י"ז שאם שהה כדי לגמור את כולה באונס צריך לחזור לראש [בלי ברכה] עיי"ש, וא"כ ה"ה הכא צריכה לחזור לתחילת המגילה. [ויהעריני הגרמ"מ שליט"א דלכאור' בכה"ג אי"ז בגדר אונס, אלא שמפסיקה מדעתה, ובזה אין החסרון אפי' בשהה כדי לגמור את כולה וצ"ע].

ואף דאולי היה שייך לצרף מה שכתב בספר מצות ראי"ה סימן תקפ"ה ס"ב דלהסוברין ששופר מצותה בשמיעה-ולא בתקיעה-כיון שאינה פעולה בעצם לא שייך בה דין צירוף ואין הדין של שהה כדי לגמור את כולה עיי"ש.

אבל הגרשז"א בהליכות שלמה מועדים א' עמוד ש"ל חלק ע"ז וכתב "דהוא תמוה דאטו להסוברים דמגילה דנשים מצוותן בשמיעה ולא בקריאה לא יהיה הדין של שהה כדי לגמור את כולה", ופשיטא ליה שגם בנשים יש את הדין של שהה כדי לגמור את כולה [ואם נרדם באמצע המגילה יש לדון כי לפעמים הוי אונס וצריך לחזור לראש, ולפעמים שוגג או מזיד שאז חוזר למקום שפסק ואכמ"ל].

חלק א סי' כ"ב, ובקה"י מגילה ובצפנת פענח, וממילא זה הפשט במ"ב בביה"ל, וקיצרתי⁹⁰.

כב) קורא ושונה את המגילה⁹¹.

שמעתי מהגאון רבי דוב ז. שליט"א בדרך רעיון, קורא ושונה ביום, אחרי שקראו בלילה את כל המגילה, ומגיעים להכרה והבנה שגם הרעה היה לטובה, ממילא קוראים ביום שוב את המגילה, צריך לשנותה, כבר קוראים את הרעה באופן והבנה שהכול לטובה, והרי אנו קוראים את כל המגילה ולא רק תוקפו של הנס כמבואר בשו"ע סימן תר"צ סעיף ג'⁹² [וי"ל שבקריאה השניה יש טעימה דטעימה של תורה שבע"פ הדר קבלוה מאהבה].

כג) שמיעת כל חיבה במגילה.

לזכור היטיב דברי אדוננו החתם סופר בשו"ע (סימן תר"צ) שמה שמכים בהמן "נ"ל הטעם להרעיש ולבלבל אוזן השומעים, שלא ישמעו !!! שם זה המחזי האגגי עכדה"ק של אדוננו החת"ס, ודו"ק היטיב, כי עמוק הוא. [אולי כוונתו דלא ישמעו ברור, אבל אין כוונתו שלא ישמעו את התיבה⁹³, אבל עכ"פ יש להתעורר מזה לאלו שיש להם "נערווען"]

⁹⁰ וראה בכאיל תערוג (פורים תשע"ה) שנשאל הגראי"ל שליט"א דהנה במשנ"ב ס' תרפ"ח (ס"ק כ) לענין מגילה קודם זמנה, כתב דקטנים מצטרפין לעשרה בקריאת מגילה, הואיל ואינו אלא משום פרסומי ניסא, ואילו בס' תר"צ (ס"ח) על מה שכתב השו"ע דבי"ד וט"ו צריך לחזור אחר עשרה, כתב המ"ב שם (ס"ק ס"ג) בשם הפמ"ג דקטנים פשיטא דאין מצטרפין דלאו בני חיובא נינהו. ותירץ, דקריאה שלא בזמנה אינו מחיוב מגילה, רק דין בפני עצמו של פרסומי ניסא, וראיה לכך דהא הקורא שלא בזמנה אם נזדמן לו אח"כ מגילה בי"ד חוזר וקורא בברכה כמבואר במ"ב תרפ"ח (ס"ק כ) הרי שלא יצא בזה חובת מגילה, וממילא סגי גם קטנים כדי לפרסום הנס.

ושב הראה הגראי"ל שליט"א שכן מפורש בראבי"ה הטעם דקטנים מצטרפין קודם זמנה כיון דאין זה דין קריאה רק פרסומי ניסא בעלמא.

⁹¹ וידוע בבי מדרשא חידושו של הבנין שלמה (סימן נ"ח) דבזמן המשנה עדיין לא היה תקנה לקרוא מגילה בלילה.

⁹² וחתני הגר"נ הערני לדברי הגמרא בדף ד' שהתלמידים טעו וחשבו שצריך ביום ללמוד משניות, [קבעו לה מסכת] ולא הבינו שצריך לקרוא מגילה בשנית, ראה שם בטורי אבן ובשפ"א.

⁹³ וראה בשער הציון (סימן תר"צ ס"ק נ"ז) "והנה לא העתקתי מה שכתב המגן אברהם בשם הלבוש שהיה אומר ושם רשעים ירקב בעת זכירת המן, דאף אם נימא דזה לא חשיב הפסק משום דהוא מעניני של יום וכדמוכח בסוף סי"ג, עכ"פ יוכל לצמוח מזה קילקול גדול שלא ישמע אז איזה תיבות מן הש"ץ עי"ז, ולא יצא אז בקריאת המגילה, ולכן טוב שלא לומר כלל".

וקוראים המן כמה וכמה פעמים ה' ירחם⁹⁴ והר"פ שליט"א הראה לד' שו"ת מל"ד ח"ג או"ח סי' יג' שהביא ששמע מהחת"ס בנוסח אחר.

והגרצ"מ שליט"א האריך דיש לזכור ולשנן את השמחה הגדולה שצריך להיות בעת קריאת המגילה, וכמו שהביאו בספה"ק, וראה ביסוד ושורש העבודה שהאריך בזה מאוד שעיקר הקריאה זה הלולו, ולתת הודאה ושמחה בעת הקריאה, ומביא שם הרבה דוגמאות איך להודות ולהלל בעת קריאת הפסוקים עיי"ש. ולפעמים הנערווען מפריעים לשמחה וההלול, וכל הלבבות דורש ה'.

כד) קריאת המגילה כשיר.

יש להתעורר בדברי הלבוש סימן תרצ"ג סעיף ג' שכתב על המגילה "אין לך שיר! גדול מזה שמפרסמים הנס לשבח להשי"ת". ושיר מל' ישר כמו שמובא בשפ"א פסח תרל"ה [ובמהדורת בני בינה נסמן עוד מ"מ] ובספרי ר' צדוק זי"ע בכ"מ, וממילא ע"י קריאת המגילה שהיא "שירה", מתיישר הלב, ומוחקים את העקמימות של עמלק, ולישרי לב שמחה⁹⁵.

⁹⁴ וראה ביערות דבש (ח"ב דרוש ב') שהטעם שלא נזכר שם ה' במגילה הוא בגלל שהמן הוא שם של עבודה זרה, וכיון שהוא מוזכר פעמים רבות בהמגילה לא ראוי להזכיר בה את שם ה'. וכתב הגרב"צ פלמן זצ"ל: שמעתי מחכ"א שיחי' שאמר פעם בפורים לפני מרן בעל החזו"א זצ"ל לפרש מה שאמרו (חולין קלט, ב) המן מן התורה מנין. דהנה בגמ' בסנהדרין דף י"ג ב' אמרין דאסור להזכיר שם עבודה זרה, כגון לומר לחבירו שמור לי בצד עבודה זרה פלונית דכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו, ואמר רבי יוחנן כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה. וכתב הרא"ש שם: דלאו דוקא להזכיר עבודה זרה לצורך איזה סימן אסור, אלא בכל ענין אסור להזכיר את שמה דקרא סתמא כתיב, וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' קמ"ו ס"א, ובס"ד כתב: "מותר להזכיר שם אלילים הכתובים בתורה כגון כרע בל קרס נבו, העורכים לגד שולחן". ובש"ך שם סק"ב כתב: וכן בעל צפון וכו' דכתיב וישבו ויחנו לפני פי החירות לפני בעל צפון [שמות י"ד ב'] וכיון שנזכר שם זה בתורה מותר להזכיר את שמה, ומעתה יל"פ דהכי קא מקשי, שהרי המן עשה עצמו עבודה זרה וא"כ איך שרי להזכיר את שמו, אי לאו דשמו נזכר בתורה ולכן שאלו המן מן התורה מנין? פירוש: היכן מרומז שם זה בתורה דמהאי טעמא יהא שרי להזכירו, ואמרו דכתיב המן העץ וכדפרש"י המן יתלה על העץ.

ומרן רבנו החזו"א זצ"ל קלסיה לפירוש זה. והעיר הגראי"ל שליט"א דבגמ' שם אמרו נמי אסתר מה"ת מנין? מרדכי מה"ת מנין? [אף שיש לחלק שהקושיא היא רק על רשע למה מוזכר]

אמנם כנראה שאם אכן כך היה המעשה זה נאמר לחידודא בעלמא, כי הרי כמו שמותר לומר בל וכו' כי זה מוזכר בנביאים כך מותר לומר המן שמוזכר במגילה, ואם אין כן הדברים הרי המן העץ אין הכוונה להמן ומה ההיתר אז לומר המן? [ויצוין שברוקח כתב שהמן נזכר במגילה נ"ד פעמים וכן אסתר נ"ד פעמים ואחד הדסה כמו ממוכן עכ"ד. והעיר הגרא"ג זצ"ל דהרי ממוכן מוזכר פעם אחד יותר, ותירץ שהכתיב שם הוא מומכן].

⁹⁵ לזכור ולא לשכוח מה שהבאנו ד' המ"מ בפ"ב ה"ה שאף שבדרבנן מצוות אין צריכות כוונה, מ"מ מגילה שאני! וצריך כוונה ופר"ח סי' תר"צ ורדב"ז לשונות סי' קכ"ה

כה) משלוח מנות עבור האשה והילדים.

בהליכות שלמה כתוב (עמוד של"ח), שהבעל נותן משלוח מנות, ומתנות לאביונים, עבור אשתו ובתו שהגיעה לחינוך, אבל א"צ לזכות לה עיי"ש.

ויש להתבונן איך זה מועיל שנותן עבורה, ומה הגדר בזה (ובאשתו יש כגופו) אבל בביתו, מהיכי תיתי ואכמ"ל⁹⁶.

ויש קצת לדמות [בדרך הרעיון וכדו'] למצות נ"ח לשיטת הרמב"ם שמדליק נר עבור בני הבית, וה"ה הכא בחיוב הודאה שתיקנו לנו חז"ל זה כולל את כל בני הבית, ועדיין צ"ע.

ויצויין שהפרמ"ג בסי' תרצ"ה (בא"א ס"ק י"ד) כתב שקטנים שהגיעו לחינוך מחנכים אותם למשלוח מנות, ומתנות לאביונים עיי"ש, וכן כתב בספר יסוד ושורש העבודה שמחנכין את הקטנים.

אמנם באשל אברהם מבוטשאש כתב שמקילין בזה לגבי מתנות לאביונים, כיון שבדרך כלל אין להם ממון מעצמם, וכן נהגו בבית הקהילות יעקב [אורחות רבינו עמ' נ"א].

כו) משלוח מנות לחבר. ומשלוח מנות לאבל ועוד

והנה בב"ח בסי' תרצ"ה (והובא בא"ר ס"ק ח) כתב "דהתשועות בפורים כוללים ב' תשועות, האחת שנפרע לנו מכל צרינו ונקם נקמותינו, שנית שהושיע לנו עד שלא

והעמק שאילה ועוד, וראה הליכות שלמה פורים פרק י"ט סעיף ד' ובדבר הלכה שם, שירה בכוונה שלימה.

⁹⁶ והערני הגרד"ז שליט"א לדברי טור אה"ע סימן ק"כ בשם הרמ"ה האומר לעדים כתבו גט לאשתי אין צריכים לזכות לו הנייר קודם לכתובה אלא אע"ג דכתבי מדידהו ויהי לה כיון דבשליחותא דבעל כמאן דיהיב לבעל והדר בעל ויהיב לאיתתא דמי כיון דמזכי לאיתתא בשליחותא דבעל כמאן דיהבו לבעל לגרושי ביה ונמצא זכיית הבעת וגירושי האשה באין כאחד ושמעתי שזה מדין עבד כנעני ואולי יותר עדיף עכ"ד.

והערני הגרמ"מ שליט"א שיש להוסיף ע"ד בדרך דרוש, שהרי הדור קיבלה מאהבה היה מהלך של יציאה ממצב של הרגשת גירושין וכדביאר הרמב"ן בחי' לשבת (פח.), ומדה טובה מרובה וכו', ולפיכך במשלוח מנות דענינו אהבה וקירוב כ"ש דסגי בפעולה עבור חבירו בלא הקנאה [ומצינו בפוסקים שהזהירו במשלוח מנות מאיש לפנויה מחשש קדושין]. וביותר י"ל עפ"ד החת"ס בתשובה דבפורים נתחדש ענין הכופין אותו עד שאימר רוצה אני, והרי לב"ש המגרש אשתו צריך לגרשה ע"פ ד"ת, וגם לב"ה ור"ע, הרי הרוצה לגרשה יש עליו מצוה לגרשה בגט, ונמצא דבכל גט הנקודה הפנימית במעשה הגירושין היא קיום מצוה, ושייך בזה היסוד הנ"ל, ולפיכך יש לדמות דיני גירושין לדיני פורים.

נפקד מאתנו איש⁹⁷, והם באמת שתי מתנות טובות, ומרומזים יפה בב' מתנות שנתן אחשוורוש, האחד בית המן שבוזה נפרע לנו מצרינו⁹⁸, והשני נתינת הטבעת שלא יפגע בנו שום אויב וצר, וכן כתוב ביום ההוא נתן המלך את בית המן וגו' וכתוב ויסר המלך את טבעתו וכו' וע"כ לזכר אלו ב' מתנות תקנו לנו חכמינו ז"ל בין בשמחת עבודת היוצר, ובין בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו ליתן מידו ומהונו שתי מתנות לזכר ב' תשועות אלו, ע"י מתנות שנתן אחשוורוש וכו', והנה לאשר לא יחדל אביון מקרב הארץ וכו', מצוה לחלק ולתת לכל אביון מתנה אחת, אבל בשמחת האדם עם אוהביו ורעיו, אולי לא ימצא לאדם אוהבים רבים כמ"ש רז"ל, או חבא כחברי דאיוב⁹⁹, וכן אמרו קנה לך חבר, ע"כ המצוה לשלוח ב' מנות לרעהו הטוב להיות שש עמו על שני התשועות אלו כנוזכר, ישמע חכם ויוסף לקח עכ"ל הב"ח¹⁰⁰.

ומוכח מדברי הב"ח שיש ענין לתת משלוח מנות לחבירו הטוב דייקא, ועי"ז לשוב ולשמוח עמו על שני התשועות¹⁰¹ שנתן את בית המן¹⁰² והשני שלא נפקד ממנו איש¹⁰³.

⁹⁷ וראה להלן שהבאנו מהיוסף לקח שמרדכי לא עשה משתה בשושן כי רצה לראות שלא יהרג שום יהודי כי אחרת א"א לעשות משתה, וזה הכנוס וממילא שיא האחדות זה שכל יחיד יש לו כח ודו"ק.

⁹⁸ לזכור יסוד ושורש העבודה כשאומר בליל פורים הגואלנו מכף כל העריצים הנפרע לנו מצרינו לכוון על הניסים.

⁹⁹ ושמעתי מאמו"ר הכ"מ בשם הגאון רבי אייזיק שעהר זל"ה דהמקור או חברותא או מיתותא כי למה לא הרג השטן חברי דאיוב, אלא משום שאמר לו רק את נפשו אל תיקח ממילא אם היה הורג את חבריו הוי כנוטל את נפשו.

¹⁰⁰ והערוני להוסיף דבר נחמד, דאב"י בר אבין ור חנינא בר אבין דהא מחלפא סעודתייה אהדדי, וקיימו משלוח מנות זב"ז לפי שהיו חברותא, וכידוע אין לך קירוב הדעת גדולה משניים שעוסקים בתורה יחד בבחינת ואת אהב בסופה, וכפי שחזינן בכמה דוכתי בש"ס שהיו לומדים בצוותה ע"י ברכות כ"ט אבי בר אבין דאמרי תרוייהו וכן בשבת פ"ו ובערובין פ"ז, ושם בפ"ט ובב"ב פ"ז.

¹⁰¹ ובגמ' מחלפי סעודתייה, וראה ב"ח תרצ"ה ס"ק ז' מ"ש לבאר שיטת רש"י, שזה אכל אצל זה שנה אחת, ולשנה הבאה אכל השני אצלו עיי"ש, ומ"ש ע"ז בא"ר.

ואולי י"ל דהוי לשיטתו, וממילא אכל רק אצל חבירו הטוב! ואכמ"ל. והנה בפתחי אברהם עמוד קס"ב דייק מלשון רש"י במגילה "מנות מיני מעדנים" שמנה הכוונה חלקק וכתרגומו והיה לך למנה ויהי לך לחלק וממילא הכוונה שנותן מתוך הסעודה שהכין לעצמו לחבירו עיי"ש. ולפי הב"ח א"ש טפי שממש אוכלים ביחד ודו"ק.

¹⁰² וראה ברש"י בראשית (מט, כז) "לער יחלק שלל" שביאר שגם מששקעה שמשן של ישראל יחלקו את שלל המן שנאמר הנה בית המן נתתי לאסתר.

ויצוין שיש מחלוקת בין המפרשים מה עלה בגורלה של זרש, שהרמ"א בספר מחיר יין כתב ש"נתלו המן ובניו וזרש", וברוקח כתב שהתרוששה וחזרה על הפתחים כמו בניו של המן, אמנם במהרי"ט צהלון כתב שנהיתה משרתת של אסתר ותהיה מנעורותיה ההולכות לרגלה, ורמזו בית המן נתתי לאסתר שהכוונה על זרש. [ונהפוך הוא]

¹⁰³ ויש לדייק בנוסח הברכה אחר המגילה, הרב את ריבנו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו, הנפרע לעמו ישראל, האל המושיע. וראה בבית יוסף שביאר למה מוזכר חמשה לשונות, והאבודרהם כתב שיש ו' לשונות עם סיום הברכה וראה בא"ר ועוד.

ובענין לתת משלוח מנות למי שלא יברך ראה בהליכות שלמה (עמוד של"ה) שפסק שמותר כיון דהוה מצוה גדולה. [ויל"ע מה בדיוק כוונת הגרש"ז]¹⁰⁴.

ובאבל רח"ל מבואר בסימן תרצ"ו סעיף ו' "יש מי שאומר שהאבל חייב לשלוח מנות". וברמ"א שאין שולחין לאבל כל י"ב חודש וכו' וכ"ה ביור"ד סימן ת"א עיי"ש פרטי הדינים בנו"כ.

והנה יש שכתבו (מהרא"ק, מהרי"ל לקט יושר בשם תרומת הדשן) בשם מהר"מ שיתן לשניים או לשלושה מרעים, אמנם המשנה ברורה לא הביא ד"ז, וכן בבן איש חי פרשת תצוה שנה א' אות י"ח כתב יתן לאיש אחד. וכן שמעתי מדודי הגרמ"ש שכן נוהגין.

ולכאורה הרי המצוה מקיים בשני מנות לאיש אחד ולמה צריך לשלוח לשניים או לשלושה?

וקצת דוחק שכוונתו כדי לקיים מה שכתוב בסימן תרצ"ה סעיף ד' "וכל המרבה לשלוח לרעים משובח" וי"ל.

ויש לדייק שהרמב"ם הביא בה"ז כתב "ומוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות לרעיו וכו' והשו"ע לא הביא רק לגבי משלוח מנות, ורק המ"ב הביא שם בס"ק ג' הביא דברי הרמב"ם, ולמה לא הביא השו"ע להרבות במתנות לאביונים אמנם פשוט שמכיון שכתב השו"ע "חייב כל אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים" ממילא זה כוונתו שבוודאי ראוי להרבות וכדברי הרמב"ם.

והנה במשנה ברורה סימן תרצ"ב סק"א כתב בשם דרך החיים שאבל לא יאמר ברכת שהחינו כשקורא את המגילה. וראה בהליכות שלמה עמוד של"ב שהביא הגרש"ז דברי הגשר החיים פכ"ג ס"ז שכתב "שאבל תוך י"ב חודש מברך שהחינו".

וכתב הגרש"ז (על הגיליון של גשר החיים) שדברי סברא הם, ובפרט דבזמננו¹⁰⁵ אם אחר יברך הו"ל אבילות בפרהסיא. וכן הוא בלוח ארץ ישראל בשם האדר"ת

¹⁰⁴ וראה בכאיל תערוג (פורים תשע"ה): מעשה שסיפר הר"א שליט"א: היה זה לפני כעשרים שנה, היינו זוג צעיר ולפני פורים עמדנו בפני בעיה קשה, סבינו וסבתינו החילונים ציפו מאד לקבל מאיתנו משלוח מנות, אך אנו הסתפקנו, האם מותר לנו לתת להם דהרי הם לא יברכו ע"ז. הלכתי לבית מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן שליט"א והצגתי בפניו את צדדי השאלה: סבי גר ברמת גן, הוא מצפה לקבל משלוח מנות ממני, אבל אני יודע שהוא לא יברך, מה עלי לעשות?

בתחילה אמר רבנו שליט"א "תביא להם בגדים וכדו' מתנה יפה, למה צריך דווקא אוכל, את המצוה תקיים במישהו אחר

אולם לפתע השתתק, ראיתי את עיניו הק' נדלקות ואז אמר: 'כן, כן תביא להם משלוח מנות גדול, הרבה אוכל, תביא הרבה'. ופירט: 'תביא להם סוכריות, עוגות, שוקולדים... מי יודע איזה אוכל כשר יש לו ברמת גן, כך לפחות הוא יאכל כשר!' עכ"ד. וראה בהליכות שלמה מועדים א' עמוד של"ה שכן הורה הגרש"ז שמותר לתת משלוח מנות בפורים לאלה שיש חשש שלא יברכו כדי לקרב לבם למצוות משום דמצוה גדולה היא עיי"ש.

¹⁰⁵ כנראה כוונתו דבזמננו משהוא אחר עשה את הברכות כמו שנראה ברמ"א הבסימן תרצ"ב סעיף א ועוד, ובזמננו הרי בדרך כלל הבעל קורא מברך את הברכות

"בטעות נדפס באיזה מקומות שאבל אינו מברך הברכה ואינו דומה לשהחיינו דחנוכה דשם מברך רק בעד הקהל ופה הוא מברך בעד עצמו".¹⁰⁶ וכבר כ"כ בבנין עולם סימן ל"ה [שהמשנה ברורה הביא חלק מדבריו] וכ"ה במנחת אלעזר ח"ב סימן ל"ב ומחנה חיים יור"ד סימן ס"א. וכן נראה מדברי התשובה מאהבה ח"ב סימן רפ"ו, וכן הורה הגריש"א זצ"ל שהרבה פוסקים חולקים על המשנ"ב ושכן הוא המנהג, וכן השבט הלוי בחלק ט סימן קמ"ו.

(כז) משלוח מנות בפורים¹⁰⁷.

והגראב"ם שליט"א הערני עפ"י דברי התניא, שיש נפש בהמית ונפש אלקית,¹⁰⁸ והבהמית היא מצד סט"א, והחסד שמוטבע באדם מתולדתו הוא מצד נפש הבהמית, אלא שבישראל הנפש הבהמית מעורבת משוב ורע ואילו אוה"ע נפשם היא מצד הרע הגמור ולכן חסד לאומים חטאת, ובישראל נוספה עוד נפש אלקית שהיא חלק אלו-ה ממעל, עיי"ש, וזהו הכח המיוחד שבמצוות הפורים, כי ע"י שמעוררים את השנאה לעמלק ע"י קריאת פ' זכור וקריאת המגילה (וכדברי הרמב"ם ז"ל הידועים שהמצוה לעורר הלב במאמרים לשנאתו) מכניעים את החלק הרע שבנפש הבהמית, וממילא כל החסד בא רק מצד הנפש האלקית, וזה ענין משלוח מנות בפורים עכ"ד.¹⁰⁹

וזה יסוד גדול בעבודת החסד של יומא דפוריא [שעיקר המצוות של היום הם בחסד בבין אדם לחבירו] לעשות את החסד מהנפש האלוהית ויומא קא גרים שמכניעים את החלק הרע ודו"ק היטיב.

וראה חת"ס [דרשות לז' אדר עמוד קכ"ג] "וכד מעיינת בניסא רבא דפורים, **יסודו בנוי על גמילת חסדו של מרדכי באמנו הדסה**, יתומה מאב ואם וכו' והוא מרדכי גדול הסנהדרין וישב בשער המלך לא חס על כבודו ולקחה לו לבת, וגם אחר הלקחה השכים והעריב לידע שלומה ומה יעשה בה".

וכ"ה בשפת אמת שנת תרל"ז "ובכל יום ויום מרדכי מתהלך נראה שזה היה דבר גדול מאוד שארבעה או חמש שנים מעת הלקח אסתר לאחשורוש ומרדכי הצדיק הלך בכל יום ויום לראות שלומה בעבור כי היתה יתומה ובצעור התפיסה בבית נכרי

¹⁰⁶ וראה שם הערת הגר"י קאנעל זל"ה

¹⁰⁷ והנה הפרמ"ג בסימן תרפ"ז מ"ז סק"ג כתב "אי משלוח מנות קודם או מתנות לאביונים קודם יתבאר בסימן תרצ"ד ותרצ"ה" ושם לפנינו לא נמצא. ובמקור חיים להחיות יאיר בסימן תרצ"ה סעיף ד' כתב **דיש ליתן כסידרא דקרא** משלוח מנות תחילה ואח"כ מתנות לאביונים, אמנם ביסוד ושורש העבודה, וכן בליקוטי מהרי"ח נראה שנתנו מתנות לאביונים קודם, וכמדומה שכן נהג הגרשז"א זי"ע.

¹⁰⁸ ואדונו החתם סופר הביא דברים אלו בפרשת בהעלותך עה"פ "והאספסוף אשר בקרבו וגו'" שהפ"י בפסוק זה הוא עפ"י ד' התניא הנ"ל.

¹⁰⁹ ועוד שמעתי מהנ"ל בענין משלוח מנות בפורים על דרך דבריו הידועים של האור החיים הק' ונתן לך רחמים שאחרי שעושים מעשה אכזריות צריך רחמים, א"כ אחרי שנאת ומחיית עמלק צריך לעשות פעולות של חסד.

ובזכות זה זכה לנס וכו'. [נראה ברבנו בחיי שמות כב, כב שהמרחם על היתומה "מהפך מידת הדין למידת הרחמים, ובזה תאריכו ימים וכו'" עיי"ש]

כח) הרצון הפנימי דשל היהודי מתגלה ביומא דפוריא.

וביותר י"ל לפי דבריו הידועים של אדוננו החת"ס בשו"ת או"ח (סימן קפ"ה) שבפורים מתגלה הרצון הפנימי של היהודי של רצוננו לעשות רצונך, עיי"ש שחידש שמה שכ' הרמב"ם בפ"ב מהל' גירושין שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני, כי הנפש היהודי רוצה לעשות רצון בוראה וכו', התחדש רק אחר פורים שקבלוה מאהבה!¹¹⁰ ודו"ק.

ובמשתה היין נאמר. בשלושה דברים אדם ניכר בכוסו, בכיסו, ובכעסו, ויש אומרים אף בשחקו כמבואר בערובין דף ס"ה ע"ב. וזה ביומא דפוריא.

כט) לקרוא את המגילה מדין ערבות בזמן דיעבד.

הנה בהליכות שלמה מועדים א' עמוד של"ב כתב "הקורא את המגילה בין עלות השחר לנץ החמה להוציא אחרים ואין כוונתו לצאת בקריאתו, יש מקום להסתפק אם יצאו השומעים ידי חובתם, דיתכן דליכא ערבות אלא בזמן שנכון לקרותה. ולכאורה ה"ה אם קורא אחרי הפלג יהיה אותו הספק".¹¹¹

¹¹⁰ ובמק"א הארכנו, ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה ואכמ"ל. ושו"ר בדרשות חת"ס לז' אדר דף קס"א שהביא מבנו הכת"ס שהאונס והמודעה רבה היה גם לואהבת לרעך כמוך דאי היו מקבלים זה ברצון ממילא היתה כל התורה מקובלת כמבואר בשבת דף ל"א שואהבת לרעך עליו עומד כל התורה, והנה בפורים נותנים משלוח מנות וכו' וידוע דעיקר הכוונה בזה להרבות אהבת רעים זה לזה ואהבת לרעך כמוך, וכיון שקיימו וקיבלו זה ממילא קבלו כל התורה ברצון".

ובכאיל תערוג פורים ע"ו האריך בזה: יש להתבונן במה מדובר, האם כלל ישראל התאספו במקום אחד כמו במעמד הר סיני שנתאספו כולם במקום אחד, ושם כפה עליהם הר כגיגית ואמר הקב"ה אם מקבלים אתם את התורה מוטב ואם לאו פה תהא קבורתכם זה היה בזמן מתן תורה, ועכשיו בזמן אחשורוש מאה עשרים ושבע מדינות מה היה, האם כולם באו למקום אחד ואמרו אנחנו מקבלים את התורה? ולכאורה לא מצינו כזאת, ועכ"פ הרי היה צריך להיות כזה אסיפה של מאה ועשרים ושבע מדינות, שכל היהודים מכל המקומות באו ביחד ועשו קבלה מאהבה, והרי לא היה כזה דבר ומה הפשט הם קבלו?

משמע שחז"ל ידעו בדרך נבואה, או האריך שיהיה שכל אחד אחרי זה בלב שלו היה מרוצה שיש לו תורה וזה מספיק, שכבר הקב"ה מאד שמח שרוצה שהאדם יעבוד את הקב"ה מתוך אהבה, וזה היה רק בזמן ההוא שכל כלל ישראל מבלי יוצא מן הכלל קבלוה מאהבה עיי"ש שהאריך בזה מאוד.

וממילא ביום זה שנתגלה פנימיות הנשמה וכדברי החת"ס נתאחדו כולם ברזא דאחד נשמה אחת ודו"ק.

¹¹¹ ומו"ר הגרי"ד תמה על ספק זה, וזכורני שראיתי מפורש באבני נזר סברא כדברי הגרש"ז, ולע"ע לא מצאתיו.

והעירו שלפי יסודו של רבנו הגרש"ז במקומות שיש מחמירים מספק רחוק וכדו' לקרוא גם ב"ד אבל הרי חוששין שמא יצאו את המצוה בדיעבד דהרי מוקף שקרא בדיעבד ב"ד יצא, ולכן לפי יסוד הנ"ל מבקשים ממי שקרא כבר את המגילה שהוא יקרא את המגילה מדין ערבות, ואז אם אין ערבות על בדיעבד הרי לא יצאו, ויש לפלפל בזה טובא

(ל) עדיף לקרוא מתוך הכתב או עשרת בני המן בנשימה אחת¹¹².

עשרת בני המן¹¹²

והאריכו בספה"ק (ראה יערות דבש ומגילת סתרים להנחה"מ פרק א' פסוק ב', ופרק ג' פסוק ט' באריכות, ובפירושו על הגדה של פסח מעשה ניסים בפסקא של רבי יוסי הגלילי ועוד) בקליפה הגדולה של עשרת בני המן שהיו יונקים מעשרה כתרין דמסאבותא שהיו כנגד עשר ספירות וכנגד עשר קדושות וכו', וכשם שידע בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמיים וארץ, כמו כן היה המן ועושה המלאכה יודעין לצרף כוחות הטומאה, ורצו להוריד טומאה ומקומות הטומאה בעולם ושושן הוא כנגד ירושלים בטומאה ועיי"ש ענין הקדושה של מוקפין חומה בט"ו באדר שבסוף פרק א דכלים חשב עשרה קדושות, והקשה הברטנורא שם די"א הן ותירץ דארץ ישראל היא רק טהרה אבל הקדושה מתחלת רק מכרכים המוקפים חומה, ולזה בט"ו באדר כשנמחו כוחות הטומאה מהעולם התחיל העלאת הקדושה ונתעלה הקדושה של המוקפין **ולכך עושין בט"ו משתה ויום טוב על עליות הקדושה ואכמ"ל**.

והערינו הגרמ"מ שליט"א בשם פרקי דר"א, דעמלק בא לפגוע בעם ישראל שהיו מוקפים בעננים בדוגמת ערים המוק"ח, ולפי"ז בפורים שנתגברו בביטול קליפת עמלק ייחדו יו"ט מיוחד לערים המוקפות חומה להורות מעלה זו עכ"ד. ועי' מגילה יב. והשתיה כדת אין אונס כדת של תורה, ופרש"י בד"ה כדת של תורה וז"ל: אכילת מזבח מרובה משתיה פר' ושלושה עשרונים סולת ונסך חצי ההין עכ"ל. ונראה שהם רצו להוריד טומאה באופן של זה כנגד זה.

והערוני לדברי המדרש (קה"ר ח,ט) שומר מצוה לא ידע דבר רע זו אסתר שהיתה עסוקה במצות ביעור חמץ. וכתב החיד"א בכסא דוד (דרוש י) ולפי פשוטו אפדשר במה שאמרו שהמן היה הסט"א בעצמו וביעור חמץ נודע שהוא לבטל היצר הרע והסטרא אחרא וכיון דאסתר נתעסקה בביעור חמץ אהניא לבטל המן עכ"ד.

והוסיפו לזה שנוהגין להניח עשרה פתיתין לפי שהספרים נכתבו ב"ג ניסן והסופרים היו עשרת בני המן על עשו בני ישראל בביעור עשרה הפתיתין.

ויש להתעורר ממה שמבואר בגמרא דף ט"ז כל השירות נכתבות אריח על גבי לבינה **חוץ מעשרת בני המן** ומלכי כנען. וראה בגר"א על המגילה "עשרת בני המן עד הרגו ל"א אותיות והם כנגד לא מלכים של כנען וזהו שאמרו כל השירות כולם וכו'.

ויש להעמיק טובא למה עשרת בני המן נקרא שירה? וראה בשם משמאל פסח תרע"ו **כי עיקר השירה היא על מפלתן של רשעים וע"כ נקראין עשרת בני המן שירה**.

וכבר ביארו שמלכי כנען היו המעכבין לביאת הארץ ועשרת בני המן, היו מעכבין לבנין בית המקדש כמבואר ברש"י במגילת אסתר, ולכן ההדגשה הוא שהשירה היא שהרגו ותלו אותן [מהגמרא משמע שהרגו אותן ואח"כ תלו, ולפי המהרש"א שם משמע שההריגה היתה ע"י תליה ואכ"מ] וענין התלייה לפרסם שנהרגו וככה ירד העיכוב לבנין בית המקדש. ובתרגום שני כתוב ששאלו את אסתר איך היא תולה אותם על העץ הרי כתוב לא תלין נבלתו [והגרמ"ק שליט"א העיר על זה הרי האיסור הוא רק בארץ ישראל]

בעל קורא שמרגיש שאינו יכול לקרוא מתוך הכתב עשרת בני המן וגם בנשימה אחת, דמבואר בשולחן ערוך שבדיעבד יוצאים בעשרת בני המן גם שלא בנשימה אחת, דעת הגריש"א שעדיף שיקרא מתוך הכתב מאשר לומר בנשימה אחת, אמנם ראה בקנה בושם ח"ד שהאריך למעניתו שמכיון שיש פוסקים [ב"ח ועוד] שזה לעיכובא ממילא עדיף לקרוא בנשימה אחת, ושמענו שמועה שכן נטה קצת אאזמו"ר הגרשז"א זי"ע אבל למעשה אמר שאין נ"מ [קיצרתי במקום שאמרו להאריך]

113 מתנות לאביונים (לא)

ואמרה שיש בזה קידוש השם עיי"ש, ותלו אותו ואת בניו על העץ. וראה בחת"ס דרשות לער"ח אדר (דף קכ"ה) שהמן נתלה בט"ז ניסן ונשאר תלוי עד עד ט"ו אדר לשנה הבאה עיי"ש

[ובמק"א כתבנו בדברי המשנה בכלים פ"ז מ"ט "ב' אמות היו בשושן הבירה" ופירש הרע"ב "חדר אחד בנוי על שער המזרחי של עזרה ועליו שושן הבירה מצויירת כדי שתהא עליהם אימת מלכות". ושמענו שבדרך הפרד"ס יש עוד ביאורים למה בבית המקדש היה ציור של שושן הבירה, שאז ניצחו את המן ובניו ויכלו לבנות בית המקדש ואכמ"ל].

והגאון רבי משדה ג. הראני לדברי הגר"א המובאים בהגדה של פסח "תולדות אדם" ד"ה עבדים היינו "שמעתי מהגאון החסיד ז"ל [הגר"א] פעם אחת בפורים ונשאל לפניו למה אמרו חז"ל כל השירות נכתבות אריח על גבי לבינה חוץ מזו ושל מלכי כנען שלא תהא תקומה למפלתן והול"ל שלא "היה" תקומה למפלתן? ואחרי שמידתו היה שלא לומר בדבר שאינו על דרך הפשט כי אם ראשי דברים השיב בקיצור: אם תבין פסוק זה בפרשת עקב ואשר עשה לחיל מצרים לחיל ולרכבו אשר הציף עליהם וגו' ותמה הרמב"ן לא הבינותי טעם עד היום הזה כי כל המתים בים אבדן עולם הם, ואז יתיישב ג"כ מאמר ז"ל ואמרתי לו עדיין לא הבנתי ואמר לי: למה לא תבין והלא כתיב סוסו ורכבו, ואז הבינותי כוונתו ואמרתי הענין בפניו ושמע ונראה שהודה יפה כיוונתי, והענין כי רוכבו הוא השר וכו' והים העליון הציף עליו ושטף כל הניצוצות הקדושה וכו' **משא"כ בני המן ומלכי כנען כי בעבור שהשאירו להם ישראל למטה לא מחה ה' גם השרים למעלה ולכן לא אמרו שלא היה להם תקומה וכו'**

והעיר בנו הרב י. שיל"ע מדברי הגמרא בסוטה דף ט שלוש כוסות הנאמרות במצרים למה וכו' אחת שעתידיה לשתות בימי חברותיה ובכל הסוגיא שנראה שעדיין יש שר של מצרים וי"ל.

¹¹³ בביה"ל מביא פרימ"ג שמסתפק במתנה ע"מ להחזיר אם יוצאין מתנות לאביונים והוא חידוש. והרמ"ט שליט"א הערני לדברי הש"ך שמביא שיטת רבי ירוחם שגם בצדקה מועיל ע"מ להחזיר.

ובעיקר ענין הצדקה בימי הפורים. ראה בספה"ק יסוד ושורש העבודה שער י"ב פרק ו' "שזה עולה על שאר ימות השנה במצוות צדקה, כי ביום זה עושה האדם תיקונים נפלאים ונוראים ע"י מצווה זו" [וראה בשפת אמת ליקוטים (ח"א עמוד 128) בתו"ד "כי זה החודש מיוחד לצדקה וכו' יש זמנים שיכולים להידבק בו יתברך ע"י בחינת בכל מאורך, לכן הימים האלו מסוגלים לזה"].

ובפירוש רבי יהונתן אייבשיץ פרק ו' פסוק י"א כתב דבר נפלא, שהמן הרשע חילק את הכסף שקיבל בחזרה מאחשורוש לצדקה! מתוך מחשבה שבזכות זה הוא יצליח בתוכניתו להרוג את היהודים רח"ל, ומ"מ זה לא עזר לו כיון שהוא היה עבד של

סיפר אאמו"ר הכ"מ שסיפר לו חמיו מרן הגרש"ז זצ"ל שהרב מרצבך זצ"ל שהיה רב בעיירה בגרמניה, ולא היו שם עניים, ורק היה שם מנהג שכל אחד שנולד לו בן פתחו לו חשבון בנק, והיה יהודי אחד שלא פתח חשבון, ואליו נתנו מתנות לאביונים. ועיין בארץ צבי מועדים [שבת זכור תרפ"ג] ששואל מה יהיה לעתיד לבוא הרי פורים לא יתבטל כמ"ש בעט"ז ועוד, והרי אז לא יהיו אביונים כמו שכתוב בקרא אפס כי לא יהיה בך אביון עיי"ש, וכוונתו כנראה לד' הספרי [הובא ברש"י] שמה שנאמר לא יחדל בך אביון באין עושין רצונו של מקום, אבל בעושין רצונו וכו' לא יהיה בך אביון עיי"ש.

וצ"ל דכמו שדנו הפוסקים שגם אביון בזמננו זה לאו דווקא בגדרים של אביון ועני מאתיים זוז, רק לפי הענין, כן יהיה לעתיד לבוא. ובחת"ס דרשות עמוד ר"ג-ד כתב ליישב קושיא זו בכמה דרכים. [אביוני עכו"ם ועוד]

ויצוין שהחת"ס בדרשות ז' אדר דף קע"ו כתב בתו"ד "ע"כ תיקן שעכ"פ ביום הקריאה יתנו מתנות לאביונים ולא לעניים אלא עיקר לאביונים שהם תלמידי חכמים שאינם עניים באמת רק אביונים שצריכין למי שיעשה מלאכתן ופרנסתן והמה תאבים לכל דבר". ויש להאריך בזה.

לב) להיזהר משיכרות בליל פורים.

כתב השפת אמת שמה שלא חייבו להשתכר בלילה כי חששו שמא עי"ז לא יוכל לקרוא את המגילה ביום [שחיוכו יותר חמור] כראוי. והיא הערה חשובה ונחוצה שיזהר שיוכל לקרוא ביום כראוי וכיאות. [ולעיל הבאנו שבמחזור וויטרי קצת משמע שכן היו משתכרים, אבל אין ראיה בכלל שזה היה מנהג נכון]

מרדכי וממילא גם גם הכסף שלו שייך למרדכי עכ"ד, והדברים נוראים שהמן הרשע הבין את גודל מעלת הצדקה, וחשב שע"ז יוכל להשמיד את היהודים. [ושו"ר שגם החת"ס והפרי צדיק בפרשת שקלים כתבו שנתן כסף זה צדקה] וראה בבני יששכר מאמר ח' בשם החיד"א (בכסא דוד סוף דרוש ט' לשבת תשובה אות ג') בשם תלמידי האריז"ל, שאף שקיי"ל עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה, אבל צדקה וגמילות חסדים אין עבירה מכבה אותה, וממילא ביומא דפוריא שכלל ישראל נותנים ונותנים צדקה, ואין עבירה מכבה אותה.

ובמשתה היין נאמר. שמה שנותנים צדקה עד בלי די לראות ולהראות שהממן אינו תופס מקום, ואין הוא חלק מתוכנו, וכמו שדייק המהר"ל שבגזירה נאמר "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד וגו' ושללם לבוז" וכושמרדכי ציוה לכתוב האיגרות שניות כתוב "להשמיד להרוג ולאבד וגו' טף ונשים ושללם לבוז, ובפסוק הבא כתוב "ביום אחד" בכל מדינות המלך וגו' למה פה מופרד ושללם לבוז ובאיגרות שניות הוא מחובר.

וביאר דאצל היהודים הממן הוא דבר נפרד ולכן זה לא מוזכר אם גזירת הגופין ביחד, אבל בעמלק השללם לבוז הוא חלק מעצמותם עיי"ש.

וראה בצדקת הצדיק (אות רנ"ה) שמעתי שקליפת פרס הוא צרות עין ולכן תיקנו משלוח מנות. [וראה בתרגום שני שהמן הרשע בלשון הרע לאחשורוש אמר שכלל ישראל מפזרים הרבה כסף להוצאת שבת ויו"ט]

ובאמרי פנחס כתב טעם [והוא טעם נוסף לכל הטעמים שנאמרו בזה] בדרך צחות למה אין שם שמיים במגילה כי חששו שמא יתאחר אדם ויקרא את המגילה באמצע או סוף היום, והוא כבר בעד דלא ידע, ויגיד שם שמיים שלא כראוי.

וראה הטור או"ח סי' רי"ג בב"י ד"ה ובהגהות מימוני, שהביא בשם סמ"ק, שאין אנו רגילין לקבוע עצמנו אלא על פת וכו' [לגבי להוציא אחד את חבריו בברכה], מיהו בליל פורים ובלילה שלפני ברית מילה, שרגילין לקבוע עצמם על היין ועל הפירות וכו' עכ"ל. נראה ששתו יין אבל בוודאי לא בשיעור שיכרות.

(ג) מתנות לאביונים

בקיצור אלשיך (פרק ט פסוק כ"ב) כתב: "הרלב"ג¹¹⁴ כתב שמרדכי תיקן להם לישראל שיתנו בפורים מתנות לאביונים, דאיתא במדרש [ראה ילקוט שמעוני אסתר רמז תתרנ"ז] שאליהו הנביא בא אצל משה רבנו ומסר לו את גזירת המן וביקש ממנו שיתפלל להקב"ה לבטל הגזירה, ומשה אמר לו אם יש איזה צדיק בעולם שישתתף עמו בתפילה? ואמר לו אליהו יש צדיק אחד ומרדכי שמו. ואמר משה לאליהו שיאמר למרדכי שיתפלל, ובאותה שעה שמרדכי יתפלל גם הוא יתפלל, וע"י תפילת שניהם היתה הגאולה, על כן תיקן מרדכי, שבכל שנה בפורים יתנו צדקה ומתנות לאביונים עבור נשמת משה עכ"ד.

ואולי יש לפי"ד להתעורר בשעה שנותן מתנות לתת מתנות לאביונים לכוון לעי"נ משה רבנו רעיא מהימנא¹¹⁵.

(ד) סעודת פורים אחד המרבה וכו'.

לזכור היטיב מה שכתב הרמ"א בסי' תרצ"ה לגבי סעודת פורים אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמים [כמבואר במשנה במנחות דף ק"י בקרבנות נאמר בעולת בהמה וכו' ובעולת העוף וכו' אחד המרבה ואחד הממעיט עיי"ש, ובדרך רמז דרמז י"ל כמ"ש להלן בשם המדרש רבה פרשת פנחס "כל השופך דמן של רשעים כאילו הקריב קרבן", וראה לקמן אות סא מ"ש בזה] ובשו"ע מובא אחד המרבה בסי' א' ובסי' תרצ"ה, תמידין כסדרם.

וראה בספר היראה לרבנו יונה אות ק"א "בפורים ירבה בשמחה ומשתה אך שיהיה לבו לשמיים שלא יצא מפיו דבר ערוה וניבול פה".

89 שהיה בן רבי גרשום בן שלמה בעמח"ס שער השמיים חתנו של הרמב"ן כמובא בשם הגדולים מערכת ל' אות ג', וכן הוא בסדר הדורות, ובמליצי אש הביא שמועה שאדונו הגר"א אמר "הלוואי שאזכה להיות במחיצתו", וראה בשו"ת ריב"ש סימן מ"ה.
115 ואחד המשגיחים שליט"א תמיד חוזר ע"ז, שאם גם משה רעיא מהימנא, איש האלק' צריך את הזכויות שלנו, מה נאמר ומה נדבר עלינו, יפה שעה אחת בתשובה בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. [ויציין מה שפסק הגרשז"א שאונן ביום הפורים הואיל ומותר בנתינת צדקה אם מכין לעילוי נשמת המת מסתבר שעליו לקיים באופן זה מצות מתנות לאביונים, ראה הליכות שלמה מועדים א' עמוד שד"מ].

לה) זמן הסעודה בפורים.

בבית ישראל (שנת תש"ט) מביא מהאמרי אמת דהחיוב לבסומי זה להגיע לעד דלא ידע כמו אדם הראשון לפני החטא בין ארור המן לברוך מרדכי עיי"ש.

ואולי לכן שותין יין, דהרי ר"מ אומר עץ הדעת גפן היה, וכיון ששותין יין, וכתב בס' ברכת אברהם שהטעם שאוכלין סעודה בשעת מנחה, דחטא עץ הדעת היה בשעת מנחה, כמו שכתוב במדרש תהילים בפרק צ"ב, והרי מרדכי היה גלגול יעקב כמו שכתב מהר"מ פאפריש פרק ס"ג¹¹⁶, והרוקח כתב עת צרה היא ליעקב ו"ממנה" יושע ממנה אותיות המן [ודברי רוקח הובאו בשפ"א תרנ"ז עיי"ש], וחיד"א כתב [בס' דבש לפי מערכת פורים] בשם הרמ"ז זי"ע דמרדכי היה נשמת יעקב, (וכ"ה בסדר הדורות ג"א ת"ד) אתי שפיר עת צרה היא ליעקב וממנה יושע, וא"כ שופריה דיעקב מעין שופריה דאדם הראשון.

ולפי"ז בשעה עשירית בשתיית היין [כמנהג ישראל קדושים שאוכלים את הסעודה אחרי מנחה סמוך לערב וכמ"ש הרמ"א] אם יכול לחזור בתשובה באותו מקום באותו זמן, מה טוב ומה נעים, וביותר כשחל פורים בע"ש !! כמעשה שהיה בחטא אדם הראשון¹¹⁷,

והביאו מכתבי האריז"ל [ראה בני יששכר מאמרי חודש אדר מאמר ד' ועוד] שהתעורר אז על כלל ישראל חטא אדם הראשון ונקנס עליהם מיתה, וראה משנת חסידים מסכת אדר פ"ג [והוי תשובה באותו מקום ובאותו זמן ודו"ק].

לו) סעודת פורים בערב שבת, ולבני פרזים.

ואידי דאירינן בפורים בע"ש, יש בנותן טעם להזכיר מה שנסתפקו בבי מדרשא, האם בן י"ד שמגיע לירושלים מותר לו להשתתף בסעודה הגדולה ביום ו' אחר חצות, ויש לצרף דעת הרמ"א בס' תרצ"ה שגם בן י"ד חייב במשתה ושמחה קצת ביום ט"ו, וגם הרי כתבו [סדר היום מובא בא"ר, ופרמ"ג ובבאר היטב ובמ"ב תרצ"ה סק"ט וש"פ] שיש ענין ברבים שאוכלין ביחד, וממילא כל מי שנמצא בסעודה מוסיף, ובמיוחד אם הוא מבני המשפחה¹¹⁸ "משפחה ומשפחה" ופרש"י "מתאספין יחד, ואוכלין ושותין יחד"¹¹⁹ ועדיין צ"ע להלכה¹²⁰.

¹¹⁶ ועיין בשפתי חכמים שלכן אומרים שושנת יעקב אחרי קריאת המגילה. [שושנה בגימטריא אסתר כמ"ש השעה"כ והמנות הלוי]

¹¹⁷ והביאו מהמגלה עמוקות שהחטא של העגל היה בערב שבת, ופורים הרי תיקון על החטא העגל וכמ"ש.

¹¹⁸ ובדרך הרגש התעוררנו שכשאוכלים בבית, הרי מבואר ברמב"ם שיעשה תשובה באותו מקום ובאותו זמן, ופורים כיום הכיפורים, ומתקנין ה"לכם"

ובדרך רמז יש להביא מה שכתב הנתיבות במגילת סתרים (פרק ח' פסוק י"א) שהמן רצה "שכל היהודים יהיו בבתיהם" ביום י"ג אדר, וחשש שמא יסעו לסחורה או לשאר צורך וממילא לא יהרגו כולם, רק הכריז בגוף הדת שהיהודים מחוייבים להיות בביתם בלי שום שיור וכו' שלא יסע אחד למקום אחר, וביום הזה יוכרז להם טעם

וראה בס' יסוד ושורש העבודה שכ' "ראוי לכל איש הישראלי, להרבות בסיפור הניסים והנפלאות לאנשי ביתו ובניו, להגדיל הנס באוזניהם, וע"י הסיפור הנס בשמחה גורם שמחה בעולמות העליונים וחדווה עצומה וכו'", ויהללוה ברוב עם.

והנה כשחל פורים בערב שבת כתב הרמ"א בסימן תרצ"ה סעיף ב' "וכשחל פורים ביום שישי יעשו הסעודה בשחרית מפני כבוד השבת" ובמ"ב שם ס"ק י' "היינו קודם חצות היום לכתחילה ועיין ביד אפרים בשם המהרי"ל". שהמהרי"ל כתב עד שעה עשירית. ובשעה צ"כ כתב שהמקור הוא מסידור עמודי שמיים.

וראה בערוך השולחן סימן רמ"ט סעיף ז שיזהר לא למלאות כריסו עיי"ש אמנם נראה שם שלכתחילה יעשה קודם אבל אם לא יכול גם אחרי שעה עשירית כיון דזמנו קבוע והוי עוסק במצוה [ובדפוסים הישנים היה כתוב סי' ע"ש ויש שפיענחו בטעות סימן עיי"ש וכוונתם למה שהאריכו הפוסקים בסימן רמ"ט, אבל זה טעות והכוונה לרבי יעקב עמדין בסידור עמודי שמיים] ויש להעיר שבסימן רמ"ט כתב המשנה ברורה שזה שיטת הב"ח עד חצות, ואילו כאן הביא דבר זה בשם עמודי שמיים [ואולי כוונתו שכך יש לנהוג למעשה] ובביאור הגר"א ציין לעיין לסימן רמ"ט ולכאורה נראה מדבריו שדעתו שהעיקר הוא עד שעה העשירית, והמשנ"ב לא ציין לדבריו ויל"ע.

ובהליכות שלמה (עמוד שמ"ג) הביא מהגרש"ז "שהמדקדקים נוהגים להקדים ולערוך את הסעודה קודם חצות" וכן נהג הגרש"ז צ"ל [אבל לא סיימו קודם חצות] ובלוח אר"י כתב שמקדימים, אבל לא פירט את הזמן הראוי.¹²¹

וכשחל פורים בערב שבת יש להתעורר בענין הדלקת הנרות שיהיה כדת וכדין ובזמנו, ולזכור מה שכתוב בתרגום (סימן כ"ב) שאסתר אמרה שתינצל נפשי בזכות שלושת מצוות של הנשים חלה, נדה, והדלקת הנר.¹²²

והשתא הכא שט"ו אדר ביום שישי נתחבטו הפוסקים האם מותר לגזוז ציפורניים ותיספורת ביום שישי לכבוד שבת, ובכפה"ח סימן תרצ"ו ס"ק י"א הביא מחלוקת בזה, וכן בבן איש חי פרשת תצוה הלכות פורים אות כ"א "אין מגלחין הישראלים אפילו אם חל י"ד בערב שבת".

הדבר מה שנגזר עליהם שיהיו עתידים להיום הזה, ובהספרים ששלח המן להשרים פירש להם שהוא כדי להרוג היהודים וליטול ממנום עיי"ש].

¹¹⁹ וראה בלקט יושר (עמוד קנ"ט) שבעל התרומת הדשן היה הולך לקרוביו בתוך הסעודה עיי"ש.

¹²⁰ ולכאורה י"ל דפרוז המצטרף לסעודת פורים המוקפין לא גרע מהמצטרף בע"ש לסעודת ברית או פה"ב, שמ"מ מותר לו להצטרף לסעודה שמחוייב בה ויש לחלק.

¹²¹ ומה שיש מלקטים שהביאו שנוהגים לפרוס מפה ולקדש בירושלם אין זה נכון [ובמנהגי אר"י הביא כן מספר ספרדי יחידאי, אבל לא היה זה מנהג הפרושים כלל]

¹²² והעירו שבמהר"ח כתב שאסתר היתה גילגול של חוה ונתגלגלה באסתר לתקן מה שחטאה בחלה נדה והדלקת הנר, ולכן אמרה אסתר שתיקנתי שלושת דברים האלו.

והערני הגמ"מ שליט"א דיש להוסיף מש"א חז"ל דאסתר זכתה למלכות קכ"ז מדינות בזכות שרה, הרי שחז"ל תלו את מעלתה של אסתר ביחוסה לשרה, ושרה הרי נתייחדה באלו הג' דברים.

ובדברי מלכאל ח"ה סימן רל"ז התיר נטילת ציפורניים בערב שבת, ובחול אסר ליטול ציפורניו א"כ מאוס עיי"ש. ומטו בשם הגריש"א שלכבוד פורים מותר אבל בערב שבת נראה שלא התיר וצ"ב.

וראה בספר פורים המשולש להגרש"ד שליט"א עמוד י"ד שאסר לבני ירושלם להסתפר כשחל ט"ו בערב שבת.¹²³

ובמשנתה היין בערב שבת שושן פורים אמרנו, שגם כששותים יין עד דלא ידע ממש מ"מ כשנכנס השבת קודש מה נמלץ על זה דברי הבעש"ט הק' [שבחי בעש"ט, והובא גם בפלא יועץ ערך גילה, וכן בליקוטי שפת אמת עמוד קע"ג] "יין קשה פחד מפיגו" ¹²⁴, והפחד והאימה של שבת, אימת שבת עליו, לפניו נעבוד ביראה ופחד ¹²⁵ זה יכול להפיג את היין.

ה

(ז) כח התורה הציל בזמן אחשוורוש יותר מהצום והתפילות.

בגליון כאיל תערוג (פורים תשע"ד) הביא ממרן הגר"א שליט"א שהמן הרשע תלה את סיבת הנס מחמת הקומצי דקמחא ¹²⁶, היינו לימוד התורה שהיו עוסקים בה כשבא לפניהם. ובאמת הרי אסתר המלכה אמרה וצומו עלי שלושת ימים לילה ויום, וישבו כל אנשי שושן בתענית אף בליל ראשון של פסח, ומסתבר מאד שהמן ידע את זה כיון שהיה בפירסום כ"כ, ומ"מ הוא לא התפעל מזה, ולא אמר שהתעניות

¹²³ ומי שיש לו צבע וכדו' על פניו יש לו לשאול האם יכול להוריד את זה בשבת ואין זה פשוט כלל וכלל, וראה שש"כ פי"ד בשם הגרש"ז, ואוהל שרה [נויבירט] בשם הגרש"ז.

¹²⁴ וכבר נשתברו על הרבה קולמסין שלכאורה הגירסא שלפנינו בב"ב דף י' הוא פחד קשה יין מפיגו, וחילקו בין אימתא דשמיא לאימה סתם, וכן ציינו להרד"ק ירמיה מ"ח י"א ולמזרחי מ"ה כ"ו שנראה שהיה להם גירסא אחרת בגמרא, וקצת משמע כהבעש"ט.

וראה באבני נזר [פורים הנדמ"ח] עמוד ע"ד ע"ה מה שהביאו שם מה שאמר האבני נזר בשם השפת אמת בזה. ועיין בשפתי צדיק פרשת שמיני אות י"ז מה שהביא מהחידושי הרי"ם בזה.

¹²⁵ וראה ברש"י פרשת בשלח "טיפול עליהם אימתה ופחד" אימה על הרחוקים ופחד על הקרובים, ואמר האדמו"ר האמרי אמת זצ"ל שבשבת אנחנו עובדים כקרובים, בנים ממילא לפניו נעבוד ופחד.

¹²⁶ ואמר הגר"א"ל: הרי לנו האיך שהמן הרשע הגיע להכרה האמיתית, שהלימוד בהלכות קמיצה הוא זה שהצילם מהגזירה ודחה לאלפי כיכרי כספא שנתן למלך. והדבר מפליא שהמן הרשע הזה, הכיר באמונה והגיע מיד להכרה הנכונה מה מציל את ישראל, ואותו המן אם היה בא יום קודם ורואה שלומדים הלכות קמיצה לא היה רואה בזה כולם, והיה מלגלג על זה, מה זה הלכות קמיצה? מה זה יכול להועיל, ורק אחרי שהשפילוהו ונתנוהו לעבד מבוזה לפני מרדכי, ירד ממנו הגאווה, והיה יכול להתחיל לראות מעט באור האמת, עד כדי כך שהבין שהלימוד בפרשה של הל' קמיצה "מלא קומצי קמחא" דידכו, דחה עשרת אלפי ככר דידי הרי לנו האיך שהמן הרשע הגיע להכרה האמיתית, שהלימוד בהלכות קמיצה הוא זה שהצילם מהגזירה ודחה לאלפי כיכרי כספא שנתן למלך. והדבר מפליא שהמן הרשע הזה, הכיר באמונה והגיע מיד להכרה הנכונה מה מציל את ישראל.

והתפילות שלכם הצילו את הגזירה, רק תלה בלימוד התורה¹²⁷ את ביטול הגזירה עכ"ד.

לה) שכרון מתוך השינה.

נאמר במשתה היין. מה שכתב הרמ"א¹²⁸ בסימן תרצ"ה סעיף ב' שישתה יותר מילמודו ויישן ומתוך שיישן אינו יודע וכו', מה הענין בכך?¹²⁹

ואמרנו לפימ"ש שנחתם הגזירה בטבעת המלך, והיה בחינה של תחיית המתים ממש¹³⁰ כמ"ש המהר"ל בנצח ישראל פנ"ג ועוד¹³¹, וא"כ כשהולך לישון, ושינה אחד משישים שבמיתה כמבואר בברכות נ"ז ע"ב, וקם הרי זה בחינה של המחזיר

¹²⁷ וראה במגילה דף ט"ו ע"א ויהי ביום השלישי ובתוס' ד"ה ביום השלישי "בזכות תורה נביאים כתובים וכו' א"נ שלישי דמתן תורה".

¹²⁸ וקצת חידוש שבני עדות המזרח היו צריכים לנהוג כדעת המחבר [ולכאורה גם דעת הרמב"ם וראה ערוך השולחן] שמשמע מדבריו שצריך לשתות כפשוטו עד דלא ידע והם אינם נוהגים כך, והאשכנזים יותר יש שנוהגים כפשוטו ודלא כהרמ"א, ויש ליישב. ובמשנה ברורה סק"ה הביא בשם הפרמ"ג שיש לנהוג כהרמ"א.

¹²⁹ וראה במנות הלוי שאחשורוש העמיד שומרים שכשראו אנשים שהולכים להשתכר לקחו אותו לחוץ והשכיבו אותו לישון עיי"ש. וזה ממש! כדברי הרמ"א וירדם מתוך שכרותו. וכנראה שכך הוא צורת משתה [הרי זדונות נעשים כזכויות בתשובה מאהבה, וישראל הגיעו לתשובה מאהבת הנס וממילא ועושים זכר למשתה ההוא ראה לקמן אות ס"א מהשפ"א, ובפוסקים שהחייב משתה הוא בגלל שהנס ההיה ע"י סעודה והריגת ושתי ראה חיי אדם] ברסיסי לילה (כה, א) דסעודה זו באמת היתה מעין סעודה דלעת"ל.

¹³⁰ והאבני נזר [נאות דשא ח"א עמוד קפ"ב-ג] ביאר לפי דברי המהר"ל הנ"ל למה כתוב "וקבל" היהודים בלשון יחיד כי מכיון שהיה תחיית המתים, והיתה אף חיות הגוף והחומר גם כן בכח עליון למעלה מן הטבע, לכן שוב לא היתה בטבעם היתפרדות כי מה שהוא בעליונים הוא בתכלית האחדות עיי"ש מה שכתב בזה.

וזה בימים ההם בזמן הזה כח האחדות המיוחד שמתגלה ביום הפורים.
¹³¹ ויש לציין לדברי החידושי הרי"ם אמר שמה שפרחה נשמתן במתן בהר סיני כי רצו שיהיה להם חיות חדשה מהתורה. ואמר בזה הגר"ח קמ. זצ"ל שזה מה ששחטיה רבה לרבי זירא שרצו שיהיה חיות חדשה מהתורה שקיבלוה מאהבה.

וראה בהליכות שלמה עמוד שמ"ג שביאר ענין הושחטיה רבה לרבי זירא דוודאי אין הענין כפשוטו [וראה מהרש"א שם] אלא יתכן שהלבין פניו ברבים וביישו שזה אבק רציחה, וראה מנחת שלמה קמא סימן ז' שהלבנת פנים הוא ממש כרציחה עיי"ש דן לגבי לחלל שבת למוע הלבנת פנים]

ובדרך רמז. מזל אדר דגים ומבואר בגמרא ברכות דף ס שרבי עקיבא [שורש תורה שבע"פ] הקהיל קהילות ברבים ללמד תורה ואמר לפפוס שכמו שהדג יודע שהחיות שלו במים ככה חיותנו היא תורה, וזה בחודש אדר אנחנו מרגישים שכל החיות היא בתורה וקבלת התורה באהבה [ואמרו רמז שזה מה שמבואר בגיטין דף ל"ו שרב החתימה שלו היתה בצורת דג והיא כנ"ל]. ובמדרש ב"ר צ"ז ג ממשיל הצימאון לתורה לצימאון של דג לקבל טיפה חדשה של הגשם אפילו שהוא נמצא במקום מים. [וכתב המהר"ל שזה תכונה שהוטבע בכלל ישראל שהם צמאים לדבר חידוש עיי"ש.

ושמענו שלכן כשלא מנצלים את הכח הזה לתורה, נשאר הטבע של ישראל לדברים חדשים הנקראים חדשות ואכמ"ל]

נשמות לפגרים מתים, ויש בו טעימה של תחיית המתים¹³², וכד' הזוה"ק הידועים שהובאו בקצה"ח סימן ד' שאסור לתפוס פיקדון, וכל לילה הנשמה פיקדון אצל הקב"ה עיי"ש¹³³.

וראה בהליכות שלמה מועדים א עמוד של"ה שהגרש"ז גם נהג כהרמ"א. ושם באורחות הלכה שלפעמים כשניזדמן להם יין בתוך הסעודה בירכו הטוב והמטיב כהפרטים שנתבארו בסימן קע"ה.

ויש להתעורר טובא מדברי המשנ"ב שם סק"ב "כתבו הספרים [ובשעה"צ שם ציין להגהות רעק"א בשם רבינו בחיי בספרו כד הקמח וכן בא"ר בשם בנימין זאב] כתבו הספרים טעם לנוסח זה כי ידוע שהאדם צריך למעט בתענוגי העולם, ויין הלא מביא לידי שמחה ויכול להביא לידי קלות ראש, לכך סידרו נוסח זה של הטוב והמטיב שידוע שבברכת הטוב והמטיב תיקנו על הרוגי ביתר שניתנו לקבורה ועל די זה יזכור יום המיתה וכו' [וגם מי שלא ניזדמן לו יין עם פרטי הדינים שיוכל לברך הטוב והמטיב כמ"ש שם יש לו להתעורר באמירת הטוב והמטיב בברכת המזון על כל הנ"ל]

ל(ט) משתה היין בפורים¹³⁴.

¹³² ובמשתה היין נאמר. שכמו שהבאנו לעיל שבפורים היה מסירות נפש של כלל ישראל וכשהאדם שותה עד שממש נהיה כאב וכו' הרי זה טעימה דטעימה של מסירות נפש, למען שמו יתברך, בימים ההם בזמן הזה . והגראב"ם שליט"א אמר בדרך צחות שכשאדם שותה עד בלי די הוא כל כולו בזה ואין לו דבר אחר בעולם, וזה השמחה בפורים חייב אינש לבסומי בפוריא ביום הפורים גופא.

¹³³ ואבלחט"א הייתי נוכח בצוותא חדא כשבא רבנו מרן הגריש"א זצ"ל לנחם את משפחת בני האדמו"ר הפני מנחם זצ"ל, ואמרו לו שזה היה הלא קם בבוקר משנתו, ואמר הגריש"א על אתר, החידוש הוא שאדם קם! משנתו הרי זה תחית המתים, וכמו שכתב הזוהר המובא בקצות החושן עכ"ד. ובגליון כאל תערוג (צו תשע"ד) מביא מהגראי"ל שליט"א: משמע דלזכות להחזרת הנשמה צריך להגיע לחמלה דלולא חמלה קשה לזכות לזה, ועוד י"ל דהי' שייך שיחזיר את הנשמה שלא חמלה ומודים על מה שמחזיר לנו בחמלה. ובברכות נ"ז ב' איתא דשינה הוי אחד מס' במיתה. ובאמת בשעה שאדם קם הי' צריך להרגיש הרגשה גדולה של הכרת הטוב ותודה להקב"ה שהחזיר לו את נשמתו וקם, אך למעשה לא מרגישים וזה נראה לבני אדם כדבר פשוט דמגיע להם ולא מתבוננים בחסד הגדול בזה שהקב"ה מחזיר הנשמה.

¹³⁴ הנה בדברי יחזקאל להרה"ק משינוא זצ"ל כתב (בפורים) מה שאמר הרה"ק רבי ר' ברוך ממעזבז זצ"ל שמרומז בתורה לעשות משתה בפורים מאברהם אבינו שעשה משתה ביום הגמל את יצחק "הגמל" אותיות "מגלה". [והביא שם ששאל אותו ב"ב הרב ר' הערשיל מאוסטרופאלע זצל"ה מה הפירוש את יצחק בנו? ואמר הרב ר' הערשיל שהפירוש הוא היינו טעמא דשופר היינו טעמא דמגילה שאין תוקעין בשבת, וידוע שאילו של יצחק מרמז על שופר, והוטב בעיני הרה"ק רבי רבי ברוך זלל"ה ואמר זכאה מאן דמלל עכ"ד. ושו"ר שגם בחת"ס בדרשות לפורים דף ר"ג כתב "שמגלה" אותיות "הגמל" מ"ש במדרש ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל משתה גדול שהיה שמה גדולו של עולם, וכן ויעש אחשוורוש משתה גדול את משתה אסתר שהיה שם גדולו של עולם ית"ש עיין במנות הלוי על מדרש זה".

ושמענו במשתה היין¹³⁵. דמה ששותים עד דלא ידע, הוא על דרך מה שכתב המהר"ל בגור אריה בראשית (מ"ד, ל"ד) ש"יוסף השקה את אחיו כי דרך המרגלים שאינם שותים, כי אם ישתו יגלו סודות כי נכנס יין יצא סוד".

ובפורים אנחנו שותים, ואומרים לאבינו שבשמיים, אנחנו שותים יין, שמרמז על פנימיות [ויין בענבים מיפקד פקיד. וראה בנאות דשא ח"א עמוד קט"ו מהאבני נזר מהתיקוני הזוהר הק' דף ע"ב ע"ב דפנימיות הלב נקראי יין בסוד יין המשומר וצייין

והנה אין לנו עסק בנסתרות, אמנם ראה בספר ילקוט משה [והביאו בשפתי חכמים על מסכת מגילה] **ששרה גמרה לגמול את יצחק ביום הפורים** דהרי נולד בט"ו ניסן והניקו כ"ד חדשים ונגמר ההגמל ביום ט"ו אדר עכ"ד, וראה בשו"ע אבן העזר סימן י"ג שהנקה כ"ד חודש אף בשנה מעוברת וראה שם בבה"ט בשם הט"ז דאם כלו חדשיו בחודש העיבור אז נגמר בכ"ד חודש ועיי"ש ברמ"א ובפתחי תשובה סימן קפ"ד: סק"ג [ויצחק אבינו נולד בד"א מ"ח שנה ט"ו למחזור קטן ק"ח וממילא בשנה י"ז היה שנה מעוברת כפי החשבון, וראה ר"ה דף י'] ואז עשה משתה גדול עם כל גדולי הדור **שם ועבר ואבימלך**. [וברמז עד דלא בין וכו']

ויש להוסיף דברי רבנו בחיי שם "ביום הגמל את יצחק שעשה סעודה שמיום שגמלו הניחו לתלמוד תורה וכו' ולא רצה לעשות סעודה ביום הוולדו או יום הברית והניח הדבר עד יום הגמל אותו כדי שישמח בבנו בשמחת התורה שכתוב בה פיקודי ה' ישרים משמחי לב וכענין שכתוב מי יורה דעה ומי יבין שמועה גמולי מחלב [כמ"ש חז"ל דאין אדם משיג תורה עד שמקיא חלב שינק מאמו], והיינו כדי לזכות לתורה צריך להגמל מחלב אמו וידוע עוד כי אין אהבת האב לבן לא ביום הוולדו ולא ביום המילה אלא ביום שנגמל ואז תתחזק אהבתו יותר ויותר". **ונפלא הדבר שזה היה ביום הפורים שהוא יום שקיבלו בה התורה מאהבה** [וידוע מה שהביאו מרש"י וירדוף עד דמשק שתשש כוחו ממה שיקרה לעתיד לבוא באותו מקום ומידה טובה מרובה].

וראה מ"ש גיסי הגאון שליט"א בספרו בי חייא לבאר דברי הרה"ק רבי ברוך זצ"ל השייכות של הסעודה של אברהם ביום הגמל את יצחק לפורים עפי"מ"ש במדרש שם (בר"נ"ג ילפי גירסת הע"י) ויעש אברהם משתה גדול רבי יהודה בר מספרתא אמר: **גדול עולמים היה שם ושש הדא הוא דכתיב כי שוב ה' לשוש עליך לטוב בימי מרדכי ואסתר כאשר שש על אבותיך**".

למדנו שבמשתה של אברהם היה טמון ההבטחה של מרדכי ואסתר. והנה מבואר בזוהר הק' שמידת הדין קיטרגה למה לא הזמין אברהם אבינו עניים לסעודה זו, וממילא ביומא דפוריא במשתה תיקנו לנו חז"ל שיהיו עניים וכדברי הרמב"ם בהלכות פורים, וכמ"ש התרה"ד שמשלוח מנות כדי שיהיו לכולם אוכל גם לעניים עם מתלנ"א וזה התיקון על הסעודה הנ"ל.

[ו]יצוין ששמעתי מאמו"ר הכ"מ שאמר לו הגאון בעל החזון יחזקאל שאמו הניקתו כ"ד חדשים ומזה היה גופו בריא וחזק].¹³⁵ ואירע פעם שבמשתה היין אצל מו"ר רבינו הגרי"ד שליט"א על אף שהעמידו שומרים מבחוץ שלא יהיה וכו' וכו', מ"מ הצליחו כמה וכמה מהמישתוקקים והמבקשים והצמאים לדבר ה' להיכנס פנימה לבית המלך, מאן מלכי רבנן. וחשבנו שזה ממש מה דאיתא במדרש שוחר טוב (פרק כ"ב) "שכשאסתר נכנסה לאחשורוש היא עברה ליד השומרים והשומרים תיכננו לתפוס אותה כשהיא תעבור לידם ולא הצליחו", ובזה היום יומא דפוריא, ישראל קדושים נכנסים למלך אשר לא כדת!

גם להזוה"ק ח"ב עמוד קמ"ז] כי הפנימיות שלנו היא טוב, ואנחנו אוהבים אותך, ואין לנו מה להסתיר¹³⁶.

וראיתי מאדמו"ר הק' הבית אברהם זי"ע [מובא באוצרותיהם של צדיקים לש"ב הגה"ח רא"פ שליט"א עמ' תקל"א] שאמר בעת שערך את שולחנו הטהור בפורים, כשפניו בוערות כאש לפידים, ווארט חריף שיורד ונוקב חדרי בטן, "גנזי המלך ביהודים" הקב"ה יש לו אוצר גנוז חבוי בנשמתו של כל יהודי, אפילו פחות שבפחותים, צריך לגלות את האוצר הזה, עכדה"ק.

ואם ניתנה הרשות להוסיף, י"ל שזה השמחה "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה". בפורים¹³⁷ מתגלה האור זרוע שנמצא בכל עמך כולם צדיקים, והלב מתיישר [ע"י המחית עמלק ספק] וזה שמחה¹³⁸ אור זרוע לצדיק, מתגלה בפנימיות של היהודי, בפורים וביום הכיפורים, וכל עמך כולם צדיקים¹³⁹.

(מ) ברכת בורא פרי הגפן בפורים.

התעוררנו בפורים. ישראל קדושים הולכים מבית לבית¹⁴⁰ בשמחה רבה, ושותים יין ומזונות וכו', ומברכין בכ"מ ברכת בורא פרי הגפן [דאע"פ שאין היסח הדעת כמובן, מ"מ שינוי מקום הוי וראה בשו"ע שיש דיעות שאין שינוי מקום בשבעת המינים ואכ"מ] הרבה ברכות, ובזה י"ל שמתקנים מה שעברו על שביטלו מאה ברכות כד' הרוקח "לדעת מה זה ועל מה זה" שביטלו מאה ברכות, מה ה' אלוךך שואל ממך.

ויש להוסיף דהרי כתב בעל הטורים (דברים ו,ו) דע"י מאה ברכות ניצול מצ"ח קללות ומכל חלי ומכה [וכ"כ ברוקח שם] וממילא הרי הקללות באים "תחת אשר לא עבדת בשמחה", וביום זה שמברכין מאה ברכות בשמחה עצומה, בוודאי ניצולין עי"ז מכל הקללות אכ"י"ר¹⁴¹.

¹³⁶ ושו"ר כן ברשימות לב עמוד י"ח משמיה דהגאון בעל הפחד יצחק. ומשמיה דבעל הדברי יואל זצ"ל נאמר שבדרך כלל המברך את הצדיק מברך בקול רם, אך לקלל את הרשע לפעמים יראים וכששותים יין אין חוששים ומקללים בקול רם, ארור המן אשר ביקש לאבדי.

¹³⁷ כמו שמתגלה ביום הכיפורים וכו' אור זרוע לצדיק.

¹³⁸ והגראב"ם הראני שממש כד' האלו כבר כתב ברוקח!

¹³⁹ עוד שמענו במשתה היין. שבעדות יש עדות, ואם יש תרי כנגד תרי אז זה הכחשה והכחשה, אבל אם הרוג ברגליו אז זה הוכחה בעצם, ויותר מכל עדות שבעולם, והמן אמר ישנים מן המצוות, ונהיה קיטרוג, ובפורים אנחנו שותים ואומרים אנחנו כאן!!

¹⁴⁰ ועל מה שהולכים מבית לבית ואוכלים יש לציין מה שכתב החת"ס בדרשות (דף ר"ה) שעד שקיבלו התורה באהבה כולם חשדו ונחשדו על איסורים וממילא לא היה החזקה של ע"א נאמן באיסורים אמנם עתה שקיבלו התורה ברצון ובשמחה שוב הותרו לאכול אצל חבירו ע"כ ומשלוח מנות איש לרעהו ע"כ.

והראוני מה שכתב המהר"ץ חיות בנדה דף ל"ד "

¹⁴¹ וראה בכלבו הלכות מגילה סימן מ"ה שכתב בענין מנין השורות במגילה שהוא כמו ספר תורה. והביא ממסכת סופרים פ"ב הלכה ה' שיש שעושין מ"ב שורות ויש שעושין

והרי מאה ברכות מבטלין המגפה וכמו שהביאו הראשונים [וראה בתוס' ברכות ל"ח שמשמע שאכלו מזונות בפורים, והאריכו בזה ואכ"מ].

והגרי"ג שליט"א העיר לפימ"ש זקינו הגר"ד בהר"ן זצ"ל (אורח דוד) לבאר דברי הגמ' במנחות (מג, ב) "תניא היה רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנא' (דברים י) ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך. ופרש"י מה ה' – קרי ביה מאה. ובתוס' כתבו "שואל מעמך – פי' ר"ת דהוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק וי"מ דמה עולה בא"ת ב"ש מאה וכו'.

וביאר מה הקשר בין מה וגו' כי אם יראה, לבין אל תקרי מה אלא מאה, וביאר שע"י שאומרים מאה ברכות בכל יום בודאי יגיע ליראת שמים, וא"כ זהו הכונה כי אם ליראה דכ"י המאה יגיע ליראת ה'. וא"כ חששה אסתר כיון דלא היו יראי ה' בא עליהן עמלק שנאמר עליו לא ירא אלקים.

מא) על הניסים-על הנחמות

בעל הניסים יש נוסחאות שאומרים על הנחמות [בנוסח ספרד] ויל"ע האם הכוונה על הצרות שישראל עברו אז. וי"ל עוד דקאי על אסתר שנאבדה, כאשר אבדתי אבדתי¹⁴².

וראה בדרשות חת"ס [דרושים ואגדות עמוד רכ"א] "אנו מתעוררים בבכיה! גם ביום פורים בעצמו בהגיעו לכלים מכלים שונים המרמז על כלים של בית המקדש, ואל "והעיר שושן נבוכה" שנמכרו ע"י מלך ערל ולא פלטינו מיניה עדיין, ובהגיענו אל "כאשר אבדתי אבדתי" והוא על שנלקחה אסתר בבית אחשורוש.

ובמחיר יין להרמ"א כתב שמה שמבואר שט' טבת הוא תענית צדיקים ולא נודע בו הצרה הכוונה "ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש בחודש העשירי" [וכתבנו מזה במאמר עשרה בטבת] ועוד י"ל דקאי על דניאל שנהרג כמבואר בתרגום "התך" שהמן הרגו לדניאל [בגמרא מבואר שחתכה מגדולתו].

ומה שאומרים ושללם לבוז, שמעתי דבר נחמד מהגאון רבי אביגדור נ. שליט"א שהמן לא רצה שישחדו את הממונים וינצלו מהמיתה, לכן גזר ושללם לבוז וממילא בכל מקרה יקבלו את הכסף של ישראל אחרי ההריגה, ואי אפשר לשחדם בממון, ולכן זה חלק מהגזירה והנוסח של על הניסים.

מב) חיוב שמחה בפורים.

ראיתי מביאים מספר תורת המנוחה לר' יעקב סקילי תלמיד הרשב"א (סוף פרשת ויקרא עמוד 364) חיוב שמחה מה היא. חייב אדם לשמוח במאכל ומשתה לכבוד השם ית'

שישים כנגד שישים ריבוא, ויש שעושין ע' ויש שעושין צ"ח כנגד צ"ח קללות. [תחת אשר לא עבדת את ה' בשמחה]

¹⁴² ובמק"א הארכנו שאסתר נשארה אצל אחשורוש גם אחר הנס דהיתה אנוסה גם אח"כ הוא ברשעו מתחילתו עד סופו, ומלך הפכפך היה.

שכן כתיב בהו ימי משתה ושמחה, ואמרו חז"ל חייב אינש לבסומי בפוריא פיי' להיטיב לבו ולשמוח נפשו בדברים המשמחים את הנפשות, וזה השמחה היא העיקר בעבודת השם ית' וכתיב תחת אשר לא עבדת את ה' שכשיושיע השי"ת להאדם ויעשה לו נס, יש לו לאדם לשמוח מאוד, כמו שאמרו, מפני שיש לו להאדם ליתן אל לבו שהוא חשוב לפני השי"ת שהשגית עליו ומתבונן בו שלולו שהיה חשוב לפניו לא היה משגית עלי.

מג) שמחה בפורים.

ביערות דבש (דרוש ג') כתב אין שמחה זמנית אשר אין אחריה תוגה ויגון ואנחה, אבל שמחה של מצוה יום ביומו יוסיף גיל ושמחה וכח ותקוה ומאירת עין, ולכן בימי פורים אשר היתה שמחה ליהודים היתה שמחה של מצוה, כי היתה קבלת התורה. "והוא עיקר שמחת הפורים לשמוח בשמחת התורה", וגיל של מצוה עיי"ש. ובקונטרס עולת יצחק מש"ב הגאון רבי יצחק לנדאו זל"ה כתב בשם "חסידים" 'פורים כיום הכיפורים' העיקר לראות מה קורה ב"מחרת יום הכיפורים", האם ההשפעות הטובות של יומא דפוריא קיימו וקיבלו נשאים בשיתסר ושיבסר וכו'.

ויש בנו"ט להביא דבריו הנפלאים של היערות דבש (דרוש ב') "ובאמת כי לולא מצוה לשמוח בפורים לא מלאתי נפשי לשמוח בפורים כמאמר המקונן בתשעה באב 'איך אשמח בפור' ובעוה"ר נתקיימה גזירת המן כמה וכמה פעמים וכו' ולא נשארנו כי עצמות יבשות חסרי מוח, ולשמחה זו מה היא עושה, אמנם עיקר השמחה היא כך צוה אותנו ה' ברוח קדשו ע"י מרדכי ואסתר וזה היום עשה ה' בקביעת תורתו נגילה ונשמחה בו וכו'".

[ויש פה הרגש שכל מצוה שקבלוה בשמחה עדיין עושין אותה בשמחה כדברי הגמרא בשבת דף ק"ל, והשמחה הגדולה בקבלת התורה בפורים משפיע בכל שנה ושנה לקבל בשמחה]

מד) כי בחמלתו על אגג נולד אויב

רבנו הגר"ח שליט"א בספר מכסה עתיק הביא מרבנו נתנאל [וכן הוא בתו"ש] שהמן בן המדתא האגגי, היינו שהמדתא היתה אם המן¹⁴³ אשתו של אגג. ולפי"ז בחמלתו של שאול על אגג נולד המן [וכנראה שלכן היה קרוי ע"ש אמו בגלל המעשה עם השפחה כמ"ש חז"ל] וא"כ יוצא שחי מזמן שמואל [3882 לכה"ע] עד סוף גלות בבל [3401 לכה"ע] והיה זקן קרוב ל-520 שנה¹⁴⁴, וראה כל מלכות בית דוד [וראה במאמר חנוכה מה שהבאנו שלפי רש"י במנחות, מרדכי הצדיק גם חי יותר מארבע מאות שנה והיה בימי מלכות החשמונאים האחרונים, זלע"ז].

מה) בענין סעודה בפורים.

¹⁴³ וראה בירושלמי יבמות פ"ב ה"ו "וכי בן המדתא הוא אלא שהיה צורר בן צורר".
¹⁴⁴ והגראב"מ שליט"א העיר בדרך צחות די"ל שממילא זה לא פלא שהיו לו כ"כ הרבה בנים, וראה בילקוט שמעוני ישעיה (רמז תט"ו) מאה בנים היו לו להמן. [ובש"ס דילן מאתיים ושמונה בנים היו לו]

ראיתי דבר חידוש בחתם סופר (שו"ת סי' קצ"ז) שכשמזמינים תלמיד חכם אז הסעודה היא סעודת מצווה, והביא ראיה נפלאה מגמ' בחולין דף קי"א, ובפורים שלדעת הירושלמי צריך היכר שהיא סעודת פורים ולכן אין לעשותו בשבת, וא"כ אם יש ת"ח אז רק יצאו אם היה היכר, וממילא מקשה שם איך רבה ורבי זירא עשו סעודה ביחד ודו"ק¹⁴⁵.

ובכאיל תערוג פורים עו הביא מהגראי"ל: שהנה בכל הדורות היו כאלו שלא כיבדו ת"ח, וגם בדורו של מרדכי, אם היו מכבדים ת"ח לא היה קורה את כל הגזירה, דאם היו שומעים לו שלא ללכת למשתה וכו' לא היו נכשלים בכל זה ולא היה את כל הגזירה. וכמבואר בנפש החיים (שער ד' פי"ט) וז"ל, ולכן גם מזה הטעם אמרו דקב"ה ואורייתא חד, כי הוא ושמי' חד הוא, כמ"ש בזוהר (יתרו צ' ע"ב), (ואורייתא כלא שמא חד הוי שמא קדישא דקב"ה ממש, זכאה חולקיה דמאן דזכי בה מאן דזכי באורייתא זכי בשמא קדישא דקב"ה ממש, ר"י אומר, בקב"ה ממש זכי דהא הוא ושמי' חד הוא) [והתורה כולה שם אחד היא, שם הקדוש של הקב"ה ממש, ר"י אומר, בקב"ה ממש זוכה, שהרי הוא ושמו אחד הוא]. ולכן אמר בתד"א, שכל מי שעושה מריבה על ת"ח כאלו עושה מריבה על מי שאמר והיה העולם שנאמר הוא דתן ואבירם כו', בהצותם על ה'. לכן כאשר האדם בא בשם ה', הכל יראים ומזדעזעים ממנו כמ"ש, "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". וכמ"ש, "כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי", "כי בי חשק" בו יתברך ממש כביכול כנ"ל עכ"ד.

מו) שמחה בפורים.

לזכור ולא לשכוח "חייב אינש לבסומי בפוריא", בפוריא דייקא ולא ביומא דפוריא, צריכים לשמוח עם האור של הפורים עצמו, ודו"ק היטיב כי הוא נורא ואיום. הגרי"ג שאל בדרך חידוד דחידוד, לפי מה שכו' התרגום שני, שמה שהמן לא הפיל פור על חודש כסלו, כי ראה את "חנוכה" שעתיד להיות בימי בית שני, וא"כ י"ל איך לא ראה את אור הפורים, וי"ל לפי דברי האריז"ל שבפורים היה אור של עתיקא, מלפני ששת ימי בראשית, א"כ לא יכול המן לראות אור זה.

והאבני נזר אמר (ראה נאות דשא ח"ב עמוד ש"ג) שבכל מקום שנאמר חובה היינו שצריכין לדחות כוחות חיצוניים הנקראים חובה (כמבואר בזוה"ק ח"ב עמוד רנ"ז וראה שם משמאל הגדה של פסח עמוד ל"ד) ובוודאי מצות חכמים שאמרו "מיחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" היא גם מטעם זה.

¹⁴⁵ הערת הגרמ"מ שליט"א ולפי"ז נמצא שאם לא עשה היכר מיוחד, הת"ח שהוזמן יד"ח סעודת פורים ובעה"ב לא יד"ח, ובעצם הדמיון לכאורה יש לחלק, דבירושלמי לא מבואר דסעודת מצוה אינה עולה לקיום הסעודה בלא היכר, אלא מבואר דסעודת שבת שהיא סעודה המחוייבת וקבועה מה"ת אינה יכולה להיות סעודת פורים, אולם סעודת פורים שנעשית גם סעודת מצוה מטעם אחר אינה חסרון, אא"כ מצד אין מערבין, וכנודע מדרשת הגרשז"א זללה"ה ביום נישואיו, ולא שמענו מעולם שנהגו שלא לעשות סיום וכדו' בסעודה.

וחת"ס [דרשות פורים דף קצ"ו] כתב "חייב אינש לבסומי וכו' ולזה הטעם נ"ל שדקדקו כ"כ בשתיין היין משום שלא נברא אלא לנחם בו אבלים ולמרי נפש לפכח דעתם להורות לנו סימן שנהיה כיין הזה שאפילו בימי צרותיו של אדם משמחו ומשכחו דאגותיו כן אנחנו נשכח כל צרותינו ושעבודינו ונשליך יהבנו על ה' כי לא יטשנו ולא יעזבנו, וא"כ כל אחד ישער בעצמו לשתות כל כך יין כאילו היה בעת צרה ח"ו, היה שיעור יין ההוא מפכחו ומשמחו ככה ישתה".

מז) זמן המשתה

היערות דבש מחשבן שהסעודה היתה בימי הקיץ כמו שכתב הרוקח, וששה חודשים נגמר בג' תשרי כי ג' חדשים חסרים, ואחר כך עוד שבעה ימים וא"כ היום השביעי היה ביום הכיפורים, וכלל ישראל לא אכלו ח"ו ביום הכיפורים וזה היה הצלה שלהם, וכן כתב בח"ב דרוש ב' שלכן נקרא יום כיפורים כי זהו הנס פורים היה עיקר נס שנעשה ביום הכיפורים.

והחת"ס בדרשות לז' אדר (דף ק"ס) כתב שהמשתה בניסן ואכלו חמץ בפסח יט-כ-כא ניסן, ולכן גזרה אסתר שלושה ימים תענית לכפר על אכילת חמץ שלושה ימים עיי"ש.

מח) המשך הסעודה בלילה

בביאור הגר"א בשו"ע מבואר שאומרים עה"נ בנמשכה סעודתו בלילה כי הקדושה! נמשכת עד ברכת המזון¹⁴⁶ עיי"ש (אמנם שם מיידי בפשטות בי"ד שנכנס לט"ו, ולא בט"ו שנכנס לט"ז) ושמעתי מאדמו"ח שליט"א שאמרו טעם למה ממשיכים את הסעודה בלילה, מלבד מה שידוע מחידושי הרי"ם זי"ע עפ"י [במדרש רבה פרשת פנחס] כי "שופך דמם של רשעים כאילו הקריב קרבנות"¹⁴⁷, וממילא הלילה הולך אחר היום בקדשים כמבואר בחולין דף פ"ג.

¹⁴⁶ ומו"ר הגאון רבי יונתן דויד שליט"א מורה ובא שאבלים בתוך שנה יכולים להשתתף במסיבות פורים כרגיל עם תזמורת עד אחרי ברכת המזון, ואף שנמשך הרבה לתוך הלילה. ושמעתי שאדמו"ר הגרשז"א הורה שיכולים להמשיך עד זמן רבינו תם אף אם אינם שומרים ר"ת כל השנה.

¹⁴⁷ והגרמ"מ שליט"א הוסיף דאיתא בפרקי דר"א (פמ"ט) "רשב"י אומר רצה הקב"ה להכרית ולהשמיד זרעו של עמלק ושלח לשאול וכו' ויחמול שאול והעם על אגג ועל מיטב הצאן ויצא לקראתם ואמר להם חמלתם על עמלק והותרתם שריד ממנו אמר לו הצאן והבקר לעשות זבחים לה' אלקיך אמר להם אין חפץ לה' בעולות וזבחים כי אם לשמוע בקולו שנאמר ויאמר שמואל החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' הנה שמוע מזבח טוב."

מבואר במדרש שבמאורע שנצטוו על מחיית עמלק נתגלה שהשמיעה בקול ה' למחיית עמלק גדולה מהקרבת קרבנות, ומחיית עמלק נחשבת כהקרבת קרבנות,

י"ל עוד טעם דבפסוק מבואר שמשנה רבנו במלחמת עמלק "ויבן שם מזבח" ובתרגום ופלא עלוהי, וא"כ הרי היה שם קרבנות, שהלילה הולך אחר היום, ועכשיו שביהמ"ק חרב שולחנו של אדם מכפר כמו מזבח כד' הגמ' בחגיגה דף כ"ז עכ"ד אדמו"ח.

ובשיפולא דגלימא קא נקיטנא, די"ל שהתוס' פי' בד"ה שולחנו של אדם "דגדול כח הלגימא" ומי לנו שולחן עם לגימה יותר מסעודת הפורים, וברש"י פירש בהכנסת אורחים, וישראל קדושים בסעודת פורים מזדמן להם אורחים יותר מסעודות של כל השנה ובניהם אורחים שאינם קרואים וכו', ויה"ר שנוכח לכפרה שלימה אכ"ר. [וממילא גם בעיה"ק ירושלים יש קצת בנותן טעם למה שיש שממשיכים סעודה בלילה¹⁴⁸, אמנם ראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ה) שדעת הגרש"ז זי"ע שבירושלים אין טעם להמשיך הסעודה בלילה, ורק בבין י"ד ממשיכים לליל ט"ו שגם יש בו שמחה]¹⁴⁹.

ובנאות דשא (ח"ב עמוד רפ"ו) הביא מבעל האבני נזר זי"ע שפורים הוא מעין ימות המשיח, והנה הפנים יפות כתב (פרשת נח ד"ה יום) שקודם מתן תורה היה הלילה הולך אחר היום. והטעם נראה כי יום הוא בחינת הבנה ולילה בחינת אמונה ואמונתך בלילות, ולפני מתן תורה עשו מצוות מכח הבנה וממילא היום שהוא הבנה היה תחילה ולכן הלילה הולך אחר היום, אבל אחר מתן תורה נעשה ונשמע שישראל עושים את המצוות מכח שנצטוו על כן היום אחר הלילה, ולעתיד יבוא שהמצוות יתבטלו כמבואר במסכת נדה דף ס"א נראה שהפירוש הוא יעשו את המצוות מחמת הבנתם ממילא לעתיד לבוא הלילה ילך אחר היום. והוא הדין בפורים רק שמחוייבים לקרוא בלילה כדי שיתגלה הנס ויהיה מעין לימות המשיח, אבל לאחר שיתגלה הנס אז השמחה היא ביום וממשיגים ללילה שיל אז לעתיד לבוא אחר היום עכדה"ק.

ולפי הנ"ל הרי יש טעם נפלא שבשושן פורים שמרמז עוד יותר על הלעתיד לבוא [כמו שהבאנו מהמעשה רוקח ועוד] יש יש ענין להמשיך בלילה.

וחתני הגר"נ שליט"א האריך לבאר בדרך רעיון, את המנהג שמתחילין ביום וגומרין בלילה, וכמו שכתבו הפוסקים [ראה תה"ד סי' ק"י והביאוהו הפוסקים] ד"מתחילין ביום שהוא עיקר, ונמשך ביה מאז בפני ובתענוג בלילה, וחשיב הכול סעודה אחת", דהרי עמלק שורשו רע, ולכן צריך למחותו, וכמו שהאריכו בספה"ק [שפ"א ועוד ועוד]

בגדר בכלל מאתים מנה. ולפי"ז י"ל דבגאולת פורים שנתקן הפגם הנ"ל, חל ביחוד הכאילו הקריב קרבן, וממילא הלילה הולך אחר היום. וא"כ י"ל דזה היה גדר קביעות היו"ט דפורים גם במוקפין, שנקבע על עצם שפיכת דם הרשעים, ונחשב כקרבן, וע"כ גם בזה הלילה הולך אחר היום.

¹⁴⁸ ויש לדון אם אמר בטעות על הניסים במוצאי ט"ו האם הו' כאומר דבר שלא בזמנו, ובמאמר פורים הארכנו בדברי הט"ז שבין י"ד שאמר בט"ו על הניסים אינו חוזר והחמד משה למד מזה לגבי פורים קטן. ואולי גם במוצאי פורים דמוקפים, ועיין.

¹⁴⁹ והערני הגרמ"מ שליט"א יש להעיר דבכתבי האריז"ל מבואר שיש תיקונים גדולים באכילה ושתייה, ואם כל המשך הסעודה בלילה הוא רק "ענין" וזכר מעין לעת"ל, ראוי לעורר ע"כ שאת עיקר הסעודה דהיינו האכילה והשתיה יעשו ביום, [ועכ"פ בשר ויין] ורק הד"ת והשמחה וכו' וכו' ימשיכו בלילה, דאל"כ עלולים לאבד את עיקר המצוה והתיקון ולקיימו רק בגדר ענין.

ראשית גויים עמלק, וכלל ישראל מראה ביום זה, שהשורש שלנו הוא טוב, ואין שם שום פגם וכו', וממילא די שמתחילין ביום וממשיכין, ואכמ"ל.

וראה בארץ צבי (ח"א סימן קכ"א) שהביא מהיהודי הק' זצ"ל שכיון שהתחילו הסעודה ביום אפשר להמשיך בלילה שהכול נגרר אחר ההתחלה וכמו שמתבאר מדברי התוס' בברכות דף ז' שמכיון שבלעם התחיל לקלל יכל להמשיך אחר הזמן ומידה טובה מרובה עיי"ש¹⁵⁰.

מט) מעשה דושתי מתי היה.

ביערות דבש כתוב שהמעשה עם ושתי היה ביום הכיפורים, כי המשתה התחיל בראש חודש, ונמשך מאה ושמונים יום עד ג' תשרי, שלושה חדשים חסרים, ואחר כך עוד שבע ימים וביום השביעי היה יום הכיפורים. וכ"כ הרד"ל (פרקי דר"א פמ"ג הגהות ד').

והגאון רבי יהודה ש. שליט"א אמר דלפי"ז מבואר מה שכ' בשו"ע סימן תר"ג שבעשרת ימי תשובה צריך להיזהר ביותר מפת פלטר, וביער"ד הזהיר על סתם יינם, דזה בא לתקן את מה שחטאו במשתה אחשוורוש.

ובמק"א כתב היערות דבש (ח"ד דרוש י"ז ד"ה ובזה תבין) וז"ל "ובזה תבין מ"ש חז"ל בושתי ויאמר המלך לחכמים יודעי העתים, שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים, כדת מה לעשות במלכה ושתי, והדבר תמוה בעצמותו, מה ענין חושבי קביעת ירחים לדעת דבר חוק ומשפט האשה המסרבת לקיים צווי המלך, וכי זה מיטיב לימודם וחכמתם. וכבר דרשתי בזה כה וכה, אבל כעת יובן הדבר כך, כי בתחלת שלש למלכותו עשה משתה, ומלכי אומה"ע מתשרי מניין, וא"כ החל המשתה בתשרי, ובמנות הלוי שחיבר ר' שלמה אלקבץ הביא מדרש, ימים רבים, ימים שנים רבים שלשה, כי חמשה ימים היתה תחלת הסעודה קודם ק"פ ימים הנאמר בפסוק, וא"כ מתחילת תשרי קפה, וששה חדשים ג' מלאם וג' חסרים כדרך הקביעות, נשלמו לפ"ז הקפ"ה ימים בח' ניסן. ואח"כ עשה סעודה שבעה ימים להעם הנמצאים בשושן, א"כ יום השביעי היה ט"ו ניסן שאמר להביא ושתי לפניו מקושטת בכתר מלכות וערומה להראות יפיה, והנה ידוע דושתי בת בלשצאר היתה, והוא נהרג בט"ו ניסן כנדוע בפיוט ליל פסח, א"כ אין אשמה ופשע גדול על שותי שסירבה לבא, כי יום ההוא הוא לה לאבילות גדולה, ונימוסם היה להתאבל ולהקריב קרבן לעכו"ם כמבואר בגמ', אמנם זהו אם לא היתה אז שנה מעוברת, אבל לפי מש"כ בספר הנ"ל כי אותה שנה היתה מעוברת א"כ כלו ימים הנ"ל בט"ו אדר השני ולא ניסן וא"כ אין התנצלות לושתי, וזהו מאמר אחשוורוש, כי בקש לידע אם יש למלכה ושתי התנצלות או לא, ולכן ראשון שאל ליודעי העתים הקובעים חדים ועיבורים אם הוא אדר שני או ניסן וכו'. נמצא דושתי נהרגה בט"ו אדר ב'. והיינו דיום זה הוא מסוגל להצלה מגלות פרס, וכבר אז התחיל הגאולה ביום זה. ולפי"ז גם יתבאר אמאי אסתר רצתה שיהיה עוד יום בשושן, כיון שרצתה שיום הנצחון

¹⁵⁰ וכן הערוך השולחן סימן ק"י סעיף ה' הביא ראייה מדברי התוס' הנ"ל שאם מתחילים בזמן יכולים להמשיך אחר הזמן. וראה מחצית השקל סימן ב.

יהיה באותו יום שנכשלו במשתה של אחשוורוש, דבזה יראו שהתכפר להם החטא לגמרי.

(נ) שמחה של פורים בשלימות.

ליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר [ח, טז] ובפסוק הבא כתוב ששון ושמחה ליהודים, הראשון חסר, והשני מלא.

וביאר הגר"ק שליט"א כי הראשון מרמז על מילה, ולכן זה חסר צערא דינוקא, אבל השני קאי על פורים שכתב המאירי הובא בביה"ל סי' תרצ"ה חייב אדם להרבות באכילה ושתייה ביום זה, "עד שלא יחסר בה שום דבר", ולכן כתוב ששון מלא עכ"ד.

ויש לציין לד' המו"ק שהבאנו לעיל שא"צ לעשות זכר לחורבן בסעודת פורים.

(נא) תזמורת ושירים בפורים.

במה שהקשו דלמה לא מוזכר שהיה תזמורת במשתה של אחשוורוש [ראה באלשיך הק' ובמנות הלוי, ומהר"מ שיף סוף חולין שכתב ג תירוצים, וכן בשפ"א מ"ש לת'¹⁵¹] יש שאמרו שאם היה תזמורת היה חשש שמא יחזרו בתשובה, עולם הנגינה ליד עולם התשובה, או כמו שאמר המודזיצער זל"ה עולם הנגינה היא היא עולם התשובה. [וראה מאור ושמש סוף פרשת קרח בשם ס' ברית מנוחה, שע"י שירת הלויים חזרו בתשובה, עיי"ש שכתב "הנה איתא בספר ברית מנוחה, שבשעה שהיו מביאים קרבן לבית המקדש, היה מסתכל הכהן העובד בבעל קרבן והבין מחשבתו, ואם הבין שאינו עושה תשובה כראוי עדיין - אזי רמז הכהן העובד ללויים שיזמרו ניגון לעורר בעל הקרבן להרהר בתשובה, ואזי הלויים בשירים ובזמרים הביאו לבעל הקרבן שיהרהר בתשובה". וא"כ לא רצה אחשוורוש דהנגינה תעורר אותם לתשובה לכך לא היה אצלו מנגינות בסעודה¹⁵².] ומזה חשש אחשוורוש, וישראל קדושים במשתה היין אדרבה ע"י השירות וזמירות ותשבחות מתדבקים לאבינו שבשמיים אכ"ר.

¹⁵¹ והאדמו"ר בעל הפני מנחם כתב לתרץ דהרי אמרו חז"ל (יב ע"ב) שאחשוורוש וושתי התכוונו לדבר עבירה ולא רצו להביא כלי זמר כדי שישמעו היטיב דיבורי הנשים ויגררו אחריהם.

¹⁵² והפאת השולחן בהקדמה כתב בשם הגר"א שע"י "שירת הלויים יכלו להחיות מתים". ושמעתי מהגאון רבי שלמה פרייפילד זצ"ל שאמר בזה לשבר דבר זה לאוזן, שכשאדם שומע ניגון ושיר אז בלי ששם לב הוא מזיז את עקב [שנקרא בשר מת] ואין

והגאון רבי דוב ז. שליט"א הערני לעיין בד' הרמב"ם בפיה"מ באבות (פ"א מט"ז) "ודע כי אין השירים במחזורים באיזו שפה שתהיה, אינם נבחנו לפי השפה, רק לפי עניניהם וכו'" עייש"ה.

וישראל קדושים נהגו לשורר ולזמר שירים בכל מיני לשון, כלשון עמו, ולשון השאילתות ובה"ג "מיחייבין כל ישראל למיכל ולמישתי בפורי"א, ואודיי ושבחויי קמי שמיא על כל ניסיא דעביד להון הקב"ה, דכתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה" וכתב בהעמק שאילה (אות א) **דצריך לומר שירים והודאות, ושיש לשורר על האכילה.** ובספר הפרדס לרש"י "אוכלין ושותין ומשמחים ומזמרין על שולחנם ובבית חבירהם".

נב) עד דלא ידע בפורים.

אמר הגראב"ם שליט"א בטעם ענין עד דלא ידע, כי צריך תמיד דעת כדי להבדיל, "אם אין דעת הבדלה מנין", אבל בפורים הכול כל כך ברור בלי ספק, וראו כל אפסי הארץ את ישועות אלוקינו, התגברות על עמלק שבגימטריא ספק כמו שכ' בספה"ק [ראה באמרי יוסף בשם ספה"ק ועוד] שלא צריך דעת, להבדיל בין קודש לחול, הכול ברור וקיים. עכ"ד¹⁵³.

והגרמ"ל שליט"א הוסיף אולי מרומז גם זה [כי אי אפשר למצות דבריו הקדושים ולומר שזה כוונתו] בדברי הגאון בהגהותיו לשו"ע שגם נקמה וגם דעה ניתנה בין שתי שמות וכשנתקיים הנקמה אין צורך בדעת.¹⁵⁴

ונתעוררנו מד' הפר"ח והפרמ"ג סימן תרצ"ה סק"ו [וכע"ז בכלבו שמו"ב בב"י וראה מעשה רוקח] שפירש "סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא יד"ח" הכוונה שאכל בבית אפל בלא אבוקה כנגדו, פורים כולו אור, אין הסתרות, הכול מתגלה, וריבוי אורה מביא שמחה כמ"ש הפוסקים בהלכות שבת מגילת אסתר כד' הקדו"ל.

נג) עד דלא ידע.

שום דבר בעולם שגורם כך לאדם שע"י ראית דבר יפה וכדו או שיריח דבר טוב שיתחיל להזיז את אבריו, ושירת הלויים היה כוחו גדול שיכל להחיות מתים.¹⁵³ ושמעתי מאחי הגרש"ש שליט"א שפעם ראה אדמו"ר הגרש"ז זי"ע אחד שמשתגע בזכור, עם כל מיני ספיקות שונים משונים שלא שמענו מעולם, ואמר אדמו"ר זל"ה בדרך תוכחה, זה בדיוק עמלק ספיקות, עמלק בגימטריא ספק כידוע.

והגאון רבי דוב ז. שליט"א הערני לדבריו הנפלאים של דרשות החת"ס (ז"ך אלול תקע"ג) "דנהי דמחוייב אדם לחוש לכל הספיקות כדי לצאת ידי שמיים וכו' מ"מ אין המצוות מקובלות לפני הקב"ה, אלא בעושה מצוות על הוודאי ולא על הספק וכו' וכשעושה הדבר רק על הספק אינו מקובל כל כך לפני הקב"ה וכו' כי מצוה לברר הלכה ולהוציא מכל ספק, עיי"ש שמפרש שלא עשו יום כיפורים שני ימים שלא תהיה כפרה מספק וכו'. עכתו"ד. והוא יסוד גדול ונורא ודו"ק.

¹⁵⁴ וראה בעדת יעקב לאדמו"ח שליט"א פורים עמוד ל"א ביאור נפלא בדברי הגר"א.

שמעתי ממו"ח האדמו"ר שליט"א שהיערות דבש אומר עד דלא ידע בין ארור המן¹⁵⁵ לברוך מרדכי, שלא יחשוב על המילים אשר ביקש לאבדי רק יחשוב על מלחמה של עמלק בה' [וראה ביוצרות של זכור שכלל ישראל אומר להקב"ה "יותר ממה שעשה עמלק לנו עשה לך" וכ"ה במדרש] וידוע שאצל כמה וכמה צדיקים זעקו בפורים תפילת הושענות, הושע נא למענך אל' הושע נא, עשה למען שמך.

נד) עד דלא ידע, והמסתעף.

האדמו"ר פני מנחם זי"ע שאל את יבלחט"א האדמו"ר מבואין שליט"א איך אפ' לקיים עד דלא ידע בסעודת פורים בשבת בפורים המשולש לשיטות שצריך לעשות סעודה בשבת [או מי שהמשיך מע"ש פורס ומקדש] הרי שבת זה ההיפך, ענין של "דעת", לדעת כי אני ה' מקדישכם, וענה לו על אתר "תכלית הידיעה שלא נדע"¹⁵⁶ כדברי ר' ידעיה הפניני בספר מבחר הפנינים¹⁵⁷ וממילא אדרבה בשבת השמחה היא התכלית הידיעה שלא נדע ודו"ק היטיב כי עמוק הוא.

והרפ"פ שליט"א הראה דבריו נוראים בחת"ס [דרשות ח"א עמ' קפ"ג] ומפני חיבת הקודש נעתיק מל' הק' "שנתמלא כל הבית כולו אורה, כי לכאורה אין לנו שמחה וטוב לב כיום ז' אדר שבו כרת מרע"ה ברית עם ישראל בפרשת נצבים, **והיה חשוב היום ההוא מיום מתן תורה**, ועל אותו היום אמר היום הזה נהייתה לעם וכו' ולא נתן לב לדעת עד היום הזה, ואותו היום עמדו על דעת רבן מה שלא עמדו והשיגו ארבעים שנה וכו' ובזה טעה המן ששמח שנפל הגורל ביום שמת משה רבן, ונהפוך כי באותו היום המיתה בו ביום נולד, ועוד נולדו בו הרבה משה כי כל אחד מישראל עמד על דעת רבו בו ביום, וא"כ ראוי להיות ששון ושמחה ליהודים, אך מה נעשה ונתערבבה שמחתנו כי לעיתותי ערב נסתלק משה רבנו ע"ה, ואולי אולי היינו עוסקים בו בקבורתו היה מכניסין המת לחדר¹⁵⁸ ואחר שבעת ימי המשתה היינו נוהגים אבלות, אך הקב"ה קבר אותו, וחל אבלות ונתבטלה ימי המשתה, אך הקב"ה לא קפח שכר אותו היום, כי יום יד' שהוא אחר כלות ז' ימי אבלות עתדו הקב"ה ליום שמחה ליהודים אשר ע"י אותו היום קבלוה מאהבה ועו' עיי"ש דבה"ק.

ויש ללמוד הרבה מדבריו הק', שיום זה של פורים הוא יום השמחה, על הכריתת הברית של כלל ישראל אחרי ארבעים שנה, וזה נותן אור חדש על השמחה הגדולה של פורים, ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא¹⁵⁹.

¹⁵⁵ ארור המן ברוך מרדכי שבדרך כלל יותר יש התלהבות לקלל מאשר לברך וזה נובע ממידות וכו' ולכן אנחנו שותים יין כדי שיהיה שוה.

¹⁵⁶ ושמעתי ר"ת עד דלא ידע הוא ידע ודו"ק.

¹⁵⁷ ויצוין שהתו"ט, והכפות תמרים חיברו פירושם על ס' הנ"ל, והמ"א בהסכמה כתב עליו "גדול בתורה, ושם לו ברמיזא, כאשר נודע לי מגדולי הראשונים ומפרשי התורה גודל חכמתו ובקיאותו בלשונו" וכו'.

¹⁵⁸ והרא"מ שליט"א הערני דיש לעמוק טובא בדבריו הק' דהרי שם מה שמכניסים את המת כי צריך לבעול בעילת מצוה ואיך זה שייך כאן ועמוק הוא.

¹⁵⁹ ובז' אדר בחצר המערה דאדונינו הרשב"י, נתעוררנו שבאמת לפי ד' החת"ס הנ"ל הרי ז' אדר הוא יום שמחה עד אין סוף, רק מה נעשה שנתערבבה השמחה בפטירת

והרפ"פ הנ"ל הוסיף דלפי"ד שהשמחה של פורים זה על הדעת שהשגנו ביום זה, ואילו ישראל קדושים ביום זה "ולא ידע", רק הן הן הדברים תכלית הידיעה שלא נדע¹⁶⁰.

ועוד באופ"א [בדרך דרוש] דלפי"ד החת"ס שפורים זה החג שהשגנו את הדעת, מה נמלצו ד' הגמ' במגילה דף ז ע"ב סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו¹⁶¹ ואמיר למד מרב אשי "תנא מיניה ארבעים זימנא" שארבעים זה בחינה של דעת, וסעודת פורים צריך בחינה של יום¹⁶².

נה) עד דלא ידע.

לזכור דברי אאזמו"ר הגרש"ז זי"ע ענין השתיה עד דלא ידע, עפ"י דברי המהר"ל הידועים שמה שכפו הר כגיגית, כי אע"פ שאמרו נעשה ונשמע, מ"מ רצו שיהיה קבלת התורה בעצם, בלי אפשרות לחיוב או לשלילה, וכן בפורים אע"פ שקיבלה מאהבה מ"מ כשהוא עד דלא ידע זה כמו כפה הר כגיגית ודו"ק.

ושמעתי מאדמו"ח שליט"א שגם הוא בצעירותו אמר רעיון זה [וכמדומה שאמר זה לאביו זצוקל"ה] והוסיף די"ל שבפורים כשקורים את המגילה, זה הקבלה מדעת, מרצון להודיע, ואח"כ בעת הסעודה עד דלא ידע קבלה בכפייה, אמנם כד' הרא"ש במנחות בהלכות ס"ת שמובא בשו"ע יור"ד סי' רע"ד דכשמתחיל לכתוב יאמר ס"ת זה אני כותב לשם קדושת ס"ת ויספיק לכל הספר עיי"ש, דכל הכתיבה על דעת ראשונה היא עושה, גם הקבלה מתמשכת מהקבלה מרצון שבעת קריאת המגילה ודו"ק¹⁶³.

משה רבינו מהימנא, ולכן בכל העולם אה"נ הוא תענית צדיקים כמ"ש בשו"ע, אבל באתרא קדישא מירון, בקברו של הרשב"י, שאין שולט שם החורבן וכד' האדה"ז ועוד [וכמו שהארכנו במאמר ל"ג בעומר באריכות גדולה שכך מבואר בספה"ק] שם נגיל ונשמח, סיני סיני לו נקרא, שמן ששון מחברך.

¹⁶⁰ ועוד י"ל עפ"י מה ששמעתי מדו"ז הרב רבי אהרן ישראל בורנשטיין זל"ה ששמע מפ"ק של אביו השם משמואל זי"ע שאמר במשתה היין בפורים שאדרבה ע"י שאדם נותן את הדעת שיש לו להקב"ה, הקב"ה מחזיר לו באותו מידה בעין יפה מלא חופניים של דעת, וכעין מה דאיתא בר"ה דף ט"ז ע"א הביאו לפני וכו'. ושו"ר שכן הביא ש"ב הגה"ח רא"פ שליט"א בספרו ניצוצי הש"ס (עמ"ס מגילה אות ק"כ) בשם השם משמואל ששמע כן בשם אביו רבנו האבני נזר זי"ע. ועוד סיפר דו"ז הנ"ל שחמיו האדמו"ר מסאקולב זי"ע ישב בסעודת פורים משעה 12 בחצות היום עד שעה 12 בלילה י"ב שעות רצופין, אשרי עין ראתה זאת.

¹⁶¹ ובשפת אמת (תרמ"ט) כתב בדרך הלצה לא לאכול בחשיכה לאכול ולשתות ניתנו לנו בימי הפורים האלו וכו', וכתב בשפתי צדיק (פורים אות ס"ב) שלפי"ז מובן מה שלמד ממנו דבר זה ארבעים פעמים.

¹⁶² ומו"ר הגרי"ד שליט"א אמר בעידנא דחדווא, שיכול לבאר כל ארבעים וארבעים שבחז"ל איך מכוון הוא על ענין הדעת ודו"ק היטיב. [במהר"ל כ', ארבעים שלימות היצירה וכו'].

¹⁶³ והביאו מהמקובלים שיש ענין להסמך הסעודה בבוקר אחר המגילה, והוא כנ"ל.

וראה בפרמ"ג בפתיחה הכוללת באגרת שניה, שביאר ענין כפה הר כגיגית, שתורה שבכתב נקרא אוכל, ותורה שבע"פ נקרא משקה, כמו גיגית מלא יין עיי"ש דבה"ק. ובמשתה היין נאמר דממילא מובן שבפורים שבו קיבלנו מאהבה תורה שבע"פ¹⁶⁴, שישראל קדושים שותים יין עד דלא ידע, ומתגוללים כגיגיות.

ובמשתה היין נאמר. יש שמחה מיוחדת שמקיימים מצוה בלי דעת, וראה בתוספתא פאה פ"ג "מעשה בחסיד אחד שנזדמן לו "מצוות שכחה"¹⁶⁵ והביא קרבן תודה שלמים כי זה מצוה שאי אפשר להזמין". ובפורים כששותים עד דלא ידע ומקיימים חייב אינש וכו' זה שמחה מיוחדת.

נו) עד דלא ידע- ותפלה בפורים- ותפלה שלא יחלה.

ישראל קדושים במשתה היין כשמגיעים לעד דלא ידע, והגוף מתבטל כל כולו לנשמה, וכדבריו הק' של המשגיח ר' ירוחם זי"ע בס' חכמה ומוסר (ח"א פכ"ה) "ולכן יבחן עצמו ע"י שיתבסם עד שהגוף יצא לחפשי, וכו' דהיינו שהגוף עצמו יהיה נשמה! וגם בלי השכל יכיר בטוב, ויהיה חפץ בתורה ומצוות, דרך זהו יסוד הפורים! עכ"ד הנוראים".

וידוע שהגאון רבי ישראל סלנטר זי"ע קיים עד דלא ידע כפשוטו¹⁶⁶, וכן הרבה מבעלי המוסר, אף שהם היו בעלי הדעה, והוא כנ"ל שרצו לבחון את הגוף בלי

¹⁶⁴ והגרי"א ר' שליט"א הערני דהמלחמה של המן היה על תורה שבע"פ כמו שרואים שקיבלוה מאהבה קאי אתורה שבע"פ, וממילא מובן שמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק, כי בני ברק היא עירו של רבי עקיבא, הלך אחר רבי עקיבא לבני ברק כדברי הגמרא בסנהדרין, ורבי עקיבא הוא שורש של התורה שבע"פ והאריך בזה. [נבדק הרגש, דמצינו בחז"ל (מגילה ט"ז ועוד) שהמן הבין שרק ע"י התורה ניצחו אותו ולא תלה בשאר סיבות ממילא בני בניו למדו וקיצרתי]

ויצוין דבר פלא שבבעל הטורים פרשת תצוה נראה שגרס "מבני בניו של נעמן" ולא המן, והחזון אי"ש ביור"ד סימן קנ"ז סק"ה האריך בדברי הבעל הטורים הנ"ל. וראה בכאיל תערוג (פורים) מה שכתב הגרי"א בת"ד "והמן תלה את סיבת הנס מחמת הקומצי דקמחא, היינו לימוד התורה שהיו עוסקים בה כשבא לפניהם. ובאמת הרי אסתר המלכה אמרה וצומו עלי שלושת ימים לילה ויום, וישבו כל אנשי שושן בתענית אף בליל ראשון של פסח, ויתכן מאד שהמן ידע את זה כיון שהיה בפרסום כ"כ, ומ"מ הוא לא התפעל מזה, ולא אמר שהתעניות והתפילות שלכם הצילו מיד הגזירה, רק תלה "בלימוד התורה" את ביטול הגזירה".

¹⁶⁵ ושמעתי מאמור"ר הכ"מ שאמר בדרך רעיון לאחד שנולד לו בן ובת, וקיים מצוות פריה ורביה, שעל דרך התוספתא הנ"ל גם בכה"ג יביא קרבן תודה שהרי מה שנולד לו בן ובת זה שלא מדעתו, ולא תלוי בו.

¹⁶⁶ ומובא שהגאון רבי ישראל זי"ע אמר שמקיים עד דלא ידע כפשוטו, כי גם מרדכי הצדיק יכל למצוא עיצות איך לא להתגרות וכו' ועשה כפשוטו ועי"ז בא הנס והקיימו וקיבלו, וממילא גם אני מקיים דברים כהוייתן. וראה לב אליהו ח"ב עמוד רצ"ה. אמנם ראה בכאיל תערוג (פורים ע"ו) שאמר רבנו הגרי"א שליט"א לאחד ממקורביו ששאל אותו במה שמפורסם שרבי ישראל סלנטר היה משתכר בפורים ואמר רבנו שלא ייתכן אלא מה שתלמידיו כתבו שהשתכר היתה הכוונה שאכן שתה הרבה, והראיה לכך היא שהתפקח בשניה אחת ברגע שהסתיים פורים, וזו הוכחה שלא היה

שלטון השכל, לעשות רצון אבינו שבשמיים וכמו שביאר בעלי שור להגרש"ו זל"ה¹⁶⁷! הרי בוודאי שאנחנו במצב של צדיקים, ובכך צדיקים יראו וישמחו, ולכן מתפרצות תפילות ובקשות, ועיי"ז גם מתקבלים התפילות של כל השנה וכד' המהר"מ שיף (בדרוש על פורים הנדפס בסוף חולין) "תנתן לי נפשי בשאילתי, נפשי מל' תפלה, כי תפלה שלא בכוונה נדחה מחוץ למחיצה ועומדת, וכאדם צדיק מתפלל בכוונה מעלה אותה עמו, וממילא כשבפורים מתעלים למידת הצדיק, ומתפללים בכוונה ובלי פניות וכדו' אפשר להעלות את התפילות, ואף אם אין מכוון מ"מ אם מתפלל ליד חבירו שהוא צדיק מתקבלים תפילותיו, וכדבריו של אדוננו החת"ס בשו"ע או"ח סי' ק"ב ובדרשות "שזה סגולה נפלאה להתפלל ליד צדיק שהתפילה מתקבלת, ולכן התקבלה תפילת חנה שהתפללה ליד עלי עיי"ש, וכל אחד כשהוא בבחינת צדיק, תפילתו של חבירו שמתפלל על ידו בתוך ד' אמותיו תפילתו מתקבל"¹⁶⁸.

וישראל קדושים אומרים קרוב"ץ בשמו"ע בפורים¹⁶⁹, ואף שכל היוצרות של כל השנה נקראים קרוב"ץ, מ"מ רק בפורים נשאר השם הזה, ושאר השנה קוראים לזה יוצרות ופיוטים וכדו', ואדוננו הבית יוסף כ' בסי' ס"ח "קרוב"ץ שמעתי שזה ר"ת קול ורנה וישועה באהלי הצדיקים", ואין מקרה, והלב מרגיש שבפורים, ועמך כולם צדיקים, כל אחד בגוף ובנפש ודו"ק"¹⁷⁰.

ויש להתעורר בימי הפורים, דהרי הגאולה בימי הפורים באה ע"י כח תפילה כמו שכתב המהר"ל בהקדמה לאור חדש שאסתר ידעה בבירור גמור כי צרה זאת אין לה תרופה כי אם על ידי תפילה וכו' כי התפילה גובר על כח המן ודבר זה ידוע בחכמה עיי"ש [וראה בתרגום ו,א, ובאסתר פ"י אות ט שג"כ משמע כן] ובזכות מרדכי הצדיק שהאיר¹⁷¹ עיני ישראל בתפילתו כד' הגמ' במגילה בדף י"ב¹⁷² ויש פה חידוש

שיכור ממש כי בחז"ל כתוב ששיכור לא מתפקח בבת אחת. [ובספר עמוד אש תולדות הגאון המהרי"ל דיסקין זצ"ל בסוף פרק י"ג כתב "בפורים היה רבינו מתבשם ממש כמאמר חז"ל"]

¹⁶⁷ וראה לעיל שהבאנו דברי החת"ס בשו"ת (סימן קפ"ה) שהענין של נפש היהודי שרוצה לעשות רצון בוראו, כדברי הרמב"ם הידועים בהל' גירושין התחדש בפורים. ¹⁶⁸ ובמאמר עשרה בטבת הארכנו שהגרד"ל שליט"א הוכיח שאף אם הצדיק אינו מתפלל בעצמו, גם התפילות מתקבלות, כי הרי עלי לא התפלל ותפילת חנה התקבלה.

¹⁶⁹ וידוע מה שהעיד לנו רבנו הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (סימן י"ג) **שבישיבה הקדושה דוואלזין אמרו קרוב"ץ בפורים.**

¹⁷⁰ ומכוחו של מרדכי הצדיק ראה מגילה י' ע"ב מרדכי הצדיק, צדיק, יסוד, פורים. ¹⁷¹ וברמז דרמז בפיוט "אשר הניא" ראית" את תפלת מרדכי ואסתר, ראה דייקא, מבין ומאזין מביט ומקשיב לקול. וראה באוצרותיהן של צדיקים לש"ב הגה"ח רא"פ שליט"א שהביא מהגאון מקוז'יגלוב הי"ד (ארץ צבי עמוד רל"א) שכתב "בכל השנה יש מקטרגין שאין מניחים לתפילה לעלות וכו', ובאדר בריא מזליהו דישראל, ואחז"ל בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מינה עד אדר, ע"כ יכול אז לפעול בתפילתו להעלותה לשמי מרום אל מקומה הראוי לה ואין שטן ואין פגע וכו' עיי"ש.

¹⁷² והערוני לדברי הגר"א בפ"י על מגילת אסתר (ב, ה) שביאר דברי הגמ' במגילה שדרשו כל הפסוק דאיש יהודי וגו' בן יאיר בן שמעי בן קיש וגו' לענין התפילה, האיר עיניהם של ישראל בתפילה ששמע וכו' הקיש על דלתי רחמים וכו', וז"ל: ונראה מפני שבאדם יש ד' חושים ראייה שמיעה ריח דיבור והג' הוא בלמוד התורה וכו' אבל ריח

שבדר"כ מוזכר הארה מוזכר עם ענין של תורה, והאר עינינו בתורתך, ופה יש טעימה של הארת עיניים בתפלה¹⁷³ ויה"ר שיתקבלו תפילותינו.

וביותר תפילה בעת צרה כמו שהיתה אז בימי אחשורוש שלא היתה כזאת שניצלו ממות לחיים, וידוע דברי הרמב"ן בשבת דף פ"ח שביאר שקיבלוה מאהבה בימי מרדכי "והיינו בימי אחשורוש שהוציאם ממות לחיים והיה זה חביב עליהם מגאולה של מצרים".

וידוע מה שהאריכו בדברי הרמב"ן וראה בספר שיח יהודה שהעלה כמה מרגניתא טבא בדברי הרמב"ן. [וגם צ"ב דגם בקריעת ים סוף היה ממות לחיים וי"ל]

והנני להעתיק מדרשת אאמו"ר הכ"מ בענין תפילה בעת צרה. ידוע שיטת הרמב"ם בה' תפילה (פ"א ה"א) וז"ל "מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' וכו' ואין מנין התפלות מן התורה וכו' וכן בספר המצוות מצות עשה ה' ¹⁷⁴, והרמב"ן חולק ע"ז וכתב "אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל וכו' או לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ו"שנתפלל אליו בעת הצרות, ותהיינו עינינו ולבנו אליו לבדו כעני עבדים אל יד אדוניהם וזהו כענין שכתוב וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר וגו'".

ויש להתעורר מדברי החינוך במצוה תל"ג וז"ל והעובר ע"ז ועמד יומם ולילה בלא תפלה כלל, בטל עשה לדעת הרמב"ם ז"ל ומי שצר לו ולא קרא אל השי"ת להושיעו בטל עשה זו ועונשו גדול מאוד! שהוא כמסיר השגחת השי"ת מעליו" עכ"ל.

וראה בדברים (פרק ד' פסוק ז) "כי מי גוי גדול אשר לו קרובים אליו וגו', ופי' בתרגום אונקלוס "קריב לה לקבלא צלותיה בעדן עקתיה כה' וכו'" ומבואר שבעת צרה צריך להרגיש קרבת א' ולהתפלל וכדברי הרמב"ן והחינוך.

ויש להעיר שהרמב"ן גופיה לא מנה מצוה תפלה במצוות עשה, ולכאורה הרי בעת צרה לשיטתו הוי מ"ע וכמ"ש החינוך בשיטתו (וראה במגילת ספר שם)¹⁷⁵.

א"צ כלל לתורה אלא בחינת התפילה כמש"כ אשה ריח ניחוח לה' ומרדכי הוא בחינת הריח כמש"כ בשמים ראש ומתרגמין מרי דכיא שהוא בחינת התפילה לכן אמרו שהיו כל הבחינות הללו בתפילה וכו' עיי"ש.

¹⁷³ והגרי"ג שליט"א האריך בזה עפ"י דברי המהרש"א ביומא (דף ס"ט) שהאריך לפ' שם דברי הגמ' אנשי כנה"ג שהחזירו עטרה ליושנה הגדול הגבור והנורא דקאי על מרדכי עיי"ש ואכמ"ל.

¹⁷⁴ ויצוין שהלח"מ שם הק' מנין שיש מ"ע בכל יום עיי"ש, ובקריית ספר ביאר דכתיב ועבדתם את ה' א', ואין עבודה אלא תפלה, ובסיפא דקרא ובירך את לחמך ואת מימך, וכמו שלחם ומים צריך בכל יום ויום, ככה צריך תפלה בכל יום.

¹⁷⁵ וי"ל דאולי זה טעמא דהמ"א סי' ק"ו שכ' וז"ל וכ"כ הרמב"ם דתפלה מ"ע מה"ת דכתיב ולעבדו בכל לבבכם והרמב"ן ס"ל דתפלה מדרבנן ובסמ"ק כ' שמצוה להתפלל בעת צרה עכ"ל, ומוכח מהמ"א דס"ל דלהרמב"ן הוי דרבנן, ורק להסמ"ק הוי מדאורייתא, וכנראה ס"ל להמ"א דאולי אין זה ברור שזה דעת הרמב"ן להלכה, ועיקר שיטתו כמו שכ' בתחילת דבריו "ומה שדרשו בספרי ולעבדו זה תפלה אסמכתא היא", וגם מדלא מנה הרמב"ן כמ"ע את מצות התפלה הבין המ"א שזה לא מדאורייתא לשיטתו [וראה בערוך השולחן סי' פ"ט ליישב למה לא מנה הרמב"ן תפלה למ"ע מה"ת ראה דבריו בסעיף ה' "ונראה שלדעת הרמב"ן אינה נחשבת תפלה במנין המצוות לפי שהוא גבוה מעל גבוה שהתפלה הוי כעומד לפני המלך ומדבר עמו

אמנם החינוך וש"ר ואחרונים הבינו שהרמב"ן ס"ל דבעת צרה הוי מדאורייתא. ויש שכתבו ש"עת צרה" הכוונה "צרת רבים" וכמו שהביא הרמב"ן בתחילת דבריו "וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו', וכן הביין בקנאת סופרים שם בספה"מ עיי"ש" ועוד,

אמנם לכאורה מדברי הרמב"ן מוכח (וכן מהחינוך שהובא לעיל) שגם בצרה פרטית זה מצוות עשה מה"ת לדעת הרמב"ן, וכמ"ש הרמב"ן בסוף דבריו הפסוק משלמה המלך במלכים א' ח' ודה"ב ו' "כל נגע וכל מחלה כל תפלה וכל תחנה אשר יהיה לכל האדם לכל עמך ישראל אשר ידעו איש נגע לבבו וגו'", וזו הערה נפלאה שהרי לכל אחד מאתנו יש כ"כ הרבה זמנים שדחוק לו בבריות, ופרנסה, וזיווגים וכו' וכו' ואז הוי מ"ע דאורייתא ולעבדו, כעניי עבדים על יד אדוניהם, ולדברי החינוך שגם עונשו גדול רח"ל אם אינו מתפלל.

והנה אנחנו נמצאים בעת צרה היא ליעקב, שהאוייבים קמים עלינו בארץ הק', בקום עלינו אדם זה ישמעל וכד' מהרח"ו הידועים, ומשתמשים האוייבים בהבטחה של "ועל חרבך תחי" שעשיו וישמעל מחוברין זל"ז וכמ"ש, ובעת צרה כללית¹⁷⁶ ופרטית בוודאי שחובה עלינו להתחזק מאוד ב"הקול קול יעקב", ולהתפלל בכוונה. עכ"ד אאמו"ר הכ"מ מתוך דרשה בעת שהיה עת צרה בארה"ק מבני ישמעאל ימ"ש¹⁷⁷.

ואנא בשיפולא דגלימא קא נקיטנא להביא דברי הרמב"ם (שנדפס לפני מנין המצוות) "כל אלה המצוות שנתחדשו חייבים אנו לקבלה וכו' אלא כך אנו אומרים שהנביאים עם ב"ד תיקנו וצוו לקרות המגילה בעונתה כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתינו כדי לברכו ולהללו וכדי להודיע¹⁷⁸ לדורות הבאים וכו' ומי גוי גדול אשר לו אלו' קרובים אליו עכ"ד.

ובדרך רעיון, הן הן הדברים שבפורים היו במצב של אלו' קרובים אליו כי היה עת צרה וכדברי התרגום שהבאנו "בעידנא דעקתא" וראה במגילה דף י"א ע"א [בפתיחות] רב מתנה אמר מהכא "כי מי גוי גדול אשר לו אלו' קרובים אליו".

פנים בפנים כביכול וכו', והיא כוללת את כל המצוות כחוט השדרה, המקיים את כל גופו של האדם, והוא אינו נכנס בכלל הרמ"ח איברים מפני שהוא ענין כללי עיי"ש".

¹⁷⁶ ואאמו"ר אמר אז שנחלקו הראשונים האם בסוף הגלות יהיה עשיו או ישמעאל והעומד בראש מדינת ארה"ב הוא עשיו וישמעאל בחדא מחתי רח"ל.

¹⁷⁷ והבאנו במאמר פורים קטן דברי המהר"ל בנר מצוה, וכן בנצח ישראל (פכ"א) **שמלכות ישמעאל הוא בכלל מלכות פרס** והם דומים זה לזה ושים בעניניהם והנהגותיהם וכו' עיי"ש וממילא בימים ההם בזמן הזה שניצחו את מלכות פרס מסוגלים הם לבער את מלכות ישמעאל. וידוע מה שכתב מהרח"ו (בספרו עץ דעת וטוב) בקום עלינו אדם וגו' שגלות ישמעאל תקיפה מכולם ויש לו זכות אבות ועתידין להצר את ישראל צרות קשות ומשונות שלא נראו כמותן (וכן כתב ברבנו בחיי בראשית כ"א י"ב "שאין אומה בעולם שיהיו שונאים לבני ישראל כבני ישמעאל" וכן הוא באגרת תימן להרמב"ם) ואין לנו תקוה אחרת זולתי שנבטח בכוחו הגדול שיושיענו במהרה ויגאלנו גאולה שלימה אכ"ר.

¹⁷⁸ וכן אומרים בשושנת יעקב **להודיע שכל קוויץ לא יבושו לא יכלמו לנצח, ומטו בשם הגרי"ז שזה על דרך הרמב"ם הנ"ל להודיע לדורות הבאים**

ובזכות זה שקרובים לאלוק' ניצחו אף שנחתם למעלה הגזירה, וכמו שאמרו חז"ל שהסכימו עליונים לגזירה, וברש"י במגילה פרק ד' פסוק א' "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה" בעל החלום אמר לו שהסכימו העליונים¹⁷⁹ לכך לפי שהשתחוו לצלם בימי נבוכדנצר ונהנו מסעודתו של אותו רשע¹⁸⁰. וכן הוא במדרש רבה אסתר (ז"ג) מיד עמד השטן והלשין עליהם לפני הקב"ה, ואמר לפניו רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישין לבכם ואמונתם ממך אם רצונך אבד אומה זו מן העולם כי אינם באים בתשובה לפניך ואמר הקב"ה תורה מה תהא עליה? אמר לפניו רשב"ע הסתפק בעליונים וכו' באותו שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו שבשבילה הרביתי אותותי ומפותי לכל הקמים עליהם לרעה אשביתה מאנוש זכרם מיד אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגילה ואכתוב עליה כלייה באותו שעה הלך השטן והביא לו מגילה וכתב עליה".

וביותר כשהתפללות עם הדמעות, ששערי דמעות לא ננעלו¹⁸¹ כמבואר במסכת בבא מציעא דף נ"ט¹⁸² והרבי הק' ר' בונים זי"ע אמר בשביל מה צריך שערים, אם הם לא ננעלים, רק כשיש דמעות מזוייפות אז הם ננעלים, וביומא דפוריא כשהשמחה פורצת ואין עצב בעולם כשמכירים את אור האורות של האמת.

וביותר יש להתעורר [וכבר כתבנו על זה במאמר חנוכה ול"ג בעומר, ומפני החשיבות הענין נכפלו הדברים] ועורר לזה אאמו"ר הכ"מ הרבה פעמים שישראל קדושים מתפללים כשכבר חולים רח"ל וכו' וכשנמצאים בעת צרה, והרי חז"ל הק' לימדנו להתפלל קודם שיחלה, וכד' הגמ' בשבת (דף לב) "לעולם יתפלל אדם עד שלא יחלה, שאם חלה אומרים לו הבא זכות והיפטר", וכמובא ברי"ף שם בשבת, וכ"ה בטור (סימן של"ה), ובשאלות פרשת לך לך. [וראה בתוס' ר"ה (דף ט"ז) קצירי שמתפללין על רבנן שלא יחלה עיי"ש]

ואאמו"ר הכ"מ האריך בזה למה בתפילות שלנו לא מצינו שמתפללים על זה [דרפאנו קאי כשהוא כבר חולה, [וראה במ"ב סימן קי"ט (ס"ק א') שלא יתפלל ברפאנו על שלא יחלה, רק בברכת שומע תפילה רשאי] ובנוסח ספרד יש ביהי "רצון אחרי ברכת השחר" שתצילני מחליים רעים וכו', וכן בברכת המפיל "אבל לא ע"י יסורים וחליים רעים", אבל

¹⁷⁹ וראה בעדת יעקב לפורים עמוד מ"ז שביאר כל ענין הבגדים וכו' ששלחה אסתר למרדכי עד"ז שמרדכי ידע שהגזירה היתה גם בעליונים ולא כשאר גזירות שבעליונים יודעים שהם לטובת ישראל עיי"ש שביאר כמה דברים לפי"ז.

¹⁸⁰ וכידוע מה שפירשו [ראה אלשיך הק' בפרק א' פסוק ח ועוד מפרשים] ששני הטעמים נהנו מסעודתו והשתחוו לצלם אמת אף שבגמרא הק' רשב"י דאם העבירה היה נהנו רק בשושן יענשו. וכ"ה פה ברש"י, וכן ה"ה במדרש רבה באסתר. [וביאר הגר"א (באגדות עמ"ס מגילה) דאת החטא הרוחני כיפר מרדכי, וחטא הגשמי תיקנה אסתר. ונראה עוד לבאר דידוע איש הוי מהחלק הרוחני, דהא כתיב 'אצל האיש וי' היינו העוה"ב וכן האיש לומד תורה, אבל האשה, היינו ה' וה' הוי עוה"ז וזהו החלק הגשמי, וא"כ שפיר מרדכי כיפר על החלק הרוחני ואסתר על החלק הגשמי.]

¹⁸¹ והגראב"ם שליט"א אמר הרגש בקבר רחל שכפי שנאמר על רחל אמנו, מאנה להתנחם והיא בוכה תמיד בלי הפסק, וממילא התפילות מתקבלות שם ביתר שאת וביתר עוז עכ"ד.

¹⁸² וי"ל שזה ענין התפילות בשעת בכי של התינוק בברית, וכן העת רצון בשילוח הקן [כשהאמא בוכה] כמ"ש בספה"ק, כי הבכי מעלה את התפילות דרך השערים הפתוחים.

בנוסף אשכנז בברכת השחר ליתא, אמנם בשמו"ע ותפילות הקבועות וכו' ליתא בקשה זו, וטעמא בעי.

ובדרך הרעיון אמר אמו"ר הכ"מ **שזה תפלה שכל אדם צריך להתפלל מעצמו ומלבו דיליה, וכלשוננו, וכלשוננו, ולכן כנראה שלא תיקנו תפלה מסוימת, ועדיין יש לעזור שלא זהירים בזה כדבעי** [יש להעיר, להתעורר אולי בתפילת מעריב "והגן בעדינו והסר מעלינו אויב, דבר, רעב, ויגון]

והרי הן הן דברי הגמרא בסנהדרין מ"ד ע"ב "אמר רבי אלעזר לעולם (ופירש בעיון יעקב לעולם אפילו בנערותו) יקדים אדם תפלה לצרה היערוך שועך לא בצר" ופרש"י "כך היו אומרים חבריו של איוב כלום הקדמת שועך לא בצר, עד לא באה הצרה אם הייתי עושה כן היו הכול מאמצים את כוחך", וכמ"ש במהר"ל שאם מקדים תפלה ובאותו שעה אין לו צרים מלמעלה אז תפילתו נשמעת¹⁸³ [וכ"ה בירושלמי בתענית פ"ג (וציינו הגה"ש שם) "א"ר לעזר אוקיר לאסיך עד דלא תצטריך ליה מאי טעמא היערוך שועך וגו'", ופי' הק"ע "כבוד להרופא קודם שתצטרך אליו, כלומר התפלל קודם ביאת הצרה", וכ"ה במדרש (פרשת מקץ אות ו') "ולא תאמר אני ברווח אני מתפלל, וכשתגיע לך צרה תבוא ותתפלל, אלא עד שלא תבוא לך צרה הוי מקדים ומתפלל", וכ"ה כע"ז ברמב"ם הלכות ברכות פ"י הכ"ו "לעולם יצעק! אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים וכו'"¹⁸⁴ וראה בשו"ע סימן ר"ל סעיף א' "אלא יתפלל אדם על העתיד לבוא וכו'"].

ובפורים, בביטול הגוף יש ביטול לשקר, דברי שלום ואמת¹⁸⁵, כאמיתה של תורה, וזה השמחה הגדולה כשמגיעים לאור האורות של האמת וליהודים היתה אורה, ואין שום עצב בעולם רק שמחה, והתפילות מתקבלות עם הדמעות, דמעות של אמת ויה"ר שנזכה לתשועת נפשם מיד שונא, וראה במחזור וויטרי בפיוט לפורים "פורים חכלילי עינים מיין, ואויבינו יהיו כאין, בליל חג פורים" אכ"ר.

(נז) עד דלא ידע.

¹⁸³ וראה בבית אלוק' להמבי"ט שער התפילה (פי"ב) שביאר שיש שני טעמים למה מועיל ביותר התפילה לפני הצרה, מצד המתפלל עצמו כי תפילתו שלא בזמן הצרה היא חשובה לפני השם שאינה לאהבת המועיל, כיון שעתה הוא ברווח ובהצלה, אלא שידוע ומכיר כי כל מה שיבוא הוא מאיתו ית"ש, וכשמתפלל בעת צרה נראה שאינו מתפלל רק בגלל הצרה, ועוד שבעת צרה צריך לשדד מערכת שמים להצילו מרעתו בעת צרתו, דשכבר נלכד ברשת הצרה והצער וכו' ע"ש, וזה כעין שכתב בשע"ת (שער א' ועוד) שהתשובה המשובחת כשהוא בשלוח.

¹⁸⁴ והגר"ז ג' שליט"א העיר שברמב"ם הלשון "ויצעק" שאף לפני הצרה יש "לצעוק" ולא רק להתפלל ודו"ק.

¹⁸⁵ ובספר פתחי אברהם (לדודי הגרא"ד שליט"א) כתב דבר נפלא דבגמרא מגילה דף ז מבואר שאסתר ביקשה לחכמים קבעוני לדורות שלחו לה קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות שלחה להם כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי פרס, ועוד מבואר שמשאמרו מלה חכמים "והלא כתבתי לך שלישים עד שמצאו מקרא כתוב בתורה". ועפ"ז מבואר **דברי שלום** זה כנגד הטענה של קנאה את מעוררת עלינו, ואמת זה כנגד הטענה שלישים ולא רבעים.

וראה דבר נפלא בספר סדר היום "ומפני מה חייבו עד דלא ידע שהוא ענין כבוד וקשה, שמעתי טעם שאחר שהמן הרשע ביקש להשמיד ולהרוג ולאבד¹⁸⁶ ולשפוך דם היהודים, נעשה ענין קרוב לזה מתוך שמחה, עד שנשאר כמתים מושכבים ארצה !!! ומצד אחר הוא חשב לשפוך דם, ואנו נוסף דם על דמינו עכדה"ק".

ועוד הלב מרגיש שבפורים אשר מרגישים אנו חסדי המקום, שרחם עלינו, אף שישנו מן המצווה וכו', וזה מביא לידי הכנעה גמורה וכל' קדשו של השפ"א [תרל"ד] "ע"י שעוזר לו השי"ת, מכניע עצמו ביותר ע"י הבושה לפניו ית"ש" עיי"ש, ומשתטחים על הריצפה מרוב בושה על החסד שעזרנו אבינו שבשמיים אע"פ אשר לא כדת, כי כל קומה וכו'.

והעיר הגרי"ג שליט"א בדרך הרגש, שהשפע והאהבה של אבינו שבשמיים ביומי דפוריא הוא באופן מופלג כ"כ עד שהכלי אינו יכול להחזיק את האור, ונהיה כעין שכ' הרמב"ם בהל' יסודי התורה פ"ז ה"ב "שכשהנביא מתנבא איבריהם מזדעזעין וכח הגוף כושל ועשתונותיהם מתטרפת וכו" עכ"ד.

ויש להוסיף בדרך רעיון לפימ"ש בספר הכתב והקבלה בפרשת יתרו (י"ט, יז) שבמתן תורה ויחרד כל העם שנהיה בבחינה זו מ"ש הרמב"ם בנביא עיי"ש, וממילא בפורים, יום מתן תורה, הדר קיבלוה מאהבה, בימים ההם בזמן הזה.

נ"ח) גזירה על התפילין. וגזירות המן. בכלל¹⁸⁷ ¹⁸⁸.

¹⁸⁶ ראיתי גימטריא נאה המן הרשע=להשמיד להרג לאבד.

¹⁸⁷ והאריכו במפרשים כמה זמן היה גזירת המן. והחיד"א בכסא דוד (דרוש א' לפרשת זכור) כתב שהיה שבעים יום, וראה ביערות דבש ח"א דרוש י"ז בשם מנות הלוי בשם רוקח ומדרש כי ככל גדולתו היה שבעים מרומז כי כן יסד המלך כ"ן בגימטריא שבעים, וביערות דבש הוסיף דזה מה שנתכוון הקליר בפיוט לפרשת זכור "תכלית שבעים נתלה על חמישים".

וראה בחתם סופר דרשות לפורים (דף ר) ובבני יששכר (מאמר ד בסופו) שמהפסוק אחר הדברים האלה גידל המלך אחשורוש את המן עד ויתלו את המן הם ע' פסוקים, וראה מדרש במדבר (פי"ד י"א) א"ר פנחס שני אויבים לא נארו עד שהשלים עליהם שבעים פסוקים, הנחש והמן הרשע, הנחש מבראשית עד ארור אתה מכל בהמה והמן מאחד יתלו.

ובגר"א [בביאורו על הסדר עולם פרק כ"ט] כתב אחרי הדברים האלה גידל המלך את המן שזה היה בשנת שבע למלכותו וביקש להשמיד את היהודים כעבור חמש שנים בשנת שנים עשרה למלכותו, ובאבן עזרא כתב שנתגדל בשנת שנים עשרה ומיד ביקש להרגם. [ובנוסח של על הניסים "עמד עליהם המן הרשע ביקש להשמיד" משמע קצת שמיד שעמד ביקש להשמיד וכהאבן עזרא], וי"ל.

¹⁸⁸ והחתם סופר בדרשות (עמוד ר"ו) כתב שקודם כל גזר להשמיד לאלתר תורה מילה וכו' וגזירה להרוג בסוף י"ב חודש כדי שאז בשעת ההריגה כבר נעקר ש"ש מפייהם וימותו כגויים גמורים וזהו לאבד גם לעולם הבא, ולבסוף נהפוך הוא שבני ישראל קיבלו על עצמן תורה מרצון [ואולי זה היה המהירות שלו לשלוח רצים ב"ג ניסן, כי רצה שהגזירה של להעביר על דתם יהיה מיד, והגר"ח"ק שליט"א אמר שרצה להשביט להם "מיד" שמחת החג בפסח].

התעוררנו בשעת הנחת תפילין ביומי דפורים, לדברי הרש"י במגילה ט"ז "ויקר" שהמן גזר שכלל ישראל לא יניחו תפילין¹⁸⁹ וכשנבטלה הגזירה, שוב יכלו להניח¹⁹⁰, ובוודאי שהיה אז התעוררות גדולה בהנחת התפילין, בימים ההם בזמן הזה אכ"ר.

והנה אף שלכאורה הגזירה שלא להניח תפילין התבטלה מקודם [בט"ז ניסן או כ"ג סיון]¹⁹¹ אבל הביטול הסופי והמוחלט של הגזירה היה בפורים¹⁹² בפוריא (וראה מהר"ל באור חדש שכל הפסוק "וליהודים היתה אורה וגו' קאי על פורים"¹⁹³).

והנה המעשה של מרדכי שיצא ב"לבוש מלכות וגו' לכאורה היה בכ"ג סיון לפי הסדר שכתוב במגילה [הנקרא אגרת] אמנם בחת"ס [דרשות] כתב"ע עטרת זהב גדולה, שהייתה גדולה ולא הניח מקום להנחת התפילין, כי היה יו"ט חוה"מ, ופטור מתפילין לכמה פוסקים, ותפילין מאוחר למילה מפני שלא נתחייבו בתפילין, באותו היום שהוא חוה"מ, ומוכח שזה היה פשיטא ליה שזה היה בניסן [וזה חידוש שמרדכי יצא וגו' והעיר שושן בעוד שלא נכתבה האיגרות שניות].

ובני האי"ש נ"ו הערני שבתרגום שני בהדיא כתוב "שמרדכי יצא עם תפילין מקובעות בזהב", וכ"ה בגר"א (בביאורו על המגילה) שביאר "ומרדכי יצא מלפני המלך בעטרת זהב גדולה", שהכוונה שהניח תפילין עיי"ש, והעיר דלכאורה אם נימא שמרדכי יצא בט"ז ניסן, הרי גם הו"ט שני¹⁹⁴ [לדעת המדרש באסתר ודעימיה, דמרדכי

¹⁸⁹ והגר"ג שליט"א ביאר דמלבד שהמן לא רצה את האות של תפילין, גם לא רצה שיהיה להם זכות קריאת שמע, שבזה הם נוצחין עיי"ש שמע ישראל אתם קרבין היום למלחמה וכד' חז"ל, וממילא בלי תפילין א"א לומר קריאת שמע כדבעי עכ"ד. ויש לציין לדברי היערות דבש (ח"א דרוש י"ז) שהמן הרשע רצה לתלות את מרדכי בבוקר בזמן קריאת שמע של שחרית ולבטלו מאמירת קריאת שמע וכו' עיי"ש. בזכות שמע ישראל אתם נוצחין, והארכנו בזה במאמר ל"ג בעומר. וראה בבן איש חי שיש נוהגים לנשק התפילין כשואמרים התיבות "ויקר" וכן נהג מרן הגריש"א זצ"ל.

¹⁹⁰ וראה בעמודי אור (סימן קכ"ב) דמה"ט לא קיבלו עליהו ליו"ט, דא"כ היה אסור להניח תפילין, ולא רצו שביום זה שנתבטלה הגזירה לא יניחו תפילין עיי"ש. ומוכח דאם היה יו"ט לא היה כחול המועד [שמניחים תפילין לדעת הרמ"א וכו'] אלא ממש יו"ט, תפילין חוה"מ כי אין את האות של מצה ויעבור מרדכי. [ולהעיר דל"ד העמוד"א אולי ביו"ט אין מניחים כי אין צריך ואילו בפורים כן היו מניחים ואכמ"ל]

¹⁹¹ וראה במקור חיים (סימן תצ"ד) "בכ"ג סיון יש לזכור בו נס פורים כי בו נכתבו איגרות שניות התשועה ולרבות בו שמחה". והערני חתני הגרנ"ג שבשו"ע סימן תק"פ מבואר שהוא תענית צדיקים כי ביום ההוא גזר ירבעם בן נבט על הביכורים, והעיר שצריך לומר שנגמר השבעים יום וזה היה התיקון.

¹⁹² ויש לציין לדברי האבן עזרא פרק ג' פסוק ז' שכתב "שהטעם הנכון שיצא בגורלו להרוג באדר כי מהשם משפטו והשם האריך הזמן עד שיעשו תשובה וימלטו". ומתבאר מדבריו שאפילו אחרי ט"ז ניסן וכ"ג סיון עוד לא היה תשובה שלימה עד י"ג אדר לשנה הבאה. עשרת

¹⁹³ ובדרך הרגש י"ל, דבפורים אנחנו מניחים תפילין זמן מרובה יותר משאר כל ימי השנה דהרי אין חולצין התפילין עד אחר המגילה כמו שכל הפוסקים ראה מ"ב סי' תרצ"ה ס"ק ו' בשם מט"מ, וגם מניחין "בבגדי שבת".

¹⁹⁴ ומבואר בתרגום שני שכבר אז שמרו יו"ט שני

יצא בט"ז בניסן] ואיך הניח תפילין, וגם הוי חוה"מ דלדעת הגר"א גופיה אין מניחים תפילין,¹⁹⁵ ועכ"פ מה נענה לגבי יו"ט שני.

וי"ל דבשו"ת כת"ס (סימן י) הביא בשם שו"ת הרשב"א סי' ס"ה, שבוודאי בזמן שקידשו עפ"י ראייה הניחו תפילין בשני הימים של יו"ט, דהרי מספק צריך להניח תפילין [ועיי"ש שכ' שנצטער בזה טובא למה אין מניחים תפילין ביו"ט שני עד אשר ראה ה' בצערו ואינה לידו שו"ת הרשב"א הנ"ל] ורק בזמנינו שאם ביום הראשון לא יניחו תפילין, וביום השני יניחו יהיה זילזול ויבואו לעשות מלאכה, לכן אמרו שו"ת ואין מניחים תפילין, ובזמננו ידעו שזה ספק הניחו בשני הימים תפילין עיי"ש, וממילא מיושב דמרדכי הצדיק הניח תפילין, ורק צריך ליישב לדעת הזוהר הק' והמחבר והגר"א ודעימיה שבחוה"מ אסור להניח תפילין, ואולי בדרך אפשר י"ל, דמכיון שאז נתבטלה הגזירה וכמ"ש, ולכן הניח תפילין להורות הלכה וכו' וי"ל.

והערני הגרמ"מ דאולי לפמש"נ לעיל דמסתמא בזמן אחשוורוש קידשו חדשים בפרס ומדי ששם היה עיקר מושב הסנהדרין [ובכה"ג מקדשין בחו"ל עי' ברכות סג. מגילה יח: ועוד], א"כ לא היה שם יו"ט שני, דאדרבה עיקר הקידוש נעשה במקומם.

וראה בשו"ת צפנת פענח (ח"א סי' ק' אות ד') דלולא דברי הפוסקים היה צריך להניח תפילין ביו"ט שני לדידן.

והגר"א ש' שליט"א יישב עפ"י דברי הרמב"ם בהל' קידוש החודש פ"א ה"ח שאם היה אדם גדול ונסמך בארץ ישראל ויצא לחוץ לארץ ולא הניח בארץ ישראל כמותו ה"ז מחשב וקובע חדשים בחוץ לארץ, ואולי כולם היו איתו ועיברו [ובדרך צחות זה מה שכ' ויאמר לחכמים יודעי העיתים שיודעים לעבר השנים, וזה שייך לנס].

ועוד י"ל דלבש את זה לשם תכשיט. כ"ז נכתב לחידודא ולשמחת היום.

ויש להעתיק ממה שכתבנו במאמר הפסח הנוגע ליום ט"ז ניסן. שהוא זכר למפלת המן ביום השני של פסח.

"ראה במנהגי חת"ס (עמוד קכ"א) שביום השני של פסח אכל לשון בהמה מיובש [וכנראה שזה היה מנהג אשכנז, ראה במקור חיים להחיות יאיר סימן ת"צ "מדקדקים אוכלים בבוקר ביום שני של פסח בשר יבש חתיכה הראויה להתכבד ונקרא בלשון אשכנז המן זכר לתליית המן בט"ז בניסן"]

וכתב בהקדמה לשפתי חכמים עמ"ס מגילה שי"ל טעם על זה, כי ביום זה מפלת המן ומבואר בשל"ה (ריש מסכת מגילה בהגה"ה) והובא במגן אברהם סימן ת"צ "יש לעשות ביום שני בסעודה איזה דבר לסעודת אסתר, שביום ההוא נתלה המן" [ובמחצית השקל שם ציין לרש"י מגילה דף ט"ו, שבי"ג נכתבה האגרת, וי"ד וט"ו התענו, ובט"ז נתלה המן לערב וכ"ה בסדר עולם רבא פכ"ט ובמדרש לקח טוב ועוד, וראה בהג"ה ברש"י שם ובמ"ש בשפתי חכמים שם] וכן בחק יעקב שם, ובפרמ"ג בא"א שם כתב "וסימן וישבות המן ממחרת באכלם וגו' יהושע פרק ה' פסוק י"ב ועיין קידושין ל"ח", וכ"ה בגר"ז שם סעיף ב' "וטוב לעשות איזה דבר

¹⁹⁵ והחתן החשוב חיים ס. מא בדרך חידוד דלדברי הגר"א [ראה מעשה רב] שמה שאין מניחים תפילין בחול המועד כי המצה הוא גופא אות א"כ הרי אז ויעבור מרדכי שביטל מצה ביטלו מצות מצה א"כ דשוב היו צריכים להניח תפילין.

בסעודה ביום שני לזכר סעודת אסתר שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן, וכ"ה בקיצור שולחן ערוך סימן ק"ג סעיף ו', וכ"ה במשנה ברורה שם ס"ק ב' בשם הספרים, שיש להוסיף מאכל ביום שני של פסח לכבוד הנס שהמן נתלה, ובערוך השולחן שם סעיף א' כתב "ויש נוהגין ביום השני להוסיף איזה מאכל טוב!! בהסעודה וקורין לזה סעודת אסתר" וכו'. וממילא מפרש השפתי חכמים שלכן אכל החת"ס לשון מיובש "דהרי ליכא דידע לישנא בישא כהמן"¹⁹⁶.

וראה בשם משמואל (פסח תרע"ט) שביאר שאין מקרה שהמן נתלה בפסח, אלא דעמלק כוחו מהגאווה¹⁹⁷ ולכן דווקא בפסח ביטול החמץ והשאור היה הכל להתגבר עליו עיי"ש, ובמאמר פורים (אות פ"ז) הארכנו בדברי היעירות דבש שהנס של פורים היה בזכות כיבוד אב ואם של אסתר וזה היה הכח לנצח את עמלק, שכוחו של עשיו מכח הכיבוד אב שלו כמ"ש.

וראה בשיחות של הגאון רבי חיים יצחק שליט"א עמוד 1-30-24 שהאריך שהכח של פסח הוא גם מכח כיבוד אב. וא"כ הדברים משלימין שבזכות המצווה, ניצחנו את המן בפסח.

והבאנו לעיל מה ששמענו מהגראי"ל שליט"א שמה שרואים בדורנו שאנשים מאריכים ימים, וממילא הילדים שלהם זוכים לקיים הרבה שנים מצוות כיבוד אב ואם, אף שהם בעצמם כבר באים בימים [וכן אף אם גרים מרחוק, יש יותר האפשרויות בזמננו לבוא ולקיים כיבוד אב ואם] והביאור הוא כנ"ל שמכיון שאנחנו בסוף הגלות, מלכות אדום עשיו, אשר כוחו וניקתו מכח כיבוד אב ואם, ממילא האפשרות לנצחו ולהקליש מכוחו, הוא ע"י שאנו מתחזקים ביתר שאת וביתר עוז במצוות כיבוד אב ואם, שהיא מהחמורה שבחמורות כלשון הירושלמי בקידושין, וישראל קדושים שהולכים הם ונשיהם, ובניהם, ובנותיהם, וכל אשר להם, להורים

¹⁹⁶ והבאנו במאמר פורים קטן מה ששמענו מהגה"צ רבי זאב ג. שזה מה שהיה ניצחון על המן הרשע עפ"י דבריו הידועים של החובת הלבבות שער הכניעה פ"ז, וכ"ה באורחות צדיקים שער הענוה שאם מדבר לשון הרע אז כל המצוות עוברים למי שמדבר עליו [וראה בחת"ס דרשות לז' אדר (דק"ע ע"ג) "קבלה ביד הראשונים המספר לשון הרע על חבירו אז מצוותיו של המדבר נוספים על מי שדיבר עליו וכן הוא בחובת הלבבות וכו' ומסיים החת"ס "וכשיתכפרו על עוון לשון הרע אז מחזירים לו מצוותיו ומתמלא כתחילה"] וממילא המן הרשע ע"י שלא ידע מאן וכו' באו עליו כל העבירות ונחלצו ישראל מהעוונות והצרות. [וכבר האריכו למצוא מקור בחז"ל לדברי החובת הלבבות, ראה בארץ צבי שמציין לגמרא פסחים דף ס"ו שניטלה המלכות מאליאב לדוד כיון שהציקו ועוד הביאו מקורות.

ושמענו בשם כ"ק האדמו"ר מבואין שליט"א שאמר לו אאזמו"ר הגרשז"א זי"ע שבירושלמי פ"ק דפיאה מבואר אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן וכו' שג' עבירות חמורות נפרעין בעולם הזה, ולשון הרע כנגד כולם. ואמר לו הגרשז"א שהיה מן הראוי לאמור את זה אחרי המשנה של אלו דברים.

¹⁹⁷ והבאנו במק"א מה שכתב במאור עיניים פרשת תרומה, והדגל מחנה אפרים בליקוטים שאדר מרמז על "א' דר' שהקב"ה שוכן בתוכינו, וזה ע"י הענוה ההיפוך של אין ואני והוא יכולין לדור, והגאווה שזה קליפת עמלק וגאותו נשבתו, גאה באשורו, וראה בנאות דשא (עמוד קע"ט) בשם האבני נזר שהמן היה אצלו העיקר הגסות וירא המן כי אין כורע ומשתחוה לו.

בליל הסדר, על אף שטילטול והטירחא גדולים, בוודאי שעיי"ז נזכה למחות את עמלק ושותפיו, והקב"ה מצילנו מידם¹⁹⁸.

והפוסקים מיירי בחו"ל שממילא אוכלים סעודת יום טוב שני, ולכן כתבו להוסיף, ואנו בני ארץ ישראל לכאורה יש לנו להיזהר בזה יותר, דהרי אצלנו זה חול המועד ודו"ק.

וידוע שהאריכו מתי תלו את המן, שיש בזה דעות שונות ובילקוט שמעוני (רמז תתרנ"ב) וכ"מ בפרקי דרבי אליעזר וברד"ל שם (בפ"נ) שהתלייה היתה ביי"ז ניסן, ויש שכתבו באופ"א, אבל מדברי השל"ה והפוסקים המגן אברהם ודעימיה חזינן דנקטינן שנתלה בט"ז בניסן.

וכמדומה שלא כו"ע זהירי בכך לעשות זכר לנס של משתה אסתר ותליית המן, ולא מילתא זוטרותא היא.

והרש"ש זי"ע בספר נהר שלום נתחבט מאוד למה אין אנו חוגגין את נס פורים ביום זה שהיה בו עיקר הנס, ולא תירץ. ובשו"ת רב פעלים ח"א סוד ישרים (סימן ח) תירץ מה שתירץ עיי"ש, וכן עמד על כך במשך חכמה שמות י"ב ט"ו עיי"ש, אבל עכ"פ בוודאי ששומה עלינו לקיים מנהג השל"ה והמגן אברהם ודעימיה לעשות ביום ט"ז זכר לנס.

והזכר צריך להיות ביום דווקא ולא בליל ב' כי הרי המשתה היה ביום, וכן מוכח מהפוסקים שהביאו מנהג זה בסימן ת"צ ולא בסימן תפ"ט של ליל שני, וראה ויגד משה סימן כ"ז.

ובסידור בית יעקב (עמדין) בשער המפקד כתב "ושמחה נוהגת אף בכל ימי המועד, וכל שכן ביום זה שיש לעשות בו עוד זיכרון לשמחה אחרת שנתלה בו המן עיי" משתה דאסתר" ועיי"ש שהאריך האם נתלה המן לפני חצות, והאם השלימו התענית ביום זה.

ועוד כתב שם שלוי נולד ביום זה [וראה בחיד"א בחומת אנך (איוב פ"ג) שכתב "אפשר במה שכתבו המקובלים שהיום שנוולד בו האדם, מזלו בריא וחזק ובכל השנה", וראה לקמן שהבאנו שבט"ז ניסן יש את עבודת התפילה לפני קניית המ"ח דברים, ובדרך רמז ביום זה של לידת לוי שהוא כח העבודה ותפילה במקום קרבנות.

ובליל ט"ז כתב הגר"י עמדין שם ש"נכון לומר בליל שני ענין קצירת העומר, כמו שאמרו ז"ל על מרדכי בגולה שהיה עוסק בהלכות העומר ביום זה והיא שעמדה לו יותר מכל הקרבנות שהקריבו בזמן הבית כי לא הועיל ולא הצילו מן הפורעניות, ועסק הלימוד בהקרבה הגין והציל מפורעניות שהיתה מזומנת כמו שאמרו ז"ל מכאן שגדול ענין הקריאה והלימוד בדבר טוב בעתו ובזמנו במקום שיש אונס מלהוציאו בפועל ממש, יתר מאד מקיום המעשה בפועל, ויש לשום לב לכך ולא להקל בדבר עכלה"ק.

נט) למה גזר דווקא תורה תפילין יו"ט מילה.

¹⁹⁸ וראה בספר חסידים (סימן שמב) אם ראית בני אדם שאינן מכבדים הורים ומצליחין דע לך שהוא לרעתם כדי שיהיה עונשם גדול לעולם הבא.

והנה בד' רש"י במגילה מבואר שהמנן הרשע גזר על תורה יו"ט, מילה, ותפילין עיי"ש¹⁹⁹. ולכאורה יש להעיר למה לא גזר על שבת? [ויצוין שבתרגום שני כ' שגזר על שבת ומועד ותפילין ותורה ומילה]

והגרי"ג שליט"א אמר שאולי כשראה שושתי נענשה על שהשתעבדה בבנות ישראל בשבת חשש מעונש.

והרפ"פ שליט"א אמר שביו"ט מונח ביותר קדושת ישראל שמקדשי לזמנים.

ויותר נראה [וכמדומה שכבר כתבו כן] שהמנן לא היה איכפת ליה המלאכה שביו"ט, רק השמחה שביו"ט [ולכן לא קיבלו עליהו איסור מלאכה של יו"ט²⁰⁰ ולכן גזר על תורה, פיקודי ה' ישרים משמחי לב, ומילה כל מצוה שקיבלו עליהו בשמחה כד' הגמ' בשבת דף קל"א שקאי על מילה, ושמחת יו"ט, ותפילין שמביאין לידי שמחה כל' השפ"א [במדבר תרמ"ג] "התפילין מביאין לידי שמחה וכמ"ש בגמ' ברכות לב' "אנא תפילין קא מנחנא שהוא השגת הדעת במוח האדם עיי"ש (וידועים ד' המסילות ישרים בזה שכתב באופ"א) ובשד"ח הביא מד' הזוהר שצריך להיות בשמחה בהנחת התפילין, וביאר בזה ד' התשב"ץ שכ' שאין מניחין תפילין בחוה"מ כי אין מערבין שמחה בשמחה עיי"ש²⁰¹ [והרבה יש להאריך בזה השייכות של

¹⁹⁹ ועיין בדרשות חתם סופר דהמן לא גזר על מצות המילה אלא גזר שלא ישמחו בה ולא יערכו הסעודה והתיקון לזה היה הששון וע"ש שכ"ב בשל"ה בפרשת ואתה תצוה, ויתכן שבמילה בסעודה היא חלק מהסעודה וכמו שכדוע מהרב מפונב'ז שהסעודה היא חלק המצווה ואכ"מ. והגרמ"מ הוסיף שהלך בדרך זקנו עמלק שלא נלחם כנגד המילה, אלא זלזל ולעג למילה כמש"כ רש"י בסו"פ כי תצא עה"פ כל הנחשלים אחריו שהיה זורק המילות כלפי מעלה ואומר וכו'.

²⁰⁰ שמעתי מש"ב ר' אד"ה בשם הגר"י הוטנר זל"ה שאין איסור מלאכה בפורים כי אם היה, הרי היינו צריכים לעשות הבדלה, ואיך אפשר לעשות הבדלה על פורים. [ובשפ"א בשם החידושי הרי"ם שאין הבדלה, והאור נמשך עיי"ש.

²⁰¹ ואין להקשות כלל א"כ גם בפורים א"א להניח כי זה זמן שמחה, דהרי אין את הכלל של אין מערבין שמחה בשמחה בפורים, כמו שהאריך אאזמו"ר הגרשז"א זי"ע בהליכות שלמה מועדים א' עמוד שנ"ט, וי"ל עוד.

והנה בשו"ע סימן תרצ"ו מבואר שמותר לישא אשה בפורים ותמה ע"ז המגן אברהם דהרי מה שאין נושאים נשים משום שאין מערבין שמחה בשמחה וא"כ מנלן לחלק בין חג מדברי תורה לחג מדברי קבלה? ובהליכות שלמה הנ"ל ביאר באריכות למה אין את הכלל של אין מערבין שמחה בשמחה בפורים, אבל עכ"פ מבואר דיש שמחה בפורים והרי נוהגים שאין אבילות בפורים וכמ"ש לעיל.

ויש להסתפק בהאי דינא דאין רואין נגעים לחתן בימי שמחתו שבעת ימי המשתה וכמו רגל כמבואר במועד קטן דף ז ע"ב מה יהיה הדין בפורים.

והנה האחרונים האריכו דהרי כל שבעת ימי המשתה אינו מדאורייתא [עכ"פ לשיטת הרא"ש בכתובות פ"ק סימן ה' שרק יום ראשון מדאורייתא] ראה פנ"י שם בקו"א בכתובות ומשכנות יעקב יו"ד סימן ע"ה ובאר יצחק או"ח סימן כ"ג ויד דוד ועוד] וא"כ יש להסתפק בפורים מה יהיה הדין, והרי גם במגן אברהם הנ"ל מבואר דלגבי אין מערבין שמחה אין נ"מ בפורים לחג ממש, [וכן יש הלכה של אין אבילות בפרהסיא בפורים כמבואר בפוסקים] ומה יהיה הדין בי"ד למוקפין וט"ו לבני עיר. ובריטב"א במועד קטן דף י"ד מבואר דמה שאין רואין ברגל הוי מדרבנן, ויש לפלפל טובא מה הדין בפורים.

תפילין לשמחה, אשר התפילין מביא לידי ביטחון בה' אין עוד מלבדו והרי "הביטחון מביא לידי שמחה", כל' החובת הלבבות בפתיחה לשער הביטחון ואכ"מ].

וראיתי (בקונטרס דרושים לבר מצוה הנספך לספר ווי העמודים) מבעל הבן איש חי בשם רבו רבי עבדאלה סומך זל"ה שביאר הפסוק "בשמך יגילון כל היום" שקאי על תפילין שלובשין "בשמך" וזה נותן שמחה לכל היום. ובערוך השולחן סי' כ"ה סעיף ג' כ' "שהיסח הדעת הוא גם כשאינו יכול לשמוח בהנחת תפילין ולכן אבל אסור להניח תפילין". והגראב"ם שליט"א הוסיף דהשמחה בתפילין הוא כשמעבד את לבו וכו', ולישרי לב שמחה²⁰².

ויש להתעורר שביומא דפוריא כשזוכים למחות את עמלק ולפשט עקמימות שבלב, מה נורא ההשמחה וביותר בעת ההנחה נוהתפילין שמניחין ישראל, מעורר את התפילין של מארי דעלמא, דכתיב ביה ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שמתעורר ביותר ביומא דפוריא וכמ"ש, וזה השמחה הגדולה].

²⁰² עו"ל עפ"ד הגר"א בפ' למגילה דעיקר הנס היה בהשגחה הפרטית בהסתר, ומטעם זה לא נזכר שם הוי' במגילה, אולם בגילוי הנס התגלה שמו ית', וכ"ה במגילה י: דילפינן מקרא והיה לה' לשם זו מקרא מגילה, ובזה מבואר הענין שייחדו בפורים ענין התפילין הנושא את שמו ית'.

וכתב הגרמ"מ: עו"ל באופ"א דהנה איתא בשבת יג: באותו תלמיד שמת בחצי ימיו, והיתה אשתו מחזרת עם תפיליו בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ואומרת כתיב כי הוא חיך ואורך ימיו וגו'. ומבואר דתפילין הם סמל לחיים, וממילא כשנגאלו ויצאו ממות לחיים כדאיתא במגילה יד. התעטרו בתפילין, להורות הנס שזכו לחיים.

והנה בעצם המאורע הנ"ל צ"ב מדוע נטלה תפילין עם התמיהה הנ"ל, אדרבה היה ראוי שתטול ס"ת, ואמאי נטלה התפילין, וצ"ל דתורה עיקר מעלתה בשעת לימודה דאז מתגלה שם הוי', כדכתיב כי שם ה' אקרא וגו', וכן אמרו דאחר שהתחילו לקרוא אסור לצאת משום עוזבי ה' יכלו, משא"כ מעלת התפילין וגילוי שם הוי' קבוע בתפילין של ראש כדאיתא בברכות ו. וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ועי' ב"י באו"ח סי' כ"ה בשם הכל בו הכל בו שבר"ח חולצין תפילין אחרי קריאת התורה, דכתיב ויעבור מלכם לפנייהם וה' בראשם, הרי שס"ת בבחינת מלך בלבד, ותפילין בחינת שם הוי'.

ולפי"ז נראה דהנה בפורים עיקר עבודת היום אינו בת"ת, והוא פלא שהרי עיקר המדריגה שזכו ע"י נס פורים, להדור קבלוה מאהבה, וא"כ היה ראוי להרבות בלימוד התורה. אמנם גם בשבועות ובשמחת תורה שהם המועדים שנתייחדו לתורה הק' בלבד, חזינו שעיקר המועד אינו בלימוד דבריה, אלא אדרבה בשמחתה ובשמחת הגוף שזכה לה, כדאיתא בפסחים סח: וברש"י שם, והיינו משום שהאופן לזכות לסגולת התורה, היא ע"י המשכת כל הכוחות הגופניים להכרת מעלתה ולהתדבק בה. וכן בפורים איתא ברמ"א שילמד מעט, הרי שהוצרך להורות מנהג זה, ובל"ז הו"א דגם לימוד מעט א"צ, ועכ"פ הלימוד הוא מועט המחזיק את המרובה.

ובמכילתא איתא דהמניח תפילין פטור מת"ת, חזינו דבתפילין מלבד עצם המצוה, היא כוללת בכח את לימוד התורה, ובפורים הת"ת עיקרו בכח, וע"י שמחת יו"ט דפורים זוכים ללימוד התורה בפועל.

עו"ל עפ"ד הגר"א בפ' למגילה דעיקר הנס היה בהשגחה הפרטית בהסתר, ומטעם זה לא נזכר שם הוי' במגילה, אולם בגילוי הנס התגלה שמו ית', וכ"ה במגילה י: דילפינן מקרא והיה לה' לשם זו מקרא מגילה, ובזה מבואר הענין שייחדו בפורים ענין התפילין הנושא את שמו ית', יותר מהתמדה בלימוד התורה ברציפות עכ"ד.

וראה בנתיבות בפירושו שם שביאר באריכות מה הכוונה שגזר על התורה ומילה וכדו' וכתב לבאר: במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל ופירש רש"י שלמדה היה מסופק בידם, לזה אמר שבשעת הנס היה תוקף השפעת השם יתברך וניתן להם השגה גדולה והתורה היה אורה שהוא היפך מחושך²⁰³ [וראה כע"ז במהר"ל באור חדש שהדיקות בתורה קיבלו אז עיי"ש] וכן שמחה זו יו"ט כי בתוקף הגלות נאמר שחקו על משבתיה שביטול חגה ושבתה, וכן תפילין שנאמר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, דכשישראל עושין רצונו של מקום המצוות הן לכבוד ולתפארת בין האומות, אבל ח"ו כשאין עושין רצונו של מקום הן בזויין ולכן אמר שאחרי התשובה שעשו ישראל בימי המן נהפכו התפילין להיות ליקר ולתפארת עכדה"ק.

ס) משני מלייהו בפורים.

לזכור מהמהרש"א בב"מ (דף כ"ג ע"ב) על ד' הגמ' בהני ג' מילי עבידי דרבנן דמשני במלייהו בפוריא, וכתב במהרש"א דהפי' עפימ"ש במס' מגילה חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן עבידי רבנן דמשנין לומר דלא ידע גם אם הוא אינו מבוסס כל כך וידע ע"כ²⁰⁴.

ויל"ע למה ישנו מלייהו, וכנראה שזה שייך לענין מה שמבואר בחז"ל (מגילה יב) "שגם הם לא עשו אלא לפנים" וממילא גם השיכרות הוא רק מלפנים, וי"ל [ולהעיר שבמשך כל הדורות היו דורשין ומפלפלין ביומי דפורים גם פילפולין של הבל וכדו', ואכמ"ל]. וילה"ע עבידי "רבנן". ואולי מיירי ברבנן שצריכים לפסוק הלכות ושתה אל יורה וצ"ע.

ובדרך רמז דרמז, "אדם ובהמה תושיע ה'" [חולין דף ה'] "אלו בני אדם ערומין בדעת ו"משמימין עצמן כבהמה", ופרש"י שהן עובדין בדעת כאדם הראשון, ומשימין עצמן כבהמה, דכאי רוח" ודו"ק.

סא) תשובה מאהבה פורים.

²⁰³ וראה בשם משמואל שמות ח"ב (עמוד קי"ד) בשם האדמו"ר מקאצק זצ"ל "שיש קליפה המושכת את האדם לשכל עקום בתורה, וצריכין להישמר מזה ולפי השערתי מסתעף זה מקליפת עמלק". וכן בשם משמואל ויקרא (עמוד ס"ח) כי עמלק הוא היפוך מיעקב אבינו ששמו ישראל, וישורון מלשון ישר ועמלק הוא כח רע מושך לעקלקלות". ובדרשות החת"ס [הנדפס מכת"י עמוד רנ"ה] כתב "שאדר מכוון על הדרה של תורה".²⁰⁴ כבר העירו שבנימוקי יוסף מגילה (דף ז) משמע כדברי המהרש"א שכתב בתו"ד "דסברי אינשי דלא ידע וכו'".

שושנת יעקב²⁰⁵ צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי. שמעתי מכ"ק מו"ח שליט"א מה ענין "תכלת", רק הגמ' ביומא דף פ"ו ע"א אומרת גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד עד ולא עד בכלל, אבל כשרבים עושין תשובה זה מגיע עד כסא הכבוד, כך היא גירסת הב"ח, וא"כ פורים היה תשובה ברבים בראותם יחד, וממילא הגיעו עד כסא הכבוד, תכלת שמגיעה עד שם עכ"ד.

ואנא בשיפולא דגלימא נקיטנא, ויש להוסיף, שהחיד"א [מובא בישמח משה] כתב שכשרבים עושין תשובה מיראה זה כמו תשובה מאהבה וכ"כ הבאר יצחק ועוד, וא"כ בפורים על אף שהיה מיראה²⁰⁶ גדולה הסרת טבעת, אבל בגלל בראותם יחד, רבים, ממילא הגיעו מיד לדרגה של תשובה מאהבה, צהלה ושמחה, וזדונות נעשו כזכויות.

וראה בשפ"א תרל"ז שכ' "והוא פלא שבאותה משתה נעשה ההצלה, שנהרגה ושתי אז וזהו כעין אמרם ז"ל זדונות נעשו כזכויות וכו'", ובתשובה מאהבה הרי כתב המנ"ח והחיד"א [והעירו שבחידים כבר כתב כן] ועוד שבתשובה מאהבה א"צ לארבעה חילוקי כפרה, א"כ אף לחטא שהשתחוו לצלם שהיה בזה חילול השם היה להם כפרה.

סב) לימוד התורה בימי הפורים. ופורים כיום הכיפורים

בסוף המגילה רצוי לרב אחיו ופרש"י ידוע, ויש לשאול מה זה שייך לסוף המגילה, וי"ל עפ"י ד' החת"ס [דרשות ח"א דף ר"ה] דלמה תיקנו שני ימים יו"ט, אלא שעיי"ז ביום י"ד ילמדו המוקפין וביום ט"ו ילמדו הפרזים ולא יהיה העולם בלי תורה²⁰⁷,

²⁰⁵ והנה מה שאומרים שושנת יעקב ולא שושנת ישראל. י"ל דהרי ידועים דברי הרמב"ן (בראשית מ"ו, ב) שהשם יעקב מרמז על הסתר וגלות וישראל מרמז על מצב של הארת פנים, וא"כ נס פורים שהיה בחו"ל ובדרך הטבע ומראה לנו שם בזמן של גלות והסתר לא יטוש ה' עמו, וזה השמחה הגדולה של שושנת יעקב דייקא.

וראה במאמר חנוכה שהארכנו מאוד בדברי החידושי הרי"ם והאבני נזר בשם צדיקים, שכלל ישראל בגלות עומד על חנוכה ופורים והוא כנ"ל. [ניתן גם מחר, יש מחר לאחר זמן כמו שרמזו]

ושושנת יעקב, נעשה נס לשושנים בחנוכה, זה הרמז על השושנה בין החוחים כנסת ישראל בגלות.

²⁰⁶ וראה ביערות דבש ח"ב דרוש ח שהאריך בענין התשובה מיראה בפורים.

²⁰⁷ וכדבריו הידועים של הנפש החיים בשער א'. ובספר חיים שנים ישלם להגה"ק רבי שמואל ויטאל ז"ל על שו"ע סי' תרצ"ו כתב לבאר דברי הרמ"א וטוב לעסוק בתורה מעט קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר ודרשין אורה זו תורה קודם שמחה.

ונלע"ד כי יש טעם אחר גם כן עם מה שאמר הכתוב ירמיהו ל"ג כ"ה אם לא בריתי יומם ולילה והיא התורה חוקות שמים וארץ לא שמתי וכתוב תהלים ע"ה ד' ארץ וכל יושביה אנכי תכנתי עמודיה סלה, וביום פורים רובא דעלמא עסוקים בצדקה ובמאכל ובמשתה ואין מי שיעסוק בתורה ולכן אשריו ואשרי חלקו מי שיקבע קביעות אחד שעה אחת או שתי שעות לעסוק בתורה ויכוין לכונן העולם בעסק תורתו עכ"ל.

וא"כ זה מה שכתב המגילה שאפי' מרדכי שהיה אנוס פירשו ממנו מקצת סנהדרין, ומזה יבין האדם האחריות²⁰⁸.

והרי ידועים ומפורסמים דברי אדוננו הגר"א "שפורים כיום הכיפורים, וביום הכיפורים כולו לה' פורים הוא ה"לכם" של יום הכיפורים עיי"ש²⁰⁹, וכל' קדשו של השפ"א [פורים תרל"ט] "ואיתא בזה"ק כי בפורים מתקנים ע"י עונג כמו ביום הכיפורים ע"י עינוי", וממילא כשם שיום הכיפורים כולו לה' ככה פורים כולו לכם, רק כלשון אדוננו הרמ"א²¹⁰ יעסוק "קצת" בתורה לפני הסעודה [והל' בס' יסוד יוסף פרק

[והנה כ"ז היה בזמנם שלא היה ישוב בירושלים וא"כ לא למדו כלל בי"ד אדר, אבל היום שלומדים בירושלים בי"ד לכאו' לא שייך טעם זה וצ"ע].

²⁰⁸ עכ"פ רואים מדברי החת"ס שבפורים גופא מצוות היום, זה לאכול ולשתות עד הערב ועד בכלל, ולשמוח בפוריא איש עם רעהו, עד דלא ידע, ולא כאלו שלא זכו לטעום טעמו של פורים, ואומרים שכאילו ח"ו חסר לנו בעבודת ה' כשאין לומדים ביום זה די תורה הק', ומדברי החת"ס מבואר בהדיא שהצורה של פורים בכלל ישראל היה לעסוק רוב ככל היום במצות פורים, ולכן קבעו שני ימים, [וראה בדרשות לז' אדר דף קמ"ט שביאר למה אנשי כנה"ג תקנו ביום הפורים לבטל ת"ת מכל ישראל למשך בין את בשר האדם עיי"ש] ופשוט שזה דווקא במי שידע איך לעסוק במצוות היום ולא המתהולל כריק ופוחז. [וכשם שביום הכיפורים מתפללים כל היום ולא אישתמיט מן דהו למימר כאילו שאין למדים

מספיק תורה ביום קדוש זה]

²⁰⁹ וכן נהג אדונינו הגר"א כמבואר במעשה רב שהיה שותה ומתענג כל היום כולו, ועי' להלן.

וש"ב הגראב"מ שליט"א האריך בענין משלוח מנות דכיון דבפורים מקיימין את הלכם של יום הכיפורים, אבל זה באופן שכל אחד אוכל מה שיש ולא מה שהוא הכין, והאריך בזה ובענין מחלפא סעודייהו.

וראה דברים נוראים בשם משמואל (פורים תרע"ה) **שפורים גדול מיום הכיפורים שבכוחה של סעודת פורים לגרום שכל הסעודות שיאכל האדם במשך חיו יהיו בקדושה וטהרה**, ואילו סעודת ערב יום הכיפורים מתקנת את הסעודות שכבר נאכלו במשך השנה" והדברים נוראים. והקב"ה יזכנו למשהו דמשהו מזה אכ"ר.

²¹⁰ הערת הגרמ"מ שליט"א המעיין בדברי הרמ"א ובמקורות יראה שהרמ"א לא הורה שיעור ת"ת ליום הפורים, אלא כתב שמלבד החיוב ת"ת, מצורת קיום מצוות היום להקדים ת"ת למשתה, דכ"ה סדר המקרא ליהודים היתה אורה ושמחה, ודרשו חז"ל תורה קודם לשמחה, והוא ע"ד מש"נ באות י"ח דראוי להקדים משלוח מנות למתנל"א דכ"ה סדר המצוות במגילה, וכן מצינו בפוסקים שנתחבטו אם להקדים מילה למגילה או לאחר כיון שכ"ה הסדר במגילה, ועד"ז כתב הרמ"א דטוב ללמוד תורה קודם הסעודה ולא ליטול ידיו מיד אחרי תפילת שחרית להיות מהזריזין, ומסתבר שנטול מיד כדי לקיים שיטת הרמב"ם דעיקר השתייה היא בסעודה, וע"ז כתב הרמ"א דמ"מ ילמד קודם הסעודה, ואגב מבואר שכל האורות היורדים במגילה אינם מועלים להענין הפשוט שצריך ללמוד בפועל דברי תורה עכ"ד.

ואני על משמרתי אעמודה שהמעין בכל ספרי המנהגים יראה בעליל שבגלל שעסקו במצוות היום לא היה להם זמן ופנאי ללמוד הרבה וכדברי אדוננו הגר"א **שעבודת היום היא "לכם"**. [ואין הכוונה רק באיכות] והדרכי משה כתב שילמוד קודם הסעודה כדי שלא יהיה נזק בסעודה ולא מכשול, ולא בגלל הסדר דקרא.

פ"ב "וקודם הסעודה²¹¹ נכון ללמוד דברי תורה רב או מעט, ובלבד שיכוון שהתורה תאיר על שולחנו" נכתב במצב שיכרות, והוא רחום יכפר עוון, ואחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשמיים כד' הרמ"א בסי' תרצ"ה. והדברים ברורים לכל המעיין בקדמונים איך שנהגו בפורים, ובודאי שאין הכוונה כשיוצא מזה מכשולות גדולים, והדבר מסור לרבותינו מנהיגי הדור שליט"א.

אמנם בלילה שאין דין שמחה, בוודאי שיש ללמוד תורה, וכמו שהביאו גודל הענין מהחת"ס [בדרשות ואגדות כת"י עמ' רמ"ה] בשם רבי ר' מנדלי ליליג זל"ה שמי שלומד תורה בין קריאת המגילה של הלילה לקריאת המגילה של היום מובטח לו שהוא בן עולם הבא אכ"ר, וראה לקמן אות מ"ח.

סג) התורה מתברכת בימי הפורים.

רצוי לרוב אחיו "שפירשו ממנו מקצת סנהדרין"²¹², ובשערי המועדים (עמ' ש) להאדמו"ר הרמ"מ מליובאוויטש ביאר, שבבלי בברכות (ל"ב ע"ב) כתוב שחסידים

²¹¹ והארנו במק"א בדברי הרמב"ם שכתב בהלכות מגילה "יעשה סעודה נאה! מה כוונתו שיעשה "נאה". וראה בדף ז ע"ב דרבה ואב"י היו שולחים מלא טסקא דקשבא וכו' שיתין צעי מיני קדירה וכו' וכנראה שזה מקור לדברי הרמב"ם.

²¹² ובאבן עזרא שם פירש "כי אין יכולת באדם לרצות הכול בעבור קנאת האחים" וראה בחכמת מנוח מגילה דף ז. שזה היה מקנאה כי הרי דיבר טוב עם כל אדם אפילו ילדים וקטנים עיי"ש באריכות. ובמדרש רבה [אסתר פרק ו] שמרדכי היה עניו כמשה וראה בשפת אמת שנת תר"מ ותרמ"ג בענין הארת מרדכי כמו משה רבנו עיי"ש. וידועים דברי הט"ז ביור"ד סימן רנ"א ס"ק ו' שכתב "דאע"ג דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש מ"מ יש יותר זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפשות, ויליף לה ממרדכי שבתחילה כשלא עסק בהצלת נפשות היה חשוב יותר בעיני חכמים יותר ממה שאח"כ בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך לבטל תורה".

ויש בנו"ט להביא מה שמספר הגראי"ל מדי שנה בפורים **המעשה הידוע עם הט"ז** שסיפר החזון איש על הב"ח, שהב"ח הבטיח לחתנו הט"ז בתנאים' ליתן לו תבשיל בשר בכל יום, ואולם במשך השנים נתרושש הב"ח וסיפק לו ריאות במקום בשר, למרבה הפלא הזמין הט"ז את חותנו לדין תורה ואמנם בית הדין פסק כי גם הריאות נחשב לבשר, כששאלו את הט"ז מה ראה על ככה להזמין את חותנו על דבר שכזה לדין תורה? השיב ביום בו אכלתי לראשונה את תבשיל הריאה הופרע לימודי בעיון לדקה קלה, מיד התעורר בשמים קטרוג גדול על משפחת הב"ח, לפיכך הזמנתי אותו לדין תורה כדי שבית דין יפסקו שריאות אף הן בשר ונמצא כי אין מקום לקיטרוג.

ואמר החזון איש הרי לנו עד כמה מחשיבים דקה אחת של לימוד בעיון. וראה באור חדש להמהר"ל בדברי הגמרא בדף י"א בשביל עצלות שהיה להם לישראל שלא עסקו בתורה נעשה שונאו דשל הקב"ה מך וכו': בא וראה כמה גדול כוחה של תורה שלא נאמר שרפו מן המצוות עיי"ש. [והעירו שמלשון הגמרא "לעסוק" נראה שהריפיון היה בעסק התורה בעיון וכדברי הט"ז בסימן מ"ז והנאור החיים הק' בפרשת יתרו י"ט, ב].

ובמאמר פורים קטן הרחבנו ברפו ידיהן מן התורה עיי"ש. ונביא כאן מתו"ד של הגאון רבי חיים יצחק הכהן שליט"א (מתוך שיחה אדר תשע"ו): והנה, נראה שיש לעמוד על דבר נפלא בדברי הרמב"ם בהלכות תלמוד תורה (פ"ג

הראשונים מתוך שחסידיהם היו תורתן "משתמרת", ובירושלמי (שם פרק אין עומדין) כתוב מתוך שחסידיהם היו תורתן "מתברכת" (ולא רק משתמרת, רק פרה ורבה) וברמב"ם משמע [בהל' סנהדרין פ"ב ה"ח] שרוב הסנהדרין היו מארץ ישראל, והיו שולחין שליחין לכל ערי ישראל עיי"ש, וממילא י"ל שמיעוטן מחו"ל, וא"כ הרוב שהיו באר"י לא פירשו כי הרי התורה מתברכת, ורק המיעוט שהיה מחו"ל הם פירשו²¹³.

ובמשתה היין אמרנו. שבט"ו, פורים דמוקפין כבודה של ירושלים, כי מציון ודבר ה' מירושלים, ועשרה קבין חכמה ירדה לעולם תשעה נטלה ירושלים כמ"ש באבות דרבי נתן [לחד גירסא] שבוודאי אז התורה מתברכת, ממילא גם המעט תורה שלומדים, וכד' אדוננו הרמ"א "טוב לעסוק מעט בתורה", התורה מתברכת, ומתברכת עד בלי די אכ"ר.

והחת"ס בדרשות לז' אדר דף קס"ג כתב בתו"ד "וה"נ מרדכי אע"פ שידע שמוריד עצמו ממדרגת תורתו וקדושתו אצל אנשי כנה"ג מ"מ כלליות ישראל עדיף טפי והוא יכול להיטיב בחצר המלך לכל ישראל עדיפא ליה".

סד) תורה - מידות.

בעדת יעקב [פורים] האריך לבאר שמה שמוזכר שמן למאור בתחילת פרשת תצוה אף שאין זה מקומו (וכמו שהאריכו במפ' ראה כלי יקר ועוד) דהפסוק אומר "כשמן הטוב שיורד על הזקן זקן אהרון שיורד עפ"י מידותיו" ושמן מרמז על חכמה, שמן זית בחלום יצפה לחכמה, הרוצה להחכים ידרים, ובגדים מרמזים על מדות שהם לבושי הנפש, ומדו בד וכו' ולכן ההקדמה לבגדים, ענין המדות, זה שמן להורות שהתורה צריכה לנווט את המדות, מתי לרחם ומתי להתאכזר, ומתי צריך גאווה ומתי לא וכו' וזה היה החטא של שאול שריחם על עמלק, אף שהיה צריך למחוק את זכר עמלק, ולכן קרע

הי"ג) שהביא מאמר הכתוב במשלי על מי שמרפה עצמו עליהן 'התרפית ביום צרה צר כחכה'. שכוונת הפסוק לומר שאם יחשוב האדם להתרפות בתורתו אזי באמת יהיה כוחו צר ומועט. והנה כתב רש"י שם 'צר כחכה - ביום פורענותך, דכתיב 'כי אם החרש תחרישי בעת הזאת רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר ואת ובית אביך תאבדו'. וזהו דבר נפלא שהפסוק שמביא הרמב"ם על מי שמרפה כוחו ביגיעת התורה איירי על התביעה שנתבעה אסתר שלא להתרפות בהצלת כלל ישראל. כי באמת ישראל ואורייתא חד הוא, וכשם שאנו מצווים שלא להתרפות על דברי תורה, כך אנו מצווים שלא להתרפות בדאגה לזולת ובאחריות לכלל ישראל. ואסתר המלכה שלא התרפתה והלכה ופעלה למען הצלת ישראל, העמידה בזה את הישועה לישראל כנגד הרפיון שהיה ברפידים על ידי המעלה הגדולה של תפיסת החיות האמיתית שבקיום התורה וישראל. כי כאמור הכל דבר אחד הוא, חיות בעסק התורה וחיות באחריות לגורלם של כלל ישראל.

²¹³ והביא שם מעשה עם בעל הצפנת פענח שהזמינו אותו לאסיפה, ואמר שהוא נכנס למחלוקת בבלי וירושלמי אם התורה משתמרת ואז אינו רוצה לבוא, או שמתברכת ואז מוכן לבוא.

אמנם הנתיבות במגילת סתרים כתב שאז כל הסנהדרין היה בשושן, וכן בבני יששכר אדר (מאמר ג דרוש ה') רוב רובן של הסנהדרין היה בשושן, וכ"ה בפרי צדיק שהסנהדרין היה בשושן, והוכיח כן ממה שכתוב חכמים יודעי העיתים וכו'.

דוד את כנף בגדו להראות שטעה בענין השתמשות במדות, וזה כשמן הטוב שיורד על הקן שיורד עפ"י מידותיו עיי"ש.

ויש להביא ראיה בזה מה שכתב המאירי בשבת דף קי"ג שת"ח שיש לו רבב על בגדו, הכוונה למידות, שהבגדים נקראים מידות, וא"כ כתוב שם שת"ח זה המהפך חלוקו, וזה הכוונה שיודע לסדר המידות לפי התורה ודו"ק²¹⁴.

ויש להוסיף מה שביאר בס' זר זהב (סטריקוב) שכשהמן עמד לבקש על נפשו, ואסתר עמדה בניסיון וריחמה עליו בזה תיקנה את החטא.

סה) תיקון המעשים בפורים.

בייטב לב כתב שמרדכי יושב "בשער" המלך, כי הוא תמיד מרגיש שעוד לא גמר מלאכתו בעולם הזה, וצריך לעבוד ולהתעלות מעלה מעלה, לעומת המן יש לו בית, בית המן, עשוי, עשיו עכ"ד.

ויש להתעורר מדברי המשנה בריש שקלים "בחמישה עשר באדר קוראין את המגילה בכרכים ומתקנין את הדרכים וכו' ועושין כל צרכי רבים וכו'".

וראה שם ברש"ש שתמה, איך ביום הפורים הולכין ומתעסקין בכל הני מלאכות המנויין שם במשנה ובגמ'?

וידוע ומפורסם דברי הבנין שלמה (סי' נ"ה) שכתב לבאר דבר זה באופן נפלא, דכמו שמצינו בשבת דף ל"ג ע"ב שרשב"י כשיצא מן המערה, אמר הואיל ואיתרחיש לי ניסא איזל ואתקין צרכי רבים²¹⁵, ולמד זה מיעקב אבינו וממילא ביומי דפורים שנעשה לנו נס וניצלנו ממות לחיים, יש לנו לתקן הדרכים וכו' עיי"ש.

וביום הפורים שישראל קדושים נותנין צדקה, עולם חסד יבנה, ופותחים בתיים וכו' יש פה נגיעה לתיקון המעשים וצרכי רבים.

ובמשתה היין נאמר. שה"מעט תורה" שלומדים ממש במסי"נ, ביומי דפוריא תורה שלמדתי באף, במצב של כמעט עד דלא ידע, הרי זה החסד הגדול ביותר לכל העולם, וכמו שהאריך הק' ר' אלחנן הי"ד בקובץ מאמרים שאין לך חסד גדול מלימוד התורה שמשפיע שפע לכל העולם כולו, וזה הצרכי רבים.

סו) קריאת מגילה הוא כמו תפלה.

בשו"ע סימן תרפ"ט סעיף ה' "מקום שאין מניין אם אחד יודע והאחרים אינם יודעים וכו' ואם כולם יודעים כל אחד קורא לעצמו". ובמ"ב שם ס"ק ט"ו "דאין היחיד מוציא חבריו אלא בעשרה, ולא דמי לשופר, דקריאת המגילה הוי כמו תפילה דבעינן עשרה דווקא" וכוונתו כמ"ש לעיל סימן תקצ"ד ס"ק ב' "דתפלה צריך כל

²¹⁴ עי' ביאור הגר"א משלי פי"א פט"ז.

²¹⁵ והובא להלכה במ"ב ס' רי"ח ס"ק ל"ב בשם המ"א שמי שנעשה לו נס יתקן צרכי רבים.

אחד לבקש רחמים על עצמו ולא ע"י שליח אלא אם כן יש עשרה" וכו'. והנה לדינא יש להאריך.

וראה בערוך השולחן שהמנהג שמוציאים אפילו בלי מנין.

אבל יש להתעורר דלשיטות הנ"ל מגילה כמו תפלה! וכן מבואר בגמרא במגילה דף ד' חייב לקרותה בלילה ולשנותה ביום שנאמר למען יזמרך כבוד ולא ידום.

סז) רעש בפורים. והתגרות באומות

במעגל טוב להחיד"א כתוב שהסיבה שעושים כזה רעש גדול בפורים מהשמחה זה שאם הגויים ירצו לעשות צרות ליהודים, הם ידעו שיכול להיות להם סוף מר כמו המן, וכע"ז כתב בספרו מחזיק ברכה²¹⁶.

²¹⁶ ומצינו שמרדכי נקרא צדיק כי התגרה ברשעים, וכדברי הגמרא שרק לצדיק גמור מותר להתגרות. והמפרשים האריכו לפרש ומרדכי לא יכרע איך היה מותר לו להתגרות?

ובמנות הלוי תירץ שמרדכי חשב שהמן רק יהרוג אותו, ולא עלה בדעתו שיהרוג את עם ישראל, וראה בבני יששכר מאמר ו', ובספר גילגולי נשמות לרמ"ע מפאנו אות ל' כתב שריש לקיש שמכר את עצמו ללודאי לכפר על נפשיה כי הוא היה מרדכי, ובעבור כי הקניט להמן והיה סיבה כי נלקחה אומה שלימה להריגה לכן לכפר על נפשיה זבין עצמו ללודאי.

ובעל הנתיבות בהקדמה למגילת סתרים כתב באריכות שכיון שמרדכי היה סיבה לצער הגדול ההוא יש עליו קצת דין וכו' ולזה חייבו חז"ל לומר ברוך מרדכי כדי להעלותו למעלה למעלה ולהסיר מעליו דין של מעלה שיש קצת עליו עי"ש באריכות דבה"ק, וכן בפרק ב פסוק ג' ביאר מה שכתב מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה בלשון עתיד כי היה כמעט חטא דהא אמרו (דף י"ב) אמרה כנסת ישראל חזי מה עשה לי יהודי דלא קטליה שמעי דנפיק מיניה מרדכי, אך הרמב"ן בהקדמה לאיוב כתב שכשהצדיק עושה דבר שהוא כנגד הדין תורה בוודאי נסתלקה ממנו הבחירה, והנה בפרשת בשלח אז ישיר פירוש רש"י עלה בלבו שישיר וכן כאן כוונת הכתוב שמרדכי לא עלה בלבו שיכרע היות שנסתלק ממנו הבחירה עי"ש. וכן בפרק ד' פסוק ז פירש הנתיבות "ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו" לשון מקרה קשה כי אין זה מקרה אלא גזירה מהשי"ת וביאר שמכיון שנסתלקה ממנו הבחירה וכו"ל ועל ידו באה הצרה הזאת לישראל ומשום זה בלתי אפשרי שיהיה הוא המשתדל לישועות ישראל כי אין קטיגור נעשה סניגור עכ"ד. וכן נראה קצת בשו"ת מהרי"ק החדשים סימן ל"ד שהיה תביעה על מרדכי. [אמנם ראה בחת"ס או"ח סימן ר"ח שאין הכוונה שזה טענה אמיתית רק שעם ישראל טענו כן כנגדו] **עכ"פ מבואר כמה חמור הענין של ההתגרות ברשעים ודו"ק.** [וראה בקובץ הערות להקדוש רבי אלחנן הי"ד שאומות אין הכוונה דווקא גויים עי"ש] ושבעים פנים לתורה ובהרבה קדמונים ואחרונים פירשו דאדרבה העזות דקדושה של מרדכי היא היא הגורם להצלה ואכמ"ל.

וראה בראשון לציון [להאור החיים הק'] על מגילת אסתר ג' פסוק ג' שביאר למה מרדכי שיסה בעצמו ובעם ה' את הכלב הזה, הוא מטעם דחשש שמא היה עבודה זרה טמונה בחיקו א"נ חקוקה בבשר המן הרשע כאמרם ז"ל ראה מדרש אסתר רבה

סח) יראת שמיים בפורים.

ורבים מעמי הארץ מתיידיים כי נפל פחד מרדכי עליהם. ובתפארת שלמה כתב: כי פחד השי"ת שהיה על מרדכי המשיך גם עליהם ועי"ז יתייחדו, וקדמו בספר מחיר יין לאדוננו הרמ"א ז"ל!! רעיון זה "כי מרדכי קבע שכולם צריכין להתבונן ביראת שמים וכו'", וכן פירש האלשיך הק' "נפל פחד וגו' שנפל הפחד על הגויים, ועיין בעדת יעקב פורים (אות ל"ב, ו.)

ואדמו"ח שליט"א בעדת יעקב פורים (עמוד נ"ב) יישב בזה את דברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פי"ג הט"ו "שלא קיבלו גרים בימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מהפחד חזרו ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והגדולה שהיו בישראל חזרו עיי"ש. ולא הביא הק' דרבי נחמיה ביבמות כ"ד דגם גירי מרדכי ואסתר בכלל זה אלא כאידך מ"ד דלא קיבלו גרים רק של ימי דוד ושלמה.

ולפי הרמ"א הנ"ל מובן הא דכתיב ורבים מעמי הארץ מתיידיים ולא כתיב מתגיירים ובאותו הדור נתקיים בחינת ומלכותו בכל משלה אפילו בשוקא דבורסקי, עד שהכירו רבים מעמי הארץ אמיתת יחודו ודבר המלך מלכו של עולם ודתו הגיע גם עליהם עכ"ד.

ובס' אמונת עיתך הביא שר' איסר זלמן שאל את הגר"ח זוננפלד למה מרבה במקוואה, ואמר לו שאם גוי נהיה יהודי ע"י מקוואה, בוודאי שיהודי נהיה יותר יהודי ע"י מקוואה [ובוודאי שבימים ההם בזמן הזה שנופל פחד מרדכי הצדיק, על החלק הגוי שביהודי, עד שארכבותא דא לדא נקשן.

והרה"ק ר' זאב מסטריקוב זל"ה כ' (בס' זר זהב) שר"ת בסומ"י הוא ס"מר מ"פחדך ב"שרי ו"ממשפטך י"ראתי.

וראה אמרי אמת פורים תרס"ו אומרים בשם רבותינו ז"ל סמר מפחדך וגו' והיינו דאמרינן פחד קשה יין מפיגו" והיינו דכוונתו דבפחד של יראת השם אין לחשוש שהיין יפיגו].

וראה בספר פתחי אברהם [לדודי הגרא"ד שליט"א] עמוד קצ"א מ"ש בזה.

פ"ו ב' שראה להמן שחקק עבודה זרה על לבו ונתכוון כדי שישתחו לעבודה זרה. וברש"י בשם המדרש שעשה עצמו כאלוה. ובפירקי דרבי אליעזר פ"נ משמע שהמן תלה הע"ז על בגדיו, וראה מגילה דף י"ט ואכמ"ל, וראה סנהדרין דף ס"א ע"ב. ורבנו הגר"ח ק"ש שליט"א כתב שכשמרדכי תלה את המן על העץ [כמבואר בתרגום שני שמרדכי בעצמו תלה את המן] אולי בירך על מצוות מחיית עמלק, וכן בירך שהחיינו, וכן בירך גם על איבוד עבודה זרה, ואולי גם בירך שעשה לי נס במקום הזה. והארכנו במק"א בדברי הקדושת לוי בקדושה שלישית שמה שזכו בתחילת בית שני להרוג את יצרא דעבודה זרה, זה בזכות קריאת המגילה דנס פורים. וכ"ה בחת"ס בתורת משה שמות עמוד קס"ד ל"העביר ג"לולים מ"ן ה"ארץ ר"ת מגלה. וכ"ה בדרשות לפרשת זכור דף קפ"ד ועיי"ש שכתב שהמגילה כולה שמותיו יתברך ואין צורך להזכירו עליה עיי"ש.

עניני הנס, ועת רצון בפורים. (ט)

החת"ס כותב שעיקר הנס במגילה זה ההתחלה של המגילה שהוא שתה מאה ושמונים יום, וביום האחרון השתגע, כי זה שהרג את המן בשביל אשתו זה יכול להיות דבר טבעי, וכן שהתפללו וחזרו בתשובה, אבל ענין המסיבה זה הנס הכי גדול.

[ויש לדעת שכל מה שנכתב במגילה זה להגדיל תוקף הנס וכל' של הבני יששכר במאמר ד' אות ד' "ובוודאי אין לך במגילה הנכתבת ברוח הקודש שום דבר שאינו מגדיל תוקף הנס"]²¹⁷.

ובמאמר ה' אות ו' הביא דוגמא אחת לזה, מד' היוסף לקח שביאר מה שכ' "לא על המלך לבדו עוותה ושתי וגו', שעד אז היה חוק שהמלך לא יכול לדון לבדו רק היה מוכרח להביא כל דבר לפני יודעי דת ודין, ואם היה נשאר כך, אז בשעה שכעס על המן, לא היה יכול להרגו מיד, והיה צריך לשאול השרים, שהם כפי הטבע היה נושאים פנים להמן, כיון שהיה גדול על כל השרים וכו', ובגלל שהמן עשה שהמלך יכול לבד לעשות דין בעצמו, יכל להרוג את המן בלי שום התווכחות ושאלות ליודעי דת ודין ותלו אותו עיי"ש.

ובאבן עזרא כתב שכל המשתה היה נישואי ושתי עיי"ש, ואולי זה השבעה ימים, ראו מה בין בני לבן חמי, שבע ברכות אצל עם קדושו בשירות ותשבחות ודברי תורה וכו', וזה היה זכות לכלל ישראל.

²¹⁷ ומתגלה לעין כל שכל דבר אף שהוא נראה טבעי הוא בהשגחה עליונה, ובסוף המגילה "וישם אחשורוש מס על הארץ וגו' שנראה ענין טבעי, והכול בהשגחה ואכמ"ל. ובקונטרס עולת יצחק לש"ב הגאון רבי יצחק לנדא זל"ה העיר פה הרגשה נוראה דלא מצינו מה היה היחס של אחשורוש לכל הניסים שהיו בכל מעשה דפורים, וכאן מבואר דהוא ראה את שלו "וישם מס" וכביאורו הנודע של הגר"א שביטל את ההנחה שעשה לכל המדינות כדי שאסתר תגלה מאין היא, ומה נורא ההרגשה כי אפשר לראות הכול ולא ללמוד מאומה, ולפרוט את הדבר לפרוטות קטנות עכ"ד. ובכת"ס על המגילה ביאר בכמה דרכים, ובדרך אחד כתב לפרש דבר נפלא. "ורצוי לרוב אחיו שפירשו ממנו מקצת סנהדרין וצ"ל איך מתוך שבחו בא לידי גנותו, וגם מה השייכות ודובר שלום לכל זרעו, ומה שייך וישם אחשורוש מס על הארץ לסיפור המגילה. וי"ל שאחשורוש שם מס על הארץ וגם על היהודים ולמה מרדכי שעמד בראש עמו לא ניסה להקל מעמהם, אלא מרדכי ראה שיכול להיות קנאה, ואם כי לעת הזאת לא יעמדו כנגד היהודים מ"מ מי יודע מה ילד יום אם לא יהיה הוא ואסתר בחיים, והניח הדבר כמו שהוא שיתנו מס ככל האומות למען דורות הבאים. והנה רבים הבינו אותו אבל המעט אשר לא ראו את הנולד ולא חששו רק אשר לפניהם, היה לבם על מרדכי וחשבו כי מרדכי אינו חפץ בטובת הכלל ולכן חלק לבם מעמו, ואמר כי מרדכי דובר שלום לכל זרעו שראה גם על הדורות הבאים, שיהיה להם ג"כ שלום בין האומות עכ"ד. ודו"ק היטיב היטיב.

(ע) עת רצון

ובמשתה היין נאמר. ואני תפילתי לך ה' עת רצון, כתב הטור בהל' שבת (סימן רצ"ב) "שאומות העולם שהם אוכלין ושותין והוללין, וישראל קדושים אוכלין ושותין ובאים לבית הכנסת ולכן זה עת רצון, עיי"ש". ובפורים שאנחנו שותין ומשתכרין עד דלא ידע ומהללים ומשבחים את הבורא ית"ש, וכדברי הגמרא במגילה דף י"ב ע"ב "אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלים ושותים מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות"²¹⁸ אבל עכו"ם שאוכלים ושותים אין מתחילין אלא בדברי תיפלות וכו', ראו מה בין שיכרות של הגויים, עבירות והוללות וכל עבירות שבתורה רח"ל, ואילו אלפים ורבבות מאחינו בני ישראל שמשתכרין עד דלא ידע כפשוטו, וב"ה שממש לא נראה [כמעט²¹⁹] שוד ושבר בגבולינו, ואדרבה ישראל עם קרובו מתוך השיכרות חוזרין בתשובה שלימה, ובוודאי שנהיה מזה עתן רצון עד בלי די, וכדברי חז"ל במדרש שיר השירים (פ"ח) "וכשישראל אוכלין ושותין ומברכין ומשבחין ומקלסין להקב"ה הוא מקשיב לקולן ומתרצה!", והתפילות מתקבלין ביותר, ענני באמת ישעך.

וידוע מה שאמר אדוננו החידושי הרי"ם "פורים זמן רצון לכל, שעת רעוא דרעוא, כל אחד יכול לפעול אצל השי"ת שימלא משאלות לבו לטובה וכו' וכל הפושט יד

²¹⁸ וזה אחד מן המקורות לישראל קדושים שמזמרים זמירות בסעודות שבת. ופ"א ישבתי בסעודת שבת אצל אאזמו"ר הגרשז"א זי"ע ושרו זמירות ושוחחתי עם מאן דהו באמצע הזמירות, ופנה מרן זי"ע בדרך תוכחה, ואמר ראיתי שכשהתחילו לשיר התחלת לשוחח, חושבני שיש יצר הרע מיוחד שכשמתחילים לשיר זמירות, מתחילין לדבר ולפטפט.

²¹⁹ ועל המעט דמעט שקורה להם מכשול יש בנו"ט להביא דבריו של הכתב סופר על המגילה. וביאר שם איך פסק הרי"ף דחייב אינש לבסומי, והרי יצא מזה מכשול וכמו שהקשה רבינו אפרים, וגם מה זה הלשון "אינש" שהוא מדריגה גרוע. אלא דבוודאי להצדיק לא יאונא כל און ולא יבוא ע"י המצווה לעבירה וכו' אבל הרבה אנשים אין מתכוונים לש"ש מתחילה ועד הסוף לכל הפחות והם יכשלו ויאשמו, ולכן התחכם רבא ואמר חייב אינש לבסומי בפוריא שישתה כל כך עד שיתבסם קרוב לשיכרות, ואין דעתו מיושבת עליו ואז כשיבוא לידי קלות ראש ולידי עבירה חס ושלום לא מדיינים ליה ולא מיענש כשיפר המצוות, ומה שעשה הוא בלא דעת וכו' ולכך אמר חייב "אינש" מפחותי הערך, ממילא הרי"ף שפסק הלכה לרובא דעלמא שאינם כמו רבה ורבי זירא דמצוה לבסומי בפוריא, ואז לא יענשו עכ"ד.

וראיתי דבר נחמד שבעל המימרא חייב אינש לבסומי הוא "רבא" ובאריז"ל מבואר דרבא היה גילגול של לוט, ובזכות רבא ניצול לוט ממהפיכת סדום, וגם נדמן לו יין במערה. וכן מצינו שרבא אמר (יומא ע"ו) חמרא וריחי פיקחין, וכן בפסחים (ק"ז) רבא הוי שתא חמרא כל מעלי יומא דפסחי, וכן מצינו בשבת (ע"ז) ועירובין (נ"ד) וב"מ (ו) שרבא היה בקי במזיגת היין, והוא נחמד. [וכבר האריכו בדברי הגמרא ביבמות דף ע"ט ועוד שניצול בזכות שני בנותיו אמנם אכמ"ל]

נותנין לו"²²⁰, ובארץ צבי להגאון הק' מקוז'גלוב זל"ה הביא דבריו והאריך בהם עיי"ש (עמ' רכ"א) אכ"ר.

וכן הוא בפרי צדיק (מאמרי פורים סוף אות א) "איתא אין מדקדקין במצות פורים אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו, והקב"ה אף הוא מקיים מצות זקנים ונותן צדקה לכל דורשי שועתו בכל העינים.

והגראי"ל שליט"א אמר למה פורים זה עת רצון שיש עקרות שנפקדות וכן אנשים נפקדים בפרנסה, מפני שזה יום גדול לקיים מצוות של בין אדם לחבירו, ה' אוהב מאד את כלל ישראל, ביום שבו מתרבה אחוה ורעות. כשיש שלום בין הבנים מתרבה אהבת האב לבן כמ"ש.

ושמענו מהגרמ"ל שליט"א: למה "אהבת הנס" הכשירה את הקרקע והביא את הקבלת התורה החדשה? ונראה לפרש ע"פ יסודו של הגר"א (וכפי שמסר לנו ר' אלי' זצוק"ל) ברכת אהבה רבה מורכבת משתי נושאים לכאורה שונים. בפתיחה וחתימה אנו משבחים להקב"ה על אהבתו הגדולה וחמלתו הרב שמשפיע עלינו. באמצע הברכה אנו מבקשים על הצלחה בלימוד התורה. בהשקפה ראשונה לא מובן הקשר בין שתי העינים.

אמנם ביאור הקשר נעוץ ביסוד נפלא של הגר"א. בתורה כתוב "ושננתם לבניך" ורש"י מביא מהספרי שבניך אלו תלמידך שנאמר "בנים אתם לה' אלקיכם". היינו שאנחנו נהיינו בניו של מקום ע"י שלמדנו תורה מפיו ית'.

וביאר הגר"א שמסירת ד"ת מרב לתלמיד אינו ענין של מסירת מידע אלא שהרב מכניס מרוחו ומציאותו לתלמיד. כמו שהבן הוא "שכפול" במידת מה של האב כך התלמיד הוא "שכפול" של הרב בבחינת תולדותיהן כיוצא בהם. ומוסיף הגר"א דגם בתלמידים יש ענין של "בני ט' מידות" כמבואר בנדרים (כ:). כמו שהולדת בנים ביולוגיים צריך להיות מתוך אהבה ושמחה ואם זה מתוך שנאה וחוסר אהבה נגרם פגם בילד כמו"כ העמדת תלמידים צריך להיות מתוך אהבה ושמחה, ואילו מי שמלמד מתוך קפידה נעשה התלמיד פגום ובעל מום ח"ו. וע"כ אמרו חכמים באבות "ולא הקפדן מלמד". ובשטחיות ההבנה הוא שהקפדן יוצר בעיה טכנית בתהליך הלימוד שהתלמיד מהסס לשאול כדי להגיע לבהירות בסוגיא. ולדברי הגאון הענין הרבה יותר יסודי כי בלי אהבה יש קלקול בהולדה של מסירת ד"ת. ולפי"ז מובן את ההרכב של שתי הנושאים בברכת אהבה רבה. אנחנו רוצים שהקב"ה ילמד אותנו תורה "כן תחננו ותלמדנו". וכדי שמסירת התורה יפעל כהוגן להחדיר בנו את הבחינה של בנים ותולדותיהן כיוצא בהן, אנחנו מעוררים אהבתו ית' אלינו-אהבה רבה אהבתנו.

הדר קבלוה תושבע"פ מאהבת הנס, היינו שהאהבה שהקב"ה הראה להם הכשיר אותם לקלוט את התורה באופן שהנטיעה בתוכם יפריה את נשמתם ויחדיר לתוכם אלוקות בבחינת תולדותיהן כיוצא בהן דבוקים באלוקים חיים

עא) פורים כיום מתן תורה.

²²⁰ והערני הגרמ"ל כל הפושט יד וחנותי אש אשר אחון אע"פ שאינו כדאי ביו"כ אין שטן, ובפורים בלי דעת דבר והיפוכו ודו"ק.

המרדכי כתב שעדיף יום פורים כיום שניתנה בו תורה²²¹, ויש לציין שדבר זה הובא בדרכי משה סי' תרצ"ה. ויש להתבונן בשביל מה הד"מ צריך להביא דבר זה.

ואולי י"ל "בדרך רעיון" כי בהמשך דבריו כותב הד"מ שהמהרי"ל לבש בגדי שבת, ולכן רצה הרמ"א להדגיש לנו שיש אור של מתן תורה בפורים²²².

ועוד י"ל שהרמ"א אח"ז כותב שסעודת פורים דוחה תלמוד תורה ורק לפני הסעודה יעסוק "מעט" בתורה כדי שלא יהיה קלקלה ולכן הקדים הרמ"א שעבודת הפורים הוא כמו מתן תורה²²³.

²²¹ וראה בכף החיים שהביא שהמהרח"ו היה טובל בערב פורים כמו לפני הרגל. [ומה שהביאו כן מסידור בית יעקב אין זה מהגרי"ע עמדין אלא הוספות מאוחרות]

²²² ושמחתי כמוצא שלל רב כשראיתי להחיד"א במחזיק ברכה (קו"א לסימן תרפ"ז סק"ב) שכתב **"שלבוש בגדי שבת הוא מנהג טוב ומה גם לשמחת התורה דהדר קבלוה בימי אחשוורוש"**. וראה במנהגי חת"ס סופר שבליל פורים אחר סעודת הלילה התאספו אצל אדוננו החת"ס סופר, תלמידי חכמים ותלמידיו וערך שולחן לפניהם ושרו כל השירות ששר, והוסיפו גם הזמר ארור למרדכי, והזמר האחרון היה אדיר אדירים לעמך ישראל". והזמר ארור למרדכי הובא בדרכי משה בסימן תרצ"ה: והמנהגים כתבו דפיוט אחד שהיו עונים בבית אחד ארור המן ובבית אחד ברוך מרדכי וצריך צילוטא שלא יטעה לפעמים". וכ"ה בחת"ס למגילה דף ז' "קיבלתי ממורי ורבי רנ"א שהיה להם שיר ועל כל חרוז וחרוז וכו' וכעת מצאתי שכיון לאמת וסוד ה' ליראיו וזה הזמר נדפס בסידור רומניא והעתקתיו והצגתי לבסוף".

ובספר אדרת שמואל כתב שהגאון רבי שמואל סלנט היה בא לבית הכנסת בכובע של חול, והעירו שם שברמ"א כתב שנהגו ללבוש בגדי שבת ויו"ט בפורים והוא מהמהרי"ל, אמנם הכוונה רק בליל פורים וכמו שהבאנו לעיל שיש שלא לבשו, וראה נימוקי אור"ח שגם בקראקא אתריה דהרמ"א לא לבשו בלילה בגדי שבת, וזה הטעם למה שנהג [אם אכן הדברים נכונים] הגר"ש ללבוש כובע של חול.

אמנם המשנה ברורה ס"ק ג' הביא בשם האחרונים דנכון ללבוש בגדי שבת מבערב. וראה בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד של"ה) שכתב עפ"י דברי המרדכי לבאר ענין "הלכם" של פורים וכדברי הגמרא בפסחים דף ס"ח ע"ב הכול מודים דבעין לכם, אלא דמכיון דהיתה הקבלה ברצון לכן מוסיפין גם במשלוח מנות איש לרעהו לאפוש ששמחה. והנה שם בגמרא אמרין אמר רב יוסף "הכול מודים בפורים דבעין נמי לכם מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב ביה" ובהמשך שם אמר רב יוסף עבדי לי עגלא תילתא אי לאו האי יומא כמה יוסף איכא בשוקא, ודו"ק היטיב ששניהם רב יוסף.

וראה בקדושת לוי (קדושה רביעית אות א' וב') דברים חוצבים להבות אש "הנה עיקר השמחה מה שמקבלין התורה והוא דומה כמו עצרת וכו' ומעתה כשאוכל ושותה בפורים לא ירבה בהוללות רק יקבל עליו עול תורה ומצוות כמו בימי מרדכי ואסתר ובזה יהיה עיקר שמחתו ויקיים שוש אשיש בה' **ובכל כזית וכזית שאוכל יכוון ששמח**

בעול תורה ומצוות וישמח ויעלוז בקבלת התורה וכו' עיי"ש דבה"ק.

ובשלה"ק (מסכת מגילה ריש פרק דרך החיים תוכחות מוסר) בפורים יקיים המצוה בשמחה וטוב לבב וכו' ויחשוב כי זה היום של פורים הוא **גמר קבלת התורה וכו'** ועל זה בא הרמז "והדת ניתנה בשושן הבירה" רוצה לומר דת של תורה על כן ראוי לשמוח בשמחת התורה עכ"ל.

²²³ ויש לציין לדברי המאירי בדף ה' וז"ל "ונטיעה של שמחה מותרת בהן בכל מקום בלא שום פקפוק מנהג, שהרי בתעניות אחרונות אמרו שאע"פ שמותרין במלאכה

חשיבות קריאת פרשת ויבוא עמלק, מחיית עמלק ע"י תורה.ולימוד הפרשה בסעודה

בשערי אפרים כתוב (שער ח) יש לאדם להיזהר ולשמוע בפורים פרשה זו של ויבוא עמלק²²⁴ ואע"פ שכבר יצא בפרשת זכור, מ"מ מכיון שיום זה הוא זכר גדול לנס וזכרון מחיית עמלק יש להשתדל בקריאת פרשה זו יותר מבפרשה אחרת עכ"ל²²⁵. ואין הסבר שם מה נשתנה פרשה זו משאר פרשיות.

ואולי י"ל בדרך רעיון [והערני לזה גם הגראב"ם] עפ"י דברי הגמ' שבת בדף ל' "ושבח אני את המתים שכבר מתו, דבר אחר מנהגו של עולם שר גזור גזרה, ספק מקיימין אותה, ספק אין מקיימין אותה, ואם תמצא לומר מקיימין אותה, במותו אין מקיימין אותה, ואילו משה רבינו גזר כמה גזירות, ותיקן כמה תקנות וקיימות הם לעד ולעולמי עולמים ולא יפה אמר שלמה משבח אני את המתים" ופירש"י כי ההיא דתני במגילה משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, וא"כ באדר שהמן חשב משה מת אנחנו אומרים משה נולד (וכמו שדייקו שכתוב משה מת ומשה נולד) וקוראים בענינו של יום, ובזה אומרים משה אמת ותורתו אמת, ולכן אמר השערי אפרים שיש ענין מיוחד לשמוע ויבוא עמלק.

ועוד אמרנו בעזה"ת. שהרי ע"י לימוד התורה אנחנו מוחקים את עמלק וכמו שכתוב בשפת אמת ועוד, וכן בקובץ הערות בדוגמאות לביאורי אגדות סי' י' עיי"ש דבריו הנפלאים שהרי רפו ידיהן²²⁶ מן התורה ועי"ז בא עמלק (וראיתי שהגה"צ ר' גרשון

נאסרו במלאכה של שמחה, וכן בפורים הפך הדברים שלא נאסרו אלא במלאכה של טורח וצער, מכאן סומכין תלמידי חכמים לכתוב סברותיהם אף ביום הפורים דרך שמחה ושעשוע וכענין שאמרו היה כותבה דורשה ומגיהה וכו'".

²²⁴ וראה ברוקח, הובא במנות הלוי [ג,ט] שבמגילה יש קס"ו פסוקים, ובזכור, וביבוא עמלק יש גם כן קס"ו תיבות וקס"ו תיבות בהלל הגדול דכתיב ביה ויפרקינו מצרינו זה המן איש צר ואויב וסמך ליה נותן לחם לכל בשר רמז לסעודת פורים, העץ עם התיבה קס"ו וכו' עיי"ש. והחת"ס בדרשות (עמוד קס"ו וקצ"ד) פילפל בדבריו. וראה בחת"ס חולין דף פ"ג [וכן בשו"ע סימן תרצ"ו סעיף ז] שהקשה על מה שמבואר במשנה בארבעה פרקים בשנה צריך המוכר להודיע וכו' למה לא מנו גם פורים דבעי שמחה ואין שמחה אלא בבשר. ותירץ דהיו רגילים בעגלים ולא באם אלא בבנה כדמשמע במסכת ב"מ דף ע"ח ע"ב וטעמא לא ידענו, וראה מגן אברהם סימן תרצ"ו סקט"ו וכו' עכ"ד. [וי"ל בדרך רמז עגלא תילתא ביום מתן תורה, קבלוה מאהבה] שו"ר נימוקי אור"ח מ"ש בזה.

²²⁵ והורה הגרא"ל שליט"א שבן עיר שנמצא בירושלים בבוקר בשושן פורים שהוא ביום שני, באופן שלא נתחייב בפורים דכרכים, אינו יכול לעלות לתורה לויבוא עמלק, כיון שחיובו הוא קריאת פר' השבוע, אמנם לכאורה נראה שאינו מחוייב לחפש קריאה של פרשת השבוע..

²²⁶ וראה בקונטרס עולת יצחק להגאון רבי יצחק לנדא זל"ה שאמר בדרך התעוררות מה ענין הידיים, וכן במלחמת עמלק וכי "ידיו" של משה, והענין ידיים מרמז לכח המעשה הגשמי וזה המושג מעשה ידיים, והכוונה דגם הידים צריכים להיות תורעדי"ג, וזה רפו ידיהם, ועבודתנו ביומא דפוריא במשתה ושמחה לקדש הגוף,

שליט"א מדייק הרי עוד לא היה מתן תורה²²⁷ ומוכרח מזה שהריפיון בתורה שע"י בא עמלק²²⁸, הוא לא רק מצד המצווה של תלמוד תורה²²⁹, וע"י שלומדין תורה זה חיצוי מוות לעמלק כפשוטו וזה לא דברי דרוש עיי"ש דבריו הנפלאים של רבי אלחנן הק', וא"כ ע"י ששומעים קריאת התורה שבכתב בפורים (וכמו שאמר אאמו"ר הכ"מ שהשיא של תורה לשמה זה קריאת התורה בלי שום פניות תורה בטהרתה וכמ"ש) ממילא זה קיום של מצוות היום למחות זרעו של עמלק, וזה מה שאמר השערי אפריים שיש ענין מיוחד לשמוע פרשת ויבוא עמלק.

והרי"ש שליט"א עורר, שברכת התורה ילפינן מכי שם ה' אקרא וגו' וממילא ביום זה של מחיית עמלק, אשר אין השם שלם וכו' יש להתעורר באופן מיוחד בברכת התורה, והיה הכסא שלם עכ"ד.

ונתעוררנו בברכת התורה בקריאה של ויבוא עמלק אשר הרי פורים תיקון לחורבן וצפייה לבנין הבית [למחות זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה וכמו שהאר"י בפר"י צדיק] אשר נחרב על אשר לא בירכו בתורה תחילה, ממילא ביום יש להתחזק ביתר שאת

הגשמיות צריכה להיות רוחנית, והוסיף שם שאיתא במדרש (ז, י"ב) שבלישנא בישא של המן "שעם ישראל אוכלים ושותים ואומרים עונג שבת ועונג יו"ט" (ובליקוטי מהרי"ח הביא שזה המקור לישראל קדושים שאומרים לכבוד שבת לכבוד יו"ט בשעת האכילה בשב"ק) והיינו שגם את הגשמיות מייחדים להקב"ה ועל כל דבר אוכל אומרים עונג שבת ודו"ק.

והפוסקים הביאו הרבה ראיות להלכה מהלישנא בישא של המן שמובא בגמרא ומדרשים [ראה רא"ש ע"ז פ"ה סימן י"א, ועוד] והוכיחו מכאן מנהגים קדומים ראה בה"ט סימן תרס"ט ועוד הרבה [וכנראה שהמן ידע ממנהגי ישראל גם בגלל שהיה עבד בבית מרדכי הצדיק כמבואר בחז"ל].

²²⁷ וראה בשם משמואל פרשת תצוה בשם האבני נזר.

²²⁸ שמעתי מש"ב הב' נ"מ נ"ו בהגראי"ש שליט"א למה דווקא יהושע עשה מלחמת עמלק, ולא משה רבנו (וראה מושב זקנים עה"ת פרשת בשלח כמה ישובים ע"ז, וכן ביערות דבש ח"א דרוש ג' וי"ז) וי"ל דרפו ידיהן מה"ת רפידים, ובא עמלק, ולכן יהושע שלא ימיש מתוך האוהל, ודרשו במנחות מכאן שד"ת חביב עליו, ולכן דווקא יהושע נלחם בעמלק, שו"ר כעין דברים אלו בחיד"א

וראה בא"ר סי' תרפ"ח ש' בשם הכלבו דהא דתלו ב"מימות יהושע" ולא במשה ואהרן, לפי שע"י יהושע היתה תחילת מפלת עמלק.

²²⁹ והרמ"נ שליט"א ציין לדברי הגמרא בשבת פו: "וליטבלו בצפרא דשבתא וליקבלו תורה בצפרא דשבתא א"ר יצחק שלא יהא הללו הולכין לקבל תורה והללו הולכין לטבילה", ועי' בתוס' דאי מקרא היו טובלין בתחילת הלילה ומקבלין תורה בחצות, אולם אם היו טובלים בבוקר היו מתאחרין עד שיטבלו כולם והיו מתבטלין מת"ת, ומבואר דגם קודם מ"ת היה שייך גדר ביטול תורה. אמנם מהכא ליכא רא' כ"כ, דשייך ביטול תורה גם על תורה שאינה מצוה, דהנידון הכא להקדים את הזמן הראוי להתחייב בת"ת, וע"ז גופא שייך גדר ביטול תורה, אע"פ שעדיין לא נצטוו בתורה. אלא דא"כ צ"ב אמאי בלילה ל"ש טעם זה, הרי מחצות ואילך נמי איכא ביטול תורה, ויש לחלק בכמה אופנים עכ"ד.

וראה ביערות דבש (ח"א דרוש י"ז) שמבאר למה יהושע נלחם עם עמלק ולא משה רבינו וכתב בתו"ד "שמשה רבנו היה שר התורה וארגז כל החכמות וכו' והעיר שם הגרי"פ "שמה שכתב שמשה רבנו היה שר התורה והרי מלחמת עמלק היה קודם מתן תורה".

וביתר עוז בברכת התורה, וביותר בברכת התורה בציבור אשר לדעת הבאר ושבע ודעימיה בוודאי הוי דאורייתא.

וכן יש לציין מה שכתוב שקוראים ט' פסוקים בפורים אע"פ שתמיד חייבים לקרוא עשרה פסוקים, והראני אאמו"ר הכ"מ לד' הב"י [בשם האורחות חיים הל' קריאת התורה אות סא' ויג'] דפרשת עמלק יש בו תשעה פסוקים ולא הוסיפו בה מלמעלה או למטה מפני שאמר הקב"ה עמלק גרם להיות שמי וכסאי חסרים כך פרשיותיו חסרים, ובירושלמי קאמר הוא עשה מעשה קטוע כך פרשתו קטוע עיין ב"י סי' קל"ז, ומובא במ"ב ס"ק ג' [ובשו"ע יש סתירה בין סימן קל"ז שסתם המחבר שקורין ט' פסוקים, ובתרצ"ג כ' שכופלין את הפסוק, וראה פר"ח]²³⁰.

ויש להעיר ולהתעורר מדברי הביאור הלכה סימן תרצ"ג סעיף ד בד"ה מוציאין שאף שבתוס' במגילה מבואר שיש ענין להחזיר את ספר התורה אחר המגילה, מ"מ בלבד ודה"ח משמע שמחזירין ואח"ה קורין מגילה והביא מהבית מאיר שביאר כי אם יחזיק הספר תורה יהיה קשה לו לכוון עיי"ש. ונראה שבלא"ה היה ענין שיהיה ספר תורה בשעת קריאת המגילה.

ובס' יסוד ושורש העבודה כ' שגם בסעודה ילמוד הט' פסוקים של ויבוא עמלק בפרשת בשלח, והג' פסוקים של פרשת כי תצא [ובדרך רעיון, גם בסעודה רוצים מחיית עמלק ע"י לימוד פרשיות אלו להקדים זכירה ל"עשייה"]

ויש לומר עוד בדרך התעוררות. שאף שהקבלוה מאהבה קאי בעיקר על תורה שבע"פ כמ"ש התנחומא ועוד, אבל רוצים לחבר את התורה שבכתב עם התורה שבע"פ ולכן בסעודה זו שאנו שמחים על התורה הק' שקיבלנו מאהבה אנחנו גם לומדים תורה שבכתב.

וראה בחת"ס [דרשות דף ר"ה] שביאר למה אין יוצאין בסעודת פורים בלילה, וי"א [ראה בית יוסף] שאין לאכול אף בשר בלילה שלא יאמרו שהיא סעודת פורים, כי תורה שבכתב ביום ותורה שבע"פ כנגד לילה וא"כ היה מקום לומר שאדרבה נאכל בלילה כי הרי ההדר קבלוה היה על תורה שבע"פ וכמ"ש, אבל באמת כשקיבלו תורה בכתב מרצון ולא תורה שבע"פ, גם בתורה שבכתב לא היה להם, כי מה יועיל תורה שבכתב בלי הפירוש של תורה שבע"פ ושלא נטעה לומר אפשר לזה בלא זה ע"כ לא נאכל סעודת פורים בלילה כלל לומר היינו בכתב היינו בע"פ ואין בהם דין חלוקה עכ"ד. [וכנראה שמבאר גם בזה את מה שחששו כ"כ שלא יאמרו שיוצאים בלילה]

עג) קריאת ויבוא עמלק-פרשת זכור.

נעתק מדרשת פרשת זכור אבל לא נערך כראוי.

²³⁰ והערני הגרמ"מ שליט"א לדברי הגר"א בישעי' דברים נוראים אודות ענין עמלק וכתב דזהו סוד ט' פסוקים דעמלק וז"ל בקיצור: ובאלו היו"ד מעברות עבר לעקור קרן ישראל ח"ו עשר קרנות וכנגדן י' גליות גלתה סנהדרין ושכינה וגם ביקש לעקור עשר דרגין שבישראל מלכים צדיקים וכו' כמ"ש"א בריש תיקוני זהר ובאלו המעברות הזכיר החטאים לולא עמלק לא היה סנחריב וראשית כולם עמלק וז"ס מש"א בירושלמי מעשה עמלק קורין ט' פסוקים עכ"ל.

החינוך במצוה תר"ג כתב שמצד הסברא היה צריך לקרוא פרשת ויבוא עמלק בפורים שהוא מעניניו של יום רק רצו להקדים זכירה לעשייה²³¹, עכ"פ יש להתעורר בדבר זה שאנחנו קוראים שני קריאות של עמלק, זכור בשבת וויבוא עמלק בפורים, והלא דבר הוא, ולמה צריכים לקרוא פעמיים?

ואולי י"ל על פי המדרש תנחומא בפרשת כי תצא וז"ל זכור את אשר עשה לך עמלק, אמרו ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה אומר לנו זכור, שאנו שכחה מצויה בנו ואתה אין לפניך שכחה, לכן זכור את אשר עשה לך עמלק לנו ולך לא עשה? וכן הוא בפסיקתא י"ב, ובמכילתא מובא שאנחנו קוראים והקב"ה מוחק ורואים שבשבת העבודה שלנו היא לקרוא פרשת זכור ואז למעלה הקב"ה מוחק, והוא כמו שאמרו ז"ל במס' ברכות דיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ואילולא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, שטן יצר עמלק. דבר ראשון צריך סיוע מהשם, ואז בצירוף של הכח של שבת שהוא כנגד עמלק וכמובא בשפ"א בכ"מ, וכן הוא באלשיך הק' שמואל א' פרק טו [וראה עוד מה שכ האלשיך הק' בפרשת בשלח פרק יז' פסוק ח-יב בעי"ז].

והדברים כבר נרמזו ברוקח [שכל דבריו דברי קבלה] שפי' שבפרשת זכור אין אות ט', כי עמלק הרס את עשרת הדיברות שאין בהם אות ט', וכן ביוצרות "אותך עשרת אבירי הברית החרימו" והמפ' נתקשו בזה, ופי' שקאי על כלל ישראל ששומרים עשרת הדיברות, אבל לפי האלשיך הק' והשפ"א הדברים כפשוטם שעמלק הביא את חטא העגל, וממילא שבת קודש שבו מקבלין שוב את הכתרים וכמובא בפרע"ח שער השבת פרק ח' ומובא באוהח"ק ועוד ספה"ק, ממילא שבת היא תיקון לחטא העגל.

ועוד כתב בשפ"א ששבת זה מנוחה והיה בהניח, וזה מוחה את עמלק, עם הכח של הרזא דאחד, שאין לעמלק שליטה רק על היחידים, ויזנב בך ואכמ"ל, וגם עמלק בא על שקר סמך פרשת משקלות לזכור, והרי בשבת גם ע"ה מפחד לשקר וגם ולא ירא, ובשבת ירא שבת בראשית, ועמלק גורם שאין הכסא שלם ואין השם שלם והרי שבת שמא דקודשא בריך הוא שמא דאיהו שלם מכל וכמובא בזוה"ק, ועיין בכלי יקר פרשת יתרו, זכור את היום השבת לקדשו קאי על שמו של הקב"ה עיי"ש דבריו הנפלאים, וממילא בשבת קודש כשקוראים בתורה הק' אז זה מחיית עמלק (ולכן זכור בס"ת דיוקא) וזה כשאתם קוראין אני מוחה, וזה מחה אמחה בעוה"ז ובעולם הבא כמ"ש במכילתא והובא בדעת זקנים, וזה דוקא בשבת וכמ"ש בספה"ק סידורו של שבת שבשבת עושים משהו, והקב"ה משלים, והביא דבריו הנפלאים של הט"ז בסי' רמ"ב עיי"ש.

וזה מה שכתב אדוננו הגר"א באדרת אליהו אין ערוך בעוה"ז זה שקלים, ואין זולתך מלכנו לחיי עולם הבא זה זכור, בזכור זה המחיה של למעלה, וזה מביא לשמחה של ה' מלך תגל הארץ, תהילים צ"ה שפירש"י "כשנוטל המלכות מעמלק וזרעו אז תגל הארץ!"²³² וזה השמחה הגדולה של שבת זכור, ובכן צדיקים יראו

²³¹ ומה שהק' בהגהות של צבא רב לכאורה צ"ע כי הרי קושית החינוך היה שיקראו פרשת זכור בפורים, מלבד שקושייתו תלויה במחלוקת של המ"א והפרי"מ"ג שפסקו שיוצאים בויבוא עמלק את פרשת זכור, והמ"ב בסי' תרפ"ה והערוך השולחן שם שחלקו ע"ז, ועיין בלבוש סי' תרפ"ח, קיצרתי.

²³² וזה ההסבר במנהג פרנקפורט ששרים בקדיש בפרשת זכור ה' מלך תגל הארץ!!

וישמחו וישרים יעלוזו וכו' כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ, וזדון זה עמלק כמו שכתוב במדרש.

וזה נותן את הכח של עבודתנו הק' בפורים שאנחנו במעשנו נמחה את עמלק ע"י קריאת הפרשה ויבוא עמלק, אחרי הקריאה של ויבוא עמלק בשבת קודש.

ואולי י"ל לפ' בזה דברים נפלאים שכ' השערי אפרים בהל' קריאת התורה (שער ח) "יש לאדם להיזהר ולשמוע בפורים פרשה זו של ויבוא עמלק ואע"פ שכבר יצא בפרשת זכור שיום זה הוא זכר לנס גדול וזכרון מחיית עמלק יש להשתדל בקריאת פרשה זו יותר מפרשה אחרת !!!" סתם ולא ביאר רבנו השערי אפרים, למה זה יותר חשוב מקריאת התורה של שאר ימות השנה?

ולד' מובן היטיב כי ע"י קריאת הפרשה בספר תורה שהבאנו שזה השיא של תורה לשמה [וכמו שהאריך בזה אאמו"ר הכ"מ שקריאת התורה היא האופן הנעלה ביותר של תורה לשמה, בלי פניות וכבוד וכו' ואכמ"ל] עי"ז נמחק ממש שמו של עמלק כפשוטו, זיכרון בספר ושים באוזני כתב בבעה"ט שר"ת זכוב²³³, עמלק, וזה הענין שהתיקון לזה זה "הספר" ודו"ק, וכמ"ש השפ"א בכ"מ שתורה מוחקת עמלק עיי"ש.

ואדמו"ר מגור שליט"א אמר ליישב בדרך רעיון, קושית המהר"מ שיק למה אין מברכין ברכה על זכור, כי בברכה אשר בחר ונתן לנו את תורתו שמותיו של הקב"ה זה הברכה, וממילא זה ממצוות היום מחיית עמלק, באופן הגדול ביותר ואע"פ שאין אנחנו יכולים לו לגמרי, אנחנו צריכים לעשות מה שאפשר, וכמ"ש באלשיך הק' בשמואל שאם עמלק כ"כ שנואי למה הקב"ה לא מחק אותו מיד, ומסביר שם כי זה עבודותינו לעשות מה שאפשר.

ועיין בבית יוסף סי' קל"ז שכתב בשם האורחות חיים שמה שקוראין פרשת ויבוא עמלק ט' פסוקים כי אמר הקב"ה כשם שאין שמי שלם ככה פרשתו קטועה²³⁴ יעזור השי"ת שבזכות קריאת זכור וויבוא עמלק וקריאת המגילה ימחה שמו²³⁵.

ביטחון לפני קבלת התורה. (עד)

ראיתי בפ"י ר"א בן הגר"א משען ומבטח לצדיקים וז"ל וכן באחשורוש קודם שנתלה המן הראה להם גדולת מרדכי, אשר קרא לפניו ככה יעשה האיש אשר המלך חפץ ביקרו²³⁶, סעד אותם בבטחונם קודם שיצאו מאפילה לאורה, שיקבלו את התורה פעם שנית בבטחון גמור וכלב שמח עכ"ד.

²³³ והעירו שבפרק שירה כתוב "זכוב מה הוא אומר בשעה שאין ישראל עוסקים בתורה קול אומר קרא וכו'.

²³⁴ ורמ"ל שליט"א העיר שהט' פסוקים של ויבוא משלימין את הט' שאין בזכור וכמ"ש מהרוקח.

²³⁵ ועיין במעשה רוקח [מובא בנחלי בינה] שיש קסז פסוקים במגילה וזה בדיוק מס' התיבות בפרשת זכור וויבוא, וכתב שם שהוא טעם נפלא (יש להוסיף ונהפוך גימטריא קו"ט).

²³⁶ ומו"ר הגרי"ד שליט"א ביאר בדרך צחות, דבמגילה כתוב מי האיש אשר המלך חפץ ביקרו למה נכפל פעמיים בשאילת אחשורוש, ובתשובת המן, רק כמו שאמר רבי

ויש להוסיף בזה דברי אדוננו הגר"א הידועים במשלי (כב, יט ועוד) ואשר מרן הגר"א שליט"א דרכו להראות אותם לבאים אליו בקו"פ, "ועיקר נתינת התורה לישראל הוא כדי שישלמו בטחונם בה' כמ"ש וישלמו בא' כסלם וגו' וכו' והוא לפי שעיקר מהכול הוא הבטחון השלם והוא כולל כל המידות וכו'", וממילא כשכלל ישראל קיבלו התורה מאהבה בפורים, התחזקו במידת הבטחון, ובאבן שלמה פ"ג אות א' כ' "ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיימת בידו".

הראני הגרפ"פ שליט"א דברי הנתיבות בפירושו שבעצם אחשוורוש לא יחזר בו מהלאבדם רק הוא אמר שנתחבר ליהודים באחוזה "ואתם כיתבו על היהודים כטוב בעיניכם",²³⁷ ולגמור את כלל ישראל במצב של אחי מיד עשיו ע"י האחוזה האחי,²³⁸

חיים סטושינער זל"ה [ראה שיחות מוסר] שירבעם שאל מי בראש, הרי הקב"ה כבר אמר מי בראש רק רצה לשמוע שוב מי בראש, ולפני ששאל הוא היה עומד בראש, ובגלל ששאל הפסיד.

²³⁷ והגר"א שליט"א העיר דבמגילה מבואר שהוצרכו לאגרות שניות לבטל הגזירה ותוסף אסתר ותדבר וגו' והרי מבואר בגמרא במגילה (ט"ו ע"ב) ת"ר מה ראתה אסתר שזימנה את המן וכו' ר' יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים כדי שיהרג הוא והיא. פירש"י שיחשדני המלך ממנו ויהרוג את שנינו, וכי גזרי גזירה ומית חד מינייהו בטלי הגזירה.

ולכאורה צ"ע דהרי הכא שאני כיון דהוי כתב אשר כתב המלך ואין להשיב, וכדמוכח מדהוצרכה אסתר לבקש מהמלך לכתוב לבטל את האגרות הראשונות אע"פ שהמן כבר נתלה. ואולי י"ל דהיתה בהולה מגזירת המן ולכן חשבה שאולי זה יעזור ועדיין צ"ע עכ"ד. וראה בפירוש של המדרש שמואל על המגילה שכתב שמה מתבטל הגזירה כשמת גוזר הגזירה זה דווקא אם מת מאליו ולא כאשר המלך הורג, ולפי זה טעות היה בידה כי היתה שאם תיהרג הוא והיא תתבטל הגזירה, אך לא כן הדבר ולכן באתה בבכי ותחנונים אל המלך אח"כ להעביר רעת המן האגגי עכ"ד. והחיד"א בספרו כסא דוד דרוש א תירץ באופן אחר [ושמעתי לדקדק בלשון הגמרא "היא" שלא כתוב אותי אלא "היא" כאילו המציאות שלה לא קיים].

וראה בפתחי אברהם [לדודי הגר"א שליט"א] שפעם היחידה שמופיע שם הויה כסדר זה בפסוק "יבוא המלך והמן היום" [והבאנו לעיל מהא"ר שזה אחד מהי"ז פסוקים שאומרים בקול ובניגון] וביאר דהרי בגמרא יש הרבה מאוד טעמים מאמוראים ותנאים למה זימנה אסתר את המן, ומבואר בגמרא שם אשכחיה רבה בר אבוא לאליהו הנביא ואמר ליה כמאן עבדיה אסתר ואמר ליה ככוליה תנאי וככוליה אמוראי.

ונמצא לפי"ז שהיה מקום לחשוב שסמכה על כל החשבונות האלו, וע"ז בא הפסוק לרמז שסמכה על הקב"ה לבד כמו שנאמר השלך על ה' יהבך, ורש"י מביא בתחילה ותלבש אסתר מלכות שלבשתה רוח הקודש והן הן הדברים שמה שמצינו שם הויה כסדרו ורוח הקודש הוא כנ"ל עכ"ד.

וראה באור חדש להמהר"ל שם כי מכיון ששם התחלת הגאולה הזכירה שם המיוחד עיי"ש.

²³⁸ 1 ואמרנו בדרך רמז לפימ"ש ברוקח על תפילת על הנסים הפרת את עצתו שיעץ עם אחשוורוש, וקלקלת את מחשבתו הרעה אשר חשב על היהודים עיי"ש. וי"ל הפרת את עצתו קאי על ההריגה, וקלקלת את מחשבתו אשר חשב שיתחברו עם הגויים וככה יאבדו, וכדברי הנתיבות.

ושמעתי להעיר, בברכת אשר הניא אומרים "אשר הניא עצת גויים ויפר מחשבות ערומים" שחיבר הפרה למחשבה ובשאר מקומות הפרה מחובר עם עצה וכמו

[וראה בפענח רזא פרשת וישלח "הצילני נא מיד אחי ר"ת המן] ומרדכי ידע שלא פקד ממנו האיש ויקבלו התורה באהבה.

פורים זמן מסוגל לפקידה- בנים. (עה)

עוד כתבו שמגלה עם צדקה בגי' זרע ודובר שלום לכל זרעו פורים הוא זמן להמשיך זרע עיי"ש. וכ"כ בס' תורת אמת "פורים סגולה וישועה לזרע של קיימא, ותיבת פורים מורה על פו"ר", וכן כתב הכהן מלובלין [ברסיסי לילה אות נ"ג]²³⁹.

ויש להוסיף דברי התרגום²⁴⁰ בסוף המגילה ורצוי לרוב אחיו "ורעי בסיגיאותהון דאחוי", דהיינו שרצה בריבוי אחיו, ואולי עפ"י מה שראיתי באיזה ספר שהמן גזר על הטבילה²⁴¹ וממילא עכשיו מרדכי רצה בריבוי אחיו [וש"ב ראב"מ שליט"א אמר שזה ענין של אין בן דוד בא עד שיכלו, ואחרי הניצחון של מרדכי שאול, עכשיו צריכים להכין למלכות בית דוד].

ובודאי שפקידת העקרים הוא כפשוטו, אבל יש לציין לדברי המ"ב בס' תקע"ד (ס"ק י"ב) שכתב שמי שיש לו בנים מחללי שבת מסתברא דדינו כחשוכי בנים עיי"ש, וה' יעזור והשיב לב בנים על אבותם, וזכרם לא יסוף מזרעם אכ"ר²⁴².

אמירת ואתה קדוש בפורים. (עו)

בס' אסתר המלכה (להגר"ד קאהן שליט"א) כתב שהענין שאומרים ואתה קדוש אחרי קריאת המגילה כי כתוב בתרגום שני, שכלל ישראל בימי אחשורוש נתקיים בו בבוקר יאמר מי יתן ערב, ועיין בסוטה מ"ט אמר רבא וכל יום קללתו מרובה משל חבירו שנאמר בבוקר יאמר מי יתן ערב, והעולם מתקיים על קדושה דסידרא, ולכן אומרים זה אחרי המגילה עכ"ד. (וסמיכות הפסוקים, א' אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא וגו')

ויש להוסיף שכתוב שם בגמ' "קדושה דסידרא ועל אמן יהא שמיה רבא", ואמרנו בעזה"י [ראה מאמר פרשת זכור] שהענין של פורים ומהותו זה יהא שמיה רבא וכמ"ש תוס' בברכות דף ג' ד"ה עונין בשם המחזור וויטרי שזה תפלה שאנו מתפללים

שאומרים בעל הניסים הפרת את עצתו, באלוקי נצור מהרה הפר עצתם וקלקל מחשבותם, הפר עצת אויבינו.

²³⁹ וכתב בספר פוקד עקרים [לרבי צדוק הכהן] "קיבלתי כשכלל ישראל קוראים פרשיות מחיית עמלק, **עת רצון להתפלל על בנים** כי במחיית זרע עמלק בא ריבוי בזרע ישראל".

²⁴⁰ ובפירוש הראשון לציון להאור החיים הק' מבואר כמה פעמים, שתרגום לאסתר הוא מיונתן בן עוזיאל.

²⁴¹ ולא מצאתי לע"ע. שו"ר מדרש מובא בתורה שלמה או' קמ"ב דלא נתנה לבנות ישראל לשמור נדותהן, וממילא בוודאי פרשו.

²⁴² וראה עטרת ישועה כתב בד"ה כימים שאסתר מרדכי עולה 935 בדיוק כגימטריא ארך ימים עושר וכבוד.

שיתמלא שמו כדכתיב כי יד על כס י' שלא יהא שמו שלם וכסאו שלם עד שימחה זרעו של עמנלק וכו' וממילא בפורים שאנו עוסקים למחות זרעו של עמלק זה, וכתבנו שם שזה ענין של כל הפושט יד נותנין לו, כי כל העונה יהא שמיה רבא קורעין לו גזר דינו וכו', וזה שני הענינים בפורים.

ועוד שמענו טעם לאמירת ו"אתה קדוש" אחרי המגילה, עפ"י דברי התרגום שני [פרק ה' פסוק א] "שאסתר אמרה לפני הקב"ה אם תאבד את ישראל, מי יאמר לפניך שלוש פעמים בכל יום קדוש, קדוש, קדוש", וא"כ הרי ע"י אמירת הקדוש הקב"ה יושב על הכסא, וכמו שביארו את הפסוק בתהילים כ"ב "מזמור של פורים", שמרדכי ואסתר אמרו אז, ואתה קדוש יושב תהילות ישראל", שע"י אמירת הקדושה, הקב"ה יושב על כסא כבודו, ל"יושב תהילות לרוכב ערבות קדוש וברוך", וידועים ומפורסמים מה שכתב הטור [ומובא המשנה ברורה בסי' קכ"ה ס"ק ד'] בשם ספר היכלות "ברוכים אתם לה' שמים ויורדי מרכבה וכו' אם תאמרו לבני מה שאני עושה בשעה שמקדישים ואומרים "קדוש קדוש קדוש" וכו' כי אין לי הנאה בעולם כאותה שעה שעניניהם נשואות בעיני וכו' באותה שעה אני אוחד בכסא כבודי בדמות יעקב ומחבקה ומנשקה ומזכיר זכותם וממהר גאולתם", עכ"ל.

וממילא אחרי קריאת המגילה שיורד האור הגדול אנחנו מזכירים את הזכות, שכלל ישראל ניצולו בזכות הקדוש, קדוש, ומובן סמיכות הפסוקים, ואתה קדוש וגו' כך בטחו אבותינו בטחו וגו'.

ובכפה"ח הביא מאחרונים שהיה מנהג אצל הספרדים (וכ"ה בשולחן מלכים בשם מהריק"ש) שהיו אומרים ביום, אשרי לפני המגילה, וקראו המגילה, כדי לומר מיד אחר המגילה ואתה קדוש כמו בלילה, ויש לברר למה האשכנזים לא נוהגים כך, ולא ממש מסמיכים ואתה קדוש למגילה [ונחתני הגר"נ שליט"א הוסיף דמה"ט אומרים אחרי איכה, ואתה קדוש כדי להזכיר זכותם, שגם כשנחתם בטבעת המלך כמו בפורים, מ"מ ניצולו כלל ישראל בזכות הקדוש] ואכמ"ל.

וראה בערוך השולחן סי' תרצ"ג סעיף א' "וענין אמירת ואתה קדוש נ"ל דמפני שסיפרנו הניסים שעשה לנו הקב"ה אומרים ואתה קדוש וגו' כביכול כל עיקר עניניו יתברך הם תהילות ישראל ולכן בטובותינו ישמח ולהיפך בעת צר לנו ח"ו, ולכן אומרים ואתה קדוש בין בט"ב ובין בפורים עכ"ד. וברמז "אוחד בדמות יעקב" ראה לקמן שהבאנו מהספה"ק שמרדכי בחינה וגלגול של יעקב²⁴³.

²⁴³ הערת הגרמ"מ שליט"א. ועי"ל שהרי אסתר התפללה ואתה קדוש יושב תהלות ישראל, ובזה יש לבאר ל' הפייט בפזמון לסליחות תענית אסתר "ובכן יתעלה שמך ויתנשא הודך שמי שמים כסה דכים ברוממך נתונים למשסה גיא ואפסיה תהלתך מכסה", ולכאור' צ"ב מדוע גילוי כבוד שמים שייך ביחוד לנס הצלת פורים, והרי הגזירה היתה על כליית כלל ישראל, וכנודע שזהו עיקר הגילוי שנתגלה בנס, שהקב"ה מנהיג בהשגחה פרטית גם במחשכי הגלות, ומל' הפייט הנ"ל מבואר שבנס הגאולה בימי מרדכי ואסתר נתגלה ונתעלה כבוד שמים בכל הבריאה עליונים תחתונים "הודך שמי שמים כסה", "גיא ואפסיה תהלתך מכסה", והענין הוא כמבואר בתרגום שני שאסתר התפללה על מיעוט כבוד שמים בבריאה, וע"כ תיקנו לומר ואתה קדוש יושב תהילות ישראל שזה היה סיבת הצלת כלל ישראל. ויש להוסיף בזה דברי הספה"ק דמרדכי העביר החג וצמו בליל הסדר, וביאור הענין [כמ"ש התפאר"ש ועוד] ע"פ המבואר בזה"ק דביליל הסדר מתאספים כל פמליא של מעלה והקב"ה מראה להם

עז) יסוד בתפלה.

ומרדכי חזר לשער המלך ששב לשקו ותעניתו. כתב בחת"ס [בדרשות כת"י] שתזכור כלל זה! שלפעמים הקב"ה עונה לאדם כשהוא מתפלל בעת צרה, והאדם חושב שהגיע כבר הישועה, ובאמת הישועה לא הגיע, וזה ענין של תוסף רוחם יגוועון וצריך להמשיך להתפלל עד הישועה הגמורה, וזה מה שאמרה אסתר רחוק מישועתי דברי שאגתי עכ"ד²⁴⁴.

וכ"ה באבני נזר פורים [ליקוט הנדמ"ח עמוד קכ"א] שאמר האבני נזר שכל עוד שהנס אינו במלואו וטובו אסור להסיח דעת אפילו רגע קט מתפילה תשובה וצדקה, וראה מדברי הגמרא שאמר המן הרשע אתי מלא קומצא דידכו ודחי וכו', ואחר כל זה וישב מרדכי ששב אל שקו [וציינו שם לדברי המדרש שמות ל"ח ד: מאחר שראה עצמו מרדכי בגאולה לא הגיס לבו ולא עמד מן התפילה אלא וישב מרדכי כשם שהיה בתחילה]²⁴⁵.

וזה יסוד גדול שלפעמים בעת צרה בכלל ובפרט, רואים איזה ישועה שהיא, וחושבים שכבר נושענו, ובאמת צריך עדיין לזעוק ולהתפלל לישועה השלימה! והעיקר לזעוק מעומקא דליבאי, וכמו שהאריך הבני יששכר בד' הק' [מאמר ד' אות ט] שכתוב ויזעק מרדכי, ולא כתוב מה זעק [בגמ' ט"ז מובא בעי"ז עיי"ש] אלא שמרדכי

הכבוד והשבח המגיע ע"י ישראל, והיה מכון ע"י מרדכי שבאותה שנה יעבירו היו"ט כדי שיתראה המיעוט בכבוד שמים, ועי"ז יתעורר זכותם של ישראל.

²⁴⁴ וכתב הגרמ"ל שליט"א: יום כ-פורים. אולי מקום הניחו לנו לגלות עוד פנים בדבריהם ז"ל. באילת השחר שנדרש כל כולו על אסתר ותפילתה לפני המלך כתוב "רחוק מישועתי דברי שאגתי" ושמעתי לפרש שהיא אומרת שדברי תפילתה אינם מבטאים על נכון את הישועה שבאמת חסר לה. דברי רחוקים מהישועה שאני באמת צריך כי אין לי מושג מה חסר לי—המושגים שלי מצומצמים.

ואיתא במי שילוח על הפסוק בעבודת יום הכיפורים "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש" קושיית המדרש "אטו כהן גדול לא אדם הוא?" ומסביר המי שילוח שבדרך כלל לאדם מערכי לב ומהשם מענה לשון והיינו שתוקף ההשפעה שבה יענה השם את תפילותינו הוא לפי מערכת האדם במחשבותיו. אבל ביום הכיפורים צריך לרדת מהקודש הקדשים השפעה של חיי חיים שהוא למעלה אפילו מהשגת ה"אדם" שזה השם שמורה על הדרגות הכי גבוהות ששייכות לנו. ואם הכהן גדול נכנס לפני ולפנים אפילו בהשגות הכי גבוהות שלו זה יצמצם את ההשפעה. ועל כן כל אדם לא יהיה אלא יכנס בביטול הדעת לגמרי והשם יאיר לו בלי גבול. ודפח"ח.

דעת וכח ההבדלה הטמון בדעת הוא במהותו כח מצמצם כי זה כן וזה לא. **היום בעד דלא ידע אנו יוצרים מצב של וכל אדם לא יהיה כדי שהצמצום של רחוק מישועתי דברי שאגתי לא יפריע לקבל ישועת השם כפי השגותיו יתברך.** יום כ-פורים.

הלוואי ויתקיים בנו "יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישועתך באמת.²⁴⁵

וראה שם שהאבני נזר כשחלה בחולי אשר נפטר הוטב לו כמה ימים לפני פטירתו ואמר שהמן היה שונא ישראל למה אמז זה למרדכי כי דחו עשרת אלפי וכו', רק המן רצה שיפסיקו מלהתפלל גם מה שהוטב לו משום שרוצים שבני ישראל יפסיקו מלהתפלל.

הצדיק בחכמתו עשה, בכדי לומר להשי"ת שאין לנו כח להתפלל, שאנחנו שיכורים מן הגלות וכו' עיי"ש באריכות דבה"ק, אבינו אין לנו מלך אלא אתה.

עח) מעלת המוקפין.

בתיקוני זוהר עמ' י"ג כי יד על כס י-ה זה מרמז על פורים י"ד וט"ו. והנה כבר האריכו הרבה במעלת יום המוקפין, שגדולה מעלתה אף יותר מי"ד, וביוסף לקח בסוף המגילה שכל המועדות בט"ו, כשהלבנה במילואה²⁴⁶, ומזכיר סוכות ופסח ושושן פורים עיי"ש, והרי"ש שליט"א האריך שבשושן ביקשה אסתר תינתן הדת למחר, ומבואר בחז"ל במדרש שיש ניצחון למחר, והיינו כי עיקר התיקון הוא על לעתיד לבוא, ופורים הוא ענין של לעתיד לבוא [ראה לקמן מה שכתבנו בזה] ופרי צדיק האריך בזה, וכבר נרמז כן בד' המהר"ל.

ושמעתי מאדמו"ח שליט"א בבאור הענין שקורין בט"ו בעיר שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון שחלקו כבוד לירושלים [ובר"ן כתב שירושלים אז היתה חריבה] עפ"י ד' הרמב"ם בפיה"מ בסוף זבחים "קרא את ירושלים נחלה, ועליה אמר הנביא ונחלתו לא יעזוב, לפי שכבר אמר בתחילת הענין כי ה' בחר את ירושלים לשכינתו ובחר את ישראל לו יתעלה סגולה, ואמר אחר כך כי ה' לא יטוש את עמו הזו אשר בחר לנחלתו, ולא אותו המקום אשר בחרו, והוא אמרו כי בחר ה' בציון אוה למושב לו, כי יעקב בחר לו י' ישראל לסגולתו כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב" עיי"ש [והרש"ש במנחות תמה איך הרמב"ם דורש סמוכין ביהי כבוד וגו' שהוא פסוקים שאינו כתובין ביחד, רק סידרן ביחד].

ולמדנו מד' הק' של הרמב"ם שההבטחה של לא יטוש את עמו, קשורה עם נחלתו לא יעזוב, וממילא בפורים שהקב"ה הראה שלא יטוש את עמו, אנחנו מאמינים בני מאמינים שגם נחלתו לא יעזוב, וחולקים כבוד לירושלים שתובב"א עכ"ד אדמו"ח שליט"א²⁴⁷.

עט) דין פרוז בט"ו.

²⁴⁶ אמנם במגיד מישרים לפרשת ויקהל מהדו"ק ביאר ב' בחינות, בי"ד וט"ו, מחד ט"ו מגעת הלבנה לתכלית מילואה, ואורו חשוב מי"ד, ומאידך פורים די"ד מעלתה גדולה, דאע"ג דבט"ו סיהרא באשלומתא, מ"מ משם ואילך מתחיל להיות נחסר, משא"כ בי"ד הלבנה בתוקף אורה והולכת ועולה, וע"כ קבעו ט"ו למוקפין, להורות שיש גבול וחומה, ובהמשך ביאר שם די"ד וט"ו רומזים למלכות דוד ושלמה, די"ד כנגד דוד דהלבנה עולה בלא גבול, וגם דוד לא היה גבול במלחמותיו, משא"כ ט"ו כנגד שלמה דמלכותו נפלאה יותר משל דוד, וכמו"כ בט"ו הלבנה מאירה יותר מי"ד, והוא בדוגמת מוקפין וע"כ לא היה יוצא למלחמה יעו"ש

²⁴⁷ ויש להעיר שהלשון לחלוק כבוד לירושלים נמצא בספר מנות הלוי "לחלוק כבוד לירושלים" ובירושלמי ובראשונים וכו' הלשון לחלוק כבוד לארץ ישראל.

ראיתי חידוש גדול באשל אברהם מבוטשאש סי' תרצ"ג דפרוז שלא היה לו מגילה בי"ד קורא בט"ו בברכה עיי"ש [וכ"כ בס' עולת שבת שם] ודלא כמ"ש רזה"פ, ראה מ"ב שקורין בלי ברכה. ויש להאריך בענין י"ד וט"ו האם הם שני חיובים או לא (וכבר האריכו בזה)

ובהליכות שלמה נסתפק האם מי שקרא בי"ד ושוב נתחייב בט"ו, האם יברך שוב שהחיינו עיי"ש, ותלוי בחקירה הנ"ל.

וראה קצת לפלפל לפימ"ש בסידור יעב"ץ בשער הדגים אות ל"ה "וכן פורים דומה קצת ליום מתן תורה וכו' וכן היתה קבלת שנית בימי מרדכי כמבואר במסכת שבת דף פ"ח ע"א על הפסוק קיימו וקיבלו וכו' וגם ימי הפורים כפולין הן לעירות ולמוקפין, עוד במעוברת קטן וגדול שם הוא וי"ל²⁴⁸.

שמחה בשושן פורים. (פ)

ומרדכי יצא מלפני המלך. עיין בתרגום שכתוב שהיה ירושלים מצוייר על הבגדים, אשר הגלה מירושלים תמיד זכר את ירושלים²⁴⁹, וממילא מה יפה ומה נעים מנהג ישראל שעושים סעודה גם בני פרזים, [וביותר בחו"ל] סעודה לכבוד שושן פורים, לזכור את ירושלים, אם לא אעלה את ירושלים וגו', וראה בישמח ישראל (פורים אות ט) שכ' "מצינו שהרבה צדיקים שמחו יותר בשושן פורים מאשר בפורים" עיי"ש²⁵⁰.

וראה בחת"ס [דרשות לפורים דף ר"ד] שמבאר שיום ט"ו הוא עיקר היו"ט וקבלת הדת עיי"ש שמבאר דבר זה. וכן כתב בדרשות דף ר"ב שעיקר היו"ט הוא ביום ט"ו

²⁴⁸ ובקונטרס כאיל תערוג (פורים תשע"ד) הביא שמרן הגר"א"ל שליט"א דן בבן עיר שעלה לירושלים ביום י"ד לאחר פלג המנחה ועדיין לא קרא את המגילה, האם יכול להוציא בן ירושלים שבדיעבד יכול לקרוא מפלג המנחה, וכן איפכא שבן ירושלים יוציא אותו בקריאתו, ומסתבר שאינם יכולים להוציא זה את זה, כיון דהוי תרתי דסתרי, דהרי אין אומרים דפלג המנחה הוא גם יום וגם לילה לגבי אדם א' [כמבואר בשו"ע לענין תפלת מנחה וערבית] ולכן כיון שלהמוקף הוי כעת לילה ונחשב ליום ט"ו, נחשב כאילו השני קורא כבר ביום ט"ו ואי"ז קריאה לגביו דהרי הוא בן עיר ועבר זמנו עכ"ד. ויש גם לדון שזה חיובים שונים קריאת יום וקריאת הלילה וראה מקראי קודש סימן ט"ו מ"ש בזה.

²⁴⁹ וראה בטעמי המנהגים עמוד 224 שיש מקומות שמשוררים "על נהרות בבל" בפורים.

²⁵⁰ ובפרי צדיק (שושן פורים אות א') האריך מאוד בענין הפרזים שעושים סעודה בשושן פורים עיי"ש ומבאר גם המנהג שלובשים בשושן פורים כובע באופן של כתר, הנקרא שטריימעל או ספודיק בלשוננו וכמו שלובשים בשבת.

מנוחת שושן כי מהנ יועיל מנוחת כל העולם אם בבירת המלך עדיין אש מלחמה בוער וכו' עיי"ש דבה"ק.

והנה יצויין שכתב הגרש"ז זל"ה [הליכות שלמה מועדים א' עמוד שנ"ט] שהמנהג הוא שבפורים המשולש, גם בערי הפרזים אין אומרים תחנון בט"ז! ²⁵¹ ומוכח שמכיון שבירושלים עושים יום משתה ושמחה, ממילא בכל הפרזים ²⁵² יש שמחה ואין אומרים תחנון, ודו"ק.

ובמק"א כתבנו להסתפק בבני הכפרים שקראו בימי הכניסה יא י"ב וכו' ²⁵³ וכו' האם אמרו אז תחנון וכו', ואולי תליא גם במחלוקת ראשונים, אם בני הכפרים הגיעו לעיר ביום יד' אם צריכים לשוב ולקורא את המגילה, וי"ל. [והערני הגר"ו דחידוש הוא שקראו מגילה "קריאתה זו היא הילולא" ומ"מ היו ימים שמותרין בהספד ותענית]

ויצויין שהמגן אברהם בסימן תרצ"ג סק"ב לא הביא תירוצין של "קריאתה זו הילולא" אלא "אכתי עבדי אחשוורוש אנן" וראה חת"ס דרשות לז' אדר דף קס"ו שהוכיח כהמגן אברהם. ואה גם בשו"ת חת"ס או"ח סימן קצ"ה מ"ש בזה.

²⁵¹ דודי הגאון רבי מאיר שמחה שליט"א הביא ראיה לזה מחידושי רבי מאיר שמחה למגילה דף ח ע"ב עיי"ש.

²⁵² ולכאורה ה"ה בחו"ל, אף שהיה מקום לחלק, ששאני ערי הפרזים באר"י שיש להם יותר שייכות לירושלים, בקרבת מקום

²⁵³ וראה בחת"ס (דף ר"ח) שלעתיד לבוא ינהוג פורים חמשה ימים מי"א עד ט"ו, ויחזרו ימי הכניסה.

ובמעשה רוקח [על משניות מסכת מגילה] להגה"ק רבי אלעזר רוקח מאמסטרדם זי"ע הביא מהשל"ה שכתב לא פחות י"א כנגד ו' וה' שבשם ולא יותר מט"ו כנגד י"ה שבשם וי"א וי"ב וי"ג וי"ד וט"ו בגימטריא ס"ה כמו שם אדנ'. ואח"כ כתב במעשה רוקח שחמישה ימים אלו של הקריאה הם כנגד חמש גאולות שנעשו בעולם בידי רשעים שרצו להחריב את העולם, גאולת קין שרצה שהעולם יתנהג מסיטרא דטומאה (כמבואר בזוה"ק בראשי) והקב"ה הפר מחשבתו ונתן לאדם הראשון שת שממנו הושתת העולם ויצא ממנו ישראל שקיבלו ממנו את התורה ע"י משה רבנו ש"משה" משה שת הבל כידוע (ולעיל הבאנו מהמדרש שמרדכי הוא משה) גאולת יעקב מיד עשיו, גאולת ישראל מיד פרעה, המן הרשע, הגאולה העתידה במהרה בימינו, ולכן היא והיב והי"ג הם לפני פורים כי הגאולות הנ"ל היו לפני פורים, וכתב שם לבאר לפי"ז החמישה לשונות הרב את ריבנו והדן את דיננו והנוקם את נקמתינו והנפרע לנו מצרינו והמשלם גבול לכל אויבי נפשנו זה כנגד חמשה גאולות האלו. **[וממילא**

לפי"ד הט"ו שושן פורים פורים דמוקפין הוא כנגד גאולה העתידה]

והאבני נזר [כמודפס בנאות דשא ח"א עמוד קפ"ד] ביא את דברי מעשה רוקח הנ"ל והאריך בדבריו הק'. [ובהשם משמואל (שמות עמוד קס"ח) הביא מהאבני נזר שהחמשה ימים הם כנגד חמש הגאולות הנרמזות באותיות מנצפ"ך עיי", והוסיף שם השם משמואל דמועדי ישראל דבי דינא מקדשין להו הם חמישה פסח שבועות ראש השנה יום הכיפורים וסוכות, על כן בפורים כל חמשה זמנים האלו כנגד מחשה המועדות. [וראה לעיל שהבאנו מהחיד"א שבפורים נכללו כל המועדים].

וכן יש להסתפק בקטן בן כפר שהגדיל ב"ד האם מחוייב לקרוא שוב מגילה ושורש הספק הוא האם בני הכניסה קוראים את הקריאה של י"ד או שזה תקנה חדשה של ימי הכניסה [נראה בקונטרס שפתי כהן שהגאון רבי חיים ק. זצ"ל נחלק בזה עם הגאון רבי שמשון פ. זצ"ל]²⁵⁴

ויש חלק מעדות החסידים שנוהגים לא לומר תחנון בימי הכניסה (ובשם משמאל פרשת תצוה (עמ' קנ"ט) הביא בשם הרה"ק מווארקא זי"ע שימי הכניסה יא ויב ויג' הם כמו שלושת ימי ההגבלה לפני חג השבועות) ואין להאריך בזה.

והנה בוודאי ענין נפילת אפים ענין גדול נורא עד מאוד! אמנם יש לציין שכבר האריכו בזה בשיטת הטור בשם רב נטרונאי גאון שנפילת אפיים הוי רשות, וכ"כ הרמ"א בדרכי משה (ס"ק ה) "וכן האריך בזה בשו"ת הריב"ש סי' תי"ב דנפ"א הוי רשות ולכן כל דיניו במנהגא תליא מילתא" עכ"ל הרמ"א, ובריב"ש הביא כן בשם הרי"ץ גאות, ורב שר שלום גאון, וכן הוא בנימוקי יוסף (מגילה כה) בשם רב שרירא גאון דהוי רשות, וכ"ה באבודרהם, ומנהגי טירנא וכ"כ הב"ח והט"ז, והא"ר (ס"ק יא) והפר"ח, והפרמ"ג שם, והמגן גיבורים, העו"ת, והכנה"ג, הבאה"ט דע"ת ועוד דהוי רשות.

ולשון המאמר מרדכי "כלל גדול יהיה בידך שכבר הסכימו הפוסקים דנפ"א הוי רשות ולכן מקילין בזה", ובשו"ע הרב שם כ' "נפ"א הוא מנהג וכו' ואעפ"כ אינו חובה אלא רשות לכן כל הלכותיה תלויה במנהג", ובשע"ת שם סק"א דנפ"א הוי רשות, וכן בברכי יוסף, ובשעה"צ ס"ק ט"ו מביא מחלוקת בענין נפ"א ומסיים "ובנפ"א שומעין להקל", אף שבוודאי ענינה גדול וכל' הערוך השולחן "דאף דנפ"א רשות בוודאי ענינה גדול עיי"ש שכתב שהאידינא קבלוה כחובה".²⁵⁵

ונשמע מכל דין שאף שבוודאי לא טוב הדבר שיש שמולזלין בתחנון בלי סיבה אמיתית ה' ירחם עליהם, ומן השמים ממהרין מאוד לקבל בקשות כשאומרים תחנון וכלשונו של הערוך השולחן שם, והוא מנהג שנהגו כל ישראל מימות עולם וכלשונו של השו"ע הרב שם, וידוע שלצדיקים היה בזה עבודה של מסירות נפש באמירת התחנון ולכן מטע"ז לפעמים לא אמרוה.

אבל כתבנו כל זה, בשביל מי שנמצא במקום שיש להם מנהג שלא לומר כמו שיש נוהגים שאין אומרים במנחה, או חסידים ביאר-צהיט של רבם שכבר הורה מרן הגרש"ז [כמובא בהליכות שלמה פי"ג דה"ל אות ו] שכיון שמה שמה שהם אינן אומרים, נימוקם עמם, אין צריך לומר אח"כ ביחידות, דכיון שאין זה מחמת טעות

²⁵⁴ ובכאיל תערוג [פורים תשע"ו] כתב הגרא"ל: אמרו בגמ' מגילה ב, ב אבל חכמים אמרו בזה"ז הואיל ומסתכלין בה אין קורין אותה אלא בזמנה .

ויש לעיין אם בשביל זה אסרו לקרותה ביום הכניסה, אבל לא ביטלו התקנה לגמרי, ולפי"ז אם יקראו בשני וחמישי יצאו דאפשר דא"א להם לבטל לגמרי התקנה שתקנו אנשי כנה"ג דמהני קריאתה בשני וחמישי, דהא אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד שגדול ממנו בחכמה ובמנין, או דזה לא נכלל במה שאין ב"ד יכול לבטל, דהא לכאורה מנ"ל דנתרבה דוקא לבני כפרים אלו הזמנים, וע"כ משום דמוקמין קרא דמרבה עוד זמנים אם יש טעם וסברא דצריך להקל עליהם, א"כ באופן דאין סברא להקל כיון שע"ז אפשר שיאכלו חמץ בפסח, על כה"ג לא קאי כלל האי ריבוי ונשאר רק עיקר הזמן די"ד וט"ו וצ"ע. עכ"ד

²⁵⁵ והגאון רבי משה ש. שליט"א אמר ששמע שאצל בעל הצפנת פענח זלל"ה לא אמרו תחנון כל חודש אדר, והחודש אשר נהפך להם לששון ולשמחה.

אלא מנהגם כן הוא, ועיקר זמן אמירתו הפסיד, שוב א"צ לומר ביחידות, ולא יאמר בבית בכנסת, כדי שלא לשנות ממנהג המקום עיי"ש.

פא) פרוז בן יומו.

פרוז בן יומו, אין כאן דין של שלושים יום או י"ב חודש לקבוע שם לעצמו,²⁵⁶ רק האי יומא קא גרים, פורים קובע את המציאות של האדם ודו"ק.

ונשאלה שאילה במי שהיה בליל י"ד במטוס וגם בעה"ש היה עדיין במטוס, ואח"כ הוא נסע לירושלים, אז בוודאי שמתחייב בט"ו, אבל האם חייב בי"ד כיון דלא היה במקום מסויים רק באויר שאינו מקום, ולכאורה זה דומה למ"ש בשו"ע ברמ"א במי שהיה בספינה או במדבר עושה ט"ו כמו רוב העולם וכתב המ"ב דזה גם לבן ט"ו, ולכאורה ה"ה הכא דלכאורה אויר הוא כמו בים, רק אולי פה הוא בדרך לט"ו ובמחשבתו להיות מוקף ממילא לא שדינן ליה בתר רוב העולם.

שוב ראיתי בערוך השולחן סעיף ט"ז שכ' בהדיא שאם הבן כרך דעתו להיות בעירו ונמצא במדבר לא יקרא י"ד רק ט"ו, ובס' ימי הפורים הביא שבס' עו"ש כ' שיקרא בי"ד עיי"ש, ודייק כן מריטב"א, ועיין בערוך השולחן וראה גם בהליכות שלמה שמרן הגרש"ז נסתפק בזה עיי"ש.

פב) פורים מעין לעתיד לבוא.

לזכור מהמור וקציעה שמוכא בשע"ת שבפורים אין צריך לשייר בסעודה זכר לחורבן²⁵⁷ דהרי עד דלא ידע עיי"ש.

ונתעוררנו, שמרגישים אנו בפורים המעין דלעתיד לבוא²⁵⁸ ולכן א"צ זכר לחורבן, ועיין בקדושת לוי שכתב שפורים זה בחינה של לעתיד לבוא עיי"ש, וא"כ א"צ זכר

²⁵⁶ וראה בשו"ת חת"ס או"ח סימן קצ"ד שעמד בזה.

²⁵⁷ ויש לציין לדברי הגר"ח שליט"א עה"פ וליהודים היתה אורה ושמחה וששן ויקר [ח, טז] ובפסוק הבא כתוב ששון ושמחה ליהודים, הראשון חסר, והשני מלא, כי הראשון מרמז על מילה, ולכן זה חסר צערא דינוקא, אבל השני קאי על פורים שכתב המאירי הובא בבית"ל סי' תרצ"ה חייב אדם להרבות באכילה ושתייה ביום זה, "עד שלא יחסר בה שום דבר", ולכן כתוב ששון מלא עכ"ד. ויש לציין לד' המו"ק שא"צ לעשות זכר לחורבן בסעודת פורים.

והגר"ג שליט"א הערני לדברי גמ' בשבת פט, א "מדבר פארן שפרו ורבו עליה ישראל". ופרש"י "שפרו ורבו - דכל אחד נתעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם." והנה אם חזרו לביתם במוצאי שבועות נמצא דנפקדו בז' סיון, וט' חדשים אח"כ בז' אדר נולד לכל ישראל בן זכר, ויום מילתם היה בי"ד אדר, וכמה נעים לדורות הוקבע יום זה לששון ולשמחה.

אמנם דבר זה תלוי בדברי הראשונים יבמות עב, א הא מלו גם בשנה הראשונה עי"ש. ועפ"ד מתגלה פנים חדשות במהות שתיית יין בפורים, שהרי מחיית עמלק נעשה בכוס יין, ומתגלה עומק נוסף בצורת השתיה שהיא במהלך של עד דלא ידע, דמהות השתיה היא בהשגה דלעת"ל שהיא מחוץ לגבולות השגת הדעת.

לחורבן. וראה מהר"ל בתפארת ישראל (פרק נ"ג) "ימי הפורים הן מימי העולם העתידי מזמן התחיה עיי"ש דבריו הק'. וראה חת"ס דרשות (תקס"ד בתו"ד) "וישתה יין עד שישכח החורבן כאילו כבר נבנה הבית בימיו וכו", ובשפ"א בשם הרי"ם זי"ע שמגיעים לתיקון של עץ הדעת, אין חורבן בפורים ואכמ"ל²⁵⁹.

וביוסף לקח [פרק ט פסוק כ"ג] כ' "כי על כן אין לתמוה ע"מ שאמרו שצריך לשמוח שמחה שלימה אחרי שבטלה העבודה והקרבנות וכו' והעד שאמרו כהנים בטלן מעבודתן", ובתורה שלימה הביא ממדרש לקח מוטב [וכ"ה בשם פסיקתא זוטרתי כת"י] "וזכרם לא יסוף מזרעם, אפילו מאבילי ציון וירושלים". והגאון רי"ו שליט"א הערני דאין רוצים שיהיו איזה שהוא עצבות דצריכים להיות לגמרי בשמחה ולכן אין עושין זכר לחורבן.

ובדרך רמז דרמז י"ל, דבזה יש לבאר מנהג ישראל המובא בש"ך סי' פ"ז ס"ק ו' שהיו אוכלים בפורים "תרנגולת עם חלב שקדים"²⁶⁰, ואין אתנו יודע מה לבאר מנהגם של ישראל קדושים בימי הפורים הק'.

וי"ל שתרנגולת²⁶¹ מבואר בגמ' בבכורות דף ח' שההריון הוא לכ"א יום וכנגדו בלוז, ומפ' תוס' שם דקאי על שקד עיי"ש, ובפסוק בירמיה "מקל שקד אני רואה" שמרמז על הגאולה, מה השקד הזה מניין לכא' יום וכד' המדרש בקהלת וכו', וכו' א"כ ביום הפורים אוכלים מאכלים²⁶² שמרמזים על הגאולה בב"א²⁶³.

²⁵⁹ והגרי"ג שליט"א הערני בדרך רעיון שבמגילה כתוב "להיות כל איש שורר בביתו וגו', ואולי כיון דחטא עץ הדעת היה ששמע בקול אשתו ולכן התיקון, להיות שורר בביתו.

וחתני הגר"נ שליט"א הערני לדברי אדונו הגר"א בביאורו סוף מגילת אסתר (בדרך רמז) "כי הנשמה שומעת כרוז של מעלה והמן ובניו הם הי"א הארוכים שבתורה ולעתיד יבוא יתלו על עץ וכו' כי אז יתוקן חטא אדם הראשון ויענש על שגרם לחטוא וחמת המלך שככה" עכ"ד.

ויציין שמנהג פרנקפורט היה שמהתיבות ו'יתלו את המן עד שככה' היה מנגנין בניגון שהיו מוליכים את החתן בחופה ודו"ק.

והארכנו במק"א שהמן הרשע רצה לעורר חטא עץ הדעת [וכ"ה גם בחת"ס דרשות לז' אדר דף קס"ח ע"ב] והאלוק' עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים" ורוצים לחזור למציאות של האדם ישר וע"י ששותים עד דלא ידע מבטלים כל החשבונות, אשרי מי שיזכה לכך.

²⁶⁰ והאדמו"ר האמרי אמת זצ"ל שלח משלוח מנות להאדמו"ר מהר"א מבעלז זצ"ל "עוף שלם מוטבל בחלב שקדים עם הרבה שקדים מסביב".

²⁶¹ הערת הגרמ"מ שליט"א. ועו"ל דתרנגול רומז על הגאולה כדאיתא בשבת ל: ועו"ל ע"פ המבואר בפסחים קי"ג: ג' שונאין זא"ז תרנגולים חזירים והחברין, וכיון דפורים הא זמן להרבות רעות ואהבה הורגלו לאכול התרנגולים [שהרי בשאר הדברים הנ"ל ל"ש לקיים הנהגה זו].

²⁶² ויש להביא תוס' בפסחים קט"ז ע"א שקד ע"ש שהקב"ה שקד על הקץ, והוא מענין הגאולה דמצרים דתרי הגאולות מישך שייכי כמש"כ רש"י בתענית, מרבין בשמחה פורים ופסח.

²⁶³ ובמאמר פורים קטן הבאנו שהתרומת הדשן היה אוכל תאנה בפורים קטן, וכתבנו כמה טעמים השייכות בין פורים לתאנה. ויש להוסיף מה שכתב המדרש (פ"ט סימן ב') שהתאנה היתה הראשונה שרצתה שהמן יתלה עליה, ואף שהגפן הוא מין ראשון מז'

264 **פל"ג לג בעומר פורים ולג' בעומר באותו היום - פל"ג חי** (פג)

והנה בטור סי' תכ"ח כתב "לעולם ביום שיהיה פורים יהיה ל"ג בעומר וסי' פלג חי", פי' פורים ל"ג ח"י באייר, וכן מובא בשו"ע שם בסעיף א'. [ובמחזור וויטרי סי' רסא הלשון "ושם האחד פל"ג"] וצריך להבין הקשר בין פורים לל"ג בעומר, דהרי דעת לנבון נקל שאם הטוש"ע כתבו שזה באותו יום, יש לזה שייכות לעיצומו של היום. וכמו עד"מ שכתבו שיום ראשון של פסח חל באותו יום של תשעה באב, וכתב הרמ"א (בסי' תע"ו סעיף ב') שמטעם זה אוכלים כליל פסח ביצים זכר לאבלות, וכתב במחצית השקל שם, ועוד פוסקים, שא"כ לפי טעם זה דווקא ביום א' דפסח, ולא בסדר דליל שני, דיום קא גרים, וא"כ גם התוכן הפנימי של ל"ג בעומר הוא כיום הפורים.

ובוא וראה כמה החשיבו רבותינו ענין הסימנים! ולא רק בש"ס אשר כבר כתב השלה"ק (תורה שבע"פ אות ס) שהסימנים שמובאים בגמרא יש בהם סודות, אלא גם הסימנים בשו"ע יש ללמוד מהן. ויש להביא ראיה (אחת מני רבות) ממה שדנים הפוסקים, האם מי שסופר בר"ת יוצא או לא, וכתב בשכנה"ג בסי' תפ"ט דיוצא, ודלא כמי שכתב בזה דלא יוצא, ונשאל הא מנ"ל, וכותב שם השכנה"ג דמי שס"ל דלא יוצא, הוא צריך להביא ראיה, ומ"מ לפוטרו בלי ראיה א"א, וכבר ראינו לדורשי רשומות שדרשו הפסוק בתהילים (פרק סה' פסוק י') "פקדת הארץ ותשוקקה וגו' פלג א' מלא מים" דיום שחל פורים חל בו ל"ג בעומר וכמובא בטוש"ע פל"ג, ומזה הוכיח השכנה"ג דיוצאים בר"ת!!

ולפימ"ש, מובן הרמז שקיבלנו מקדמונינו פל"ג חי, דכשם שבפורים התיקון למפוזר ומפורד בין העמים, היה על ידי כנוס את כל היהודים [והארכנו במאמר בפרשת זכור] כן הדברים בל"ג בעומר, התיקון ללא נהגו כבוד זה בזה, ולקבל את ההשפעות של קיימו וקיבלו, הוא על ידי אהבת חברים ותלמידים, וכמו שראינו שרבותינו המהרי"ל והתרומת הדשן החתם סופר ושאר צדיקים וכו' שישבו בסעודות ביום זה, [וכמו שהבאנו שם באריכות] גדולה לגימיה שמקרכת את הלבבות.

מינים והזית ראשון לברכה, ולהנ"ל מבואר היטיב. [וראה שם משמאל שבועות עמוד מ"ז בשם האבני נזר שאמרו חז"ל (בכורות דף ח) **דימי עיבורו של כלב חמישים יום וכנגדו באילן תאנה**, הוא עץ הדעת טוב ורע ומגיע עד שער החמישים, ובו נרמזת קליפת המן "המן העץ" היינו שכוחו היה גדול כ"כ בקליפה עד שער הנ' נעשה עץ חמישים וזה שרמזו כלב לחמישים יום לגידולו] ועוד שם במדרש שהתאנה אמרה יתלה עלי **"כי מביאין ממנה ביכורים"**. ובדרך רעיון י"ל הרי קליפת המן כפיות טובה ולא זכר חסדי שאול, וכן הא דמרדכי הציל אותו במלחמה וקנאו לעבד, ובמקום להכיר לו טובה רצה להרגו וכמו שכתבנו באות פ"ח וממילא ביכורים וענית ואמרת מלמד שאינני כפוי טובה וכמו שהאריכו הקדמונים שביכורים זה מבטא את הכרת הטוב ולכן אמרה תאנה יתלה עלי [כבר רמזו בסמיכות של מחיית עמלק בפרשת כי תצא לפרשת ביכורים]. וממילא ביומא דפוריא שבו כנסת ישראל התגברו על עמלק אנחנו מודים להקב"ה "בקול רם" וענית ואמרת מלמד שאינני כפוי טובה.

264 במאמר ל"ג בעומר הארכנו כמה דרכים לבאר השייכות בין פורים ול"ג בעומר, וכתבנו פה רק על קצה המטה.

וכ"ק מו"ח שליט"א [בעדת יעקב פורים אות מ"ז] כתב לבאר עפ"י דברי הבני יששכר (במאמר חודש אייר) דיש לב' תיבות מבראשית עד טוב, וטוב הוא התיבה הל"ג ויחד הם לב טוב שהוא בגימטריא מט' ועד לג' בעומר זה לב' ימים, ומלג' בעומר טוב ימים עיי"ש, והנה כשמקדימין בחי' לב בלי טוב יש מקום למיכשול, וכמו שאירע לתלמידי ר"ע שמתו בין פסח לעצרת בלב' ימים [ואפ' להוסיף את דברי התשב"ץ שכתב שנתחלל התורה על ידם] וצריכים בחי' טוב לתקן את הלב ולעשותו לב טוב, אבל כשמקדימין טוב אין טוב אלא תורה אז אין מקום למכשול, ולכן כשהטוב קודם ללב, טוב לב משתה בלי ירידה ועוד הבאנו שם, רמז פל"ג, פורים ל"ג בעומר, דובר שלום לכל זרעו, וגם בפורים מצינו ברש"י בסנהדרין (דף ס"ד ע"ב ד"ה רבא) אמר "כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש ! ! בוער בו והוא קופץ משפה לשפה" כדי לעורר את הכח שלא תשכח התורה מזרעו, וע"י זרעו, שבנינו ערבים לנו שנקבל את התורה²⁶⁵ וכמ"ש במדרש²⁶⁶.

פד) סעודה שלישית - ערב פורים.

והגריא"ר שליט"א הערני [בדרך רעיון] לד' הט"ז בסוסי' תרפ"א שכ' בתו"ד "דגם מגילה הוה זמנה תיכף בתחילת הלילה" וקצת משמע שזה לא רק בגלל זריזין, רק צריך מיד לקרוא²⁶⁷, וממילא במגילה מיד בהתחלת הלילה יקרא. ויל"ע אם חל פורים במוצ"ש, האם יש ענין לקצר בסעודה שלישית בשביל לקרוא מגילה כמה שיותר מוקדם או לא²⁶⁸, ויל"ע בכה"ג שיש ריבוי עם שמלבד שכבר האריכו הרבה עם זריזין מקדימין עדיף או ברוב עם, וביותר יל"ע בקריאת המגילה שמצינו ענין מיוחד ברוב עם²⁶⁹.

²⁶⁵ והרי מבואר במדרשים [אסתר ח, ז] "שמרדכי הצדיק אסף כ"ב כ"ב אלף תינוקות ועסק איתם בתורה ותפלה". וראה במנות הלוי (אסתר ה, ט) שיתכן שמרדכי הצדיק למד דווקא בימים אלו עם הילדים הקטנים מכיון שהם לא אכלו במשתה ואין בהם הבל חטא, ורק יש בהם הבל תינוקות של בית רבן. וזה חיזוק נפלא "לאבות ובנים" שבזכות זה נישוע תשועת עולמים בימים ההם בזמן הזה.

²⁶⁶ ואפ' להוסיף ברמז דרמז פל"ג חי בפורים ניצח העומר את המן וכמ"ש קומצא דידכו במס' מגילה דף טז וכו', ובל"ג בעומר זכותו של המן, וישבות המן ממחרת ואכמ"ל.

²⁶⁷ וכע"ז קצת בטור סי' ק"פ כ' "ולאחר שגמר סעודתו יברך" ופי' בב"ח כלומר שלא יפסיק בסילוק השולחן רק מיד יברך, ומל' הטור משמע קצת שכוונתו, שכשצריך להודות לא ימתין וישתהה כלל רק מיד, אודה את ה'.

²⁶⁸ ובמקו"ח להחוות יאיר כ' בסי' תרצ"ב ס"ק י"א [מיירי ביום חול, ולא כתב מה הדין לגבי מוצ"ש] שיש לקרוא מיד משום זריזין מקדימין.

²⁶⁹ וקצ"ע שהעולם בקריאת המגילה בלילה מהדרין מאוד "לרוב עם" אף שחיובו פחות מקריאת המגילה ביום, שלדעת הרבה הפוסקים ביום הוי מדברי קבלה ובלילה הוי מדרבנן וכמבואר בשער הציון סימן תרצ"ב (סקמ"א) וסימן תרצ"ב (סקכ"ז) ובמשנ"ב תרצ"ב סק"ב "דעיקר מצות קריאתה ביום" מהישועות יעקב דהקריאה ביום הוא מדברי קבלה ובלילה מדרבנן.

ולגבי סעודה שלישית כתב במחצית השקל שהחכם עיניו בראשו, למעט קצת באכילתו בסעודה שלישית, ליתן מקום לסעודת ליל פורים, וכ"ה בקיצור שולחן ערוך, ויש ממלקטי זמנינו שהביאו כן להלכה למעשה.

אבל לכאורה יש לדקדק שרבנו המשנה ברורה סימן תרצ"ה סק"ג כתב שאם חל במוצאי שבת קודש ועשה סעודה חשובה בסעודה שלישית, מ"מ צריך להרבות קצת בלילה לכבוד פורים ולא הזכיר מאומה שימעט בסעודה שלישית וכד' המחצית השקל²⁷⁰. וראה במשנה ברורה הל' יו"ט סי' תקכ"ט שהביא שהמ"א כ' שם שימעט בסעודת היום בשביל לאכול לתיאבון סעודת ליל יו"ט שני²⁷¹ והמ"ב שם תמה מאוד מנין לו דבר זה דהרי יו"ט ראשון חיוב גמור וזה רק מנהג אבותינו בידינו, ואולי י"ל גם הכא דדעת המ"ב שאין מסתבר שימעט בסעודה שלישית שהוא חיוב מדינא, כלפי הסעודה של ליל פורים שחמור הרבה פחות מסעודת יו"ט שני שהוא חיוב דרבנן גמור, וק"ו הוא וצ"ע למעשה. [שו"ר בשו"ת בצל החכמה²⁷² ח"ג סימן ה' שתמה כנ"ל וכן תמה הגר"י קמינצקי זל"ה בספרו אמת ליעקב על המשנה ברורה]

וראה במנהגי החתם סופר עמוד קצ"ה "שכשחל פורים במוצאי שבת התפלל מנחה מיד אחר סעודת צהריים, ואכל סעודה שלישית קודם שעה עשירית". אמנם לכאורה זה לא מטעם הנ"ל דהרי גם בחנוכה נהג כן ושם אין חיוב סעודה, וכנראה שרצה להדליק ולקרוא מיד בזמן, ולכן עשה כנ"ל.

ובסדר היום כתב (והביאו הא"ר, והפרמ"ג, והמ"ב) "וימצא בביתו נרות"²⁷³ שדולקות, וערוך שולחנו, ומטה מוצעת, ויאכל וישתה בשמחה גדולה ובטוב לב וישמח אנשי ביתו,

וכן הוא בטורי אבן דף ד ע"א ד"ה כגון ובנדע ביהודה מהו"ק סימן מ"א דבבילה הוי מדרבנן

אמנם ילה"ע שבמשנה ברורה שם הביא מהפרמ"ג שבספק אם קרא המגילה אפשר דלא אמרין בזה ספק דרבנן לקולא, והמעין בפרמ"ג יראה בהדיא שמ"ירי מהקריאה ביום.

וראה בכאיל תערוג [תשע"ה] שפ"א ראה הגר"א"ל שליט"א שהגיעו רבים להתפלל בליל פורים בביתו, אמר מילא אני אנוס ולכן אני נאלץ להתפלל במנין פרטי בבית, ולכן אני יכול ללכת למקום שיש ברוב עם, אבל אתם הרי צריכים ללכת למנין של ברוב עם, וביקש שישארו רק מנין מצומצם. וראה משנ"ב סימן תרפ"ז סק"ז שמבטלין תלמוד תורה בשביל קריאה ברבים ועיי"ש בשעה"צ סק"י.

וגם בלוח אר"י לא הזכיר מאומה שיש למעט.

²⁷¹ וכ"ה בקיצור שולחן ערוך סימן ק"ג סעיף ב' [וממילא פורים לשיטתו]

²⁷² ושמענו מאזמו"ר הגרשז"א, שלהגאון בעל בצל החכמה יש שכל ישר.

²⁷³ וליהודים היתה אורה. ובפרי חדש כתב להלכה, שאם אוכל סעודת פורים ביום באפילה בלי אור, לא יצא ידי חובתו עיי"ש וכן הוא בכנה"ג [ובהרגש דהרגש בפורים יש בהירות נפלאה, גם בטבע וכו' הכול מרגישים את האור האלקי] וראה בערוך השולחן סימן תרצ"ה סעיף ח' "ומצוה להרבות בנרות לפנות ערב כדכתיב וליהודים היתה אורה".

ולחביבות הענין נעתיק מש"ב הגר"א"ר שליט"א מה שכתב בספרו הנפלא שיח יהודה לבאר עיי"ז. -בסנהדרין ס"ד ב' הביאו דוגמא לעבודת המולך, רבא אמר כמשוורתא דפוריא, ומבאר רש"י כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים, שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו, והוא קופץ משפה לשפה עכ"ל. ובהערוך ערך "שוור" כתב יותר באריכות, וז"ל ימי הפורים מנהג בכל העולם כולו, שבחורים עושים צורה כדמות המן, ותולים אותה על גגותיהן ד' או ה' ימים, ובימי הפורים עושים מדורה, ומשליכין אותה

צורה לתוכה, ועומדין סביבה ומזמרי, ויש להם טבעת תלויה בתוך האש, שנתלין **וקופצין מצד האש לצד האש**, אותה טבעת נקראת משוורתא, כלומר בית קפיצה וכו' עכ"ל.

שו"ר שהו"ד הערוך בדרכי משה סי' תר"צ אות ד', ושם הנוסח שהמנהג בבבל ועולם, ולא ככתוב אצלינו בכל העולם, ועוד הבדל ששם מבואר שתלו את הצורה בתוך האש, ע"י אותה טבעת שבה מקפצין.

ויש לבאר ענינו של מנהג זה, מה הוא קשור לתוכן הנס דפורים, והנראה בהקדם דברי המהר"ל בתפארת ישראל פרק נ"ג, שבא לבאר מדוע שונה פורים מכל המועדים, בכך שכל המועדות עתידים להיבטל, וימי הפורים לא בטלים לעולם, ולחד תנא אף יום הכיפורים לא יבטל לעולם.

וז"ל שם בתוך הביאור, כי ענין אלו המועדים הם כמו לאחר התחיה, שאחר שהגיעו למיתה יחזרו לחיים כראשונה וכו', ולפיכך פורים אשר הגיעו לחרב וחזר להם החיות, אין ספק שהגיע להם דבר זה ממדרגה עליונה, שממנה החיות שלא בטבע וכו', א"א רק ע"י עולם העליון וכו'.

בהמשך דבריו שם מבואר, שענין זה נעשה ע"י שמה שהיה צריך להיות לכלל ישראל, נהיה להמן וזהו הונהפוך הוא דפורים, וכן ביום כיפור ע"י שני השעירים והגורל, מה שהיה על ישראל ניטל מהם, וניתן על עשיו, שהוא השעיר הנושא את כל עוונותיהם, [אגב יש לפרש בזה כל מה שדימו בזה"ק את פורים לכיפורים, ובשניהם מצינו שנהיה ע"י גורל].

ונראה ביאור דבריו, דכיוון שהגזירה לא נתבטלה בעצמותה, אלא שהם קיבלו חיים מעולם העליון, לכן נצרך שתתקיים הגזירה באופן אחר, וזהו שהמן וחביריו העמלקים נכנסו תחת ישראל, וזה עומק ה"ונהפוך הוא", שאינו רק להדגיש מקצה לקצה, אלא הקיום של הגזירה נהיתה בהם, והוא אשר אנו אומרים באשר הניא, עשה לו עץ ונתלה עליו, פור המן נהפך לפורינו, אויב ניתן תחת נפשו, ועוד לשונות שם, וכל ענינם לומר שנתקיים בו אשר היה אמור להיות בהם.

וכן ביום כיפור כיוון שחל דין מיתה, א"א שכלל ישראל יזכה לחיים, אלא אם יש מישהו במקומם, וזה השעיר הנושא עליו את עוונותיהם ומת במקומם, ע"ש בדברי המהר"ל. ויש לציין שענין כע"ז מבואר, בהגר"א על משלי, פרק י"ד פס' ל"ה, עה"פ רצון מלך לעבד משכיל, ועברתו תהיה מביש, ומפרש הגר"א, שפסוק זה בנוי על הפסוק, "חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה", שכשהמלך שולח את חמתו, שהיא מלאך המות, החכם והצדיק יכפרנה, "אך דבר המלך אין להשיב, אלא הוא שולח את מלאך המות, על איש אחר שיקרה לפניו, שהשי"ת שונא אותו" וכו' ע"ש, ושם לב, שהגר"א נקט הפס' האמור במגילה, שאת דבר המלך אין להשיב, ומשמע שכך היה ענין הנס דפורים.

ועתה נשוב לבאר מנהג המשוורתא דפוריא, דהנה להיות באש אי אפשר להתקיים, אבל ע"י הטבעת שנמצאת במקום עליון מעל האש, הרי כשמתחבר אליה, יכול לעבור ולקפוץ מעל האש אל מקום אחר, וזה הנס דפורים שע"י חיבורם למקום עליון, יכלו לקבל חיות חדשה לאחר המיתה, ואותה האש היא זו שכילתה את צורת המן, במקום מה שהיתה צריכה לכלות את מי שעובר דרכה.

ומה ששמים טבעת מלמעלה, יש לפרש שבדווקא טבעת עגולה, כי העגול סימן לדבר הבא משמים, וכמו שלכן על המן, שהיה לחם מן השמים, מדגישה התורה שהוא כזרע גד, דהיינו עגול, כ"פ רש"י שם, [ע"י אריכות בענין זה בשיח יהודה על פסח בענין מצות עגולות].

ויש ללמוד מכאן כי כח ימי הפורים, לקבל מדרגה חדשה ממקור עליון, וכמו להיברא מחדש, וככפרת יוה"כ שכלל ישראל נהיו בריה חדשה, והיינו שימי הפורים הם "בית

וירחק מהם כל ריב ומצה", והנה כמדומה שבבית אאזמו"ר הגרשז"א זל"ה שאם כי אכלו ביחד בני המשפחה סעודה בליל פורים ואכלו זרעונים וכו' אבל לא היה ענין מיוחד בנרות. [וצויין שגם בשנת האבלות אכלו ביחד סעודת ליל פורים]

פורה) פורים שחל במוצאי שבת

והשתא הכא שפורים דפרזים חל במוצאי שבת, דעת מרן הגרשז"א כמובא בהליכות שלמה (מועדים א' עמוד שכ"ו) "שמותר להתלמד בשבת קריאת המגילה בטעמיה כדי לקרותה בערב כהלכתה", אמנם בוודאי שאין לטלטל המגילה בשביל קריאתה בלילה, וכמו שנתבאר בארוכה בהליכות שלמה (מועדים ב' עמוד קצ"ו) כיון דאינן צרכי האדם מעצמן וחשיבי צורך הלילה עיי"ש.

ומ"מ לא יאמר בפיו שעושה כן כדי להתלמד לקריאתה בלילה, וכמ"ש המשנה ברורה סימן ר"צ סק"ד, וראה בהליכות שלמה שם (עמוד של"א) שנתבאר בארוכה האם הוא מצד דבר דבר, או מצד הכנה עיי"ש.

ומי שרוצה לעשות מלאכה יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול וראה הערה ²⁷⁴.

פו) עזות דקדושה.

ויהי "ב"אמרם "כ"אמרם, ולא קם ולא זע. בגר"א ביאר דלא זע הכונה דכלל לא נזדעזע ממנו, והתייחס עליו כאילו אינו. ונראה דהיינו ב' ענינים לא קם, היינו דלא מכבד אותו, וגם דלא זע היינו שאינו מפחד ממנו כלל.

וזכינו לשמוע ביומא דפוריא ממורי ורבי הגאון רבי יונתן דויד שליט"א **שביאר** **ההבדל בין באמרם לכאמרם**, שבאמרם זה אמירה עראית, וכאמרם זה אמירה כסדר. והנה בתחלת הטור או"ח פירש דברי יהודה בן תימא הוי עז כנמר ²⁷⁵ וכו', שהוא

קפיצה", לעלות שלא בדרך רגילה אלא בדרך דילוג וקפיצה עכ"ד השיח יהודה. [ועוד הערני הנ"ל חדברקי התוספות השלם עה"ת שביאר להיות עתידים להיום הזה שיהיו קופצים מלשון עתוד והנה אבותינו ורבותינו הזהירו לא לשחק במשחקים של אש וכו' אבל אולי ענין הקפצוני' יש לזה שייכות למנהג הקדום.

²⁷⁴ ושמעתי מאמי מורתי תליט"א שבבית אביה רבנו הגרשז"א זי"ע היו הנשים במוצאי שבת קודם עשיית מלאכה אומרים "המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי המעשה".

²⁷⁵ ושמעתי מאאזמו"ר הגרשז"א זי"ע שביאר למה אמרו עז כנמר ולא עז ככלב, הרי כלב הוא עז שבחיות כמבואר ביצה דף כ"ה, וביאר דמלבד מה שהעזות של כלב הוא עזות דחוצפה כי הרי איננו גיבור בעצם, אבל גם יש פה לימוד שגם אם האדם משתמש במה שנקרא "עזות דקדושה" אל ילך בקצה העליון ודו"ק.

וצויין שראיתי דבר נחמד בכרם חמד שביאר דברי הגמרא שאסתר חששה שנסתלקה הימנה השכינה כי קראה לאחשורוש כלב. וביאר שיי"ל שאסתר היתה בת דודתו של מרדכי שהיה נכדו של שמעי כדאיתא בגמרא והנה כשקילל שמעי את דוד כתיב ויאמר אבישי בן צרויה למה יקלל הכלב הזה את אדוני המלך ולפיכך חששה שכאשר קראה

כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגים עליו ועל כן הזהיר שתעזיז פניך כנגד המלעיגים ואל תמנע מלעשות המצוה וכו' עיי"ש.

אבל רבנו המהר"ל זי"ע בדרך חיים כתב: ה' משמע אם אפשר לקיים המצוה בלא עזות ויעשה המצוה שלא בפני המלעיגים יותר עדיף, ודבר זה אינו וכו' ואף אם אפשר לו לעשות המצוה שלא בפני המלעיגים צריך שיהי' עז בעבודת המקום וכו'. והיינו שהעזות היא עבודה חיובית, וככל שמגבירה בלבבו מתחזק יותר בעבודת הבורא, וזהו מאה"כ כאמרם אליו יום יום, דהיינו שע"י האמירה גופא נתחזקו ונתעצמו לעמוד בנסיון ולא ליבוש מפניו. עכ"ד²⁷⁶.

ואנא בשיפולא דגלימא קא נקיטנא, דנראה להוסיף שזה טמון בעומק מנהגן של ישראל קדושים, להכות ולהרעיש ולרקוע וכו' ברוב עזות דקדושה, בעת שמיעת שמו הארור של המן בקריאת המגילה²⁷⁷, הגם שכבר טמון הוא בעמקי שאול, ושוב אין כחו עמו להלעיג על ישראל, כי אין המכוון אליו בלבד אלא להשריש מדת העזות דקדושה בלבבנו עוד ועוד, כאמרם יום יום. וכמ"ש באמרי אמת פ' תצוה ופ' זכור דעמלק הוא מדת העזות דקלי' והיפוכה וביטולה הוא ע"י עזות דקדוש כמו שהי' בימי מרדכי ואסתר עיי"ש כמה וכמה פעמים, וממילא י"ל בדרך התעוררות שביומא דפוריא לכו"ע אפשר לנהוג כמו שכתב המהר"ל, ולקנות בליבנו עזות דקדושה.

לאחשורוש כלב נתעורר חטאה של זקינה שמעי ולכן נסתלקה הימנה שכינה לפיכך מיד קראתו אריה.

והגרי"ג שליט"א הערני דהנה אסתר נענשה על שקראה לאחשורוש כלב, וביאר המדרש תלפיות, דכיון דעשאה למלכה, נעשה על שהיתה כפוי טובה כלפיו, והיינו דהכל בדיקדוק של יהיה ח"ו שמץ של אי הכרת הטוב, שהוא קלפית עמלק וכמ"ש לעיל.

²⁷⁶ וראה בפירוש רבי יהונתן אייבשיץ על המגילה (ב,ה) שמרדכי נקרא איש יהודי מכיון שהוא הסתובב בשושן עם ציצית ותפילין עליו, ודלא כשאר היהודים שהסתירו את יהדותם. וראה בהליכות שלמה תפלה (עמוד ל"א) "שחוט"י הציצית יש להיזהר שיהיו נראים מבחוץ ועיי"ש שמפ' דברי המשנה ברורה שכוונתו כנגד אלה שמתביישים שיראו ציציותיהם עיי"ש.

²⁷⁷ ואף שכתב המשנה ברורה בסימן תר"צ (סקנ"ב) בשם המגן אברהם סקי"ד בשם המטה משה (תתר"ב) וכן בשער הציון (סקנ"ז) בשם הפרמ"ג שאין להפסיק אפילו יותר מכדי נשימה, מ"מ נהגו ישראל קדושים מקדמת דנא להכות המן אף שעובר הזמן הזה, וכנר' סומכין שמה שאסור להפסיק זה רק בענינים אחרים וכמבואר בסעיף י"ג ובשער הציון שם סקמ"ג שמותר אף לכתחילה בענינו של יום, וכמו שאומרים הפסוקים של שמחה [אף אם אין מכווןין לצאת בהם וכמ"ש בהליכות דשלמה עמוד ש"ל] והפרמ"ג שלא עורר על הפסוקים, הרי גם מודה לזה ששם זה מענינו של יום. וכנראה שהפוסקים חלקו על הפרמ"ג וס"ל שגם ההכאה הוא מענינו של יום.

ואולי יש לחלק בין שתיקה כשאחרים מכים ובין ואמירה, וי"ל. ובערוך השולחן סעיף כ"א כתב "ולכתחילה לא יפסיק אפילו בין פסוק לפסוק אלא כדי נשימה, ובין סימן לסימן ינוח איזה איזה רגעים דצריך לקרותה כאגרת". ולכאורה מה שכתב בין סימן לסימן אין הכוונה לפרקים שלנו שחילקם זרים כידוע, אלא בין פרשה לפרשה. [וצ"ע על כמה מקומות שנהגו להפסיק בין פרק לפרק]

פז) כיבוד אב ואם בפורים.

ביערות דבש (ח"ב דרוש ב') כתב שמכיון שהכח של עמלק, זה הכיבוד אב ואם של עשיו, וא"כ בפורים שצריך להילחם נגד זה, ולמחות זרעו של עשו "עמלק"²⁷⁸, בוודאי שצריך משנה זהירות בכיבוד אב ואם עיי"ש²⁷⁹ [וכתב שם דבר נורא, שלכן רק אסתר שמעולם לא נכשלה בכיבוד אב ואם שהרי היתה יתומה מלידתה ותמיד היא הצטערה על זה שאין באפשרותה לקיים מצוה זו נחשב לה הדבר כאילו היא קיימה בפועל מצוה זו בשלימות²⁸⁰. ודווקא לה יש את הכח להכניע את המן]. וישראל קדושים שהולכים הם ונשיהם, ובניהם, ובנותיהם, וכל אשר להם, להורים ביום הפורים, אל אף שטילטול הדרכים הוא נורא ואיום! בוודאי שעיי"ז יזכו למחות עמלק, ולהקליש מכוחו, וזכרם לא יסוף מזרעם.

ורבנו הגר"א²⁸¹ שליט"א בשיחה אמר, שמה שרואים בדורנו שאנשים מאריכים ימים, וממילא הילדים שלהם זוכים לקיים הרבה שנים מצוות כיבוד אב ואם, אף שהם בעצמם כבר באים בימים [וכן אף אם גרים מרחוק, יש יותר האפשרויות בזמננו לבוא ולקיים כיבוד אב ואם] והביאור הוא כנ"ל שמכיון שאנחנו בסוף הגלות מלכות אדום עשיו, אשר כוחו ויניקתו מכח כיבוד אב ואם, ממילא האפשרות לנצחו והקליש מכוחו ע"י שאנו מתחזקים ביתר שאת וביתר עוז במצוות כיבוד אב ואם שהיא מהחמורה שבחמורות כלשון הירושלמי בקידושין.

פח) עבודה של הכרת הטוב ביומא דפוריא.

והגרשז"א היה מרגלא בפומיה לספר שהראי"ה אמר לנציב הבריטי שהיה בארץ הקודש תדע לך שעם ישראל הוא עם שמכיר טובה, הרי מצינו במעשה דמגילה שחרבונא שלפי מה שנתבאר בגמרא מגילה דף ט"ז היה רשע²⁸¹, והיה באותו עצה של המן ומ"מ מכיון שאמר "גם הנה העץ" כלל ישראל לדורי דורות עד עולם

²⁷⁸ והחיד"א בכסא דוד דרוש ב' לשבת זכור ע"ג ד"ה וראה ובמדבר קדמות מערכת מ' אות כ"ה בשם מהר"מ זכות בספר ערכי הכינויים שהמן היה גילגול עשו.

²⁷⁹ ויש לציין להליכות שלמה מועדים א' (עמוד שמ"ב) שאב שציוה לבנו שלא ישתכר בפורים ישמע לו, וראה שם באורחות הלכה באריכות.

²⁸⁰ "וכמו שהאריכו בספה"ק שמי שנאנס ואינו מקיים מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה".

²⁸¹ ואף שבחז"ל מבואר שהיה רשע מ"מ כיון דאליהו נתלבש בו מוכח שהיה בו דבר טוב כ"כ הרד"ל בביאורו לפרד"א פ"נ וכ"ה בערוך השולחן סימן תר"צ סעיף כ"ב. [וי"ל ענין תחפושת ממעשה דחרבונה שנתלבש בו אליהו, ועוד י"ל דגם עמלק דרכו להתחפש כמבואר ברש"י פרשת חוקת ועוד ולזכר זה אנחנו מתחפשים]

מהללים ומשבחים אותו חרבונא זכור לטוב²⁸², ק"ו שאם תעשה טובה לעם ישראל, נכיר לך טובה לנצח נצחים עכ"ד.

וב"כאיל תערוג" (גליון פורים תשע"ד) בשם מרן הגראי"ל שליט"א "דהרי ההתגברות על עמלק ששורשו בכפיות טובה, וכמו דאומרים²⁸³ "באשר הניא"²⁸⁴ ולא זכר חסדי שאול.

²⁸² וב"כאיל תערוג" (שם) הביא בשם הגראי"ל שליט"א וגם חרבונה זכור לטוב, ובחז"ל (פרד"א פ"נ, אבן עזרא פרק ז' פסוק ט' מדרש אסתר הובא בהגהות מיימונית, ובדרכי משה ס"ק ד' ובמהרי"ל) דהיינו אליהו. וביאר הגראי"ל שליט"א שמצינו תמיד שאומרים על אליהו הנביא זכור לטוב, ולא אומרים זכרוננו לברכה, והטעם כי לשון ברכה שייך במי שמתרבה – שיהיו לו עוד זכויות וכו' אבל במלאך הא נאמר עליהם בזכריה (ג, ז) ונתתי לו מהלכים בין העומדים האלה, א"כ מלאך אין לו התרבות רק נשאר תמיד על מכונו ומקומו, ואליהו המלאך אין אומרים עליו זכרוננו לברכה, רק זכור לטוב. וזה גם הביאור בפיוט שאומרים וגם חרבונה זכור לטוב, דכיון דמבואר [בירושלמי ובמדרש אסתר רבה וכו'] דחרבונה זה אליהו ממילא הוא זכור לטוב, ולא אומרים עליו לברכה. [וראה באליהו רבא סעיף ט"ז שכתב "ושמעתי לפרש גם חרבונה רצה לומר אף שהפשוטו אמת שהוא חרבונה מכל מקום יהא ברוך כיון דזכור לטוב רצה לומר שנזכר לטובה דיש אומרים שהוא אליהו" עכ"ד. וראה בטעמא דקרא בשם אביו הקהילות יעקב גימטריא ארורה זרש=אסתר לברכה, וחרבונה בגימטריא=הוא זכור בטוב.

²⁸³ והנה הרמ"א בסימן תרצ"ב סעיף א' כתב שאומרים אשר הניא בלילה ולא ביום, וכתבו האחרונים (לבוש, מג"א, גר"א, ומשנה ברורה) שמכיון שאמרו קרוב"ץ ביום ממילא אין צריך לומר "אשר הניא", וידוע שהגאון האדר"ת העיר ב'לוח אר"י' דאנן (הפרושים והישיבות בזמנינו)) שאין אומרים קרוב"ץ, ממילא צריכים אנו לומר אשר הניא גם ביום. ולא ידענו ליישב למה באמת אין אנו אומרים 'אשר הניא' ביום. ושמענו שאצל הגריש"א זצ"ל אמרו אשר הניא, אמנם אצל הגרשז"א זצ"ל לא אמר. והבאנו לעיל שבאולפנא רבתי דוואלז'ין אמרו קרוב"ץ בפורים בשמו"ע כמו שהעיד לנו רבנו הנצי"ב בשו"ת משיב דבר סימן י"ג וכו'.

²⁸⁴ וכתב הגראב"מ שליט"א: במחזור ויטרי איתא "וזה פיוט מאנשי כנסת הגדולה", והגם שהוכיחו "חוקרים" ע"פ כתבי ידות וכו' שמחברו הוא הרב רבי אשר מוורמייזא שהי' בימי רש"י, והי' היהודי הראשון שבא לדור בוורמייזא גזירות תתנ"ו, אכן בדין נאמנו עלינו מאד הדברים המפורשים במחזור ויטרי הנדפס, שהוא (כפי שמבואר במבוא למהדו' הרב גולדשמידט שליט"א) לשון רבנו יצחק ברבי דורבלו ז"ל מגדולי תלמידי רבנו תם, שהי' לפ"ז ב' דורות בלבד לאחר רבי אשר הנ"ל וא"א שישתבש הענין בזמן קרוב כ"כ לשכוח שהוא יסדו ולתלות הדבר באנשי כנה"ג, וכמה גדולי יצר ה"מחקר" להתלות בכתב יד של פלוני אלמוני המעיד על עצמו שהוא נכדו של "רבי אלעזר בן החבר ר' שמואל בן הרב ר' יקר בהרב ר' שמואל ב"ר אברהם ב"ר יקר הזקן ב"ר שמואל מאור עינים ב"ר יצחק בן רבי אשר", ועליו כתב נכד זה, שהוא דור אחד עשר (!!!) ממנו, "ואותו רבי אשר מקובלני שישד אשר הניא שאומרים בליל פורים", ונדחה משום כך דברי חד מגדולי תלמידי רבנו תם שהי' בדור הסמוך לו! וכבר ידוע כי זה דרכם כסל למו להכניס קרירות וספ"ק (בגי' עמל"ק כנודע) ככל האפשר בקבלותינו ומסורותינו העתיקות מדור דור, מפני הקנאה בנצחיות המסורת המעבירה אותם על דעתם, בראותם כל "מחקריהם" ו"החלטותיהם" מתבטלות מידי דור ע"י תלמידיהם עצמם והיו כלא היו כעורבא פרח וכחלום יעוף, וכבר קדמם אבי אבות ה"חוקרים" המן'קע הארור, שהוא הי' הראשון שהעמיד עיקר קטרוגו, אשר עליו אמרו רז"ל "לית

ומזה יש להתעורר להתחזק בענין הכרת הטוב ביומא דפוריא להודות על כל דבר והוסיף עוד, מבואר במסכת ע"ז שאסור כל מיני דברים לעשות עם הגוי משום דאזיל ומודה, הרי עד כמה גוי הרגיש שכל דבר אפילו הכי קטן צריך להודות ואע"ג דהם טעו באלילים, מ"מ הא מיהא חזינן דרגש הכרת ההודאה היה אפילו לגויים עד כדי כך. ועאכו"כ צריך לתת הודאה לבואר יתברך בכל דבר ממש עכ"ד.

מכפיות טובה מגיעים ח"ו לכפירה.

וכתב הדעת זקנים אשר לא ידע את יוסף אר"י בן לוי משל למי שרגם איקונין של מלך נטלוהו והתירוהו, למחר רגם את המלך עצמו, כך בתחלה אמר אשר לא ידע את יוסף, ולבסוף אמר לא ידעתי את ה' עכ"ל.

היינו דהמצוות הם איקונין של מלך. ולכתחילה הוא כפוי טובה על האנשים, דהא יוסף היטיב מאד לאנשי מצרים דפתר החלום ויעץ לאגור תבואה לשנות הרעב, דלולא זה היו מתים ברעב, ופרעה ה' צריך להיות לו אסיר תודה מאד שהציל את מצרים אלא ע"י מדת כפוי טובה של אי הכרת הטוב לא ידע את יוסף, והגיע עד כדי זה שאמר לא ידעתי את ה' שזה כפירה במלך לגמרי.

וצריך ללמוד כמה חשיבות מידות טובות, דמשפיעים אפילו על דברים בין אדם למקום, דאי הכרת הטוב לאדם מביא לידי כפירה במקום ועי' בחינוך מצוה ל"ג עכ"ד הגראי"ל.

פ"ט תפילה בתחפושת ולבישת כלאים בפורים ²⁸⁵.

דידע לישנא בישא כהמן", על מנהגיהם ומסורותיהם של ישראל, כמבואר בתרגום שני עיי"ש בארוכה, ברוך שהצילנו מהם ומהמונם ומקליפתם אשר כבר בטלה ועברה מן העולם ונתגלה כבר גיחוכה ואפסיותה לכל, כן יגיענו ד' להתגלות אור האורות של האמת (כלשון קדשו של מרן החזון איש ז"ע) בקרוב ממש בעגלא דידן אמן ואמן. ובאמת לא הי' צורך להאריך כ"כ בביטול הקליפה הבטלה ומבוטלת כבר מאלי', אבל הרי הוא חלק מביטול קליפת המן ועמלק כנ"ל, וגם הרי כבר כתב הר"מ ז"ל "יקר בעיני ללמד עיקרי האמונה מכל אשר אלמדהו". ודי בהערה זו לעת עתה למביני מדע.

²⁸⁵ והגרמ"מ שליט"א הערני דאיתא במשנה קידושין (פב, א) "הכשר שבטבחים שותפו של עמלק", וביאר שם המהרש"א וז"ל "לפי שלעולם הטבחים משונים בבגדיהם מזוהמים, גם שהם אנשי שחץ ליתן דופי בשאר בני אדם, וע"כ אמר וגם הכשר שבהם לשנות לשונו לדבר בנחת עם הבריות אל תאמין בו כל זמן שבגדיו המזוהמים של הטבחים עליו, והרי הוא ממש שותפו של עמלק שנאמר בו וישמע הכנעני וגו' יושב הנגב דעמלק היה בבגדיו ושינה לשונו לדבר בלשון כנען כפרש"י בחומש ודו"ק". מבואר דעמלק לעולם לא משנה את בגדו, רק את לשונו.

לפי"ז טעם לתחפושת בפורים שאנו מראים בזה, שאצל ישראל גם אם משנים את הבגדים אנו נשארים בטהרה ובקדושה, ומתגלה הפנימיות הטהורה.

והערוני לדברי החת"ס בתורת משה פר' תולדות דכל מה שיעקב יכול היה לרמאות כביכול את יצחק, הוא בגלל שלבש את הבגדים של עשו, מבואר דיש כח מיוחד אצל עשו בבגדים של דבזה יש את השפעה של הרמאות שלו, מחמת דידוע דעשו משול

נשאלה שאלה במשתה היין, האם מותר להתפלל בתחפושת²⁸⁶ וכדו', ואמרנו שאף שהיה מקום לומר, ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת זה עניניו של יום, וביום זה,

לחזיר שמראה את הפרסות שלו שבחיצוניות נראה טהור, והוא באמת טמא, וא"כ י"ל דגם לגבי הבגדים של עשו עיקר הכח שלו הוא מכח הבגדים, שבדרך כלל הבגד ראה על האדם, בגד מלשון בוגד שמגלה את מה שבפנים, אבל אצל עשו אדרבה מסתיר את מה שבתוכו.

ומעתה נראה לישיב אמאי עבדין ליצנות בפורים שזה מעשה עמלק, דאדרבה ענין הפורים להראות את הבדל המהותי בין ישראל לעכו"ם, ובכך מראים שגם שאנו עושים ליצנות זה ליצנתא דע"ז, זה ליצנות שאין בה פריקות עול ח"ו. ומראים בזה כיצד נראה "יהודי שיכור", וכיצד נראה "גוי שיכור".

²⁸⁶ והנה הפוסקים האריכו בענין תחפושת בגד איש לאשה וכדו'. ושמענו, שפעם התבטא אדמו"ר הגרשז"א זל"ה שהרבה פעמים צריך להבין תקופות ומצבים שבהם נכתבו התשובות של הפוסקים, ולמשל כל מיני דברים שהתירו לפורים, היזקים ומלבושים איש ואשה, וכו' וכו', הרי חיו במצב קשה, הרגישו חורבן, והלחץ הגשמי (בגיטאות וכדו') והתנאים של החיים היו קשים עד מאוד! ולכן היו כל מיני דברים שהגדולים דאז התירו, או המליצו זכות ע"ז, ואמרו הנח להם, ויש בזה הרבה עומק, ובוודאי שצריך שימוש רב ומסורות בע"ז, דור ודור דורשיו, ולשמוע לצדיקים ומנהיגים שבכל דור שיראו את הדרך אשר ילכו בה.

ויל"ע דלשיטות שהתירו להתחפש איש לאשה כמבואר ברמ"א, האם דווקא ביום הפורים ומה הדין בליל פורים, ובימים שלפניהם [כמו ששכיח מאוד שהולכים למוסדות החינוך למסיבות כמה ימים לפני פורים מחופשים בכה"ג, והיא הערה נחוצה] דהרי פשוט לכאורה דמה שהתיר הרמ"א כלאים דרבנן בוודאי בדווקא ביום הפורים [ויל"ע האם בשקעה"ח או בצאה"כ צריכים להוריד תחפושת וזו לא שמענו, וכן מי שעד"מ בא להורים בט"ו והוא בן י"ד האם מותר ללבוש בגדים אלו] ואולי ההיתר שמכוון רק לשמחה בעלמא כמו שכתב הרמ"א שייך גם פה וצע"ג.

ויש להאריך מה ענין ההיתר של כלאים דרבנן שכתב הרמ"א בסימן תרצ"ו שהמנהג ללבוש כלאים דרבנן וכן בגדי איש לאשה ובגדי איש לאיש [וברמ"א שם הביא שיש שאסרו אבל כתב שהמנהג להתיר ובדרכי משה ביאר דמאחר דחזין דפשט ההיתר נראה לי ליישב המנהג מהא דאמרין בפרק בתרא דכלאים "דמותר ללבוש כלאים כדי להתיר איסור דרבנן", ש"מ דכי אינו מתכוון ללבישה שרי וכ"ש לפי מה מקצת ממפרשים דפירשו דשם ששולבשם כדי שלא יכירוהו שהוא יהודי ואפ"ה שרי א"כ ש"מ דכי ללבושם להתנכר בהן שרי וה"ה בפורים כן נראה לי טעם המנהג אבל טוב להחמיר ולעבוד את ה' בשמחה ולהיות גילה ברעדה עכ"ד בדרכי משה ובמפה כתב שהמנהג להתיר כסברא ראשונה, וכן תלמידו הלבוש בסימן תרצ"ו סעיף ח "שאיין איסור בדבר נואיל ואיו מכווין אלא לשמחה בעלמא וכן בלבישת כלאים דרבנן נוהגין היתר משום שמחה" הביא רק מנהג המתירים, והא"ר כתב "הב"ח והט"ז האריכו וסיימו המחמיר תע"ב כי יש מכשולות שהולכין בלי היכר איש ואשה ולפי"ז בכלאים דרבנן אין להחמיר וכו' וודאי יש לבעל נפש להחמיר בכולהו אך לבטל המנהג אין שומעין" (וכתב שם הא"ר שהטעם למנהג הוא זכר למרדכי שיצא בלבוש מלכות, ועוד כתב זכר להתחלת הנס ע"י שנצטרעה ושתי ונשתנה מראיתה) ובמ"ב שם ס"ק ל' הביא דעת הב"ח ב"ור"ד סימן קפ"ב שיש לבטל מנהג זה וכן בבה"ט בשם השל"ה אמנם אם כל המלבושים הם של איש רק מלבוש אחד של אשה וניכרים הם אפשר שאין למחות בהם וראה בערוך השולחן סעיף י"ב מ"ש והאריכו בזה הפוסקים] אמנם יש להעמיק טובא במנהג ישראל תורה ללבוש כלאים דרבנן בפורים?

ובדרך רמז דרמז [ובוודאי שיש לדרוש על זה בדרך הפרד"ס טובא ראה גם באוהב ישראל ובמאור ושמש, ותפארת שלמה, במי השילוח ושפת אמת (תרנ"ד) ובליקוטים, והמהר"ם חאגיז בספרו אלה המצוות, ובבני יששכר במאמר ט' לחודש אדר שהאריך בזה ועוד ספרים רבים] יש להביא מה שכתב הנתיבות בפירושו (פ"א פסוק ו) חור וכרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ "שצורך סיפור הנס זה להורות עוצם מחשבתו היה רק להחטיאם ועל כן עשה מקום ישיבתם

זה המלבוש, וגם להבדיל אלף אלפי הבדלות, בפורים של הגויים כשכולם מתחפשים גם החשובים ולפני החשובים הולכים כן, והנח להם לישראל אם אינן נביאים בני נביאים הן, אמנם ראה בשו"ת שבט הלוי (ח"י סימן י"ח) ומשמע שמדבריו שרק בבגד שאינו ליצנות מצד עצמו מותר להתפלל, אבל בבגד של ליצנות יש בעיה

מבוץ וארגמן שהוא משעטנז". ומה שמרדכי יצא בלבוש מלכות ותכריך בוץ וארגמן כבר הק' כן ברמ"א במחיר ליין ומיישב: שהלשון שם הוא "תכריך בוץ" שהיה רק בדרך כריכה דלא הוי שעטנז שאינו אסור אלא ע"י קשירה, משא"כ הלשון של אחוז בחבלי בוץ וארגמן מורה שהיו קשורים ביחד והיה שעטנז" [והעירו בדרך צחות שבאחד באדר משמיעין על הכלאים כמבואר במסכת שקלים, לדעת האיסור והמותר] וראה בטללי אורות שהביא כן מהגריל"ד והוכיח כן מהגמ' במגילה דמרדכי זכה לה' בגדים ובע"כ דבוץ ותכרין היו ב' בגדים נפרדים.

וי"ל שמה שאשורוש רצה להכשילם בשעטנז כי הרי מבואר בקדמונים [ילקוט ראובני קדושים והובא ב' שלה"ק ח"ג תורה שבכתב פ"ח ועוד הרבה ספה"ק] ששעטנז זה שטן עז [ואחד מהדברים שהשטן מונין את ישראל מה טעם יש במצוה זו זה כלאים כמבואר ביומא ס"ז] והתפילה לא מתקבלת ארבעים יום כמבואר בריקאנטי פרשת קדושים ודרושי הצ"ח דרוש ח לשבת תשובה אות ו, ויסוד ושורש העבודה שער הכולל פי"ח ועוד] וראה בשלמי ציבור דין נטילת ידים שחרית אות ב' אין דבר המעכב את התפילה כמו שעטנז ואפילו הוא בשוגג, ובספר יוסף אומץ עמוד 341 "וכמדומה שאין איסור חמור בכל התרי"ג מצוות כזה מצד שאם יש לו מלבוש שעטנז" כזה עוונותיו עליו בלי הפסק וכו' על כן ראוי להשגיח על זה האיסור הגדול", וביערות דבש ח"א דרוש ה' ביאר בזה את המעשה שהובא בטור סימן תר"ד של החייט בערב יום הכיפורים שבדווקא נקט חייט כי הוא מתקן את השעטנז שמפריע ליום הכיפורים להעלות את התפילות עיי"ש שהאריך בעוון הנורא הזה **שממש על זה נכרת ברית ה' עם ישראל** וברמב"ם בפיה"מ כלאים פ"ט מ"ח "שע"י לבישת הכלאים מרחיק רחמי השי"ת ממנו" ולכן רצה להכשילם בזה להגביר כח הרע ולהרחיק את רחמי השי"ת מכלל ישראל רח"ל.

ומרדכי הצדיק כשיצא מלפני המלך ונהפוך הוא ונהפך הרע לבש בוץ וארגמן להורות שניצחו את הרע, ובדרך רמז דרמז זה מה שלובשין כלאים דרבנן שהרי כלאים הוא העירבוב של רחמים ודין [כמבואר בשער המצוות פרשת קדושים ובאלה המצוות להמהר"מ חאגיז ל"ת שכ"ח אהבת יונתן פרשת אמור ועוד] שצמר זה רחמים ופשתן זה דין ובפורים נמתק הדין משורשו [וכבר האריכו שבבית המקדש לבשו הכהנים שהם במידת החסד שעטנז בבגדי כהונה על דרך הנ"ל, ויש שכתבו שהוא על דרך שעיר לעזאל שצריכים ליתן לו דורון, וי"ל שזה גם בפורים ע"ד מה שכתב בזוה"ק פרשת תצוה שמרדכי זה השעיר לה' והמן זה השעיר לעזאזל, שהובא בשלה"ק פרשת תצוה אות ל"א **הוצרך המן להיות תמורה** עיי"ש] דהיינו שלא נתבטלה רק הוחלפה על המן "צדיק נחלץ מיד רשע אויב נתן תחת נפשו".

והגרפ"פ שליט"א הערני לדברי המקובל מוהר"נ שפירא זי"ע שאמר מרדכי גימטריא= רחל לאה ומרדכי גימטריא= בלק בלעם. והיינו שמרדכי הצדיק ניצח את כוחות הטומאה של אבי אבות הטומאה בלק בלעם, וזה הרמז שאין שטן עז ביום הפורים שאין להם שום יניקה מכוחות הקדושה וכלים הם לגמרי.

ויש לבאר בזה מה שאומרים בעל הניסים "וקלקלתו את מחשבתו" דהיינו שנשאר מחשבה רק נתקלקל, ויצויין שגם אחשוורוש לבש בגדי כהונה, וכן בסימן ל"ו שכתבו הפוסקים לתייג האותיות שעטנז גץ מטעם זה] ויש לדון ל"ש שאיסורי תורה הם בחפצא ואיסורי דרבנן הם בגברא וא"כ אולי רק כלאים מדאורייתא אינו מעלה לתפילות וכו' ואין אתנו יודע עד מה.

להתפלל בו, וצריך עיון גדול לדינא, ולכאורה יש להחמיר עכ"פ בבגד של ליצנות²⁸⁷.

ז) תפילה בפורים כששתו ין-שתויים.

הנה ישראל קדושים שותים יין בפורים, ולפעמים מתפללים מנחה ומעריב במצב של שתוי יין קצת, ובשו"ע סימן צ"ט סעיף ג' "כל אחד שהוא שתוי סגי ליה לפי מה שהוא מרגיש בנפשו שיפיג יינו, וברמ"א שם "שאיין נזהרין ביינות שלנו שאין חזקין, וכ"ש אם מתפללין מתוך סידור שבידו שאין חוששין לשכרות מעט²⁸⁸", ובמ"ב (ס"ק י"ז) בשם הפרי מגדים שזה ליישב המנהג אבל מכל מקום אין נכון. ושם במ"א ובמ"ב הביאו את היש"ש פרק ב' דביצה אות ו' "וביום טוב יכול להתפלל מנחה, אע"פ ששותה קצת, דאי אפשר להמתין עד שיפוג יינו, וכ"ש האידנא דבלאו הכי איו מכוונין כל כך שאין להקפיד בשתוי".

והנה להמליץ טוב על ישראל ולהראות עד היכן הדברים מגיעים בחיבתו ית' לישראל בימי השמחה הקדושים [ואין הכוונה כשהוא במצב של שכרות] יש בנו"ט להביא את כל דברי אדוננו היש"ש הנ"ל "אלמא דמזמן סעודת שחרית התחיל השיכרות, ומנחה היה מתפלל בזמנו, אפילו היה שתוי קצת, אע"פ ששתוי לא יתפלל לכתחילה וכו' אפשר דלא אסרו חכמים לכתחילה אלא בחול משום דאפשר לו להמתין עד שייפוג יינו אבל היום של יו"ט שמצוה לשמוח וחציו לכם אוקמיה אדינא שתפילתו תפילה, והקב"ה מקבל תפילתו, מאחר שהוא שמח וטוב לב בשמחתו של מקום, והיינו עפ"י המדרש [הובא בטור סימן רצ"ב] ואני תפילתי לך ה' עת רצון אמר דוד המלך לפני המקום אין אומה זו כשאר אומות העולם, שאומות העולם אוכלין ושותין והוללין, ופוחזין, ואנו לא כן אלא אע"פ ששותין ואני תפילתי לך ה' אלמא שבשבת ויו"ט יש להתפלל אחר ששתו רק שלא יגיעו לידי שיעור שיכרות וכן אתה מוכרח לומר אף לדברי הרמב"ם אף בתפילת ערבית שהרי כתב שאוכלין ושותין עד הלילה וכ"ש האידנא שאין מכוונין וכו' עכ"ד הים של שלמה.

ובמגן גיבורים שם (סימן צ"ג) הוסיף על היש"ש "וה"ה בפורים!". דהיינו לא רק שתייה של יו"ט אלא גם שתייה של פורים, והוא לימוד זכות גדול על ישראל קדושים שמתפללין אחרי ששתו, וועדיין לא פג יינן.

²⁸⁷ והגרמ"מ שליט"א הערני בדרך החידוד: הנה בחז"ל מצינו נידון בתחפושת לגבי הוצאת שבת וקב"ט, דתנן בשבת פ"ו מ"ח "אנקטמין טהורין ואין יוצאין בהן", ופי' הרע"ב ז"ל: כמין פרצוף אדם משונה שמשימין על הפנים להבעית בו התינוקות פירוש אחר חמור שהליצנים עושין ונושאים אותו על כתפיהן עכ"ל, מבואר דתחפושות ומסכות אין להם תורת בגד לענין קב"ט, ומה"ט איכא בהו גם איסור הוצאה [וע"ע כלים פט"ו מ"ו ובפירושי הראשונים והמפרשים שם]. ולכאור' לפי"ז אין ראוי להתפלל בזה, אך מאידך משמע דשאר תחפושות שיש להם תורת בגדים, דמקב"ט ומותר לצאת בהם בשבת יהיה מותר להתפלל בהם.

²⁸⁸ והלשון בדרכי משה "ואי לאו דמיסתפינא אמינא דאם מתפלל בתוך סידור וכו' אבל אין לסמוך על דעתי מאחר שלא מצאתי בשום פוסק, ולא כתבתי זה אלא ליישב המנהג שמתפללים אחר השתייה בזה"ז אע"פ שהם שיכורים מעט".

וע"ד הרעיון יש להוסיף דפורים הרי הוא בבחי' מה שאלתך וינתן לך, שהמלך בעצמו כביכול עושה בקשתנו ומה בקשתך עוד ותעש, ולכן ה"ה בפורים אם אנו עושים את שלו ושמחים ושותים ומשתכרים בשמחת היום, הוא עושה את שלנו וממלא משאלות עמו אף אם התפלה אינה בכל הדיקדוקים כראוי, וכדברי רבותינו הפוסקים הנ"ל ודו"ק.

צא) ולבני ישראל היה אור-בימי הפורים

"מכת חושך" היה בפורים והנגוף היה "אורה", וליהודים היתה אורה, והדברים מפורשים ברוקח הק' (שכל דבריו דברי קבלה עיין בפנ"י סופ"ק דמגילה, ובבני יששכר חנוכה ועוד) בפרשת בא פרק י' פסוק כ"ג וז"ל ולכל בני ישראל היה אור במושבבותם, וכשנפל הגורל להמן באדר שמח מפני שנפלו בו פושעי ישראל במצרים, והוא לא ידע ולכל בני ישראל היה אור במושבבותם, ולכן וליהודים היתה אורה וכו' ולכן מתענין בתענית אסתר עיי"ש²⁸⁹.

ויש לפרש לפי"ז למה נקרא התענית ע"ש אסתר שנתחבטו בזה הפוסקים, ולפי דברי הרוקח הרי תענית אסתר זה בגלל החושך, הסתר אסתיר (חולין קל"ט) ונכנסים לימי הפורים של אורה זו תורה, וישראל שבימי מרדכי למדו, שבחושך היתה יכולת ביד ישראל לקחת שלל מהמצרים ולא לקחו, ולכן בימי מרדכי ובביזה לא שלחו את ידם²⁹⁰.

ובחיד"א בנחל קדומים מביא מרבנו אפרים עה"ת שהוסיף שליהודים "היתה אורה" היתה בלשון עבר, הכוונה שכבר היה בזמן מצרים, וכן בא"ר בס' תרצ"ג ס"א בשם ספר אמרכל, היה סבור המן באדר היה ג' ימים באפילה שמתו פושעי ישראל ולא ידע ולכל בני"י היה אור במושבבותם ולכן גרם וליהודים היתה אורה עיי"ש, וראה בגר"א על המגילה עה"פ פרשת הכסף מה שכ' בענין זה²⁹¹.

²⁸⁹ וראה בחת"ס דרשות דף ר שמשו"ה ביקשה אסתר עוד יום ט"ו כי מכת חושך היה ג' ימים עיי"ש.

²⁹⁰ ובמגילת סתרים לנתיבות ביאר שמה שלא שלחו ידם בביזה שהיו עסוקים במצוות מחיית עמלק מחמת שהיו עתידים לבנות בית ומצוה ראשונה הוא למחות זרעו של עמלק עמבואר ברמב"ם בהלכות מלכים פ"א ה"א וה"ב

²⁹¹ והגאון המשגיח ר' חיים יצחק שליט"א הוסיף דמה באמת היתה טעותו של המן הרשע, וביאר דבת"י כתוב "חמושים עלו בני ישראל ממצרים" שכל אחד היה לו חמשה ילדים וכ"כ בת"י בפרשת בא [יב לז] ופי' בס' באר יוסף לכאורה יפלא הדבר מה הפ' שכל אחד מישראל היו לו חמשה ילדים ושוה לכולם, רק הרי מבואר חמושים עלו בני ישראל ממצרים אחד מחמשה עלו, ונראה דאף שמתו הרשעים בחושך מ"מ הילדים שלהם נשארו בחיים, וא"כ היו ארבע חלקים של ילדים קטנים מכלל ישראל בלי הורים והיו מוטל על כלל ישראל לטפל בהם נמצא שכ"א הלך עם חמש טפלי היינו חמש משפחות עיי"ש באריכות, וא"כ המן הרשע ראה שמתו רשעי ישראל אבל לא ידע! שנצח ישראל לא ישקר ונשארו מהם הילדים, וזכרם לא יסוף מזרעם וכן מובא בשם אדמו"ר מקאצק זי"ע שעשרה מכות שהם כנגד עשרה מאמרות כד' האריז"ל, וזה מלמעלה למטה כמ"ש בספה"ק, א"כ המכה של חושך זה כנגד המאמר של ויהי.

ובמדרש בשמות (פרשה י"ד פיסקא ב) כתוב רבי נחמיה אומר חושך של גיהנום היה, וא"כ הרפוא היה אור של גן עדן, וכתוב בכתבי האריז"ל שער הכוונות דרוש לפורים שאין ספק כי הארה זו הנגלית במלכות דאבא היא הארה גדולה עד מאוד עיי"ש.

וכתב בתפארת שלמה בפורים (עמ' פ"ז) שלזה כל המועדים בטלים חוץ מפורים (עטרת זקנים סי' תרע"ז ועוד) כי כל המועדים יהיו בטלים נגד קדושת עוה"ב וימי הפורים לא יהיו בטלים שההארה של פורים הוא מעוה"ב, וזה הרי האור שכתוב במדרש [פרשה יד, ג] שראו מה שבחביות עיי"ש, וכ"כ בהדיא בספר תורת חכם (לרבי חיים הכהן מארס צובה תלמיד הר"ח וויטאל) פ' בראשית י' ע"א "לכל בני ישראל היה אור" מאור שבעת הימים שנגזז לצדיקים ואדם צופה בו מסוף העולם עד סופו, ולכן כתיב הי' אור ל' עבר, ועל ידי כן הם ראו כל מה שיש להם גנוז באוצרותיהם, בכדי לשאול אותם מהם בצאתם ממצרים.

ובאמת הדברים מפורשים במדרש שוח"ט (פרק כ"ב) למנצח על אילת השחר (השיר של יום לפורים להגר"א ודעימיה) אלי אלי למה עזבתני, וכך היה מרדכי ואסתר אור ליהודים וחושך לאומות העולם ואל תתמה שהרי כתיב במצרים "ויהי חושך אפילה ולכל בני" היה אור במושבותם" והן הן הדברים שהבאנו בשם הרוקח. ואפשר להוסיף בדרך רמז שהרי ידוע בשם החידושי הרי"ם שמכת חושך "לא ראו איש את אחיו", וא"כ הרפואה זה "כנוס את כל היהודים" בראותם יחד²⁹² ולהגיע לדרגה עליונה של ראו איש את אחיו, ואהבת לרעך כמוך כאיש אחד, וכמו שכתוב בירושלמי נדרים פרק ט' הלכה ד.

ועכ"פ ל+מדנו מדבריהם הקדושים שביום הפורים זכו לאור הגנוז²⁹³, קיימו וקיבלו, גנוז בתורה כדברי המדרש, ואשרי אנוש שיזכה ביום זה לזכות לוהאר עינינו בתורתך.

²⁹² הראשונים ביבמות הקשו למה אין לא תתגודדו בפרצים ומוקפים, ותירץ שכך היה התקנה וכל אחד יש לו את יומו עיי"ש, ואמר בזה אאמו"ר הכ"מ בדרך הרגש, שכנוס את כל היהודים שהוא תיקון למפוזר ומפורד כידוע, וזה התיקון הגמור שלא רק כשעושים אותו דבר זה באחדות, כנוס, רק גם כשעושים שני ימים שונים, ומ"מ זה אחד, זה אחדות השלם עכ"ד.

והגר"א שליט"א אמר דדוגמא לזה קבלת התורה כאיש אחד בלב אחד, ומבואר בחז"ל משה בפני עצמו ואהרן והזקנים וישראל ונשים וכו' כל אחד בפני עצמו וזה האחדות והקומה שלימה הגמורה.

והגר"מ שליט"א אמר: בשערי תשובה (סוף אורח חיים) כתוב שעל ויחן שם ישראל נגד ההר אומר רש"י הקדוש "כאיש אחד בלב אחד" ולא כתוב בלבב שמשמעותו שני יצריך. ומדויק שבאותו שעה נסתלק מהם היצה"ר. ומביא מהקדמת תשובות בית אפרים להסביר "והאר עינינו בתורתך" היינו על ידי ובאמצעות התורה נקבל הארת עינים, והמאור שבו ואז ודבק לבנו במצוותיך ויחד לבבנו שיהפך ללב אחד לאבינו שבשמים לאהבה וליראה את שמך בחינת תוכו כברו. בהדר קבלוה של היום אנו חוזרים ללב אחד של מתן תורה, וגם אויבנו העיקרי משלים אתנו. עד דלא ידע אין שתי צדדים דבר והיפוכו אלא לב אחד לאבינו שבשמים!

²⁹³ וי"ל שלפי"ז מובן מה שמבואר בתרגום שכל ההרואים השבעים וחמשה אלף היו עמלקים כמבואר בתרגום ובראשון לציון לבעל האור החיים הק', ולכאורה איך יכלו לדעת מי הם בדיוק העמלקים [ויש עמלקים שאין נראה כלפי חוץ שהם מעמלק] ולפי"ז מובן שע"י האור הגנוז יכלו לראות כל המסתרים.

משלוח מנות ותיקון חטא (צב)

ושמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שבלקט יושר כתב "וזכורני כשאחד הביאו לו מנות בפורים אמר לו [התרומת הדשן] תאמר לשולחך איני צריך להשיב לו שלום בשביל מנות פורים, בל"א מן דאנקט ניט אום פורים", והן הן הדברים שהתכלית של משלוח מנות להגיע לאהבה גדולה כזו שזה ממש להעביר מיד ימין ליד שמאל, ולכן אין צריך לומר יישר כח עכ"ד²⁹⁴.

אמנם הערני חתני הגר"נ שליט"א שלכאורה לפי טעמו של המנות הלוי שענין המשלוח מנות הוא להרבות אהבה ורעות א"ש, אמנם התרומת הדשן גופא²⁹⁵ הרי כתב בסימן קי"א שהתקנה של משלוח מנות הוא לצורך הסעודה, ואף מי שיש לו תיקנו משלוח מנות כדי שלא לבייש, ואדרבה י"ל איפכא שלפי הטעם של המנות לוי של רעות יש להודות לנותן ולהרבות עי"ז אחווה ורעות (וכמו שאומרים לכוהנים יישר כח ע"ז שעלו לדוכן ובירכו את עם ישראל באהבה) ולפי התרומת הדשן אולי י"ל שלא יאמר יישר כח, כי זה לצורך הסעודה וכדי שלא לבייש עכ"ד חתני הר"נ שליט"א²⁹⁶.

וגם יש לומר שמה שאין אומרים יישר כח כי זה מצוה, והראוני שכ"כ בספר קיקיון דיונה מגילה (דף ז) "דמרגלא בפומיה דאינשי שאין מחזיקין טובה מה ששלוחים זה לזה בפורים כי מצוה הוא וכו'".

ויש להוסיף שע"י האהבה הגדולה מתקנים בזה החטא של מכירת יוסף, שמבואר במדרש אסתר (פ"ז כ"ה) **שהגזירה של המן היה בגלל מכירת יוסף** אתם מכרתם אחיכם מתוך מאכל אף המלך והמן ישבו לשתות וכו' [והביאו היערות דבש ח"ב דרוש ט'] וממילא ישראל קדושים מתוך מאכל, מוסיפים אהבה וגדולה לגימא שמקרבת את הלבבות. [והרי גם למנות הלוי לא יצא יד"ח אפילו אם יתן חפץ יקר ערך, רק באוכל].

ויש פה הרגש "פורים כיפורים", כשם שיום הכיפורים הוא תיקון על חטא העגל²⁹⁷, וחטא מכירת יוסף²⁹⁸, וכמו שביאר המשך חכמה מה שמתפללים "כי אתה סלחן

²⁹⁴ ואין זה בגדר מתנה דעלמא, והגרי"ז זי"ע שלא רצה לקבל מתנות כל השנה, שונא מתנות יחיה, מ"מ לא סירב למשלוח מנות, ומסופר שפעם הביאו לרבנו הגרי"ז לעת ערב משלוח מנות וניגש לחלון לראות האם שקעה החמה ואז זה בגדר מתנה ואין רוצה לקבלו, או שעדיין יום ואז הוא משלוח מנות, והוא גם כנ"ל, וכן נוהג כ"ק האדמו"ר מאמשינוב שליט"א שאף שכל השנה א"א ליתן לו מתנה מ"מ למשלוח מנות אין מסרב, ומשום מצווה וגם כנ"ל תיקון לחטא של מפוזר ומפורד.

²⁹⁵ וכפי שהאריך לבאר החתם סופר בשו"ת או"ח סימן קצ"ו נ"מ בין הטעמים.

²⁹⁶ ויש לדון לפי כל הנ"ל, האם במתנות לאביונים אומרים יישר כח לפי הלקט יושר בשם התרומת הדשן.

²⁹⁷ וכמו שהביאו בספה"ק ראה שפת אמת פורים תרל"ו ועוד. וראה כלי יקר (דברים כ"ה י"ג) "מרדכי ציוה לא ליטול מן הביצה, כדי לתקן את חטא העגל שנבע מתאוות הממון, ומכוחו בא עליהם המן ע"י הכסף". עיין ברכות ל"ב בשביל כסף וזהב שהרבית להם הוא גרם שעשו את העגל וכו'.

²⁹⁸ וראה בילקוט שמעוני שמות (רמז שפ"ו) שמכיון שבמכירת יוסף קיבל כל אחד שני דינרים שזה מחצית השקל מן התורה לכן נותנים מחצית השקל. ובאלישיך הק' כתב

לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור" שסלחן הוא על חטא העגל ומחלן לשבטי ישורון הוא על מכירת יוסף, כן הוא בפורים תיקון על המכירה באהבה שבין שבטי ישורון ותיקון על החטא העגל. [וראה חת"ס דרשות לז' אדר דף קע"ח שכנהנו מסעודתו של אותו רשע, נתעורר חטא אדם הראשון וחטא העגל עיי"ש וממילא פורים הוא התיקון]

ועיי' החיוב לחבירו מגיע הגאולה וכלשוננו של הנתיבות במגילת סתרים (ט, י"ב) "הטעם כי הקדושה משורש האחדות והטומאה משורש הפירוד כשגברו העוונות ונעשה פירוד בישראל כמו שאמר המן ישנו עם אחד מפורז ומפורד והיינו שהן מפורדין וכו' ובלתי אפשרי שיהיו כולם בעצה אחת **ולא ישמעו מאומה לגדוליהן**²⁹⁹ ואח"כ כששבו בתשובה שלימה נעשו אחדות ביניהן, ונקהלו בעריהן וחיבבו את זה את זה, ולזה אנו עושין משלוח מנות להורות שעיי' החיוב לחבירו יבוא הגאולה וכו' ועיי"ש שביאר שמרדכי הצדיק תיקן מתנות לאביונים כי תלה הדבר בעוון ההשתחוואה לצלם ולא קידשו שמו וידוע כי חילול השם אין לו כפרה עד שימות ולכן תיקן מתנות לאביונים וחטאך בצדקה פרוק. [והאריך שם הנתיבות בעוד אופנים בהטעם של התקנה של משלוח מנות כי כל הניסים היו בזכות אבות, **משא"כ גאולת אחשורוש היה בזכות ישראל עצמן** שעשו תשובה בכל לבם וקיבלו התורה ברצון ואינו דומה יחיד המקבל את התורה לרבים המקבלין עיי"ש דבה"ק.

צג) ימי הפורים לא בטלים.

ביוצרות מבואר שימי הפורים לא בטלים [וכדברי המדרש וכו'] והמלאכים אומרים שישראל לפנים יותר מהם וכו'. וחתני הגר"נ שליט"א ביאר עפ"י דברי השפ"א בכ"מ שכלל ישראל היו בבחינה של בע"ת, שצדיקים גמורים אין יכולים לעמוד בו, ולכן המלאכים שהם בבחינת צדיקים גמורים, בהתפעלות מבני ישראל שהם לפנים יותר מהם, וראה בספר בני יששכר [מאמר ו' אות ח' וח אות א'] שב' פעמים מנ"ה, בגימטריא דג"ן וגפ"ן, להורות על הבעל תשובה דאשתני למעליותא כמו דגן וגפן, כדכתיב אצל בעל תשובה, בפרשת התשובה יחיו דגן ויפרחו כגפן (הושע י"ד, ח) וכו'.

(שמות ל, י"ג) שבני ישראל נתנו חצית השקל לכפרה על חטא העגל מכיון שרק הגברים חטאו ולא הנשים שהם בנות זוגם וממילא רק חצי הוצרכו לכפרה. וממילא מלפני פורים כשאנו מתחילים בעבודת הק' של זכר למחצית השקל זה לתקן חטא העגל ומכירת יוסף והוא כנ"ל.

²⁹⁹ וכן האריך בחת"ס דרשות לז' אדר דף ק"פ **שהחטא היה שלא סבלו עול חכמים ונביאים** וזה מה שאמר המן הרשע "לית בהו רבנן" שאין הפירוש שאין חכמים וצדיקים והרי היו ק"כ אנשי כנה"ג ומהם חגי זכריה מלאכי נחמיה ודניאל וכו' **אלא שאינן בגדר רבנו ושופטיהם ואין כאן ראש עם וכו' עיי"ש.**

ויש לציין לדברי האור החיים הק' בפרשת יתרו (יט, ה) "קבלוה מאהבה בימי הפורים בימי מרדכי שראוי פעולת מרדכי לחיים אחרי מה שעשו להם מרדכי ואסתר וכו' **אחר מה שראו מה גדלו מעשה הצדיקים** שזולתם לא היה נשאר רושם משונאהן של ישראל ח"ו וכו'.

והתיקון של כלל ישראל שקיימו עליהן דברי מרדכי ואסתר "ואת אשר כתב מרדכי עליהם" כאשר קיים עליהן מרדכי ואסתר המלכה".

ראה דשם באריכות עכ"ד. דגן יין בגימטריא קכ"ז ובקללות מצינו "לאמותם יאמרו איה דגן ויין".

ויש לפי"ז טעימה חדשה, שאוכלים פת ומשתכרים ביין דווקא, והפוסקים האריכו בדברי רש"י מגילה ז', וברמב"ם פ"ב הט"ו ושונה יין שמשמע מדבריהם דווקא יין, ולא שאר משקים המשכרים ונו"נ בזה הרבה, ולהנ"ל יש טעם למה דווקא פת ויין³⁰⁰.

(צד) זכות כל הניסים לדורות.

יש להתבונן היטיב בד' הנתיבות בפ"י על המגילה פרק ט' פסוק כ"ח "והימים האלו נזכרים ונעשים"³⁰¹ בכל דור ודור, ענין נזכרים קשה, ונ' שהמקרא הזה בא ללמדנו שע"י שקיבלו את התורה מרצון, וזכות זה נזכר לנו תמיד!! עד שסיבת כל! הניסים שנעשו בכל דור ודור ובכל משפחה, נעשה ע"י זכות של אותן הימים שנזכרים לפני השי"ת, ולזה אמר ימי הפורים לא יעברו, ועי"כ וזכרם לא יסוף מזרעם היינו ע"י שיקיימו ישראל מצוות הנוהגים באלו מהימים, לא יסוף זכרונם מלפני השי"ת עכדה"ק. ובפסוק כ' פירש להיות עושים "שלא יהיו הימים האלו כפרוגטמא ישנה ולזכר בעלמא רק יהיו הימים האלו אצלם כאילו היום נעשה הנס להיות עושים יום י"ד וט"ו ממש" עכ"ד. בימים ההם בזמן הזה. והרי כל ההשפעות חוזרים הקורא למפרע לא יצא שאם חושב שהניסים רק היו "אז" לא יצא.

וראה חת"ס [דרשות לז' אדר דף קס"ב] "והיינו ימי הפורים האלו לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם שיתעורר כל אדם בפורים טיכיר עי"ז נפלאות תמים דעים והשגחתו והשנית בפועל ממש לא יעברו מתוך היהודים שבכל דור ודור כן הוא ולא מעשה שהיה כבר היה אלא לא יעברו מתוך היהודים וזהו עיקר אמונתנו וכתב הרמב"ן מי שאינו מאמין לזה אין לו חלק בתורת ה'".

וראה בבני יששכר כסלו טבת מאמר ב אות ט קיבלנו מרבנותינו [וכדמיתאמריה משמיה דהבעש"ט ראה בספר בעש"ט עה"ת] שאינו מבין אשר זה הנס היינו התגלות האור שוב בכל שנה לא יצא עי"ש. ושמעתי להעיר דהנה בטור כתב שאין מדקדקין בטעויותיה וי"מ דווקא בטעות כי האי שהלשון והענין הוא אחד וכתב

³⁰⁰ ויש גם בזה רמז קצת למנהג הנפוץ שמשלוח מנות, כולל עפ"י רוב מזונות ויין. וראה בחת"ס שהביא רוקח שכתב רמז שאחרי פרשת המועדים יש פרשת מנורה רמז לחנוכה, ואח"כ ואפית סלת רמז לפורים. [וי"ל בדרך רמז הדר קבלוה ואם אין קמח אין תורה]. והנה ידוע בשם החוזה מלובלין שקריאה מעוררת את הזמן [וכדברי השל"ה] ולכן בפרשת בא יש בחינה מוכח של פסח ובשלח שביעי של פסח ויתרו עכ"ד מתן תורה.

והוסיף בזה אמו"ר הכ"מ דיש להוסיף בדרך רעיון על דרך זה שמשפטים מרמז על ר"ה ויוה"כ דין, ותרומה שכינה סוכות יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה כמ"ש בבב"י ועוד, ותצוה כנגד חנוכה מנורה שלך גדולה משלהם וכו', וכי תשא מחצית השקל שקלי קדמו לשקליו, ותיקון על חטא העגל שזה בפורים כדברי הכל"י והשפ"א.

³⁰¹ וכ"ק אדמו"ר מאמשינוב שליט"א האריך בדבה"ק שבמתן תורה היה נעשה ונשמע, ובפורים היה נזכרים ונעשים.

הבית יוסף שם בשם א"ח "אבל אם אמר מיושב ישב או מנופל נפל ודאי חוזר וכן נוהגים" וכן נפסק בשו"ע שם סעיף י"ד ובמשנה ברורה שם ס"ק נ"א בשם המגן אברהם כגון שקרא מיושב או מנופל". ובדרך רעיון י"ל שאם קרא נפל במקום נופל פירוש שהיה לו נפילה ולא עתה לא יצא כי בכל שנה יש לו נפילה וכן מרדכי הצדיק יושב גם עתה כי מתעורר גם היום ניצחון לצדיקים אדר ישלטו היהודים המה בשונאיהם אכ"ר

וראה לעיל [אות י"ב] שהבאנו מהבני יששכר (מאמר חודש אדר מאמר ד' אות ו') שכ' "בכל שנה ניצולים מהדין אם לקיים הגזירה או להינצל ע"י קריאת המגילה וצדקה".

ומה נפלאים דבריו של אדוננו הרמ"א בספר מחיר יין פרק ט' פסוק כ"ח "כי כל דור ודור חייב לראות את עצמו כאילו נעשה לו הנס, כי כל אחד ואחד יארעו לו שנאת המן ומרדכי ומעשה אחשוורוש וושתי ואסתר וכל המסופר עד הנה וכו', ונזכה למחות שמו של עמלק שנוהג בכל דור וכל' קדשו של השפ"א [תרמ"ב ועוד] "וזה נוהג בכל שנה כמ"ש מלחמה לה' בעמלק מדור דור וכו' [ובתורה אור פרשת תצוה "ומלחמה זו היא בכל דור ודור בבחינת כל נפש מישראל וכו'] ועי"ז יהיה ה' אחד ושמו אחד, בביאת משיח צדקנו ולעלות לבית מקדשנו וכמו שכתב היערות דבש (ח"ב דרוש י"ב) בשם הילקוט שמעוני (ח"ב רמז תרפ"ב) שלעתיד לבוא יהיה כל חודש וחודש רגל לעלות לבית המקדש³⁰², ניסן פסח, אייר פסח שני וכו' אדר פורים וכו', עיי"ש, ושם נשמח כולנו בבוא לציון ברננה אמן כן יהי רצון במהרה בימינו אמן³⁰³.

והגרמ"מ שליט"א הוסיף: יש דברים נוראים שכתב המקובל רמ"ד וואלי (ספר הישועה מגילת אסתר מהדו"ק) "ונאה לדעת בענין זה כי בהיות המן משרשו של עמלק מכאן התחיל סוד העץ של הנוצרים שישאווהו על כתף יסבלוהו וכו' דנטיל תוקפיה מתמן וגרם את הפירוד והמן עצמו נתגלגל ביש"ו הנוצרי ולבסוף נתלה גם הוא כמו שנתלה המן מן הטעם שאמרו על העץ עצמו דאיהו רזא דאילנא דמותא" וכו', ויש לזה יסוד גדול מדברי התרגום שני בסו"פ ז' במגילה "אציתו לי וכו' דבר המדתא דבעי מיסוק לאכסנדריא בן פנדירא", והוא יש"ו הנוצרי כמבואר בחסרונות הש"ס שמרים מגדליא נשייא אמו זינתה עמו, ורמז המן שעתידי לחזור בגלגול ביש"ו, ונמצא דמחיית עמלק ומחיית המן עצמו שייכת עדיין בכל שנה ושנה, עד שימחה ויתבער שמו וזכרו במהרה בימינו, ואז ישוב הכסא להיות שלם וכו',

³⁰² ובמק"א הארכנו בצפייה ביותר לבנין בית המקדש ביומא דפוריא, וגם הבאנו מדברי מו"ר הגרי"ד ומה בקשתך עוד ותעש, אין כתיב כאן עד חצי המלכות כבכל הפעמים דלעיל, ואז מיד אמרה ינתן גם מחר, ט"ו, כבודה של ארץ ישראל, בהמ"ק. והיינו כי נהרג שמי שספרא כותב השטנה. וראה ברד"ק שכתב הרי כבר עלה עם עזרא כמפורש בקרא, רק ירד שנית מפני כתב השטנה להשתדל על כך בבית המלוכה.

³⁰³ ידוע שפעם נכנס האדמו"ר מקאצק זצ"ל ושאל "מתי כבר יכתבו את המגילה" וביארו את דבריו הק' שלעתיד יבוא תכתב מגילה ארוכה מכל התלואות והצרות שיעברו עם ישראל ואז נשכיל לדעת איך שכל מאורע היה מחסדי המקום עלינו שנצמח על ידה גאולתן של ישראל. וראה בשם משמואל (פרשת מסעי תרע"ז) "וכמו שהגיד כ"ק זקני האדמו"ר הגדול זצלה"ה מקאצק כי מאורעות הגלות נכתב בשמים ולעתיד יהיה נעשה מזה ספר".

צה) פורים עד דידע לעתיד לבוא.

ויה"ר שנזכה לקיים מצות הפורים בדעת שלימה, וכמו שהיה מרגלא בפומיה דאאזמו"ר הגרש"ז זל"ה שאע"פ שימי הפורים לא יתבטלו, אבל הדין שעד דלא ידע ישתנה, שהרי באמת אין השכרות ממדתן של ישראל כלל, רק מכיון שפורים נתקן בימי הגלות, והרי לא יתכן לשמוח כשבית מקדשנו נחרב ואנחנו בחשכת הגלות, וכדברי המקונן בתשעה באב "איך אעלוז עוד בפור" ³⁰⁴ עד כי יבואו ימי ששון לפורין" ³⁰⁵ לכן ציון חז"ל להתבסס עד דלא ידע, שעי"ז נשכח מצרות הגלות [וכמ"ש לעיל האריכות מד' רבותינו] אבל לעתיד לבוא תהא השמחה שלימה ולא נזדקק לשיכרות כלל וכלל, ומלאה הארץ דעה אכ"ר.

ונשמח מאוד לקבל הערות והארות כיד ה' הטובה על הקוראים החשובים. 0504109345

³⁰⁴ וראה בטעמא דקרא להגר"ק שליט"א דבר נפלא שבכל המגילה כתוב פרים חסר מלבד בשני מקומות "על כן קראו לימים האלו פורים" שקאי על פורים בימי מרדכי ואסתר שניצלו ממות לחיים וקיבלו התורה באהבה ו"ימי הפורים האלו לא יעברו שקאי על ימות המשיח שאז יהיה שמחה שלימה, אבל שאר הפורים חסר איך אעלוז פור?

³⁰⁵ ויצוין שמבואר בשו"ע סימן תרצ"ה סעיף ב' שהמזיק את חבירו בפורים פטור מלשלם, ומ"מ כתב הערוך השולחן סעיף י' "ועכשיו בעוה"ר ערבה כל שמחה ואין אנו נוהגים לשמוח כל כך עד שיבוא להיזק ולכן עכשיו כשהזיק חייב לשלם" ובהליכות שלמה מועדים א עמוד שמ"ג כתב בשם הגרש"ז "שיש להתיישב היטיב במזיק את חבירו מה נכלל בשמחת פורים, ומה קלות דעת סתמא שבה לא פטרוה כלל וכלל".